

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Klub československých turistů v Krkonoších v letech 1918-1938
Diplomová práce

2021

Bc. Tadeáš Baláček

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Tadeáš Baláček**
Osobní číslo: **H18353**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Soudobé dějiny**
Téma práce: **Klub československých turistů v Krkonoších v letech 1918-1938**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce popíše vývoj organizovaného turismu v Krkonoších v letech 1918-1938. Hlavní osu výkladu bude představovat analýza činnosti Klubu československých turistů v kontextu nacionálního soupeření s německými spolky a organizacemi. Analýza bude založena na archivních pramenech, dobovém tisku, turistických průvodcích a odborné literatuře.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BARTOŠ, Martin, *Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších do r. 1945*. In: Ročenka státního okresního archivu v Trutnově 2000, Trutnov 2001, s. 109-181; BARTOŠ, Martin, *Historie krkonošských bud*, Vrchlabí 2016; BARTOŠ, Miroslav, *Sto let Krkonošského muzea ve Vrchlabí*. Krkonoše 1983, č.7, s. 12-15; BRYNDA, Eduard, Jaroslav DOSTÁL a Bohumil PATER. *Padesát let Klubu československých turistů: na paměť padesátého výročí své práce*, Praha 1938; *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 1889-1948; FLOUSEK, Jiří, ed. *Krkonoše: příroda, historie, život*, Praha 2007; HAVELKA, Josef, *Z historie organizované turistiky*, Praha 2011; HOLUBEC, Stanislav, „Na bitevní čáře.“: *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*, In: Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století, 25/2 (2017); *Chaty Klubu československých turistů: údaje o 45 chatách s 32 vyobrazeními*. V Praze: KČST, 1925; KOLÁČEK, Luboš Y., *Krkonoše: rájem i peklem Obřích hor*, Praha 2015. Národní archiv, Praha, fond: *Klub československých turistů*; PELC, Martin, *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno 2009; PELC, Martin, *Německé turistické spolky v Československu 1918-1938*. In: WAIC, Marek a kol.: *Německé tělovýchovné a sportovní spolky v českých zemích a Československu*. Praha 2008, s. 149-170. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce ... Praha 1919-1938*.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použil jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností, až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Bc. Tadeáš Baláček

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat hlavně vedoucímu své diplomové práce Mgr. Zbyňku Vydrovi Ph.D. za odbornou pomoc, ochotu, cenné rady a čas, který mi při psaní práce poskytl. Dále bych poděkoval Krkonošskému muzeu v Jilemnici, které mi navzdory pandemii umožnilo nahlédnout do jeho sbírek, bez kterých bych nemohl práci vytvořit. V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni, jež mě nejenom ve psaní práce podporovala.

ANOTACE

Diplomová práce se soustředí na turistiku v Krkonoších. Stručně se zabývá vývojem turistiky v horách před první světovou válkou, jádro práce tvoří období první republiky. Text mapuje změny, které nastaly se vznikem Československa na poli turistiky v jejichž důsledku se ještě více vynořují spory mezi českým a německým etnikem. Centrem práce jsou aktivity Klubu československých turistů a jeho krkonošských odborů. Sleduje se jakým způsobem se český turistický klub snažil změnit převážně německé Krkonoše. Při této činnosti narážel často na odpor německých turistických spolků v čele Německým krkonošským spolkem.

KLÍČOVÁ SLOVA

Turismus, Krkonoše, Klub československých turistů, boudy, národnostní napětí.

TITLE

The Czechoslovakian Tourist Club in the Giant Mountains in the years 1918-1938.

ANOTATION

The diploma thesis focuses on tourism in the Giant Mountains. It briefly deals with the development of tourism in the Krkonoše Mountains, the core of the work is the period of the First Czechoslovak Republic. The text describes the changes that occurred with the establishment of Czechoslovakia in the field of tourism, as a result of which disputes between the Czech and German ethnic groups started to emerge even more. The centre of the work are the activities of the Czechoslovakian Tourist Club and its Giant Mountains sections. The thesis depicts how the Czech Tourist Club tried to change the predominantly German Giant Mountains. During this activity, it often encountered resistance from German tourist associations, led by the German Giant Mountains' Association.

KEY WORDS

Tourism, The Giant Mountains, The Czechoslovakian Tourist Club, huts, ethnic tensions.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Stručná historie KČT do roku 1918	12
2. Turistika v novém státě	15
3. Rozšíření působnosti na Slovensko	18
3.1 Situace po skončení první světové války.....	20
4. Zřizování žup	28
5. Turistické značení v rámci KČT/KČST.....	30
5.1 Začátky turistického značení	30
5.2 Vývoj turistického značení v Československu	33
6. KČST a brannost.....	46
6.1 Lyžařské závody brannosti	47
6.2 Vydávání map.....	51
6.3 Práce s mládeží	52
7. Studentské noclehárny	58
8. Historie turistiky v Krkonoších do konce první světové války.....	64
9. Krkonošská turistika těsně po skončení první světové války	71
10. Jazyk.....	73
10.1 Symbolika a metafory.....	76
10.2 Zpěv.....	78
10.3 Jazykové rady	80
11. Krkonošské boudy.....	84
11.1 Nájemní smlouvy.....	85
11.1.1 Vosecká bouda	87
11.1.2 Zbylé harrachovské boudy	92
11.2 Stavba bud	95
11.2.1 Kolínská bouda.....	96
11.2.2 Sokolská bouda	101
12. Stanice KČST v Krkonoších	104
13. Doprava	106
14. Krkonošské noclehárny	114
15. Výlety.....	117
15.1 Doporučované letní trasy.....	118
16. Zimní radovánky	125
17. Vznik krkonošské horské služby.....	132

17.1	Vývoj do první světové války.....	132
17.2	V novém státě	135
18.	Závěr.....	142

Úvod

Krkonoše, patřily až do odsunu německého obyvatelstva po skončení druhé světové války mezi oblasti, kde se české a německé etnikum spolu setkávalo dennodenně již od dob středověku. Němci, kteří v Krkonoších obývali spíše města u vrcholků hor a Češi, kteří se soustředili spíše v podhůří spolu po dlouhá staletí vycházeli v dobrém. Až teprve s nástupem nacionalismu se soužití obou národností začíná poněkud komplikovat a začíná přibývat třecích ploch.

Trávení volného času v Krkonoších se stávalo od 18. století módní záležitostí, ve století 19. již navštěvovaly Krkonoše tisíce lidí ročně. Hospodáři na boudách začali více orientovat své živobytí na případné návštěvníky hor, začaly se značit a stavět první turistické stezky. Od toho byl už jen krok k založení německých a českých turistických spolků. Turistika v Krkonoších se následně dostala do popředí sporů mezi Čechy a Němci.

Téma turistiky v Krkonoších jsem si vybral již za téma své bakalářské práce, ve které jsem se zabýval obdobím před první světovou válkou. Vzhledem k tomu, že mám k turistice a Krkonošům blízko, rozhodl jsem se v tématu pokračovat i v navazujícím studiu, zvláště proto, že spory, které v době monarchie začaly doutnat se naplno rozhořely v době první republiky.

Samotnou práci jsem rozdělil do několika bloků. V první kapitole nastiňuji stručně vývoj největšího českého turistického spolku – Klubu českých turistů a jeho německých předchůdců. Snažím se zde poukázat na fakt, že idea vytvořit český turistický spolek vycházela z popudu Národních jednot, které se snažily posílit český ráz nejenom pohraničních hor. Pro historický kontext se snažím v krátkosti poukázat na jednotlivé aktivity KČT, které pokračovaly i v období první republiky.

V následujících šesti kapitolách se zabývám aktivitami samotného Klubu. Velmi důležitým úkolem nově přejmenovaného Klubu československých turistů bylo rozšíření působnosti na Slovensko. I když se jedná o území dosti vzdálené Krkonošům, jsou zde patrné společné rysy s nejvyšším pohořím České republiky. Zkušenosti, které KČST získá z působení na Slovenku využije následně i v Krkonoších. Vzhledem k tomu, že na dané téma nebylo dosud mnoho napsáno, rozhodl jsem se, že alespoň v krátkosti poukážu na všemožná úskalí, jež KČST na Slovensku čekala.

Přímé dopady na Krkonoše lze již nalézt v kapitolách o zřizování žup, které jakožto nové správní jednotky KČST pomáhaly spravovat území Československa. Následující kapitolu věnuji turistickému značení. Snažím se zde zodpovědět otázku proč mělo na první pohled nevinné označení turistických tras takový význam jak pro německé, tak pro české turistické

spolky a jakým způsobem probíhala jednání mezi oběma stranami. Následně se snažím zodpovědět otázku jakou roli ve vyjednávání hrály Krkonoše.

V šesté kapitole se zabývám tématem brannosti v rámci KČST. Zabývám se otázkou, zda vůbec měla brannost v rámci turistiky místo a pokud ano, do jaké míry a jakým způsobem se snažil Klub československých turistů podporovat předvojenskou výchovu. Sedmou kapitolu věnuji studentským noclehárnám, kde se snažím přijít na to, zda v této oblasti proběhly nějaké změny oproti období monarchie.

Dění v Krkonoších již přímo nastiňují následné části práce. Vzhledem k tomu, že většina dobových průvodců a článků měla za to, že v horách probíhá jakási „studená válka“ mezi Čechy a Němci snažím se přiblížit, jak tento boj probíhal na poli turistiky, jakým způsobem ovlivňoval běžného turistu a jaké prostředky souboje byly použity. V neposlední řadě jsem se zabýval otázkou, zda byly některé aspekty krkonošské turistiky, kde spolu české a německé turistické spolky spolupracovaly i v době první republiky.

Při sepsání diplomové práce mi pomohla celá řada knih a studií. Pohled do německého prostředí poskytla excelentní kniha *Umění putovat* od Martina Pelce.¹ Autor zde velmi výstižně nastiňuje vývoj německých turistických organizací v českých zemích. Velmi důležitým zdrojem informací mi byla kniha v mnoha kapitolách, obzvláště jsem ji ocenil při analýze vývoje turistického značení.

Vývojem Klubu českých a později československých turistů se zabývá více prací. Základní informace jsem čerpal z knížečky vydané v roce 1938 – *Padesát let Klubu československých turistů*.² Novější pohled na některé části vývoje turistiky v českých zemích poskytuje dílo Jana Havelky.³ Cenné informace ze slovenského prostředí jsem čerpal z relativně nedávno vydané knihy o historii turistiky na Slovensku.⁴

Pro porovnání dění v Krkonoších s dalšími částmi Československa jsem využil několik dalších knih a studií. Inspiraci jsem načerpal krásné z knihy Jiřího Glonka.⁵ Pohled do fungování odborů daleko od Krkonoš mi poskytla celá řada knih a studií.⁶

¹ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6

² BRYNDA, Eduard, ed., DOSTÁL, Jaroslav, ed. a PATER, Bohumil, ed. *Padesát let Klubu československých turistů: na paměť padesátého výročí své práce*. Praha: Klub československých turistů, 1938.

³ HAVELKA, Jan. *Z historie organizované turistiky*. Vyd. 1. V Praze: Klub českých turistů ve spolupráci s asociací TOM, 2011.

⁴ BÁRTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. ISBN 978-80-971991-1-1.

⁵ GLONEK, Jiří. *Na Jeseníky!: o putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*. 1. vydání. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2019. 575 stran. ISBN 978-80-7053-327-7.

⁶ CHARVÁT, Karel. *Sto deset let činnosti tábořského odboru Klubu českých turistů: 1983-2003*. Tábor: OSSIS, 2003. ISBN 80-86659-06-2; ŠTANCL, Rudolf. *Sto let organizované turistiky v městě Brně (1894-1994)* In:

Obrovsky cenným zdrojem informací se stala excelentní studie z pera Stanislava Holubce, který ve své práci upozorňuje na velké množství různých konfliktů, které probíhaly v Krkonoších.⁷ Na mnoha místech jsem se snažil navázat na poznatky, na které autor přišel, popřípadě informace doplnit. Cenné údaje a historii krkonošských bud jsem načerpal z velmi pěkné knihy Martina Bartoše.⁸ Přehledně poskytuje informace o Krkonoších také obrovská encyklopedie na jejímž vzniku se podílelo přes 150 různých autorů.⁹

Krkonošské prostředí krásně vystihují také dobové průvodce. K práci jsem využíval hlavně Bucharovy výlety do Krkonoš,¹⁰ dílo Jana Kamenického,¹¹ Kafkovu knihu o Krkonoších a Jizerských horách¹² a Ambrožova průvodce po Špindlerově Mlýně.¹³ Z německých průvodců jmenuji hlavně dílo Patschovského.¹⁴

K práci jsem použil velké množství dobových periodik. Jako velmi cenné se ukázaly pravidelné články organizátora krkonošské turistiky Jindřicha Ambrože v Národních listech, kde pravidelně informoval o dění v horách.¹⁵ Dále jsem čerpal z článků v Lidových novinách.¹⁶ Informace mi poskytly také některá německá periodika.¹⁷

Dále jsem k práci využil časopisy, které vydávaly samotné turistické kluby. Německý krkonošský spolek vydával svého poutníka v Krkonoších¹⁸, Klub československých turistů

Sborník Forum Brunense. Brno: Muzeum města Brna, 1996, 1995-1996(1). ISSN 0862-3538. s. 121–124.; DAVID, Lukáš. Rozvoj cestovního ruchu ve Znojmě a okolí v letech 1918-1938. In: *Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě*. Brno: Moravský zemský archiv, 2006, 21(1). s. 10-55.

⁷ Holubec, Stanislav - "Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017)*, s. 1-38.

⁸ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. ISBN 978-80-7535-029-9.

⁹ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7.

¹⁰ BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. 2. vyd. V Lounech: Edvard Fastr, 1921. K dispozici jsem měl také předchozí vydání této knihy z roku 1911.

¹¹ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20.

¹² KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926.

¹³ AMBROŽ, Jindřich. *Průvodce po Krkonoších: Špindlerův mlýn (Sv. Petr), Bedřichov a okolí*. V Praze: J. Ambrož, 1926.

¹⁴ PATSCHOVSKY, Wilhelm. *Führer durch das Riesen- und Isergebirge*. Schweidnitz: Verlag von Georg Brieger, 1923.

¹⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861-1941. ISSN 1214-1240.

¹⁶ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 1893-1945. ISSN 1802-6265.

¹⁷ Přebížeň *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen*. Reichenberg: Heinrich T. Stiepel, 1860–1938. ISSN 1214-6587.

¹⁸ *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1881-1943.

vydával svůj Časopis turistů.¹⁹ KČST dále informoval o dění na turistickém poli také v obrazovém týdeníku *Letem Světem*,²⁰ popřípadě v časopise *Pestrý týden*.²¹

Návštěvou krkonošského muzea v Jilemnici jsem získal přístup k velké řadě archivních pramenů, které dokreslovaly obraz krkonošské turistiky. Pomohly mi poznámky Jindřicha Ambrože, jenž si zapisoval své poznatky do velké knihy, kterou nazval *Krkonoše v zimě a v létě*. Místo toho, abych v textu citoval tuto archiválii, tak jsem odkazoval na mnohé novinové články, které si předseda krkonošské župy v této obrovské knize vylepil. Na rozdíl od dob monarchie ovšem scházely léta záznamů ze schůzí jilemnického odboru KČST. Tento nedostatek jsem se snažil vyřešit výročními zprávami v Časopise turistů, jenž má muzeum k dispozici.

Díky pomoci jilemnického muzea se mi dostalo do rukou také velké množství turistických map, bez kterých by orientace v krkonošském prostoru byla velmi obtížná. Nejvíce mi pomohla mapa z roku 1934, kterou vydal KČST ve spolupráci s Vojenským zeměpisným ústavem.²² Z německých map mohu zmínit Julia Strauba,²³ kterou jsem využil v kapitole o jazyku.

¹⁹ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 1889-1948.

²⁰ *Letem světem*: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 1926-1939.

²¹ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 1926–1945. ISSN 1801-4429.

²² SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

²³ STRAUBE, Julius. *Straubes farbige Wegekarte vom Jeschken- Iser- u. Riesengebirge: von Reichenbg. bis Adersbach*. Berlin: Jul. Staube, ca 1900-1913.

1. Stručná historie KČT do roku 1918

Začátky organizované turistiky spadají v Českých zemích do druhé poloviny 19. století. První turistické organizace zakládalo na území Habsburské monarchie německé etnikum, které mělo v tomto ohledu daleko lepší postavení než etnikum české. Němci byli zvýhodnění počátečním náskokem v industrializaci, „jakož i svou sociální strukturou, zahrnující větší podíl vyšších vrstev (vyšší úřednictvo, armáda), než česká společnost.“²⁴

Již v roce 1862 byl založen Rakouský alpský spolek (Österreichischer Alpenverein), na který navazoval spolek Německý (Deutscher Alpenverein), který se pro následující vývoj ukázal jako důležitější. V roce 1870 vzniká v Praze jeho pobočka, vůbec první, jež neležela v Německu či v alpských zemích. Nejstarší horský spolek Čech vznikl o osm let později v Českém Švýcarsku.²⁵ Pro historii nejenom organizované turistiky v Krkonoších má význam založení Horského spolku pro Čechy (Gebirgsverein für Böhmen), jehož krkonošská sekce se kvůli sporům s vedením osamostatnila v roce 1884.²⁶

Český národ si na své turistické spolky musel pár let počkat. Jako první vznikla v roce 1884 Pohorská jednota Radhošť.²⁷ S myšlenkou založit jednotu přišli PhMr. Štěpán Ježíšek a JUDr. Eduard Parma. Oba svoji inspiraci čerpali ze svých zkušeností ve Vídni, Ježíšek se kromě toho na svých výletech pravděpodobně seznámil s prací Rakouského krkonošského spolku.²⁸

Na popud Národní jednoty severočeské a Národní jednotky pošumavské vzniká v červenci 1888 Klub českých turistů (zkr. KČT). Obě organizace sledovaly založením spolku mimo jiné také vyvážení vlivu německých pohraničních turistických organizací.²⁹ Účelem spolku mělo být „Pěstovati a šířiti znalost krajin a hor v královstvím Českém, markrabstvím

²⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s.37.

²⁵ Tamtéž, s.38.

²⁶ ŠVEC, Jiří. *Specifické rysy minulosti muzea Německého Krkonošského spolku ve Vrchlabí*. Opera Corcontica 1985, sv. 22, s. 155.

²⁷ POLÁŠKOVÁ, Jiřina a POLÁŠEK, Jaromír. *Historie beskydské turistiky: sto dvacet let organizované turistiky v Moravskoslezských Beskydech: turistické chaty na Frýdecko-Místecku, Třinecku a Jablunkovsku*. Ostrava: Šmíra-Print, c2009. s. 41. ISBN 978-80-904336-8-7.

²⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s. 46.

²⁹ Tuto Pelcovu tezi podporují také vzpomínky Leopolda Mareše, jednoho z prvních činovníků KČT, který nezapomněl opomenout „tužbu pohraničních jednot ochranných, aby se dostalo organizovanou návštěvou krajů, o něž pečovaly, hospodářského i morálního posílení.“ MAREŠ, Leopold. Jak jsme začínali před 50 lety. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 30.

Moravském a vévodstvím Slezským“ a dále „pečovati o jejich návštěvu a podporovati cestování vůbec.“³⁰

Prvním předsedou Klubu se stal „známý český vlastenec a muž zcestovalý“³¹ Vojta Náprstek. Vedení KČT nemohl ovšem kvůli všem svým dalším početným povinnostem zvládat dle svých představ, a tak raději po půl roce post opustil. Stabilitu v oblasti vedení Klubu přinesl až jeho třetí předseda, zámožný podnikatel, architekt a stavitel Vratislav Pasovský,³² který úspěšně vedl KČT až do roku 1915, kdy se kvůli zákeřné nemoci musel stáhnout z veřejného života.

Navzdory malé členské základně zahájil na počátku své existence Klub velké, ambiciózní projekty. Již v lednu 1889 vyšlo první číslo klubovního periodika, jež nakonec dostalo název Časopis turistů. Jeho vedením byl pověřen Dr. Vilém Kurz, který se však po zvolení říšským poslancem v roce 1894 vzdal vedení redakce. Od roku 1897 řídil periodikum Dr. Jiří Guth-Jarkovský. V roce 1915 se stává též předsedou celého spolku.³³

Do povědomí české společnosti se Klub zapsal počátkem roku 1889, kdy pořádal velmi úspěšný výlet na Světovou výstavu do Paříže. V roce 1891 byla z popudu KČT vystavěna rozhledna na Petříně u příležitosti konání Jubilejní zemské výstavy, na které měl Klub i svůj velmi úspěšný pavilón.³⁴

Krajina se postupně začala zaplňovat odbory Klubu. Vůbec první odbor vznikl v Berouně, následovaný Jilemnicí a Rychnovem nad Kněžnou. Do první světové války vzniklo přes 50³⁵ poboček KČT, největší rozmach v tomto ohledu zaznamenal spolek až za první republiky. Jilemnický odbor se kromě svého stáří mohl pochlubit také tím, že byl skutečným průkopníkem lyžování v Českých zemích.

Klub se také snažil o zkrášlení a zpřístupnění území Zemí Koruny české. Se stavbou turistických stezek se začalo již v roce 1890, kdy první cesty vystavěly odbor pražský a jilemnický. Zpřístupnění Krkonoš českým turistům se stalo v období Rakouska-Uherska jedním z nejvýznamnějších projektů Klubu. KČT se tím snažil pomoci nejenom početné české

³⁰ Klub českých turistů (1888-1918). *Stanovy Klubu českých turistů založeného dne 11. června roku 1888*. Praha: nákladem Klubu českých turistů, [1908]. s. 1.

³¹ BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1888-1918. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 32.

³² JUZA, Josef a Státní okresní archiv (Rychnov nad Kněžnou). *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad, 2001. s. 222–223.

³³ Správa Klubu československých turistů. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 167–170.

³⁴ AUGUSTA, Pavel a HONZÁK, František. *Sto let Jubilejní*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 8. ISBN 80-03-00646-5.

³⁵ Počet členstva Klubu čs. turistů 1888-1937. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.174.

menšině, ale také zahojit národní sebevědomí, které bylo „uráženo přehlížením české řeči na domácí půdě.“³⁶

Aby zvláště mladí lidé, kteří velmi často neměli dostatečné finance na ubytování, mohli přespávat na svých putováních, zřizoval Klub již od roku 1889 první studentské noclehárny. V Krkonoších vznikly tohoto roku hned dvě, v Jilemnici a na Labské boudě. Projekt studentských nocleháren v režii KČT se stal v období monarchie velmi úspěšným. Největšího využití dosáhla ubytovací zařízení v roce 1913, kdy jen o prázdninách bylo poskytnuto téměř 17 tisíc noclehů.³⁷

Z mnoha aktivit, kterými se KČT a jeho odbory zabývaly je nutné zmínit pořádání charitativních vánočních sbírek, jejichž výtěžek většinou putoval na pomoc českým menšinám a dětem v pohraničí. Klub dále stavěl turistické chaty a rozhledny³⁸, staral se o památky české historie a vydával úctyhodné množství map a dalších průvodců. Díky dohodám s dopravci mohli členové Klubu jezdit na své výlety se slevou.

První světová válka činnost KČT³⁹ naprosto ochromila, „snížila počet členstva i výkonnost, neboť musily být překonávány četné potíže.“⁴⁰ Výrazné zlepšení situace přinesl až konec války a vznik samostatného Československa.

³⁶ NIGRÍN, Karel. Turistika a naše národní věc. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 24.

³⁷ BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1888-1918. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 35–43.

³⁸ V letech 1884 až 1914 se turistické spolky doslova předháněly v budování rozhleden. Jen v roce 1889 vzniklo na území Zemí Koruny české devět nových rozhleden. MIŠKOVSKÝ, Pavel. *Naše rozhledny*. Praha: Dokořán, 2004. s. 7. ISBN 80-86569-90-X.

³⁹ Válečná cenzura se dotkla i Časopisu turistů. Nebylo dovoleno vytisknout informace o nedostatku zboží, inflaci, padlých, ponuré náladě a podobně. *Časopis turistů* 31, 1919. s. 99.

⁴⁰ BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1888-1918. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.42.

2. Turistika v novém státě

Rokem 1918 započaly velké změny ve nejenom ve střední Evropě. Princip sebeurčení národů, který přinesl americký prezident Wilson ve svých čtrnácti bodech, poskytl dosud nerovnoprávným národům příležitost, „*jakou jim dějiny jen zřídka poskytly. Poláci dosáhli toužené obnovy velkého Polska, Jihoslované sjednocení a stejně tak Češi a Slováci: ještě před koncem války věděl Beneš, že získají daleko více, než se odvážili doufat.*“⁴¹

Pro poražené státy byl výsledek války katastrofický. Maďarsko přišlo o více než 70 % území bývalého Uherska. Každý čtvrtý Maďar se kvůli tomu ocitl vně svého mateřského státu.⁴² Německo ztratilo kromě území, prestiže a nespočtu lidských životů také „*rolí iniciátora a motoru střední Evropy – ideály sociální vyzářovaly z Ruska, demokratické ze Západu a národnostní od malých sousedních národů.*“⁴³

Na poli turistiky znamenal výsledek války pro německé spolky v Československu konec věku jistot. Říjnovým převratem nastával roku 1918 „*i pro sudetoněmeckou turistiku čas nestálosti, kolísání a nejistoty. Pracovní území spolků, dříve zpravidla pevně v držení přátelsky nakloněných velkostatkářů, převedla pozemková reforma z velké části do rukou Státního pozemkového úřadu, jehož postoj a další postup vůči německých turistickým organizacím nebyl zpočátku předvídatelný. Změněná situace neustále hrozila ztrátou spolkových budov a stezek. Jablkem sváru se stalo i oprávnění německých organizací značit turistické cesty na státních pozemcích a užívat tradiční symboliky odlišné od značkovacího úzu KČT/KČST.*“⁴⁴

Naopak KČT neskrýval z nového pořádku nadšení. Samotný předseda Klubu Dr. Jiří Guth neopomenul zmínit, že se spolek konečně vymanil z „*krutého otroctví rakouského.*“ Litoval kolik energie se za Rakouska-Uherska muselo vložit „*na uhájení samotného bytí, toho, co jiným národním celkům bylo dáno samo s sebou; co úsilí stálo to, oč se jinde stará sám stát! Ten naopak všecko potlačoval... Dnes bude vše jinak, slovo státní orgán ztratilo svoji trpkou příchut' a přátelství mezi námi, lidem ve spolku sdruženým a vládou nemůže už býti předstírané.*“⁴⁵

⁴¹ KŘEN, Jan a Univerzita Karlova. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. s. 384. ISBN 978-80-246-2177-7.

⁴² DEJMEK, Jindřich a LOUŽEK, Marek. *Trianonská smlouva: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. s. 1. ISBN 978-80-86547-92-3.

⁴³ KŘEN, Jan a Univerzita Karlova. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. s. 384. ISBN 978-80-246-2177-7.

⁴⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Maticе moravská, 2009. Knižnice Maticе moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s. 284.

⁴⁵ *Časopis turistů* 31, 1919. s. 88-89.

Klub se zhlédl ve francouzském modelu, kde vláda uznávala některé vybrané spolky za „obecně prospěšné, které požívají obzvláštní úcty ze strany státu, poněvadž jsou jakýmsi článkem v řetěze obecné správy, kolečkem ve státním kolo stroji, třeba že ne cejchovaným, jakožto státním. Přirozeně tedy požívají spolky takové zvláštní přízně a podpory státní, stát věnuje jim svoji pozornost, jsouce na polo státními orgány.“⁴⁶ Vzhledem k vývoji v následujících letech lze konstatovat, že se tento plán Klubu do značné míry povedl.

Velkou radost z konce války a vyhlášení samostatného států Čechů a Slováků měla také řada odborů. Ku příkladu Ferdinand Reich, předseda jilemnického odboru, zahájil první schůzi v roce 1919 „projevem radosti nad tím, že zahajuje prvou valnou hromadu odboru v době konání samostatné, svobodné republiky česko-slovenské.“ Ve své řeči neopomenul zmínit, že „pouta 300 let nás svírající padla.“⁴⁷ Odbor v Kroměříži se vítězným zakončením války doslova probudil k novému životu. I přes nedostatek barvy na značkování cest vydávají se první kroměřížští turisté obnovit poškozené značení. Na rozhlednu Brdo připíše „starý a nadšený turista pan Josef Bek“ napsal „Kamkoliv oko dohlédne, tam všude – vlast má!“⁴⁸ Obdobné příběhy štěstí a radosti ze vzniku československého státu zaznamenala naprostá většina odborů.⁴⁹

KČT vkročil do nového období s obrovským nadšením a sebevědomím. S chutí se pustil do další práce, která ho čekala. Ještě před skončením války vydal Klub seznam úkolů, jenž spolek v nové, moderní, poválečné době měl zvládnout. Jednalo se o zpřístupnění turisticky atraktivních míst rychle se vyvíjející automobilovou dopravou (v popředí byly pohraniční hory, Krkonoše a Šumava, kam dosud nebylo výhodné spojení železnicí). Dále pak o pomoc zuboženému českému venkovu, na jehož návštěvu chtěl spolek nalákat co možná nejvíce českých turistů. Od této akce si sliboval povýšení české turistiky celkově a případné nalákání zahraničních turistů na krásy dosud neobjevené české krajiny. V tomto ohledu si přál spolupracovat s dalšími organizacemi, které by pomohly český venkov a turistiku zvelebit. Jednalo se zejména o Svaz pro okrašlování a ochranu domoviny a sportovní organizace.⁵⁰

Po skončení války se ovšem ukázalo, že prioritu by měly dostat jiné činnosti. Jednalo se zejména o rozšíření činnosti na Slovensko, zavedení nového organizačního řádu, zapojení

⁴⁶ *Časopis turistů* 31, 1919. s. 89.

⁴⁷ Archiv krkonošského muzea v Jilemnici. Zprávy spolkové jilemnického odboru KČT/KČST. (V). Schůze valné hromady 1919.

⁴⁸ KRČÁL, Martin a Klub českých turistů (Kroměříž, Česko). *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*. Kroměříž: Odbor KČT, 2009. s. 21. ISBN 978-80-254-5538-8.

⁴⁹ Například na výletech odboru KČT v Táboře se po v letech 1918-1921 pravidelně nadšením zpívalo a tancovalo, než se toho lidé nasytili. CHARVÁT, Karel. *Sto deset let činnosti tábořského odboru Klubu českých turistů: 1983-2003*. Tábor: OSSIS, 2003. ISBN 80-86659-06-2. s. 8.

⁵⁰ *Časopis turistů* 30, 1918. s. 284-287.

vysokoškolských studentů do dění v KČT, obnovení studentských nocleháren a podobně. V následujících řádcích se pokusím některé dílčí aktivity Klubu osvětlit.

3. Rozšíření působnosti na Slovensko

Slovensko nebylo pro KČT v době monarchie prioritou. Klub se snažil své turisty nasměrovat převážně do míst, kde by případný cestovní ruch pomohl hospodářské situaci českých menšin. S podobnou ideou pomoci, tentokrát slovenským bratrům, vyšla alespoň s přispěním KČT knížička „Vzhůru na Slovensko“ vydaná v roce 1899. V jejím úvodu se dostane českému turistovi doporučení, aby *„sám poznal čo najlepšie svojich bratrov, ich život spoločenský, kultúrny, hospodársky a politický, ich krásy a šerednosti, ich cnosti a slabosti. A čo poznáš, a čo si zapamätuješ, sdel to, až sa vrátiš do svojej vlasti, svojim najbližším – nez predpojatosti a s láskou. Tak obohatiš seba, prispeješ k poznaniu pravdy a prospeješ svojmu národu!“*⁵¹

Krásy krajiny našich východních bratrů zůstaly i přes to českému oku za dob Rakouska-Uherska povětšinou skryty. Přitom na Slovensko se vydávali návštěvníci ze všech různých krajů světa, jak ukazuje svědectví z dobového průvodce: *„Ba v posledných rokoch aj ruských, ríšskonemeckých a francúzskych, tiež i poľských hostov a turistov sme tu mali, len – Čechov nie.“*⁵²

Dostačující odpověď, proč tomu tak bylo, autor tohoto bedekru nenabízí. *„Snád' sú⁵³ mu tie vrchy primalé, prinizké; snád' blízkosť rakúskych hranic ho mate; snad tunajší živel' slovenský je mu privšedný, a snád' Boh vie ešte čo inšie sú toho príčiny.“*⁵⁴

Důvodů bylo hned několik. V první řadě to byla časová náročnost cesty. Dobové doporučení vyjet ranním rychlíkem z Prahy a přenocovat v Českém Těšíně nebylo pro každého. Alternativu tvořila cesta přes Brno a následně Vlárským průsmykem. Pokud člověk zvolil tuto cestu, tak ovšem neviděl krásy Slezska a zvolená trasa byla podle mnohých zbytečně *„zdlouhavá a unavující.“*⁵⁵

Obtížný úkol čekal turistu i před samotnou cestou. Přesný itinerář výletu byl takřka mandatorní. Naštěstí vyšlo za Rakouska-Uherska několik publikací, které s tímto měly

⁵¹ KLÍMA, Stanislav. *Vzhůru na Slovensko!: Stručný průvodce uherským Slovenskem : s orientační mapkou a 14 obrázky prof. Walery Eljasze a dra. Václava Plačka*. V Praze: Klub českých turistů, 1899. s. [1]. Autorem úvodu byl budoucí muž 28. října Dr. Vavro Šrobár.

⁵² DÚBRAVSKÝ, Ferdinand. *Malé Karpáty a Biela Hora: turistická úprava po juhozápadnej časti prebudeného Slovenska*. Olomouc: R. Promberger, 1910. s. 4

⁵³ Českému turistovi

⁵⁴ Tamtéž, s. 3.

⁵⁵ *Rozkvět: obrázkový čtrnáctideník*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 10.04.1912, 5(7). s. 206.

pomocť.⁵⁶ Ve všech se ovšem doporučuje zůstat na Slovensku alespoň týden, aby si návštěvník mohl pořádně užít Tatry.

Obrovským nedostatkem turistického výletu na Slovensko v době monarchie byla ovšem silná maďarizace, která nejednoho českého cestovatele výrazně odradila. Slovenských nápisů se návštěvník v mnoha případech vůbec nedočkal. Též nebylo neobvyklé, že Čech za celou dobu svého pobytu nepotkal ani jednoho svého východní bratra. Zvláště, pokud pobýval v městských hotelech. Nabyl pak dojmu, že cestuje „*krajem ryze maďarským*.“⁵⁷ Na maďarskou pohostinnost se nevzpomíná v nejlepším světle ani v následujícím úryvku. „*Na celém světě není cizinci tak nevoľno, jako na Slovensku, nikde není tak strážěn, ba přímo obtěžován a tím způsobem i nepřímó vyháněn za hranice, jako zde. Zimničná úzkostlivost Maďarů a jich drábů má ohromně velké oči a pro velký strach, že by se Slovensko dalo vznítiti k novému vzbouření, sleduje kroky turistů, třeba zde nechtěli nic více, než co jinde turista hledá a o politiku nezavadí*.“⁵⁸

Není se tedy čemu divit, že na Slovensko se české noze příliš nechtělo. Smutně působí také výčet nemnoha českých osobností a turistických výprav za Slováky v jednom dobovém průvodci. Poněkud s nadsázkou je na prvním místě Jan Žižka z Trocnova, který ovšem za turistikou na Slovensko rozhodně nemířil.⁵⁹ Kritiku sklidily také slovenské hotely, jež podle jedné výpovědi byly „*z větší části v rukou židovských, nevynikají čistotou, za to však bývají dosti drahé*.“ Absence českých či slovenských časopisů v podobném ubytovacím zařízení jenom přidávala na pocitu, jako kdyby nebyl turista na Slovensku vítaný. Podle stejné výpovědi díval se většinou hoteliér na české hovory velmi podezřívavě, jako kdyby chtěl odpovědět: „*Milý příteli, zde v Uhrách daleko neujdeš, neumíš-li maďarsky!*“⁶⁰

Jak vlastně vypadala slovenská organizovaná turistika za období monarchie? Odpovědi může být výňatek z článku Antona Straky, pozdějšího autora slovenského průvodce a vášnivého turisty. „*Slovenskej systematickej turistiky nebolo a musíme vedet, že v tej době, na konci 19. storočia začína najsmutnejšia doba našeho slovenského národného života. To bola ta doba, ve ktorej maďarský národ a jeho vláda na každý pád chcely presadiť myšlienku*

⁵⁶ Kromě již zmíněných to byly hlavně: TOMAŠTÍK, Jaroslav. *Potulky Slovenskem*. Blatná: O. Havel, 1903. 64, 3 s. Kytice; 1.; DROŽ, Karel. *Život na Tatrách*. 2. vyd. V Rokycanech: Karel Drož, 1906. 262, 1 s., 2 l.; Moravsko-slezská beseda (spolek). *Slovenská čítanka*. Praha: Emil Šolc, [1910?]. Přímó o Tatrách pojednávala práce JANOŠKA, Miloš. *Spríevodca po Tatrách*. Liptovský Svätý Mikuláš: Klimeš tlač., 1911. 221, VIII s.

⁵⁷ Moravsko-slezská beseda (spolek). *Slovenská čítanka*. Praha: Emil Šolc, 1910. s. 42

⁵⁸ *Rozkvět: obrázkový čtrnáctideník*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 10.04.1912, 5(7). s. 205. 7

⁵⁹ Moravsko-slezská beseda (spolek). *Slovenská čítanka*. Praha: Emil Šolc, 1910. s. 39.

⁶⁰ *Rozkvět: obrázkový čtrnáctideník*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 10.04.1912, 5(7). s. 205.

narodove jednotného maďarského štátu. Celé Uhorsko malo se stať výlučne maďarským a všetko, čo v Uhersku bolo, bolo výlučne maďarské... Maďari na celom území Slovenska nestrpeli ani jediný slovenský spolok, ani športovný, ani telocvičný, a tiež ani turistický.“⁶¹

Tento fakt spôsobil později nemalé potíže, jelikož slovenská organizovaná turistika neměla po roce 1918 na čem stavět. Naopak maďarsko-německé spolky investovaly nemalé množství energie, času, peněz a úsilí k ovládnutí nejvýznamnějších turistických destinací na Slovensku, v čele s Vysokými Tatrami.

3.1 Situace po skončení první světové války

KČT si byl těchto, ale i mnoha jiných problémů spojených s případným rozšířením působnosti na Slovensko plně vědom, i přes to se téměř ihned dal tímto směrem do práce. Chaotická situace poválečných let nedovolovala ovšem začít s daným úkolem ještě v roce 1918⁶², Horní Uhry byly stále v držení Maďarů.

Teprve až se vstupem československého vojska do budoucího hlavního města Slovenska, Bratislavy, na Nový rok 1919 mohl KČT začít s opravdovou „invasí“, jak sám rozšíření činnosti nazýval, k našim východním sousedům. Přípravy na to byly v plném proudu, spolek chtěl kromě jiného přinést Slovákům „*upřímné přátelství, bratrství a lásku.*“ V téže době se mění, alespoň neoficiálně, také název spolku na Klub česko-slovenských turistů. Tímto činem dával Klub najevo svůj následující program.⁶³

Zajímavostí je, že po obsazení Přespurku byly v prodejnách KČT ke koupi nové pohlednice s reáliemi slovenské metropole, k popisu českému se ovšem nepřidalo vysvětlení maďarské či německé, ale naopak francouzské a anglické, což spolek označil za „*naprosto dostačující.*“⁶⁴ KČT již v té době naznačoval, do jaké míry je ochotný spolupracovat s menšinovými národy v rámci Československa.

Klub si byl vědom, že musí rychle převzít iniciativu, a tak posílá počátkem roku 1919 svolání ke všem slovenským turistům. V tomto dokumentu popisoval slovensky svoji dosavadní činnost a nastiňoval možnou zářnou budoucnost, která by nastala po případném sjednocení všech dosavadních turistických organizací s KČT. Zdůrazňoval, že právě spojením

⁶¹ *Časopis turistů* 35, 1923. s. 53.

⁶² V této době se pokusili první slovenští nadšenci založit odbor KČT v Bratislavě, jenže „*bolševický vpád na Slovensko odsunul jeho ustavenie až do druhej polovice roku 1919*“ ŠTEFÁNIK, Ivan. Klub československých turistov na Slovensku. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.52.

⁶³ *Časopis turistů* 31, 1919. s. 119.

⁶⁴ Tamtéž, s. 371.

se pod taktovkou Klubu československých turistů bude možná konkurence ostatním turistickým organizacím, nejenom doma⁶⁵, ale také v zahraničí. ⁶⁶

Veškerá činnost byla ovšem znovu ochromena válkou, zvláště poté, co vojska Maďarské republiky rad obsadila v květnu roku 1919 velkou část Slovenska v čele s Košicemi a Prešovem.⁶⁷ Není se tedy čemu divit, že jediný odbor KČT, který v roce 1919 vznikl na území Slovenska se nacházel v Bratislavě. V roce 1919 se alespoň ustanovila Slovenská komise v rámci KČT, která za první rok své existence „vyřídila náměty týkající se vybudování československé turistiky na Slovensku proti turistice maďarsko-německé.“ ⁶⁸

Věci se daly do pohybu v následujícím roce. KČT kontaktoval nově založený, slovensky vedený Tatranský turistický spolek. (zkr. T. T. S.) Tato organizace měla za cíl podporovat turistiku v nejvyšších československých horách, její možnosti na to ovšem dle názoru Klubu nestačily. Z následujících jednání vyplynulo, že spojení obou organizací by bylo prospěšně pro obě strany, Slováci ovšem měli několik podmínek.

V první řadě se jednalo o samotný název Klubu, respektive jeho zkratku, KČT. I když se klub nazýval československým, označení KČT zůstalo. Spolek o tom rozhodl na schůzi ústředního výboru třetího října 1919. Klub toto rozhodnutí zdůvodňoval tím, že „národnost československou dlužno pokládati za jednotnou. Označení budiž psáno KČT.“⁶⁹ Toto se Tatranskému spolku příliš nezamlouvalo. Následná dohoda o spojení obou organizací obsahovala změnu zkratky z KČT na KČST. Obdobně se musely změnit odznaky Klubu, aby odpovídaly nové československé realitě. V neposlední řadě vznikly nové stanovy, tentokrát již KČST. Součástí nových stanov bylo také vytvoření župní administrativy, kterou Slováci rozhodně přivítali. Po vyjednání všech těchto bodů schválila 28. března 1920 valná hromada T. T. S. spojení s Klubem československých turistů.⁷⁰ Ne všichni Slováci byli ovšem pro sjednocení. Pro některé znamenalo splynutí obou organizací „*obmezenie samostatnosti slovenskej turistiky*“⁷¹

Po tomto úspěchu se aktivita KČST na území Slovenska pouze zvětšila. V první řadě změnil Klub záhlaví svého periodika, Časopisu turistů, kde byla nově vyobrazena po celý rok

⁶⁵ Největší turistickou organizací na Slovensku byl Uherský karpatský spolek, který vznikl v roce 1873 a sídlil ve Spišské Nové Vsi (maď. Igló). Klub doporučoval, aby se „*Slováci postarali o slovenské vedení tohoto důležitého spolku.*“ Tamtéž, s. 49.

⁶⁶ Tamtéž, s. 144-145.

⁶⁷ Více informací o této válce lze najít například v knížce HRONSKÝ, Marián. *The struggle for Slovakia and the treaty of Trianon: 1918-1920*. 1st ed. in english language. Bratislava: Veda, 2001. ISBN 80-224-0677-5.

⁶⁸ *Časopis turistů* 32, 1920. Zpráva o činnosti Klubu československých turistů v Praze za rok 1919. s. 3.

⁶⁹ *Časopis turistů* 31, 1919. s. 376.

⁷⁰ *Časopis turistů* 32, 1920. Zpráva o činnosti Klubu československých turistů v Praze za rok 1919. s. 4.

⁷¹ *Časopis turistů* 35, 1923. s. 57.

Bratislava, jako „*pocta slovenskému kraji naší republiky*.“⁷² V roce 1920 vznikají nové odbory, k těm nejvýznamnějším patřily pobočky v Košicích, Nitře, Popradě, Liptovském Mikuláši či Žilině. Na popud KČST vznikají také průvodce a mapy, které měly za úkol nejenom poradit případnému návštěvníkovi, ale také rozšířit velmi skromné množství slovensky psaných turistických bedekrů. Z pera Antona Straky⁷³ vychází roku 1920 první slovensky psaný průvodce po celém Slovensku.⁷⁴

Klub zahájil také kampaň na získání ubytovacích zařízení, hlavně vysokohorských chat, které se snažil získat do svého držení. Příkladem může být vila Klotilda ve Starém Smokovci, kterou ovšem Klub kvůli odporu ministerstva financí nemohl obdržet.⁷⁵ KČST si neúspěch kompenzoval alespoň částečně zřízením nocleháren, jen v roce 1919 jich vzniklo na území Slovenska šest.⁷⁶

Podobnost s Krkonošemi lze vidět v aktivitách Klubu na počátku 20. let. KSČT se zasadil o trénování horských vůdců a nosičů, od roku 1922 začínal zřizovat také záchrannou službu. Tohoto roku vzniklo v Tatrách celkem 13 záchranných stanic.⁷⁷ Když se koncem 30. let začaly tvořit základy záchranné služby v Krkonoších, hledali její tvůrci inspiraci právě na Slovensku.⁷⁸

I přes všechnu snahu se ovšem ukázalo, že práce je potřeba vykonat daleko více. Kritiku sklídl nejenom Klub, ale i samotní čelní českoslovenští představitelé za to, že nevěnují turistice v Tatrách dostatečnou pozornost. Naopak nově vzkříšený Karpanthenverein věnoval veškerou svojí energii československým nejvyšším horám. Navazoval také spolupráci s německými turistickými spolky v Čechách, což bylo vnímáno jako akt „*proti záujmom slovenských Tatier*“. K „dobývání“ slovenských hor byla použita stejná strategie, jako třeba v Krkonoších – stavba turistických chat a hotelů. Anton Straka, předseda košického odboru KČST bil na poplach, zvláště potom co, „*Maďari postavili v Tatrách nový hotel u Kežmarských žliaboch s 27*

⁷² *Časopis turistů* 32, 1920. s. 1.

⁷³ STRAKA, Anton. *Turistický sprievodca po východnom Slovensku*. Košice: Nákladom Tatranského spolku turistického skupiny Klubu čs. turistov, 1920. 65 s.

⁷⁴ ŠTEFÁNIK, Ivan. Klub československých turistov na Slovensku. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.52.

⁷⁵ *Časopis turistů* 32, 1920. s. 210.

⁷⁶ DOSTÁL, Jaroslav. Noclehárny KČST pro mládež. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.108.

⁷⁷ BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1918-1938. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.48-49.

⁷⁸ Záchranná služba se v Tatrách na rozdíl od té krkonošské těšila větší finanční podpoře ze strany místních obcí, podniků, ale i samotného státu. Byla také více profesionální organizací, její členové byly speciálně vycvičeni odborníci. Horolezectví, které v Krkonoších tolik potřeba nebylo, patřilo k dennímu chlebu v Tatrách. Záchranná služba vo Vysokých Tatrách. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.133-136.

*pokojmi, tiež i nemecké turistické spolky chcú si postaviť vlastné chaty v Tatrách pre svojich turistov, len my sa nemozeme dočkať rozhodného kroku.*⁷⁹

Volání Antona Straky padlo na úrodnou půdu a Klub společně se státními orgány se začal slovenské turistice více věnovat. Počet chat a útulen, které byly na Slovensku vlastněny Klubem se rapidně zvyšoval. Z původních osmi v roce 1920 se již v roce 1926 mohl pyšnit vlastnictvím 47 objektů. „*Výhodou bolo, že členmi orgánov KČST boli generál Šnejdárak, generál Votruba a ďalší vysokí vojenski dôstojníci, ktorí pomáhali zabezpečiť účasť vojska na vystavbe viacerých chát a chodníkov.*“⁸⁰

Stavba chat na Slovensku často kombinovala obranné cíle československé armády⁸¹ s potřebami Klubu. Příklady najdeme v tzv. ochranných chatách. První tento objekt se postavil již v srpnu 1923 pod vedením kapitána Dusila a popradské horské brigády, které velel již zmíněný generál Jan Votruba. Nová chata, jež nesla generálovo jméno, sloužila primárně vojsku relativně krátce, pouze jeden rok. V roce 1924, po normalizaci vztahů s Polskem, přešla budova po menší přestavbě do majetku kežmarského odboru KČST, který se jí neúspěšně snažil přejmenovat – z Votrubovy na Jánošíkovu. Rozšíření se dočkala v roce 1932, kdy významně rozšířila svoji kapacitu. Dnes bychom již „Votrubovku“ pod Kopským sedlem hledali marně. V roce 1942 byla totiž rozebrána, nedalo od ní totiž vznikla zbrusu nová, dvoupatrová Kežmarská chata, která zde stála až do roku 1974, kdy podlehla požáru.⁸² Kromě Votrubovy chaty se na Slovensku do roku 1925 nacházely další tři obdobné ochranné stavby.⁸³

Symbolem spolupráce obou větví československého národa se měla stát chata na pomezí území Moravy a Slezska – na Velké Javořině. Idea postavit v blízkosti vrcholu Bílých Karpat turistické útočiště se začala vážněji rozvíjet po srpnu 1922, kdy se velká skupina výletníků vydala k nejvyššímu bodu pohoří. Počasí ovšem turistům příliš nepřálo, jelikož je zastihla strašlivá bouře. Vzhledem k tomu, že se nebylo v okolí pořádně kde schovat, rozhodli se účastníci výletu „*dáti podnět k výstavbě útulny.*“⁸⁴ Na stavbu objektu přispěl kromě Klubu i stát, určité finance se získaly i pomocí veřejné sbírky. Základní kámen byl položen již

⁷⁹ *Časopis turistů* 35, 1923. s. 58.

⁸⁰ BÁRTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. ISBN 978-80-971991-1-1. s. 55.

⁸¹ V této době nebyly ani zdaleka vyřešeny pohraniční spory s Polskem. V živé paměti měl jistě generál Šnejdárak také události z konce ledna 1919, kdy proti sobě stanula vojska československá a polská v tzv. sedmidenní válce. V té době ještě plukovník Šnejdárak velel československé armádě při postupu k Visle. MEDEK, Rudolf a Silvestr BLÁHA. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě: [1918-1938]*. V Praze: Svaz čs. důstojnictva, 1938. s. 133–134.

⁸² Tatry.cz, 2013. *Votrubova chata* [online]. 2. 8. [cit. 3.4.2021.]. Dostupné z: <https://www.tatry.cz/cs/votrubova-chata>

⁸³ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 12.1925, 37(12). s. 20.

⁸⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 10.8.1923, 63(218). s. 3. ISSN 1214-1240.

následujícího roku, konkrétně 8. července. Při této příležitosti bylo také definitivně rozhodnuto o jméně – Holubyho chata⁸⁵, jež navrhl předseda místního odboru KČST Ferdinand Prager.⁸⁶

Chata, jež stála na hranici mezi historickým územím Uher a Moravy, byla Klubem propagována jako pojítka československé spolupráce. Již při její výstavbě se vyzdvihoval význam samotného místa, kam si za období monarchie „*přicházeli postěžovat čeští i slovenští vůdcové na útisk politický a posilovat se v národní jednotně československé.*“ Vzpomínalo se také na společný boj Čechů se Slováky proti maďarskému vojsku v letech 1848-1849.⁸⁷ I přes požár, který chatu srovnal se zemí již v roce 1926 se jí Klubu podařilo obnovit v roce 1930. Ve třicátých letech se turisticky zkrášlovalo okolí – přes vylepšení příjezdové cesty, po postavení vleku až do zavedení telefonu. Všechna práce ale symbolicky ustala v polovině března 1939.⁸⁸

Podporovat spolupráci mezi Čechy a Slováky patřilo mezi hlavní body práce Klubu nejenom na Slovensku. KČST se snažil všemožnými způsoby sjednotit obě větve národa a pomoci tím vytvořit silný a jednotný národ Čechoslováků. Klub také nejednou citoval generála Rastislava Štefánika, který „*rozdíl mezi Čechem a Slovákem nikdy nečinil a mluvil o obou větvích národa jako my Češi.*“ Cílem KČST bylo vytvořit prostředí, kde by se „*Slovák z Turčanského sv. Martina cítil v Praze stejně doma jako Čech z Plzně,*“ přičemž Plzeňan se měl cítit „*stejně doma v Turčanském sv. Martině.*“⁸⁹ V podobném duchu se nese také příspěvek k turistice na Slovensku vydané v oslavné brožurce Klubu v roce 1938. Zde se nad veškerý hmotný přínos KČST klade práce, kterou spolek vykonal v rámci sblížení obou národů.

⁸⁵ Josef L'udovít Holuby patřil k významným osobnostem slovenské kultury v 80. a 90. letech 19. století. Kromě botaniky se zabýval mimo jiné o lidovou slovesnost, za zmínku stojí také jeho dlouholeté přátelství s Aloisem Jiráskem. Chata nesla jeho jméno také díky jeho úsilí o rozvoj bratských vztahů mezi Čechy a Slováky.

⁸⁶ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 10.7.1923, 31(340, odpolední vydání). s. 3. ISSN 1802-6265.

⁸⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 10.8.1923, 63(218). s. 3. ISSN 1214-1240.

⁸⁸ *História chaty | HolubyhoChata*. HolubyhoChata [online]. Copyright © 2016 holubyho chata, design by palydesign.com [cit. 05.04.2021]. Dostupné z: <http://www.holubychata.sk/o-nas/historia-chaty>

⁸⁹ *Časopis turistů* 41, 1929. s. 157.

Autor se také zmiňuje, že díky Klubu se „*ujasňují mnohé problémy, vysvětlují nedorozumenia, prehlbuje se vzájomná úcta a upevňuje púto bratskej lásky.*“⁹⁰

Obr. 1 Holubího chata na dobové pohlednici KČST

Aby se na turisticky atraktivní místa dalo na Slovensku vůbec dostat, začala od roku 1923 výstavba mnoha turistických stezek. Jen tohoto roku nechalo ústředí KČST vybudovat cestu od Štrbského Plesa přes Tři studničky na Podbansko či příjezdovou cestu na sedlo Kopa, k budoucí Votrubově chatě. Slovenský ráj se v témže roce dočkal spojení Bašty s Kazatelnicou. V následujících letech se postavily cesty na slovenské vrcholy Kl'ak⁹¹ a Ďumbier, rozšířilo se spojení ze Štrbského Plesa a dokončilo se spojení z Košic do Zadielské doliny. Kromě toho se postavilo nespočet menších cestiček.⁹²

Klub také značil cesty, nejenom ty nově vybudované, ale také ty již postavené. V roce 1925 KČST konstatoval, že svého značení se dočkaly Vysoké Tatry⁹³, Slovenský Ráj, Malé Karpaty, Malá Fatra, či jižní část Oravské Magury. V této době se již také vyznačilo okolí naprosté většiny odborů KČST, kterých bylo v již 43 a čítaly skoro 4500 členů.⁹⁴

Velkou práci vykonal KČST také v oblasti lyžování, kde se jeho politika rozcházela s naprostou většinou lyžařských spolků. Zatímco u Svazu lyžařů RČS měly přednost „*intenzivní činnosti závodní*“ KČST podporoval spíše „*masový rozvoj lyžařské turistiky.*“ Klub se tedy staral převážně o propagaci vysokohorských slovenských středisek, zajištění adekvátního vlakového či autobusového spojení na danou lokaci a celkové zpříjemnění života

⁹⁰ ŠTEFÁNIK, Ivan. Klub československých turistů na Slovensku. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.55.

⁹¹ V roce 1926 se dalo od vrcholu dostat až k pramenům Nítry.

⁹² KOZÁK, K. Stavba turistických cest. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 100-101.

⁹³ V srpnu 1923 vztyčil Klub na nejvyšším bodě Československa s velkou slávou kovovou státní vlajku.

⁹⁴ *Časopis turistů* 37, 1925. s. 32.

případného lyžaře. Převážně zimním sportovcům byla také určena Štefanikova chata na Ďumbieru, první vysokohorský objekt svého druhu v Československu. Díky veškeré práci Klubu se Slovensko stalo zemí „*lyžařské budoucnosti*.“⁹⁵ Lyžování skvěle doplňovalo turistiku letní, zvláště proto, že některé slovenské vrchy, „*jež v létě pro turistu neměly přitažlivosti, stávající se lákavými, slibující nádherné sjezdy*.“⁹⁶

S lyžováním souvisí také pravidelné sněhové zpravodajství, které Klub ve spolupráci se Svazem lyžařů a ministerstvem pošt pravidelně dodával do většiny československých periodik.⁹⁷ Od ledna roku 1930 byly tyto zprávy podrobeny větší kontrole, jelikož se stávalo, že někteří podnikatelé udávali záměrně vyšší údaje, aby nalákali do svých hotelů hosty. Tyto případy vedly k velkému zklamání nejednoho turistu, který obzvláště při cestě do slovenských hor musel urazit velké vzdálenosti, nehledě na finanční náklady spojené s cestou. Pokud si následně turista na falešnou reklamu stěžoval a svoji pravdu dokázal, hrozilo hotelu vyškrtnutí nejenom ze sněhových zpráv, ale také z veškeré propagační činnosti KČST.⁹⁸

Klub se pomocí průvodců a článků v Časopise turistů snažil také změnit představu o tom, že Tatry jsou pouze pro zkušené alpinisty. Předmluva bedekru o nejvyšším československém pohoří zmiňuje již na začátku, že i „*v Tatrách jsou snadné horské partie, které může zdolati největší část turistů, náležitě vyzbrojených*.“⁹⁹ I když každý průvodce doporučoval do Tater trochu jiné oblečení, společným jmenovatelem bývaly krátké kalhoty, turistický oblek a správná, „*pokud možno okutá obuv*.“ Na těžší výstupy se doporučovaly lezecké boty a minimálně 30 m provaz. Klíčem ke správné turistické zkušenosti byl také pořádný batoh, naplněný jídlem a nezbytným prádlem. Alkohol ani zbraň¹⁰⁰ se nedoporučovaly. Do ruky náležela „*mocná, hrotem opatřená hůl, aneb čakan turistický*.“ Při těžších výstupech se nedoporučovalo kouřit, zpívat či dokonce ani mluvit, jelikož tím člověk

⁹⁵ KULHÁNEK, Otto, Ján MRÁZ a Jaroslav TROUSIL. *Zlatá kniha lyžování: z dějin čs. a světového lyžařství*. Praha: Olympia, 1989. s. 105–106.

⁹⁶ *Časopis turistů* 37, 1925. s. 36.

⁹⁷ Národní listy měly v 30. letech pravidelnou rubriku sněhové zprávy umístěnou ke konci večerního vydání listu, většinou na 4. nebo 5. straně. Ku příkladu ke konci ledna roku 1935 bylo doporučováno vyjet na Ďumbier, kde se nacházelo krásných 65 cm sněhu při slunečném počasí. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 25.1.1935, 75(25, večerní vydání). s. 5. ISSN 1214-1240.

⁹⁸ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 21.01.1930, 4(14). s. 12

⁹⁹ PETROVIČ, Karel. *Průvodce po Vysokých Tatrách*. Praha: J. Uher, 1924. s. 7.

¹⁰⁰ I přes neuvěřitelnost, že by si někdo na horskou túru vzal zbraň, vyloučené to nebylo. Ostatně i samotný Klub v Časopise turistů uveřejnil v roce 1922 výhodnou nabídku na koupi browningů, které vyráběla zbrojovka Praga. Pro členy KČST zbraň ke koupi za značně sníženou cenu, možný byl i nákup na splátky. KČST v závěru napsal, že „*doporučuje tuto nabídku svému členstvu*.“ *Časopis turistů* 34, 1925. s. 86.

ztrácel dech, „*kteřý jest hlavním hybatelem.*“ V neposlední řadě patřila do výbavy turisty mapa.¹⁰¹

Od poloviny 20. let se Klub začal na Slovensku více zajímat také o ochranu hmotných památek, stavění loděnic či objevování a následné zpřístupňování mnohých jeskynních prostorů.¹⁰² Prospěšné činnosti Klubu nejenom na Slovensku ochromila až Mnichovská dohoda a následné rozbití československého státu. Spolupráce obou větví československého národa, o kterou se Klub v meziválečných letech tolik snažil byla následně testována v druhé světové válce.

¹⁰¹ BÍLÝ, František a Stanislav KLÍMA. *Ilustrovaný průvodce po Slovensku s mapou Slovenska a Tater*. Praha: Šolc a Šimáček, 1921. s. 10.

¹⁰² V této oblasti vynikaly Demänovské jeskyně, které byly objeveny v roce 1921 a následně získaly poetický název Chrám svobody. I když tento přírodní úkaz nepatřil přímo Klubu, ale místnímu družstvu jeskyň, práce obou spolků probíhala ve shodě, zvláště díky tomu, že většina členů družstva byla zároveň i členy Klubu. KETTNER, R. Jeskyňářství v KČST. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 122.

4. Zřizování žup

Po skončení první světové války a vzniku nového státu se rozšířilo pracovního území KČT o Slovensko a následně Podkarpatskou Rus. Tato změna, i když velmi vítaná, donutila činovníky Klubu přemýšlet nad tím, jak dané území co možná nejefektivněji spravovat. Nutnost vytvořit novou metodu řízení státní turistiky podtrhoval také fakt, že po celé republice vlivem nadšení z vyhlášení samostatnosti vznikaly ve velkém novém odbory, které tak doplňovaly sítě těch již stávajících. Jen za rok 1919 jich vzniklo 29, čímž se celkový počet navýšil z původních 53 na 81.¹⁰³

V roce 1920 již bylo nad slunce jasné, že stávající systém potřebuje reformu, zvláště poté, co se Klub sloučil se svým slovenským protějškem. Expanze KČST tím ovšem neskončila, jelikož kromě dalších, nově vzniklých odborů, přibral KČST do svých řad i několik bývalých poboček nejstarší české turistické organizace, Pohorské jednoty Radhošť.¹⁰⁴

Klub přišel se systémem žup, které měly nově sdružovat odbory KČST ve stejném zájmovém kraji. Idea byla sjednotit činnosti všech odborů v daném regionu, aby se při jejich práci mohly navzájem doplňovat, informovat se o novinkách v jiných částech oblasti, utužovat mezi sebou vzájemné přátelské vztahy a rozdělit si pracovní působnost na daném území. Tato změna musela přijít velice rychle, jelikož již na rok 1920 plánoval Klub obrovskou značkovací akci, která by bez koordinace všech svých poboček nebyla možná.¹⁰⁵

První župy začínají vznikat již ke konci roku 1919, k těm nejvýznamnějším patřily župa Západošumavská, Podbrdská a Podkrkonošská. V následujícím roce se vytvořila župa Středomoravská, Jihomoravská a Podbeskydská. Klub vítal vznik nejenom dalších žup, ale také nejmenší správní jednotky KČST odborů, a to zvláště v „*pohraničních místech národnostně ohrožených*“.¹⁰⁶

Po rapidním růstu poboček KČST na Slovensku bylo třeba vytvořit župní systém i u našich východních bratrů. Iniciativy se ujal odbor v Bratislavě, který stál „*v popředí turistického ruchu na Slovensku*.“ Jeho zásluhou byla svolána schůze na neděli 3. dubna 1921 do Trenčianských Teplic, krásného lázeňského města na severozápadě Slovenska. Význam tohoto setkání byl podtrhnutý tím, že se ho účastnil nejenom samotný předseda KČST Guth Jarkovský, ale také příslušníci armádních sborů, se kterými Klub na Slovensku čile

¹⁰³ *Časopis turistů* 30, 1920. s. 5. Výroční zpráva Klubu. Za zmínku stojí také fakt, že mnoho odborů vzniklo ve městech, kde Češi tvořili menšinovou část obyvatelstva.

¹⁰⁴ *Časopis turistů* 31, 1921. s. 1. Výroční zpráva Klubu.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 1-2.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 7.

spolupracoval. Za zmínku také stojí krkonošská delegace, která zastupovala nejenom Podkrkonošskou župu, ale také Novou Paku.¹⁰⁷

Samotná schůze byla zahájena proslovem o důležitosti spolupráce Čechů a Slováků, ducha doby krásně vykresluje návrh odeslat pozdravný telegram kanceláři prezidenta republiky. Schválení této myšlenky doprovázel mohutný potlesk. Výsledkem setkání byl návrh na vytvoření župního systému na Slovensku, jejich celkový počet se zastavil na čísle šest, ihned vznikla župa Malokarpatská a Povážská. KČST konstatoval, že se jednalo pro slovenskou turistiku o „jistě význačný den.“¹⁰⁸

Efektivita župního zřízení závisela převážně na individuálním přístupu jednotlivých odborů¹⁰⁹, ve většině případů se nový systém setkal s úspěchem. Miloš Janoška, významný podporoval turistického ruchu na Slovensku a předseda Podtatranské župy KČST vzpomínal na župní zřízení takto: „*Na schôdzde chodievali sme do rozličných miest, zväčša so Spiša, do Novej Vsi, Levoče, Popradu. Tieto porady neboli bez významu, lebo se práce v odboroch usmērňovala a navzájom dodávali sme si chuti. Okrem toho oboznámili sme sa osobne s činitelmi z rozličných odborov. Aspoň tieto schôdze mali dobrý účinok...*“¹¹⁰

V následujících letech se župní systém dále rozšiřoval. Vznikaly buď župy nové, popřípadě se starší rozdělily. Příklad rozdělení župy nalezneme již v roce 1922, kdy se od župy Podkrkonošské se sídlem ve Dvoře Králové oddělila župa Krkonošská se sídlem v Jilemnici. Hlavním důvodem byly rozdílné agendy horských odborů a jejich protějšků v podhůří.¹¹¹ Župy se výrazně lišily také v množství odborů, které sdružovaly. Zatímco župa Husova, později přejmenována na Táborskou měla pod sebou 13 poboček, župa Lužicko-jizerská se mohla pyšnit pouze čtyřmi odbory. Mezi největší župy patřily Pražská se skoro 30 tisíci členy, následována župou Brněnskou čítající bez mála sedm tisíc členů. Do podepsání Mnichovské dohody vzniklo celkově 35 žup, jejichž centra ležela od Plzně až po Užhorod.¹¹²

¹⁰⁷ *Časopis turistů* 31, 1921. s. 116-117.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 117.

¹⁰⁹ Nebylo výjimkou, že se některý odbor župní schůze nezúčastnil. Důvodem podobných absencí bylo několik. Od nedostatku času členů odboru, přes peněžní výdaje spojené s příjezdem delegátů, až po neochotu se schůze zúčastnit, vzhledem k tomu, že se na minulé schůzi nepodařil prosadit návrh daného odboru.

¹¹⁰ Jak je ze vzpomínek Janošky patrné, ne každého Slováka spojení s českým KČT naplňovalo radostí. BÁRTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. 95 stran. ISBN 978-80-971991-1-1. s. 49.

¹¹¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 16.11.1922, 62(314). s. 5. ISSN 1214-1240

¹¹² Správa Klubu československých turistů. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 167-170.

5. Turistické značení v rámci KČT/KČST

5.1 Začátky turistického značení

I když si lidé od nepaměti označovali své cesty, o turistickém značení můžeme mluvit až od počátku 19. století. V této době němečtí majitelé chat začali speciálně tvarovanými a barevnými značkami vyznačovat přístupové cesty ke svým objektům. Nedlouho poté vznikají téměř po celé Evropě alpské kluby, které započaly se značením cest ke svým oblíbeným pohorím.¹¹³ Na území habsburské monarchie vzniká Rakouský alpský spolek již v roce 1862.¹¹⁴

Od alpských klubů byl již jen krůček k okrašlovacím spolkům, které můžeme považovat za předchůdce moderních turistických klubů. I přes to, že samy většinou neorganizovaly žádné výlety, snažily se pro ně vytvořit co možná nejlepší podmínky. Jejich činnost se velmi často prolínala a v mnoha případech spolu oba typy organizací spolupracovaly. V německém prostředí nalezneme několik turistických klubů, které již přímo v názvu odkazovaly na svojí okrašlovací činnost.¹¹⁵ Spolupráci můžeme vidět také v oblasti tisku, kdy turistické spolky věnovaly činnosti svých příbuzných organizací ve svých časopisech velkou pozornost. Při zakládání Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku sehrál důležitou roli Časopis turistů, ve kterém byla uveřejněna myšlenka podobný spolek založit.¹¹⁶

Označování turistických stezek bylo jednou z prvních činností, které vznikající turistické spolky podnikaly. Ať již v rámci KČT, který již v roce 1890 nechává vyznačit první stezky kolem Prahy a v Krkonoších¹¹⁷, tak i u německých turistických spolků. Výlohy spojené s touto činností představovaly jednu z nejvýznamnějších položek v rámci rozpočtů turistických klubů. Např. „*u Teplického horského spolku plynula v prvních dvaceti letech jeho existence na budování a značení turistických cest bezmála čtvrtina běžných výdajů.*“¹¹⁸

Kromě nemalých finančních prostředků bylo k úspěšnému značení turistických stezek potřeba povolení od majitele pozemků, přes které daná trasa procházela. V době Rakouska-Uherska musely spolky vyjednávat převážně se šlechtickými velkostatkáři, jejichž postoj byl zvláště v počátcích dost nejistý, ne-li přímo negativní. Vše záleželo na diplomatickém umu

¹¹³ GULDAN, A.: *Učebné texty pro značkárov.* 1. vyd. Bratislava: KST. 2006 ISBN 80-969498-4-5. s. 5.

¹¹⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích.* Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s.37.

¹¹⁵ Např. Horský a okrašlovací spolek Mikulášovice. Tamtéž, s. 30.

¹¹⁶ JEDLIČKA-BRODSKÝ, Břetislav. 1904-1914: *Deset roků Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v Praze.* V Praze: Svaz čes. okrašl. spolků, 1916. s. 5.

¹¹⁷ KOZÁK, K. Stavba turistických cest. In: *Padesát let Klubu československých turistů.* Praha, 1938, s. 101.

¹¹⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích.* Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s.101.

představitelů jednotlivých spolků a náklonosti nobility k turistické myšlence. Zatímco v Krkonoších podporoval majitel jilemnického velkostatku hrabě Jan Nepomuk Harrach vřele jak německé turistické spolky, tak i jilemnický odbor KČT¹¹⁹, na Liberecku již byla situace jiná. Horský spolek pro Ještědské pohoří a Jizerské hory si na odmítavý postoj hraběte Clam-Gallase otevřeně stěžoval.¹²⁰

Vyznačit precizně turistickou stezku nebyl tedy vůbec jednoduchý úkol. Na mnoha místech habsburské monarchie představovala tato činnost také třecí plochu mezi jednotlivými turistickými spolky. Spory mezi českými a německými značkaři se rozhořovaly takřka po celém území. Německý Beskidenverein vedl dlouho pře jak s Pohorskou jednotou Radhošť, tak i se samotným KČT. Využíval toho, že se sám těšil podpory ze strany ředitelství i lesní správy těšínských komorních statků. Sporům nepomohlo to, že spolek při značení postupoval značně neurvale – „jeho příznivci a značkaři záměrně poněmčovali místní názvy, případně poškozovali značky dalších spolků.“¹²¹

Poškozování zvláště českých značek se nevyhnulo ani Krkonoším. Od druhé poloviny 90. let 19. století se zde situace národnostně vyhrcovala, což se projevilo i útoky na turistické značení. Na panství hraběte Harracha byly napadány dřevěné sloupy s českými nápisy. Místní jilemnický odbor KČT byl v návaznosti na tuto skutečnost přinucen změnit materiál – z původního dřeva se přešlo na kámen. Útoky na německé značení nebyly v Krkonoších tak obvyklé. Převážná část pouze německých nápisů se totiž nacházela jen ve východní části Krkonoš, v panství Czernin Morzinů, kam si „česká strana netroufala.“¹²²

S vandalismem se setkal i německý turistický spolek v Teplicích, jenž v polovině roku 1904 nechal vytvořit silniční sloup s popisky – jak německými, tak českými. Na místě nevydržel ani jeden den, následující noci byl ukraden a zmizel beze stopy. Odměna, kterou spolek vyhlásil za dopadení pachatele nepomohla. Trable postihly také KČT, který nechal na cestě do Proboštova na Teplickou pořídit několik svých tabulí. Ještě téhož roku byl ovšem nucen smutně konstatovat, že „byly rozstříhány.“¹²³

¹¹⁹ JAKL, Michal. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. Žehušice: Městské knihy, 2004. s. 100. ISBN 80-86699-18-8.

¹²⁰ Jablkem sváru v mnoha podobných případech byla zejména obava šlechty o své lovecké revíry. PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s.101-103.

¹²¹ POLÁŠKOVÁ, Jiřina a Jaromír POLÁŠEK. *Historie beskydské turistiky: sto dvacet let organizované turistiky v Moravskoslezských Beskydech : turistické chaty na Frýdecko-Místecku, Třinecku a Jablunkovsku*. Ostrava: Šmíra-Print, c2009. s. 100. ISBN 978-80-904336-8-7.

¹²² Holubec, Stanislav -"Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century* / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 18.

¹²³ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 01.06.1902, 14(6). s. 268.

Neshody panovaly také v tom, jak bude značení vypadat. Organizační roztržiténost turistických spolků znamenala, že téměř každý klub používal své vlastní značení, o jehož výhodách často přesvědčoval příbuzné spolky. Tento fakt činil dohodu mezi jednotlivými kluby skoro nemožnou, úspěchy na tomto poli se stávaly takřka vždy jen na regionální úrovni.¹²⁴

KČT, na rozdíl od svých německých protějšků, měl v zásadě jednotný styl turistického značení, který měly všechny jeho odbory dodržovat. Již od počátku Klubu bylo používáno pásové značení složené ze tří pruhů – dvou bílých a jednoho červeného mezi nimi. „*Německým nacionalistům to nápadně připomínalo českou vlajku a vnímali značky na „svých“ územích jako narušení teritoria, zatímco čeští nacionalisté chytrácky argumentovali, že značka nepředstavuje národní vlajku, ale racionální symbol z hlediska viditelnosti.*“¹²⁵

S přibývajícím počtem tras a jejich následným křížením nastával ve značení zmatek. Pouze jediná vedoucí barva, červená, KČT nestačila. „*Proto se počaly některé trasy značit i barvou modrou a od roku 1916 byly přibrány ještě barva zelená a žlutá. Šíře barevného pruhu byla pak zmenšena na šíři pruhu bílých.*“¹²⁶

Německé spolky, které v době Rakouska-Uherska postrádaly jednotné vedení, používaly celou škálu turistického značení. V případě pásového značení tras se nejčastěji používalo spojení červené a žluté barvy. Černá, která by doplňovala německé barvy, se pro turistické značení příliš nehodila.¹²⁷ Na cestách mohl člověk spatřit také značení tvarové. Směr udávaly jednoduché šipky, složitější obdélníky či různé kříže a kruhy. Záhy se ovšem ukázalo, že čím složitější tvar, tím je méně čitelnějším. Komplexnější prvky se „*nicméně uplatnily u některých dálkových tras, pravděpodobně jako kompromis mezi značkami jednotlivých spolků, jež se na jejich zřizování podílely.*“¹²⁸

Příkladem by mohla být „Hřebenovka“ (Kammweg), která v době Rakouska-Uherska vedla od Aše až ke Sněžce. Stezku značil modrý obrácený hřeben na bílém pozadí, který symbolizoval původní čtyři německé turistické spolky, které se na výstavbě a značení cesty

¹²⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 103. ISBN 978-80-86488-64-6.

¹²⁵ Holubec, Stanislav -"Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017)*, s. 18.

¹²⁶ PERNICA, Milan. RYCHTECKÝ, Pavel. *Učební texty pro značkaře. Díl M. Vývoj turistického značení u nás a značení turistických tras ve většině evropských zemích*. 1. vydání. Praha, Klub českých turistů, 2/2013. s. 1-2.

¹²⁷ Holubec, Stanislav -"Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017)*, s. 19.

¹²⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 104. ISBN 978-80-86488-64-6.

podílely. Pod vlivem úspěchu této cesty¹²⁹ vznikla v letech 1906-1907 Kuželová cesta (Kegelweg), jež spojovala Ještěd s Milešovkou. Na této trase udávaly směr modré trojúhelníky.¹³⁰

Obr. 2 Značení "hřebenovky"

Obr. 3 Základní značení KČT

Ve shrnutí můžeme říci, že před první světovou válkou existovalo na území Čech, Moravy a Slezska velké množství turistických spolků a organizací. Značení bylo ovšem často nepřehledné, někdy dokonce i matoucí. Důvodem byla hlavně nejednotnost použitých symbolů. Ucelenost turistickým ukazatelům dával alespoň KČT, jehož odbory vyznačovaly cesty podle jednotného značkovacího úzu.

5.2 Vývoj turistického značení v Československu

Vznik Československa přinesl s sebou v oblasti značení mnoho změn. Připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi se významně rozšířilo území, na kterých bylo potřeba vybudovat či opravovat turistické značení. Pro majoritní národ Čechoslováků to byla jistě vítaná zpráva, naopak pro německé spolky započala éra nejistoty. Německé turistické organizace se obávaly, že by mohly kvůli novému pořádku přijít o svá pracně vybudovaná značení.

Předseda Klubu československých turistů, Jiří Guth Jarkovský, již od počátku roku 1919 prosazoval představu jednotného, zákonem chráněného značení po celé republice Československé.¹³¹ Klub argumentoval hlavně tím, že ucelené značení povede k daleko lepší orientaci turisty. V nadšení, které zavládlo po skončení války se členové některých odborů KČT rozhodli zahájit značkovací akce ihned, někdy až bez rozmyšlení a velmi unáhleně. Výsledkem se stalo označení, které nebylo možné dlouhodobě udržovat, popřípadě bylo umístěno naprosto

¹²⁹ Bylo vydáno hned několik průvodců o této cestě. Např: PAUDLER, Amand Anton. *Der neue Kammweg vom Jeschken zum Rosenberge*. Leipa: A. Paudler, 1904. 249 s.; HANTSCHER, Franz. *Kammweg-Führer von der Jeschkenkoppe bei Reichenberg bis zum Rosenberge bei Tetschen mit Berücksichtigung der anschließenden Kammwege: Mit 1 Wegekarte und 4 Ansichts-Postkarten*. Prag: Im Selbstverlage, 1905. 79 s. Hřebenovou cestu doporučoval také český průvodce: KAFKA, Josef. *Lužické Hory a Ještěd*. V Praze: Dr. Ed. Grégr a syn, 1909. s. 41.

¹³⁰ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 104 – 107. ISBN 978-80-86488-64-6.

¹³¹ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1919, 31. s. 91.

nesmyslně. Čtenáři Časopisu turistů se proto dostalo následujících rad: „*Šetřete tedy se značkami, užívajíc je jenom tam, kde jich opravdu je potřeba, hustěji zvláště na křižovatkách. Ale značkovati přímou stezku, neb dokonce silnici, na které není žádných odboček je zbytečno, nehledě k tomu, že dává se tím svědectví nedovtipnosti cestujícího publika.*“¹³² Nejenom kvůli podobným incidentům vydává ústředí KČST v roce 1920 „Pravidla označování cest“.¹³³

V roce 1919 započal Klub s plány vyznačení turistických tras na Šumavě. V tomto ohledu se obrátil na ministerstvo obchodu, „*jež vládou pověřeno bylo o povznesení turistického ruchu.*“ Jednání s ministerstvem dopadla pro KČST velmi úspěšně. Nejenom že státní orgán ubezpečil Klub v tom, že jej považuje za hlavního představitele československé turistiky, ale také získal nemalou finanční podporu. Peníze, které Klub obdržel měly být použity na vyznačení nejenom Šumavy, ale také Vysokých Tater a okolí pražského. Ministerstvo tím usměrnilo činnost Klubu na další rok.¹³⁴

V polovině roku 1920 vydává následně ministerstvo vnitra výnos, ve kterém vyzvalo politické správy, aby „*obecním úřadům daly pokyn, že značkování cest provádí se v zájmu státu, ku podpoře a povznesení cizineckého ruchu, jimž se hospodářské poměry dotýčných krajů značně povznáší a že proto nutno, aby každý jednotlivec tuto akci podporoval a turistickým podnikům překážek nekladl.*“ Po tomto výnosu se Klub pustil nadšeně práce, jen ústředí objednalo téměř jeden a půl tuny barvy, které následně vyslalo do svých odborů, popřípadě použilo samo na značení pražského okolí.¹³⁵

Pravděpodobně také díky velkému množství učitelů, kteří se nacházeli v Klubu, získal KČST podporu také od zemských školních rad v Praze a Brně. Rady vyzvaly své okresní protějšky a ředitelství středních škol, aby „*důležitost činnosti KČST žactvu vyložily a aby je nabádaly k šetření i ochraně značek a orientačních tabulek KČST.*“¹³⁶

Jen v tomto roce dokázalo ústředí označit na 850 km cest v okolí Prahy, odbor v Liptovském Mikuláši s podporou vojska vyznačil na 300 km stezek ve Vysokých Tatrách¹³⁷, svých symbolů se dočkala také Podbrdská stezka vedoucí z Prahy na Šumavu, na které bylo vytvořeno za součinnosti všech pošumavských odborů na 600 km nových, území KČST

¹³² Časopis turistů. Praha, Klub československých turistů, 1919, 31. s. 373.

¹³³ KLAUZ, Michal. *Vývoj turistického značení na bývalém území prvorepublikového Československa*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce PaedDr. Jiří Šafránek.

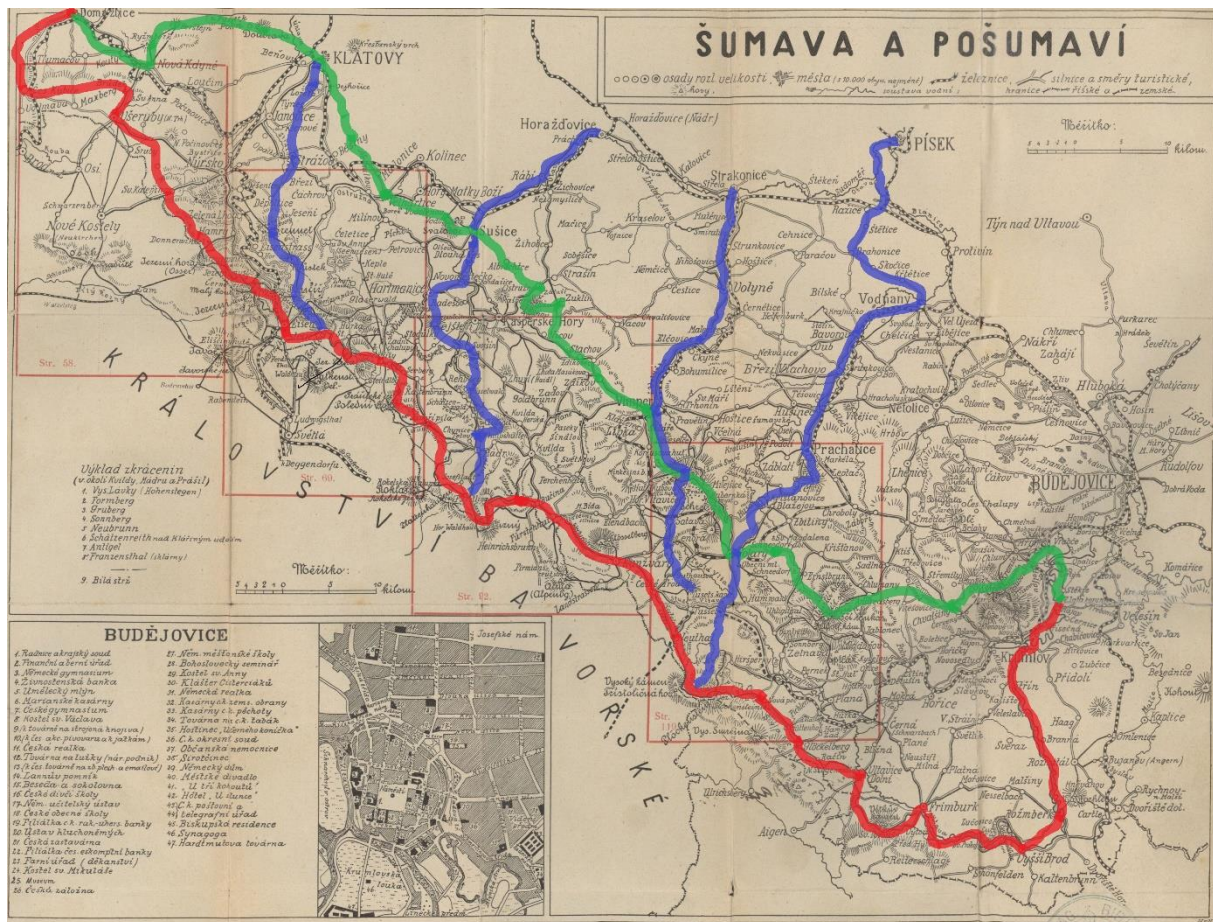
¹³⁴ Časopis turistů. 1919, 31. Výroční zpráva. s. 4.

¹³⁵ Časopis turistů. 1920, 32. Výroční zpráva. s. 3.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Před spojením s KČT značkoval Tatranský turistický spolek „*len jednofarebne, nie jako to mal zaužívané Klub českých turistov – vedúca farba medzi bielymi pásmi.*“ BARTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. 95 stran. ISBN 978-80-971991-1-1. s. 48.

značených, stezek. Kromě toho se vyznačilo na 200 km cest v Beskydech, 300 km v okolí Brna¹³⁸, či 180 km v Malých Karpatech.¹³⁹

Na mapě z roku 1904¹⁴⁰ (aktualizovanou mapu Šumavy vydá KČST až v roce 1925¹⁴¹) jsem se snažil vyznačit šumavské cesty, které v roce 1920 Klub značkoval. Základní idea byla propojit oblast se srdcem republiky – Prahou. Samotným pohořím nově procházely dvě dlouhé stezky – pohraniční (značená červeně) a vnitřní cesta Pošumavím (značená zeleně). K lepšímu propojení se zbytkem republiky nechaly odbory KČST vyznačit ještě další čtyři pomocné cesty (značené modře). Odbory neměly spěchat s výrobou orientačních tabulek, jelikož v „zájmu jazykové správnosti místních vrchů a hor“ se mělo počkat na rozhodnutí Vojenského zeměpisného ústavu v Praze.¹⁴²

¹³⁸ V okruhu největšího moravského města ztratily kvůli pozemkové reformě německé turistické organizace velkou část „svého“ území. Značení nakonec přešlo pod taktovku KČST, který aktivně přemaloval německé tvarové značky na červeno-bílé pásové značení. *Sborník Forum Brunense*. Brno: Muzeum města Brna, 1996, 1995-1996(1). ISSN 0862-3538. s. 122.

¹³⁹ *Časopis turistů*. 1920, 32. Výroční zpráva. s. 4.

¹⁴⁰ KAFKA, Josef. *Šumava a Pošumaví*. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha: Ed. Grégr & syn, 1904. 160 s. Kafkův ilustrovaný průvodce po království Českém; III.

¹⁴¹ *Mapa Šumavy: Železnorudsko - Královský hvozd*. 1:50 000. V Praze: KČST, 1925. 1 mapa.

¹⁴² *Šumavan: týdeník pro zábavu a poučení*. Klatovy: Max. Čermák, 03.04.1920, 52(27). s. 3.

Při rozhodování o tom, které části Československa budou v mít v rámci turistického značení priority měly KČST i československá vláda jistě na paměti události z let 1918-1919, kdy se pohraniční oblasti, citující právo na sebeurčení národů, chtěly od Československa odtrhnout. Ne jinak tomu bylo i na Šumavě, kde se s výsledkem války „většina německého obyvatelstva jen těžko smiřovala. Političtí předáci z řad německých nacionalistů vyhlásili v oblasti Šumavy území nazvané Böhmerwaldgau (Šumavská župa) s centrem v Českém Krumlově a pokusili se jednáním s rakouskou stranou dosáhnout odtržení zdejšího kraje od nově vyhlášeného Československa.“ Složitou situaci vyřešilo až nasazení československého vojska, které bez boje centrum Župy ke konci listopadu 1918 obsadilo.¹⁴³ Naděje na připojení k Rakousku poté definitivně pomasly podepsáním Saintgermainské smlouvy v září následujícího roku.

Menší, i když regionálně velmi významné, značkovací práce provedly odbory v Táboře¹⁴⁴, Písku, Krumlově, Kladně, Lounech, Náchodě, Mladé Boleslavi, Dvoře Králové či Heřmanově Městci. Nového značení se dočkaly i Krkonoše, jilemnický odbor vyznačil na 25 km cest. Celkem Klub konstatoval, že jen za rok 1920 označil kolem „3200 km turistických cest.“¹⁴⁵

Reakce německých turistických spolků na tuto masivní akci na sebe nenechala dlouho čekat. Jejich původní strategie, na problém označování cest příliš neupozorňovat a snažit se potichu zachovat status quo, se ukázala jako chybná. Zvláště znepokojivý byl pro německé organizace fakt, že „KČST na Šumavě označil některé trasy jiným systémem, než bylo doposud zvykem.“ Nejistotu také vzbudil návrh KČST Německému krkonošskému spolku, aby „bud'to značil podle jeho předpisů, včetně česko-německých nápisů, nebo značení Klubu přenechal.“¹⁴⁶

Z iniciativy HDGW a Krkonošského spolku byla svolána schůze za účelem řešení otázky budoucího značení turistických tras v Československu. Jednání probíhalo v Praze, v místnostech KČST, 14. července 1920. Podle HDGW bylo jednání vedeno sice zevrubně, ale přes to v přátelském duchu. Mnoho ovoce ovšem nepřineslo. Jediný hmatatelný výsledek se byl

¹⁴³ BEDŘICH, Václav. *Příběh města Český Krumlov*. Český Krumlov: Město Český Krumlov, 2009. s. 69.

¹⁴⁴ Odbor KČST v tomto malebném husitském městečku dlouho vzdoroval ústředí KČST, jelikož odmítal značit červenobílými pruhy. V okolí města se tedy nacházela celá řada různých turistických značek, od velkého písmene T po pásové značení pouze jednou barvou. Toto mátlو příchozí turisty, kteří byli zvyklí na jednotné značení. Celá situace bránila vytvoření uceleného systému cest, jež se snažil KČST vybudovat. Změna přišla až v letech 1924- 1925, kdy místní řídící učitel a místopředseda odboru Jan Broukal pracně začal s přeznačením všech cest, aby odpovídaly standardu KČST. Na tuto činnost nebyl sám, pomáhali mu jeho vlastní žáci. CHARVÁT, Karel. *Sto deset let činnosti tábořského odboru Klubu českých turistů: 1983-2003*. Tábor: OSSIS, 2003. s. 19. ISBN 80-86659-06-2.

¹⁴⁵ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1920, 32. Výroční zpráva. s. 4.

¹⁴⁶ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009. s. 291. ISBN 978-80-86488-64-6.

dosažen v otázce Hřebenové cesty, která si měla i nadále zachovat svůj ikonický modrý hřeben. Pro německé spolky to byl alespoň částečný úspěch, jelikož se jednalo o jednu z hlavních turistických tras v zemi.¹⁴⁷ Styčnými body se staly německé nápisy v oblasti Krkonoš a velikost pracovních obvodů všech zúčastněných spolků. Kvůli těmto sporným otázkám nemohl KČST na případnou dohodu přistoupit. I přes to pozval Klub delegáty německých spolků na případné další schůzky, kde by se sporné věci mohly vyřešit.¹⁴⁸

Než se ovšem další schůze mohla uskutečnit, padlo mnohé značení na Šumavě za obětí svévolnému ničení. Pro místní Němce, kteří se ještě pořádně nevzpamatovali z tragického výsledku první světové války, bylo pravděpodobně české turistické značení, tak hluboko v „jejich“ teritoriu nepřijatelné. Červenobílé pruhy, tolik připomínající československou vlajku, se staly obětí častého mazání, orientační tabule byly rozbity či ze stromů přímo vyřezány. Dobový tisk předpokládal, že se tato „záštiplná, ničemná a proti zájmům našeho státu a činností jim podporované vedená akce musí býtí zajisté organizována, když prováděna je na trati tak dlouhé, sotva že značky byly umístěny.“¹⁴⁹

Originálního přemalování se dočkalo červenobílé pásové značení v okolí Košic. Několik tamních příslušníků maďarské národnosti vidělo v pásových symbolech „jen státní barvy české, které nestrpí.“ Místo smazání či rozbítí značek, jak tomu bylo obvyklé ve zbytku republiky, přišli ovšem s chytrou strategií. Pod dolní bílou pásku nabarvili zelený pruh, čímž se vytvořila maďarská vlajka. Zloba autora článku v Národních listech byla veliká: „Po kulturních projevech Němců na Šumavě, kteří vyřezali z kůry nevinných stromů turistické značky na dlouhých tratích, přihlásili se k ničemnosti této také Maďaři. Svůj k svému! A pak chtějte s těmito národy spolupráci a dohodu!“ V článku bylo doporučeno zaopatřit značení lepším systémem ochrany a zavést za jeho případné ničení větší tresty. Koneckonců se měla trestat „zlotřilost a protistátní smýšlení, jež se ničemností, patrně organisovanou, projevuje vůči státu.“¹⁵⁰

Následující roku, konkrétně 19. března, se konala další schůze představitelů HDGW se zástupci KČST. Pro Ústřední svaz německých horských a turistických spolků bylo prioritou udržet primát německého značení v jejich teritoriu. Němčina měla být na orientačních tabulích na prvním místě, čeština na druhém. Padl i návrh, aby KČST rozmisťoval pouze tabule české, zatímco HDGW jen německé, což by ovšem mohlo potenciálně znevýhodňovat německé

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. Výroční zpráva. s. 6.

¹⁴⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17.8.1920, 60(226, ranní vydání). sv. 226 s. (3). ISSN 1214-1240.

¹⁵⁰ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 4.9.1920, 60(244, ranní vydání). sv. 244 s. 3. ISSN 1214-1240.

organizace, jelikož dostávaly od státu daleko menší podporu než KČST. V neposlední řadě český spolek informoval své německé protějšky, že disponuje právem značení na státním pozemcích¹⁵¹, což mu zaručovalo velmi silnou vyjednávací pozici. Prioritou pro KČST se staly Krkonoše, což byl také důvod toho, že další schůze se konala 16. července 1921 ve Svobodě nad Úpou. HDGW zde zastupoval předseda Krkonošského spolku Guido Rotter. Na schůzích se ovšem nic zásadního nevyřešilo.¹⁵²¹⁵³

Jelikož se jednání vlekla, Klub se snažil zajistit alespoň ochranu svého již vybudovaného značení. V tomto ohledu vypomáhaly, alespoň částečně, výnosy ministerstva vnitra z let 1920-1921. Státní orgán v nich vyzýval obce, aby „*vydaly zákaz jakéhokoliv poškozování turistických značek a orientačních tabulek.*“ Proti pachatelům mělo být velmi přísně a rychle zakročeno. Klubu udělalo velkou radost zapojení četnictva, které mělo nově při „*povinných pochůzkách bedlivě si všímat značených turistických cest, zjištěné případy poškození ihned vyřešit a pachatele k trestnímu stíhání bez průtahy oznámit.*“ V reakci žádalo ústředí Klubu všechny své odbory, aby „*příslušné politické správě předložily plánek nebo seznam všech značených cest v obvodu.*“¹⁵⁴

Přesně podle těchto pokynů postupovala okresní správa v Jilemnici, jež 20. září 1921 vydala vyhlášku, ve které zakazovala „*barbarské ničení turistických značek a orientačních tabulek za účelem povznesení cizineckého ruchu.*“ Krkonošské městečko dále žádalo turisty, aby věnovali ochraně turistického značení větší pozornost a poškozené či chybějící značení ihned ohlásili buď přímo na úřad nebo na nejbližší četnickou stanici. Za destrukci turistických symbolů hrozila velká pokuta a dvou týdnů vězení. Chytnout pachatele bylo ovšem takřka nemožné. Bylo tedy doporučeno prvního dopadeného viníka exemplárně a tvrdě potrestat, aby jeho ortel odradil další případné „*vejmazy.*“¹⁵⁵

Věc ovšem nebyla černobílá. Německý tisk, který věnoval turistickému značení značnou pozornost, informoval o neochotě českých turistů jednat. Stěžoval si také na počínání KČST v oblasti vydávání map, kde v mnohých případech nalezl člověk na mapě místo pouze

¹⁵¹ Toto povolení získal KČST oficiálně od ministerstva zemědělství až v září roku 1921. *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. s. 309.

¹⁵² PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 292.

¹⁵³ Zde se pokusím doplnit informace ze skvělé knihy Martina Pelce. Na schůzi se vyjednávalo převážně o dvou věcech. První bylo přejmenování cesty císaře Františka Josefa, která, jakožto odkazující na monarchii, nemohla nést svůj původní název. Krkonošský spolek ovšem na přejmenování nechtěl přistoupit. S nezdarem skončila také diskuse o možném značení KČST v na pracovním území RGV, jenž se nacházelo převážně na panství rodu Czernínů. Vzhledem k tomu, že Klub neměl na oplátku toho příliš co nabídnout, není se čemu divit, že jednání nikam příliš nevedla. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17.8.1925, 65(33). sv. 33 s. 4. ISSN 1214-1240.

¹⁵⁴ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. s. 193.

¹⁵⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 2.11.1921, 61(301, večerní vydání). s. 2. ISSN 1214-1240.

pod názvem českým, který ani nebyl úředně schválen. Červenobílá barva nebyla dle jejich názoru také nejvhodnější, starší německé značení, které často navazovalo na to v Německu, bylo Němci považováno za dostatečné.¹⁵⁶ České noviny na druhou stranu upozorňovali Němce, že si „*musí zvyknouti, že Krkonoše jsou v Československé republice a veškeré ničení turistických značek a tabulek nezadrží příliv českých turistů do krásných Krkonoš, jež Němci marně snaží se prohlašovat za svoji državu.*“ Kritiku také sklidil německý tisk, který toto poškozování značení neodsoudil, ale spíše podporoval.¹⁵⁷

Výnosy, které okresní správy vydávaly, se ovšem ukázaly jako neúčinné. Příkladem mohou být české orientační tabulky na Šumavě, vyvěšené vedle těch stávajících, německých, v roce 1922. Již po několika málo dnech po jejich instalování musel Klub konstatovat, že jich osm „*bylo zničeno neznámými pachateli a podobný osud asi očekává i tabulky další.*“ Obdobně dopadly české orientační tabule v Novém Světě v Krkonoších.¹⁵⁸ Ve světle podobných událostí padaly návrhy na zákonnou ochranu turistické orientace. Jeden z nich chtěl zapojit do ochrany samotné obce, které by po případném poškození turistických symbolů musely za své náklady značení nahradit.¹⁵⁹

KČST roku 1923 skutečně předložil ministerstvu obchodu návrh zákona, dle něhož by měly „*obce na svém katastru ručiti za zlovolné poškození značek a orientačních tabulek*“ a v případě jejich poškození je na vlastní náklady nahradit. Ministerstvo obchodu, po dohodě s ministerstvem vnitra, nakonec od tohoto nápadu upustilo, jelikož už tak velmi finančně zatížené obce si nemohly dovolit odpovídat za turistické symboly. KČST navzdory tomu nehodlal boj o zabezpečení turistického značení vzdát a ve své snaze pokračoval.¹⁶⁰

V roce 1923 se Klub obrátil v dopise na ministerstvo národní obrany. Státní orgán informoval o opakujícím se poškozování turistických značek a jejich národním a hospodářským významu. V neposlední řadě zmínil také možnou prospěšnost ochrany orientačních cedulí pro samotné vojsko. Ministerstvo N. O. uznalo důležitost turistických prací nejenom pro veřejnost, ale i pro ně samotné a vyzvalo příslušníky armády „*aby podporovali udržování turistických značek a orientačních tabulek, bránili jejich zlovolnému ničení a podporovali veřejné orgány*

¹⁵⁶ *Reichenberger Zeitung*: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. Reichenberg: Heinrich T. Stiepel, 28.8.1921, 62(202, ranní vydání). s. 5. ISSN 1214-6587

¹⁵⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 2.11.1921, 61(301, večerní vydání). s. 2. ISSN 1214-1240.

¹⁵⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 18.7.1922, 62(194), s. 3. ISSN 1214-1240.

¹⁵⁹ *Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.08.1922, 17(177). s. 5.

¹⁶⁰ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1925, 37. s. 205.

při zjišťování pachatelů a jich oznamování soudům k potrestání.“ Hmatatelné zlepšení situace to ovšem neposkytlo.¹⁶¹

Poškození tabulí mělo někdy i nečekaně pozitivní efekt. Luční hotel ve Špindlerově Mlýně, jehož majitelé nabízeli více než tucet útulných a čistých pokojů, českou kuchyni a vřídlnou obsluhu využil rozbití své reklamní tabule, jež se nacházela ve výjezdu do krkonošského centra, při své propagaci. Tento hanebný čin, který se patrně nestal pouze jednou, byl totiž „*svědectvím češství*“ jejich stavení. Klub následně doporučoval jejich hotel, zvláště českým zimním sportovcům.¹⁶²

Poškození orientačních tabulek nebylo ku prospěchu ani jedné strany a již od počátku 20. let zaznívaly hlasy vyzývající ke sblížení turistických organizací, deeskalaci situace a následné dohodě. Například týdeník Šumavan litoval, že kvůli všem těmto marným bojům není možné patřičně spojit německou a českou část Šumavy. Následně vyjádřil přání, aby po letech zbytečných výbojů a československé „sebeobraný“¹⁶³ bylo znovu možné, jak pro Čechy i Němce, „*kochati se z přírodních krás šumavských.*“¹⁶⁴

Kromě zdravého rozumu doháněla Němce k dohodě také skutečnost, že turistická orientace mohla být vyvěšována pouze se souhlasem majitele pozemku. V době Rakouska-Uherska, kdy většinu půdy vlastnili kladně naklonění velkostatkáři, měly německé turistické spolky jistou výhodu. Ta se ovšem kvůli pozemkové reformě pomalu rozplývala. Postoj nových majitelů pozemků k německému turistickému značení mohl být diametrálně odlišný od dob monarchie. Na státních pozemcích patřilo právo značit KČST.

Motivací Klubu dohodnout se na značení byl jistě fakt, že bez kooperace mezi ním a německými turistickými organizacemi nebylo možné, jak jsem se snažil popsat výše, bez problémů vyvěsit české orientační tabule, zvláště v místech, kde Češi tvořili pouze menšinu obyvatelstva.¹⁶⁵ Případná dohoda by mohla přinést společné značení. Jeho podoba, kde by byly vedle sebe společně jak české, tak německé názvy, navíc s logy všech zúčastněných spolků, by mohla odradit mnoho případných vandalů. Pro Klub byly jistě také zásadní neúspěchy s přípravou případného zákona na ochranu značení a defacto odmítavý postoj se ve věci více

¹⁶¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14.9.1923, 63(252). s. 3. ISSN 1214-1240

¹⁶² *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1923, 35. s. 12.

¹⁶³ Na této větě je vidět pohled české strany. I přes to, že KČST instaloval na Šumavu obrovské množství značení, které pro Němce nemělo neutrální barvy a spíše vyznačovalo české území, byly to Češi, kteří se bránili a ne expandovali.

¹⁶⁴ *Šumavan: týdeník pro zábavu a poučení*. Klatovy: Max. Čermák, 09.07.1921, 53(53). s. [3]

¹⁶⁵ Na ničení značení si stěžovali i na Slováci. Hlavní značkář slovenské komise v rámci KČST Maštalír si ještě v roce 1935 stěžoval, že z „849 orientačních tabulí znivočia vandali ročně 259 a z 8702 km značkových ciest ročně zničia značky na cestě dlhej 1950 km.“ GULDAN, Arnošt. *Pohľad do dejín značenia turistických chodníkov na území Slovenska* / Guldán, Arnošt. Bratislava, Klub slovenských turistov 2013. ISBN:978-80-969498-8-5. s. 20.

angažovat ze strany různých ministerstev. V neposlední řadě se nesmí zapomenout na snahu pozvednout cestovní ruch a celkovou krásu dané lokality, což patřilo k jedné z hlavních činností všech turistických spolků.

Po nezdaru ve Svobodě nad Úpou v polovině roku 1921 se další intenzivní jednání odehrálo až v roce 1924, kdy se na několika schůzích v Praze a v Ústí nad Labem (sídlo HDGW) jednalo o možném kompromisu. Vyjednávání vedla k písemné dohodě. Zásadní část zněla takto: „*Každá strana ponechává si své právo označovat cesty na půdě, kde si získala od majitele svolení, což se netýká půdy státní, kde KČST má právo zásadní. Značení bude se nadále prováděti dle pravidel KČST, dosavadní ponechá se jen v hustých sítích cest krajín, jichž mapy se značenými cestami jsou tiskem vydány. Všechny tabulky orientační, vyvěšované KČST nebo spolky v HDGW sdruženými, ponosou v záhlaví iniciály KČST vlevo a HDGW vpravo a uprostřed jméno spolku, jenž je umísťuje; nápisy orientační jsou v první řadě jazyku státním a všude tam, kde je alespoň 20% menšina německá, vedle českého textu vlevo text německý vpravo.*“ Proti všemu očekávání však dohoda nebyla následně schválena na valné hromadě HDGW, takže „*ku prospěšné turistické spolupráci českoněmecké nemohlo dojít.*“¹⁶⁶

Po tomto debaklu vyjednávání pokračovala, upravenou dohodu nakonec HDGW na své mimořádné valné hromadě v Litoměřicích konané 21. února 1926 přijal. Kladně pro přijetí kompromisu hlasovalo 16 spolků v rámci HDGW, pouze tři byly proti. Tentokrát to byl ovšem KČST, který se vyjádřil k ujednání negativně.¹⁶⁷ Na své valné hromadě ji k překvapení mnohých neschválil. Výsledek jednání byl mnoha sudetoněmeckými listy komentován, jako „*ztroskotání turistického Locarna.*“¹⁶⁸

KČST na toto stanovisko reagoval obranně a vinu viděl hlavně v jednání HDGW, který značkovací smlouvu schvaloval, dle jeho názoru, až příliš dlouho. KČST nadále uváděl, že „*všeho toho stálého dohodování by ovšem nebylo třeba, kdyby sama vláda vypracovala zákon na ochranu značek a turistické orientace a vydala předpisy o nápisech po stránce jazykové.*“¹⁶⁹

¹⁶⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17.8.1925, 65(33). sv. 33 s. 4. ISSN 1214-1240.

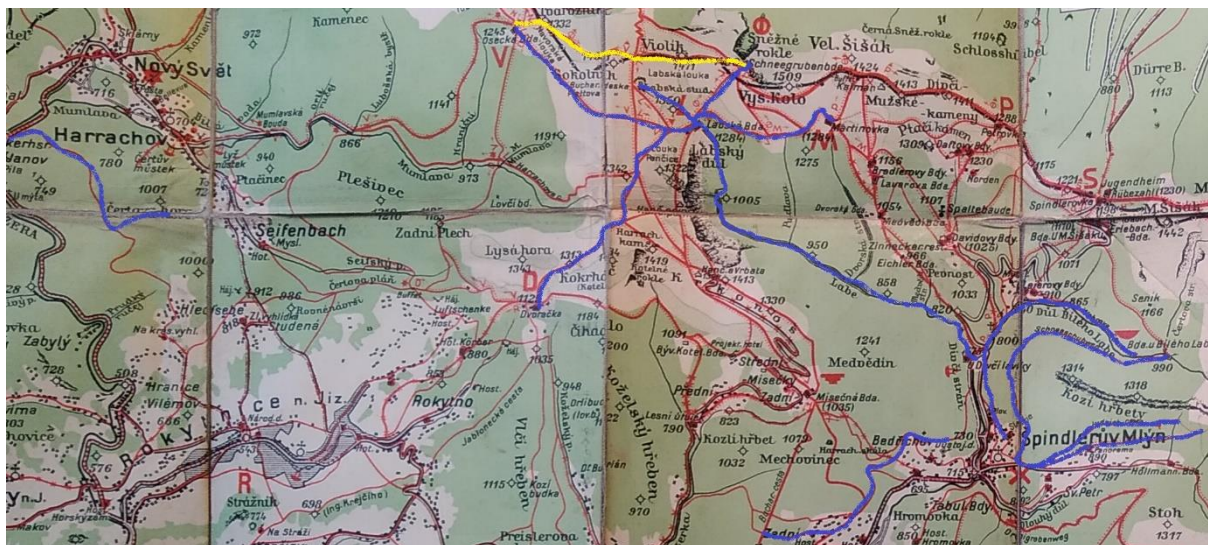
¹⁶⁷ Zde je potřeba zmínit, že se Klub v roce 1926 nacházel v hluboké krizi, která vedla ke výměně celého vedení. Tehdejší předseda Guth Jarkovský prosazoval kompromisní řešení a dohodu schvaloval, proti byla ovšem řada zástupců žup, ale i dalších funkcionářů, kteří „*chtěli zásadně uplatit práva KČST na vytlačení německého turistického značení z některých území.*“ Nejenom kvůli těmto neshodám nakonec Guth Jarkovský rezignuje na svůj post předsedy Klubu. HAVELKA, Jan. *Z historie organizované turistiky*. Jan Havelka. Vyd. 1. V Praze: Klub českých turistů ve spolupráci s asociací TOM, 2011. s. 68.

¹⁶⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009. s. 292.

¹⁶⁹ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1927, 39. s. 184.

Ztroskotání dohod mělo velmi špatné následky zvláště pro krkonošskou turistiku, jež považovaly obě strany za nejdůležitější.¹⁷⁰ Letité spory bylo potřeba co nejrychleji vyřešit. Jednání, která následovala vyústila v dohodu o krkonošském značení, jež byla stvrzena 13. července na Kozinci u Jilemnice. Že se jednalo o významnou událost potvrzuje fakt, že se této schůze zúčastnil generální značkovatel Klubu Bohumír Leederer a starosta Jilemnice Antonín Nosek. Svého zástupce mělo také několik krkonošských odborů KČST v čele s jilemnickým Janem Bucharem. Německou stranu reprezentovali čelní představitelé HDGW a několik členů Německého krkonošského spolku v čele s jeho předsedou Guido Rotterem.¹⁷¹

Obě strany si následně rozdělily kompetenci v oblasti značkování v Krkonoších. Znění dohody vyjmenovávalo cesty, které bude mít nově oficiálně na starost Klub československých turistů. KČST tímto mimo jiné „získal“ trasy, které „před státním převratem spravoval RGV“¹⁷². Jednalo se zejména o cesty, které ze Špindlerova Mlýna vedly dále do hor (viz mapka¹⁷²). Všechny ostatní stezky v Krkonoších měly připadnout Německému krkonošskému spolku, Hřebenová cesta si měla i nadále ponechat své ikonické značení a měla se vést od české Vosecké boudy přes Violkové kameny na Sněžné Jámy. Obě strany navíc vyslovily přání, „aby české i německé názvy na tabulkách byly umístěny pod sebou – nikoli vedle sebe – tak aby se

Na mapě jsem modře vyznačil cesty, které díky dohodě připadly do správy KČST. Žlutě je vyznačeno dohodnuté vedení Hřebenové cesty, které se tímto vyhnulo české Labské boudě.

předešlo zamazávání buď českých nebo německých názvů.“ Ústřední výbor KČST následně tuto dohodu schválil na své schůzi 20. července 1927.¹⁷³

¹⁷⁰ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 292

¹⁷¹ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1927, 39. s. 184.

¹⁷² SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

¹⁷³ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1927, 39. s. 185.

Vzhledem k tomu, že se turistické spolky nedokázaly za deset působení v Československé republice s výjimkou Krkonoš dohodnout, vstoupil do hry stát. Spory o značení v zemi alespoň částečně ukončil výnos ministerstva průmyslu, obchodu a živností z konce prosince 1929. Znění výnosu částečně korespondovalo s dohodou, jež HDGW nechválil o několik let dříve. Všechny turistické nápisy měly být v první řadě v jazyce státním, jazyk německý se mohl použít v oblastech, kde žilo alespoň 20 % německého obyvatelstva. Novinku lze nalézt v umístění nápisů, které mělo být nově pod sebou, nikoliv vedle sebe, přesně podle krkonošského vzoru. Povinnost mít značení ve státním jazyce platilo po celé republice, tj. i na území, které bylo před tím pod správou jiných než československých spolků. Dominantní roli si uchoval KČST na státním území, podle jehož vzoru se zde mělo i značkovat.¹⁷⁴

I když tato dohoda platila až v podstatě až do Mnichovského diktátu, v praxi narážela na několik problémů. První otázkou, na kterou se špatně hledala odpověď, bylo kdo vlastně výměnu stávajícího značení zaplatí? Zatímco KČST získával od státu poměrně velké subvence, to samé se nedá říct o jeho německých protějšcích. Například „*Německý horský spolek pro Ještědské pohoří a Jizerské hory vyčíslil náklady spojené s výměnou značení za dvojjazyčné na 217 318 Kč.*“ Z této sumy pokryl stát jen nepatrnou část. I přes nemalou finanční náročnost se většina turisticky atraktivních míst mohla pyšnit dvojjazyčným značením v polovině 30. let 20. století.¹⁷⁵

K tématu finanční náročnosti je na místě srovnání s KČST. Výroční zpráva spolku za roku 1932 udává, že nejenom kvůli „*tvrdošijnému zubu času, jež rozhlodává barvy sluncem, deštěm a větrem*“, ale také kvůli zlomyslnému ničení muselo být doplněno či opraveno značení na celkové délce 8247 km. Kromě toho bylo nově označeno 2704 km cest a vyvěšeno 2103 orientačních tabulek. Celkové náklady jen za tento rok odhadnul Klub na nejméně 130 000 Kč, „*v kterýžto údajích není započítána nezištná a obětavá práce značkovatelů.*“¹⁷⁶ Domnívám se tedy, že v částce Německého horského spolku pro Ještědské pohoří a Jizerské hory, vzhledem k její velikosti v porovnání s údajem KČST, je započítána i samotná práce značkovatelů. Ostatně není se čemu divit, obětavci KČST sice pracovali zadarmo¹⁷⁷, ale za to s velkou láskou

¹⁷⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009. s. 293.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 294.

¹⁷⁶ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1933, 45. s. 65.

¹⁷⁷ V tomto ohledu se snažila Krkonošská župa, v čele s Bucharem, o proplacení župních účtenek „*ve prospěch opravy a zřizování turistických cest v Krkonoších.*“ V této době již na značení župa spolupracovala s Krkonošským spolkem. Ústředí Klubu tento návrh ovšem zamítlo. *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1929, 41. s. 59.

a pocitem, že svými činy pomáhají hlavně českým turistům. Výměna pracně vytvořené německé orientace za novou, českou, pravděpodobně Němce příliš nenaplnovala.

Druhou nesnázi, na kterou si převážně německé turistické spolky stěžovaly nebyl, možná i trochu překvapivě, přístup státních orgánů, které většinou měly k těžkostem spojených s výměnou turistického značení pochopení. „*Korektní postup orgánů státní správy na některých místech nicméně kontrastoval se šikanou ze strany zaměstnanců Státních lesů a statků, kteří leckdy o své vůli ukládali neproveditelná nebo ve smlouvách nezakotvená nařízení a unáhleně odstraňovali německé značení.*“¹⁷⁸

S tímto jednáním se setkal také Německý krkonošský spolek, a to již v první polovině 20. let. V této době byl totiž vyzván, aby „*vyměnil jednojazyčné tabulky za dvojjazyčné.*“ Jednání by se dalo nazvat „šikanou“ zvláště proto, že v onom čase ještě ani zdaleka neskončila jednání mezi KČST a jeho německými protějšky.¹⁷⁹ Tento čin by se dal také vyložit jako snaha Klubu ukázat německým spolkům své karty. Jeden ze základajících členů jilemnického odboru, Ing. Ferdinand Reich pracoval totiž dlouhá léta jako vrchní lesní rada na Harrachově panství.¹⁸⁰

I přes veškeré nesnáze byla otázka turistického značení výnosem ministerstva na dlouhou dobu vyřešena a až do poloviny 30. let se řešily jen menší spory, zvláště v oblasti nerespektování dohody.¹⁸¹ Zatímco na Znojemsku přišly turistické spolky na společnou řeč již v roce 1922¹⁸² na jiných místech tomu tak nebylo. Spory se množily hlavně v pohraničních oblastech. Na Broumovsku, kde se v květnu 1932 obnovil Broumovský horský spolek (něm. Braunauer Gerbirgsverein) musely zakročit až úřady. Nově vytvořený spolek totiž nerespektoval staré značení místního odboru KČST, čímž si vysloužil oficiální zákaz značkování. Toto omezení bylo zrušeno až v listopadu 1934.¹⁸³

Větší změny v oblasti značení přináší až konec 30. let. Se zhoršováním mezinárodní situace je řada hraničních cest zcela uzavřena, přičemž turistická orientace vedoucí k těmto

¹⁷⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009. s. 294.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 295.

¹⁸⁰ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1928, 40. s. 184.

¹⁸¹ Za zmínku rozhodně stojí také fakt, že boj o značení na území Československa nebyl vždy jen mezi Čechy a Němci. I když byl KČST zdaleka největší československý turistický spolek, nebyl jediný. Například Československá obec turistická používala po německém vzoru a patrně také jako vzdor vůči Klubu značení tvarové. BÁRTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Ľupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. 95 stran. ISBN 978-80-971991-1-1. s. 62.

¹⁸² Roku 1921 byl založen německý turistický klub ve Znojmě. Ani ne rok poté byla podepsána „*domluva o turistickém značení*“ mezi ním a místním odborem KČST. Oba spolky následně spolupracovaly na turistickém zkrášlení svého města. *Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě*. Brno: Moravský zemský archiv, 2006, 21(1). s. 16.

¹⁸³ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009. s. 253. ISBN 978-80-86488-64-6

místům není obnovována. S tímto opatřením souvisel také zákaz fotografování v celých pohraničních oblastech. Západní Krkonoše se svého zákazu dočkaly poměrně brzo, již ke konci roku 1936 ho vydává okresní úřad v Jilemnici.¹⁸⁴

Díky pilné práci KČST, ale také německých spolků se meziválečné Československo mohlo pyšnit excelentním turistickým značením, jež pokrývalo takřka celou republiku. Konkurence, která se soupeřením německých spolků s KČST vytvořila vedla ke kvalitnímu a ucelenému značení. Samotný Klub měl, před odstoupením pohraničních oblastí nacistickému Německu, na starost okolo 40 tisíc kilometrů značkových cest a tisíce orientačních tabulí. Tvrzení, že „*není v Evropě země, která by se mohla pochlubit tak rozsáhlou turistickou orientací*“ nebylo daleko od pravdy.¹⁸⁵

Táhlé spory o turistické značení se vedly převážně v pohraničních oblastech, přičemž priority pro obě strany představovaly Krkonoše. Značení v těchto horách bylo často terčem napadání, jak ze strany lesníků, přírody samotné či individuálního a organizovaného ničení převážně českých symbolů. Situaci uklidnily až dohody z konce 20. let.

¹⁸⁴ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 20.10.1936, 11(2). s. 22

¹⁸⁵ LEEDERER, B. Značkování cest. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 106.

6. KČST a brannost

Československým vládním představitelům bylo již od vzniku nového státu jasné, že pokud se má uhájit samostatnost, bude potřeba se „*věcně, vojensky, technicky, organizačně, duševně i mravně připravit na případný příští boj.*“ Kromě spojeneckých smluv vyžadovala tato snaha také „*dobrou přípravu brannou*“, díky které se snáze vytvoří silná armáda, „*kteřá by mohla být jednou z podmínek udržení míru.*“¹⁸⁶

Kromě vojenských organizací pomáhaly s branností také spolky nevojenského charakteru. Druhý československý prezident Edvard Beneš chválil v tomto ohledu například Sokol. Vyzdvihl snahu Sokola o rozvoj tělesných, mravních a duševních sil člověka. Neunikly mu ani výhody spojené s výlety sokolů, při kterých se budovala důvěra a spolupráce mezi občany.¹⁸⁷

Branností se zabýval, i když spíše nevědomky, Klub českých (později československých) turistů již od samého vzniku organizace v roce 1888. Své členy připravoval v první řadě fyzicky. Dlouhé a namáhavé výlety, zvláště do horského terénu pomáhaly zlepšovat kondici obyvatelstva. Ve 30. letech 20. století, kdy se branná výchova stávala diskutovanějším tématem argumentoval Klub takto: „*Turista je vojákovi velmi blízký. Pohybuje se, v zimě v létě, v terénu, pochoduje velmi často s mapou i busolou v ruce, za každého počasí i nepříznivých podmínek povětrnostních. Podstupuje soustavné otužování. Rozšíříme-li vycházkovou činnost o vycházky s nočním pochodem skupin se školenými vůdci ke stanovenému cíli, můžeme tvrdit, že to, co vykonává KČST pro brannost, vykonává jen málokterý spolek tělovýchovný.*“¹⁸⁸

Kromě přípravy fyzické, pěstoval Klub ve svých členech lásku k vlasti. Příkladem můžou být výlety jilemnického učitele Jana Buchara do Krkonoš, ještě před rokem 1918. Jeden z jeho bývalých žáků vzpomínal takto: „*Ve škole jsem se dobře učil, řídícím tu byl Jan Buchar, propagátor české turistiky na Krkonoších. Abych řekl pravdu, o tu turistiku mu šlo více než o školu, ale i tak nám dětem dal mnoho. Hlavně vlastenecký zápal.*“¹⁸⁹ Právě s tímto zápallem byly pořádány hromadné výlety do Krkonoš, při kterých se zpívaly vlastenecké písně, psala se nacionalistická vyznání či veršované do staničních knih a pořádaly přednášky o české historii.

¹⁸⁶ MALYPETR, Jan, SOUKUP, František a KAPRAS, Jan. *Armáda a národ*. V Praze: Národní rada československá v nakladatelství L. Mazáč, 1938. s. 49.

¹⁸⁷ BENEŠ, Edvard. *Armáda, brannost národa a obrana státu: projevy presidenta dr. Edvarda Beneše: z projevů od 18.XII.1935-2.VII.1937*. [Praha]: Svaz čs. důstojnictva, 1937. s. 91.

¹⁸⁸ *Časopis turistů* 47, 1935. s. 162.

¹⁸⁹ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov : Státní okresní archiv Trutnov 2000*. s. 179.

Tyto výlety byly extrémně populární, skupiny často čítaly okolo 50 lidí. V jednu chvíli pravděpodobně na tyto výpravy existoval i pořadník.¹⁹⁰

Duševní přípravě věnoval Sokol, který měl s branností větší zkušenosti než KČST velkou pozornost. Argumentoval: „*Co by nám bylo platno vojsko silných, vojensky vycvičených mužů, kdyby to byli zbabělci, lidé nespolehliví, prospěcháři, lidé neukáznění, národně vlaštní. To by byla jen vyzbrojená horda, která by nedovedla hájiti stát.*“¹⁹¹ Klub v tomto směru pomáhal pořádáním vlasteneckých přednášek a již zmíněných výprav. Oblíbenou destinací veškerých výletů Klubu byly místa s českou menšinou, zvláště pohraničí. Pomoci české menšině se snažily každoroční vánoční nadílky, díky kterým získávaly české děti tolik potřebné peníze, ale také „*vědomí, že nejsou zapomínány.*“¹⁹²

6.1 Lyžařské závody brannosti

Přímá spolupráce Klubu s vojskem začíná nabývat na síle až ve 30. letech 20. století. V této době začal KČST věnovat brannosti daleko větší pozornost a vědomě pořádal akce za účelem zvětšit bojeschopnost obyvatelstva. Jednalo se například o lyžařské závody, ve kterých se nově objevovaly kategorie pro členy armádních sborů. V tomto směru doháněl KČST organizaci, s níž začal více spolupracovat až v druhé polovině roku 1929, Svaz lyžařů republiky Československé.¹⁹³

Spolupráce mezi vojskem a Svazem lyžařů začala rok po skončení velké války. Tehdy se ve Vysokém nad Jizerou začaly pořádat lyžařské kurzy speciálně pro členy armády. Kooperace mezi armádou a lyžaři se v dalších letech prohlubovala, až nakonec vyústila v první lyžařské závody československé branné moci, konané na Šumavě v roce 1922 „*za naprosté součinnosti činovníků Svazu lyžařů s vojenskou správou v oboru lyžařství.*“¹⁹⁴ Tato soutěž položila základy závodů tříčlenných hlídek, při kterých se kromě lyžařské techniky testovala úroveň spolupráce mezi závodníky. KČST později tento systém převzal. Klub prohlašoval, že „*závod brannosti je takovou školou obětavé součinnosti několika jedinců tvořících hlídku a požaduje od každého účastníka naprosté pochopení kamarádství, které tento celek právě tvoří a stmeluje.*“¹⁹⁵

¹⁹⁰ Holubec, Stanislav - "Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century* / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 21.

¹⁹¹ *Sokolské besedy: list dorostu Československé obce sokolské.* V Praze: R.V. Novák, 1936-1937, **31**(10). s. 155.

¹⁹² NIGRIN, Karel. Turistika a naše národní věc. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 24.

¹⁹³ *Časopis turistů* 41, 1929. s. 282-283.

¹⁹⁴ BRAUNER, Otakar. První lyžařské závody čs. branné moci. *Zimní sport*. Roč. 27. 1938, s. 177.

¹⁹⁵ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 22.1.1938, **13**(4). s. 8. ISSN 1801-4429.

Lyžařské závody čs. branné moci získávaly rok co rok na popularitě. Po ročnících 1923-1924 se roku 1925 přesunula soutěž do Krkonoš, přesněji do Špindlerova Mlýna. Titul mistra branné moci získal na tomto mistrovství vojín Fr. Wende, který svoje vítězství obhájil i další rok. Závody se těšily vážnosti i u československých spojenců, kteří pravidelně vysílali nejenom své vojenské přidělence, ale také armádní oddíly, které měřily síly s československou armádou.¹⁹⁶ Ceny vítězům předával samotný ministr národní obrany František Udržal. Krkonošská akce se i přes nepřízeň počasí těšila velké divácké přízni. „Přijelo i obecenstvo z dalekého okolí, které bylo výkony vojínů a bezvadným uspořádáním závodů nadšeno.“¹⁹⁷

Závodilo se v několika disciplínách. Již zmiňovaná soutěž tříčlenných hlídek na 30 km, vytrvalostní lyžařský běh na 17 km, závod překážkový a skoky na lyžích. K lyžařským disciplínám se přidala následně i střelba, která se stala součástí závodu hlídek. Na osmém ročníku, který se pořádal v polovině února 1929 ve Špindlerově Mlýně vystřídal skok na lyžích štafeta. Převládá totiž názor, že skok na lyžích není pro moderního lyžaře-vojáka potřeba. Význam střelby potvrdil následující ročník závodu, pořádaný na Štrbském Plese. Střelba zde byla zařazena i do závodu jednotlivců, změna byla poznat i na samotném názvu: lyžařsko-střelecké závody.¹⁹⁸

KČST se těmito závody inspiroval a v roce 1931 uspořádal první skupinové závody odborů v Harrachově. I když se první ročník nekonal za spoluúčasti vojska, následující ročníky již pár zástupců měli. Příslušníci armády spolupracovali i na pořádání akcí, zvláštní dík projevil Klub velitelství 10. divize a 26. pěšímu pluku. Bez pomoci tohoto oddílu by se některé závody ani neuskutečnily.¹⁹⁹

V druhé polovině 30. let 20. století se spolupráce Klubu s armádou prohloubila. Významně vzrost také počet branných lyžařských závodů pořádaných buď přímo ústředím KČST, župami nebo nejmenšími jednotkami – odbory. Například jen za rok 1937 uspořádal Klub dva závody v Jeseníkách²⁰⁰²⁰¹, pod záštitou ministra národní obrany Františka Machníka přebor Šumavské župy²⁰², závody brannosti pořádal také odbor v Košicích či dokonce ve vzdáleném Užhorodu.²⁰³

¹⁹⁶ V roce 1925 se závodů účastnily oddíly z Francie, Rumunka, Jugoslávie, ale také Polska. BRAUNER, Otakar. Jubileum X. lyžařských závodů čs. branné moci. *Zimní sport*. Roč. 20. 1931. s. 99-100.

¹⁹⁷ *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 09.02.1925, **12**(31). s. 4.

¹⁹⁸ BRAUNER, Otakar. Jubileum X. lyžařských závodů čs. branné moci. *Zimní sport*. Roč. 20. 1931. s. 101.

¹⁹⁹ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 18.02.1936, **10**(19). s. 12.

²⁰⁰ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 13.3.1937, **12**(11). s. 9. ISSN 1801-4429.

²⁰¹ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 15.12.1936, **11**(10). s. 11.

²⁰² *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 6.2.1937, **12**(6). s. 12. ISSN 1801-4429.

²⁰³ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 12.01.1937, **11**(14). s. 22.

Oslavy 50. výročí založení Klubu začaly v roce 1938 únorovým celostátním lyžařským přeborem KČST pořádaným v Gräfenbergu (Lázně Jeseník). Čestný člen Klubu prezident Edvard Beneš, který zaštitoval akci se bohužel účastnit nemohl. Jako náhradu za sebe poslal ministra obchodu Rudolfa Mlčocha, který byl ihned po příjezdu uvítán „čestnou rotou hraničářského praporu 7 z Frývaldova a představiteli branné moci v čele s velitelem IV. armádního sboru v Olomouci divisním generálem Emilem Fialou.“²⁰⁴

Obr. 4. Momentka zachycená těsně po příjezdu. I takto vypadal začátek lyžařského závodu v roce 1938.

Samotným závodům předcházela společenský večer za účasti hostů z mnoha sportovních organizací, reprezentantů samosprávných a hospodářských kruhů, místních Němců a vojska. Zahájení večera bylo vysíláno rozhlasem. Ministr Mlčoch ve svém projevu neopomenul zmínit „důležitou stránku branné výchovy lyžařských závodů.“ Po proslovu gen. Emila Fialy se zpívala státní hymna. Výsledky vojska na závodech nebyly vůbec špatné, ve sjezdu získal plukovník Wanke z dragounského pluku v Prostějově dokonce nejlepší čas z celého závodu.²⁰⁵

²⁰⁴ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 19.2.1938, 13(8). s. 6. ISSN 1801-4429.

²⁰⁵ Tamtéž.

Místo tohoto závodu nebylo vybráno náhodně. KČST se chtěl pochlubit nejen všem veřejným činitelům prací, kterou v Jeseníkách za svoji existenci v rámci první republiky vykonal. Při propagaci akce hlásal Pestrý týden, jeden z hlavních novinových plátků, ve spolupráci s Klubem následující zprávy: „*Nikde snad není viděti lépe blahodárny vliv KČST jako právě v oblasti Jeseníků. Tam, kde dříve český turista neměl vlastního útulku a byl nucen vyhledávati pohostinství v chatách jemu cizích, je dnes péčí KČST dokonale postaráno o jeho*

Obr. 5. Snímek ze zahájení závodů v Plzni

pohodlí.“ Po výčtu staveb, které Klub v oblasti získal, konstatuje článek, že „*bude nutno pomýšleti na budování dalších objektů, neboť stávající chaty pro všechny české návštěvníky absolutně nestačí.*“²⁰⁶

Podporu ze strany armádních činitelů získaly na počátku roku 1938 závody odboru v Plzni. Téměř 140 účastníků závodilo na Špičáku v mnoha kategoriích. V řadách diváků mohl člověk zahlédnout ministra národní obrany Machníka či divisního generála Jana Kloudu se svojí družinou. Svého zástupce vyslal i Svaz lyžařů RČS.²⁰⁷

Po Mnichovské dohodě z pořádání lyžařských závodů brannosti pod taktovkou KČST z velké části sešlo. Naprostá většina vhodných terénů k lyžování připadla nacistickému Německu. Kromě toho se zdálo, že veškeré přípravy brannosti, které v tomto směru KČST provedl byly kvůli zradě spojenců zbytečné. Lyžařské aktivity Klubu se proto těsně po Mnichovu soustředily hlavně na to, kde se vůbec ve zbylých krajinách vlasti dá lyžovat.

²⁰⁶ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 27.2.1937, 12(9). s. 10. ISSN 1801-4429.

²⁰⁷ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 5.2.1938, 13(6). s. 8. ISSN 1801-4429.

6.2 Vydávání map

Kromě pořádání lyžařských závodů snažil se Klub pomáhat s branností tam, kde se co nejvíce přibližoval svému turistickému programu. Velkou práci vykonal v oblasti vydávání map, na kterých od konce roku 1933 spolupracoval s Vojenským zeměpisným ústavem (zkr. VZÚ). Rok začátku spolupráce není náhodný, po uchvácení moci v Německu Hitlerem byla ústavem přijata „*nezbytná ochranná vojenská cenzurní opatření*“,“²⁰⁸ kterých se Klub musel držet.

Společná edice KČST a VZÚ se pyšnila jménem „Sbírka turistických map se značkovými cestami.“ Do roku 1938 bylo publikováno na 27 těchto map, což svědčilo o jejich oblíbenosti, přičemž některé kousky se dočkaly více vydání. Klub děkoval VZÚ, „*který umožnil toto krásné kulturní dílo, jež obohatilo československou kartografii a dalo všem turistům do rukou bezpečnou pomůcku při cestování*.“²⁰⁹

Spolupráci obou organizací poháněl také fakt, že vedoucí VZÚ brigádní generál Antonín Basl²¹⁰ byl sám nadšeným turistou a upřímným přítelem KČST. Po jeho smrti v dubnu 1937 děkoval Klub v periodiku Pestrý týden za jeho přispění a litoval náhlé ztráty. Nezapomněl zmínit, že „*Klub zachová jeho velkou práci vždy ve věčné paměti*.“²¹¹

Kromě vydávání map se Klub zaměřoval také na orientaci v mapě. Kursy správného čtení v mapách se pod taktovkou KČST začaly ve větším množství od roku 1933. Ve spolupráci s Vojenským zeměpisným ústavem pořádal tohoto roku instruktáž ve čtení map odbor v Užhorodě.²¹² Když v roce 1936 vydal VZÚ učební pomůcku, která měla v dané problematice pomoci, byla ihned k dostání v knihkupectví KČST.²¹³

Jak ale takový kurs čtení map vypadal? Odpovědí může být seminář pořádaný KČST ve spolupráci se Svazem československého důstojnictva v dubnu 1937. Účastníci měli na programu osm dvouhodinových teoretických rozprav a tři praktická cvičení v terénu. V prvně jmenovaných se návštěvníci zabývali pojmem mapa, měřítkem, klíčem smluvených značek

²⁰⁸ DUŠÁTKO, Drahomír. *Vojenský zeměpisný ústav – historie, tradice a odkaz*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2004. s. 39. ISBN 80-7278-239-8

²⁰⁹ HLÁVKA, Karel. Vydávání map. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 38

²¹⁰ Narozen v roce 1889, vystudoval geografii a historii na FF české univerzity v Praze. V roce 1912 získává doktorát. Po vypuknutí první světové války odvelen na srbskou frontu, kde byl následně zajat. Nakonec se dostal do italského zajetí, kde jako jeden z prvních vstoupil do italských legií. Po vzniku ČSR se jako velitel Komárna účastnil odražení útoku maďarských vojsk. Prošel několika vojenskými funkcemi, v roce 1934 stanul v čele VZÚ. Po krátké srdeční chorobě zemřel 4. 4. 1937. *Biografický slovník českých zemí*. sv. 3, s. 265. ISBN 978-80-7286-257-3.

²¹¹ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 24.4.1937, 12(17). sv. 17 s. 8. ISSN 1801-4429.

²¹² *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 18.04.1933, 7(27). s. 14. 7

²¹³ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 07.01.1936, 10(13). s. 12. 7

a souvislosti terénních tvarů. V praktické části byla cvičena orientace v přírodě „na základě terénních předmětů znázorněných značkami podle klíče, hlavně však podle terénních tvarů znázorněných na mapě vrstevnicemi a šrafováním“²¹⁴.

Po absolvování mohli účastníci složit dobrovolnou zkoušku, ze které získali vysvědčení. Po následném nastoupení do presenční služby nebo při cvičení ve zbrani byl jejich výsledek zapsán do vojenských záznamů. Organizátoři cvičení prohlašovali, že „nemůže být pochybností o tom, že nabyté znalosti uspoří budoucím frekventantům poddůstojnických škol mnohou trdnou chvíli v hodinách nauky o terénu.“ Instruktaž stála 25 korun, studenti měli více než 50% slevu.²¹⁵

6.3 Práce s mládeží

KČST nezanedbával ani práci s mládeží. Klub v tomto ohledu vynikal před německými spolky, které v oblasti práce se studentstvem, mládeží a dorostem výrazně zaostávaly a marně se snažily dohnat KČST²¹⁶.

Klub v tomto ohledu působil ve dvou rovinách. Vysokoškolské studenty a středoškoláky vyšších tříd měly na starosti Akademické odbory KČST. První z nich, pražský, vznikl již v roce 1919 o tři roky později byl založen obdobný odbor v Brně, svého zastoupení se dočkala i Bratislava.²¹⁷ Studenti, kteří za své členství v odborech platili menší příspěvek než za plné členství v KČST, měli za úkol „samostatně šířit turistiku mezi dospívající mládeží a současně tím získávat zkušenosti pro další spolkovou činnost.“²¹⁸ Klub vnímal tyto odbory jako vysoké školy turistiky, kde se „vychovávali nejen výkonní turisté, ale i turističtí činovníci, kteří se pak uplatňují ve všech organizačních složkách Klubu.“²¹⁹

O mládež od 10 do 18 let se staral přímo Klub, jež svoji činnost tímto směrem organizoval od roku 1922. V rámci aktivit dorostu se pořádala sportovní klání, pochodová cvičení či rekreační výlety. Nechyběly ani různé kurzy. Mládež se učila správně číst mapy, orientovat se v přírodě, podávat první pomoc či vybrat vhodné místo na táboření.²²⁰

Zlom v práci s mládeží nastal po schůzce ústředního výboru KČST v roce 1934. Klub vypíchl tři oblasti, kde by se ve své činnosti mohl výrazně zlepšit. Jednalo se v první řadě o vztah

²¹⁴ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 02.02.1937, 11(17). s. 22. 9

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s.279.

²¹⁷ JÍHLAVEC, J. Studentská turistika. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 90.

²¹⁸ KČT - Historie - Klub. KČT - Klub českých turistů [online]. Copyright © Klub českých turistů [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://kct.cz/historie>

²¹⁹ JÍHLAVEC, J. Studentská turistika. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 91.

²²⁰ KŘELINA, J.: Dorost v Klubu čs. turistů. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 89.

k přírodě. Stížnosti na ničení krajiny se stávaly stále více běžnými. Ústřední výbor konstatoval, že i „*lidé, kteří chodí často do přírody, nemají k ní správný poměr. Je vidět, že nestačí jenom lidem turistiku umožnit. Je nutno lidi už v mládí vychovati k porozumění pro přírodu a vytvořit dobrý poměr budoucího turistu k přírodě, v níž bude na svých cestách žít.*“²²¹

Druhou oblastí byla mravní výchova mládeže, kde si Klub stěžoval na absenci pevné ideové kostry, o kterou by se mohl opřít. Poslední částí, kde KČST do té doby zaostával byla branná výchova dorostu.²²² V tomto ohledu vadilo hlavně malé množství letních táborů pořádaných Klubem, na kterých chtěl KČST vštěpovat základy předvojenské výchovy.

Na řešení daných úkolů se velkou mírou podílel jednatel KČST JUDr. Eduard Brynda, který měl za sebou letitou minulost v rámci spolku. V roce 1920, když mu bylo pouhých 16 let, vstoupil do pražského Akademického odboru, kde řadu let působil ve výboru, až se nakonec stal samotným předsedou. V ústředí KČST působil od roku 1933 jako zástupce Akademického odboru a referent dorostu. Z popudu předsednictva se následně „*ujal otázek turistiky mládeže.*“²²³

Odpověď na tyto otázky našel KČST v následné spolupráci se skauty. Již v roce 1934 byla sepsána dohoda se Svazem skautů, díky které byla turistickému dorostu „*zaručena skautská výchova a skautům zase naopak výhody z členství v KČST.*“ Samotné akce, které následně pořádaly ve spolupráci oba spolky nebyly organizovány centrálně (tj. ústředím KČST), nýbrž se o ně staraly župy, či samotné odbory. Tento typ kooperace byl zvolen záměrně, za účelem „*ponechatí dosti místa pro iniciativu a volnou úvahu místním znalcům poměrů.*“²²⁴

²²¹ ZACHOVAL, Ladislav. Turistika a skauting. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 87.

²²² Tamtéž.

²²³ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 21.05.1935, 9(32). s. 18

²²⁴ ZACHOVAL, Ladislav. Turistika a skauting. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 87-88.

Po podepsání této dohody se Klub zaměřil také na propagaci. V únoru roku 1935 vyhlásil soutěž o vytvoření co nejhodnějšího plakátu, který by v co nejlepším světle vyobrazil aktivity turistů mládeže a dorostu. Poutač měl být jednoduše a levně reprodukovatelný, z čehož vycházel i požadavek spolku na využití maximálně tří barev s kombinací.²²⁵ Porotou byl

Obr. 6. Vítězné plakáty

nakonec za nejlepší vyhlášen návrh Ladislava Horáka z Prahy, který si za svou práci vydělal krásných pět set korun. Tři stovky si za druhé místo v soutěži vysloužil posluchač architektury z hlavního města Josef Košťák.²²⁶ Počet nejmladších členů Klubu díky těmto aktivitám stoupal. V roce 1936 patřilo do řad spolku již přes 13 tisíc mládežníků.²²⁷

Větší množství mladých příslušníků nešlo ovšem ruku v ruce s počtem lidí, kteří by se o nově nabyté členy starali. Šlo nejenom o organizační pracovníky, ale především o lidi „v poli.“ Počet instruktorů, kteří by se starali o pořádání výletů či letních táborů nestačil novým potřebám Klubu. Za tímto účelem se KČST obrátil směrem ke svým skautským kolegům, pod jejichž vedením se začaly pořádat instruktážní tábory pro nové vedoucí mládeže.

Velkého ohlasu dosáhl první plod spolupráce obou organizací. Jednalo se o dva sedmidenní kursy pro instruktory tábormictví pořádané v Beskydech v první polovině srpna 1935. Symbolem spolupráce Klubu se Svazem junáků a skautů RČS se stal totem, jenž byl vystaven uprostřed tohoto tábora. Jeho hořejší část tvořila bývolí hlava, skládající se z rohů,

²²⁵ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 19.02.1935, 9(19). s. 14.

²²⁶ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 26.03.1935, 9(24). s. 12.

²²⁷ KŘELINA, J.: Dorost v Klubu čs. turistů. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 89.

javorových semen a kruhu. Rohy měly symbolizovat společnou sílu obou organizací, javorová semena rozšíření po celém Československu a kruh nekonečnost myšlenky.²²⁸

Účastníci si na vlastní kůži vyzkoušeli tábornický život, kterým se měli inspirovat při pořádání svých vlastních akcí. Program každého dne začínal vždy budíčkem a následnou rozcvičkou, až teprve poté následovalo mytí a snídaně. Přesně v osm hodin ráno se slavnostně vztyčovala státní vlajka. Při této příležitosti se také četl denní rozkaz. Zvláště večerní část naplňovaly debaty a přednášky. Po absolvování tohoto kursu měl mít Klub nového mládežnického instruktora, který by byl zdatný nejenom v praktických otázkách táboření (stavba stanů, organizace tábora...), ale také by dokázal nejmladší nadchnout nejenom pro další činnost v Klubu, ale také pro mladou československou vlast.²²⁹ Jeden z přímých účastníků nazval akci „dokonalou školou kázně a demokracie.“ Pro všechny platila stejná pravidla, bez ohledu na věk a sociální postavení.²³⁰

Instruktážní kurs pod vedením skautů se v kraji Petra Bezruče pořádal i v následujících letech. Klub tím svým odborům dával „příležitost, aby pro své tábory získaly vedoucí, seznámené s vedením turisticko-rekreačních táborů nejenom po stránce rekreační a správní, ale hlavně po stránce ideové.“²³¹ To, že si KČST této činnosti vážil ukazuje také fakt, že účastníkům hradil částečně náklady spojené s pobytem.²³² V roce 1938 se instruktážní tábor v pohraničních horách nekonal, náhradou za to byly tábory pořádané u vnitrozemských řek, konkrétně u Berounky a Sázavy.²³³

A jak vlastně viděli tento kurs samotní účastníci? Odpovědí může být výpověď jednoho beskydského táborníka B. Štranglera. „*Krásné počasí, výborná strava, dobrá nálada a velmi dobré vedení tábora byly příčinou, že účastníci prvního kursu pro instruktory tábornictví KČST odnášeli si do svých domovů jen ty nejlepší vzpomínky. Bylo by si jen přát, aby nabytých zkušeností použili ve svých odborech, aby v brzké době vznikla po republice řada táborů, které by umožnily mládeži cestování a členům odborů byly místem pro zotavenou.*“²³⁴

Jeho přání bylo v letech 1935–1938 alespoň z části vyslyšeno. Ještě v roce 1935 se iniciativy chopil Akademický odbor KČST, který spustil v tisku menší reklamní kampaň s cílem nalákat co nejvíce případných zájemců na plánovaný letní tábor v Poříčce u Sázavy.

²²⁸ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 27.08.1935, 9(46). s. 12.

²²⁹ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 26.05.1936, 10(33). s. 8.

²³⁰ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 27.08.1935, 9(46). s. 12.

²³¹ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 5.6.1937, 12(23). s. 12. ISSN 1801-4429.

²³² Zájemcům platil pobyt například na instruktážním táboře pod Lysou horou, který pořádal Klub ve spolupráci se Svazem skautů RČS. *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 16.06.1936, 10(36). sv. 36 s. 15.

²³³ *Večerní lidový deník*. Praha: Rohn. tiskárna, 11.08.1938, 25(187). sv. 187 s. 3.

²³⁴ Tamtéž.

„Opusťte šedé a těsné zdi měst s jejich špatným vzduchem a pojed'te do přírody s otevřenýma očima, ušima a srdcem, najdete dosti zajímavých věcí a zanedlouho budete mít pocit starého táborníka. Na co ještě čekáte? Slyšte, že všichni, kteří poznali krásu a sílu tábora, vracejí se opět s touhou a těší se na táboření!“²³⁵

Zájem o odborně vedený tábor v přírodě byl veliký, na místo přijížděli jak jednotlivci, tak i celé rodiny s dětmi. Pomohly také ceny do táborové hry, které věnovala pražská župa KČST. Členové KČST měli denní pensi v kempu citelně levnější, což mělo inspirovat ke vstupu do Klubu. Akademický odbor se snažil nabádat svojí činností ostatní a věřil, že „zanedlouho každý odbor KČST bude mít svůj tábor.“²³⁶

Další tábory na sebe nenechaly dlouho čekat, je ovšem nutné připomenout, že původní myšlenka zapojení branné výchovy do táborového života šla ve většině případů trochu stranou. Tábory KČST se staly, alespoň do roku 1938, spíše rekreačním místem. Pochodová cvičení, zkoušky plynových masek, či přímo střelení ze zbraní se na akcích KČST nekonaly. I přes to se nezapomínalo na fyzickou přípravu, kterou podporovaly převážně sportovní aktivity, ranní rozcvičky či turistické výlety do okolí. O ideovou stránku bylo postaráno pomocí přednášek, lásku k vlasti podporovalo pravidelné vztyčování vlajky.²³⁷

Skautské či sokolské tábory se lišily od těch pořádaných KČST v několika ohledech. Na rozdíl od svých protějšků měly kempy Klubu spíše odpočinkový než výchovný charakter. Tomu odpovídalo také stravování, o které se staral „odborník-kuchař zřídka kdy amatér.“ Tento fakt podporovaly také svědectví návštěvníků táborů, kteří si ve většině případů velmi pochvalovali jídla, která se v kempech vařila. Kromě důrazu na brannost bylo dalším citelným rozdílem složení táborů. V kontrastu s tábory skautskými či sokolskými byla také různorodost účastníků, výjimku tvořili ti jedinci, kteří se před akcemi znali.²³⁸ I když byly tábory KČST spíše rekreačním místem, panovala zde, zvláště od vycvičení vůdců skauty, přísná kázeň.²³⁹

Na brannost dával Klub větší zřetel v jubilejním roce 1938, kdy byla také síť táborů dosud nejrozvinutější. Pořádaly se kempy po celém Československu, od Bohdanu v Podkarpatské Rusi až po víkendová soustředění na Vltavě.²⁴⁰ V tomto roce již nechyběla ani

²³⁵ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 04.06.1935, **9**(34). sv. 34 s. 14.

²³⁶ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 23.07.1935, **9**(41). sv. 41 s. 9.

²³⁷ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 16.06.1936, **10**(36). sv. 36 s. 15.

²³⁸ BOHONĚK, Miroslav. Letní tábory mládeže KČST. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 85.

²³⁹ Ještě v roce 1934, těsně před první instruktážním táborem, pořádal Akademický odbor letní akci, kde se velká kázeň příliš nekonala. Jediná osoba, která měla přesně daný denní program byl pouze kuchař. *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 09.10.1934, **8**(52). sv. 52 s. 20.

²⁴⁰ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 2.7.1938, **13**(27). s. 7. ISSN 1801-4429.

cvičení v plynových maskách.²⁴¹ I přes to musel Klub ve své ročence konstatovat, že řádné zařazení branné výchovy do programu letních táborů je úkolem, který na KČST teprve čeká.²⁴² Tábory tak spíše zůstaly „prostředkem k udržení zájmu mládeže o turistiku, jakož i získávání nových členů.“ Letní kempy vedly také k podstatnému „utužení kamarádství mezi mládeží i navázání přátelských styků mezi mladými členy jednotlivých odborů.“ Mnichovská dohoda a následná druhá světová válka zmařila veškeré snahy Klubu se v tomto odvětví dále rozvíjet, i když bylo jisté, že letní tábory „v mnohých odborech zakotvily – třeba v různých odměnách podle místních poměrů – jako prospěšná složka, schopná života.“²⁴³

²⁴¹ *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 14.5.1938, 13(20). s. 8. ISSN 1801-4429.

²⁴² KŘELINA, J.: Dorost v Klubu čs. turistů. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 89.

²⁴³ BOHONĚK, Miroslav. Letní tábory mládeže KČST. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 85.

7. Studentské noclehárny

Před první světovou válkou patřila instituce studentských nocleháren k nejnáměšnějším projektům Klubu. Noclehárny, jejichž počet v roce 1911 přesahoval 200, vznikly v téměř každém větším městě. Pozadu nezůstala řada vesnic, možnost přespat nabízela za výhodnějších podmínek také řada horských bud a chat. V Krkonoších se jednalo především o Labskou a Dvorskou boudu.²⁴⁴

Studentské noclehárny nabízely kromě samotného přenocování ve většině případů možnost levné stravy, obyčejně snídaně. Otevřené byly pro všechny, kteří předložili platný studentský průkaz Klubu, jenž bylo možné získat za poplatek 50 haléřů s podmínkou, že dotyčný musel být buď posluchačem vysoké školy, studentem na střední škole či žák měšťanských škol. Daný průkaz pak bylo přísně zakázáno půjčovat dalším osobám.²⁴⁵

Při vstupu do zařízení se musel dotyčný zapsat do výkazu návštěvníků, který sloužil Klubu k vytvoření statistik o počtu návštěvníků či účelech cesty. Následně student zaplatil řídicímu noclehárny za poskytnuté služby. I když některé objekty nabízely noclehy zdarma, stále se platil alespoň symbolický poplatek 20 haléřů. Po strávené noci se doporučovalo vstávat velmi brzo, kolem 5. hodiny ranní, kdy se podávala snídaně. Následně se měl výletník vydat na své další putování. Doporučovaly se mnoha denní pěší pochodové túry za účelem poznat danou krajinu a místní zvyky. Po nejvýše čtyřech dnech cestování si měl mladý turista odpočinout a místo namáhavého chození si raději prohlédnout nejbližší město.²⁴⁶

Vybavení nocleháren se velmi lišilo. Ty, které byly umístěny v hostincích či hotelech nabízely obyčejně lepší ubytování a více možností stravování, byť za malý příplatek. Noclehárny vytvořené ve školách, z dobré vůle jejich ředitelů, naopak teplý oběd či večeři nabízely jen výjimečně, zvláště proto, že byly obvykle otevřeny pouze přes letní prázdniny. Místní instituce často studentské noclehárny podporovaly. Příkladem může být městečko Polná u Jihlavy, které v roce 1911 mělo dokonce tři noclehárny, nejenom v měšťanské škole pro dívky, ale také ve dvou místních hostincích. Pro studenty bylo kromě levnějšího vstupného v místní plovárně umožněno navštívit zdarma tamní muzeum.²⁴⁷

²⁴⁴ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu českých turistů v Čechách a na Moravě v roce 1911.* V Praze: Nákladem Klubu českých turistů, 1911, 1911(1), s. 24.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 7-8.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 7-9.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 21.

První světová válka zapříčila zánik nejedné noclehárny²⁴⁸, přičemž vybavení mnohých objektů se za války ztratilo či bylo zničeno. Situaci nepomohl také fakt, že mnozí správci nocleháren museli narukovat do armády, která navíc některé ubytovny zabrala pro vlastní potřebu. Klub tak byl nucen konstatovat, že po válce, ke konci roku 1918, má pouze 134 funkčních nocleháren, byť mnohdy v zuboženém stavu.²⁴⁹ I přes to, že KČT měl v této době plné ruce práce s dalšími aktivitami, rozhodl se danou situaci velmi rychle změnit. V oblasti studentských ubytoven byl ostatně velmi napřed oproti německých turistickým organizacím.²⁵⁰

Ruku k dílu přiložil kromě ústředí také Akademický odbor a následujícího roku nastala všeobecná obnova studentských ubytoven. Kromě toho začaly vznikat i ubytovny nové, hlavně na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Ostatně na nejvýchodnějším území Československa tvořily studentské ubytovny na mnoha místech jediné útočiště, kde se mohl návštěvník ubytovat. Do tamních nocležních knih se zapisovaly osoby, „*kteřé jinde navštěvují nejpřednější hotely.*“²⁵¹ Jen za rok 1919 stoupl i přes potíže s vybavováním nocleháren či získáváním vhodných prostorů počet nocleháren ze 134 na 277, což se již blížilo předválečným poměrům. Celkově bylo za tento rok poskytnuto 6512 noclehů, zajímavé je porovnání počtu studentů a studentek. Zatímco hochů se ubytovalo 5093, dívek, které využily služeb studentských nocleháren, bylo pouze 47.²⁵² Následujícího roku již počet nocleháren dosáhl předválečných hodnot – celkově jich bylo na 350.²⁵³

Nová doba s sebou přinášela také různé změny. V první řadě šlo o samotné využívání nocleháren. Zatímco v době Rakouska-Uherska vyhledávala ubytování v noclehárnách převážně mladší generace²⁵⁴ za první republiky to bylo na některých místech, možná až

²⁴⁸ KČT, jež viděl, jak se v době války systém studentských ubytoven pomalu chátrá založil alespoň fond na podporu cestování mládeže. Za jeho zrodem stál v roce 1916 tehdejší předseda Klubu Guth Jarkovský. BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1918-1938. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.46.

²⁴⁹ *Časopis turistů* 32, Praha, Klub československých turistů. s. 9. Výroční zpráva Klubu.

²⁵⁰ Německé turistické spolky zakládaly za dob Rakouska-Uherska též studentské ubytovny. Od těch českých se lišily hlavně koncepcí, se kterou přišel krkonošský Guido Rotter. Podle jeho názoru měly být studentské noclehárny jakýmsi „vyšším“ útočištěm, které mělo vést studenty k zušlechtění sebe sama. Neměly být tedy situovány v hostincích, nýbrž ve školách, kde by návštěvník našel také potřebnou knihovnu. I přes to, že před první světovou válkou byly jeho ubytovny hojně navštěvovány, v následujících letech o ně zájem naprosto upadl. Němečtí studenti dávali přednost speciálně vytvořeným ubytovnám mládežnickým. PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, s. 278. ISBN 978-80-86488-64-6

²⁵¹ BROŽ, Josef. Klub českých turistů v letech 1918-1938. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.46.

²⁵² *Časopis turistů* 32, Praha, Klub československých turistů. s. 9. Výroční zpráva Klubu.

²⁵³ DOSTÁL, Jaroslav. Noclehárny KČST pro mládež. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.109.

²⁵⁴ KČT sám ve svých knížkách psal, že účelem studentských nocleháren je „*poskytovatí studujícím na feriálních cestách noclehu, po případě stravy za mírnou cenu. Výhod těch mohou býti účastni pouze studující a žáci, kteří předloží průkazy vydané KČT v Praze.*“ S ubytováním dospělých se tedy příliš nepočítalo. *Seznam studentských*

překvapivě, přesně naopak. Dospělí mohli využívat daných podniků KČST v případě, že v se v blízkosti nenacházelo jiné ubytovací zařízení, popřípadě bylo moc přepychové (toto se uplatnilo převážně v lázeňských oblastech). Kromě toho mohl daný člověk využít kapacit studentské ubytovny KČST v momentě, kdy zbylé ubytování v daném místě bylo „*jazykově nevyhovující*.“ Ve všech případech pak záleželo také na samotné kapacitě budovy, studenti měli vždy přednost.²⁵⁵ Podle statistik Klubu využívali dospělí ubytování v noclehárnách převážně na Slovensku, kde tvořili přibližně polovinu všech návštěvníků, a na již zmíněné Podkarpatské Rusi. Zde byl počet dospělých dokonce vyšší než samotných studentů.²⁵⁶

V návaznosti na tuto změnu se měnila také otevírací doba. Výrazně stoupal počet ubytoven, které byly přístupné po celý rok, ne pouze přes prázdniny. Nejvyšší počet těchto stálých nocleháren se nacházel na Podkarpatské Rusi a na Slovensku. Celkem jich Klub do začátku roku 1938 vybudoval na 40.²⁵⁷

Studentské noclehárny se dělily na několik typů, podle kterých nabízely rozdílné služby. Pokud se noclehárna nacházela v budově, kde se provozovala samostatná hostinská živnost, jednalo se o chatu. V takovém objektu měl mít student možnost zdarma dostat všechny „klubové“ turistické časopisy²⁵⁸, ke koupi měly být také pohlednice a štítky KČST. Pokud se zde nenacházela samostatná noclehárna (lůžka pro dívky a chlapce měla být ve všech případech oddělena), měl student nárok na slevu na ubytování, jako kdyby se v takovém zařízení nacházel. Druhým typem byla útulna, která na rozdíl od chaty byla otevřená pouze v sezóně. Možnosti stravování byly taktéž omezeny. Poslední možností byla útulna ochranná, jež nebyla obsazena žádným správcem, přičemž klíče od ní se daly vyzvednout většinou na nejbližší stanici KČST. Takovéto objekty se měly využívat pouze v případě velké nepohody.²⁵⁹

Stavbou noclehárny často kulminovala snaha odboru o turistické zkrášlení svého okolí. Ku příkladu kroměřížští turisté označili v letech 1923-1924 cesty do Chřibů, v okolí se ovšem nenacházelo žádné vhodné ubytovací a stravovací zařízení. Situaci tedy vyřešily vybudování studentské útulny na Bunči, jenž se měla stát východiskem všech budoucí výletů do zdejší vrchoviny. Zajímavé je svědectví, jak daná stavba vypadala: „*V útulně je 7 pohostinských*

nocleháren zřízených péčí Klubu českých turistů v Čechách a na Moravě r. V Praze: Nákladem Klubu českých turistů, 1911, 1911(1), s. 7.

²⁵⁵ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1934*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1934, 1934(1), s. 5.

²⁵⁶ DOSTÁL, Jaroslav. Noclehárny KČST pro mládež. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.109.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Jednalo se o Časopis turistů, Krásy Slovenska a Letem Světem.

²⁵⁹ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1934*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1934, 1934(1), s. 8.

pokojů vkusně zařízených (23 lůžek), 12 postelová společná noclehárna pro mládež, výčep, jídelna, sprchy, vlastní vodovod (i v pokojích), takže právem můžeme říci, že je to jedna z nejkrásnějších útulen.“²⁶⁰

Ve 20. a 30. letech počet nocleháren i nadále stoupal, přičemž téměř každoročně se navyšoval také počet noclehů. Oblíbenost těchto podniků pouze podtrhuje srovnání s dobou monarchie. Zatímco do roku 1914 napočítal Klub dle svých statistik celkově na 150 tisíc noclehů, jen za rok 1937 jich bylo 125 tisíc.²⁶¹ Noclehárny v období první republiky získávaly na významu. Jejich účel nebyl vždy jen ubytovací a stravovací. V seznamech ubytoven, které Klub každoročně vydával nalezl čtenář také mnoho rad ke správné turistice. Od „vlasteneckých“: „*Rozumí se samo sebou, že každý turista hlásí se všude ke své národnosti, při tom však nevede si vyzývavě, nýbrž snášenlivě a skromně...*“²⁶² přes pokyny k ochraně přírody: „*Slušný turista neničí krás přírody, neznepokojuje ptactva a zvěře, neničí stromů a květin, neleze přes ploty a nenechává za sebou v oboře a jinde vrátek otevřených...*“²⁶³ až přes tipy k samotnému cestování: „*V dnešní době nutno i při skromných požadavcích počítati na cestu s většími obnasy. Doporučuje se tudíž studentu-turistovi, aby si podle možností vzal s sebou již z domu zásobu jídla, které nepodléhá rychlé zkáze (turistický salám, sýr, čokoládu, cukr, cakes a p.)*.“²⁶⁴

V neposlední řadě sloužily noclehárny Klubu jako velké lákadlo na dorost, jenž chtěl KČST více zapojit do svých řad. Možnost ubytovat se v daném podniku za sníženou cenu přimělo jistě nejednoho mládežníka o vstup do řad KČST. Kromě toho nabízel Klub studentům také levnější jízdenku na dané lokace. Ku příkladu na státních železnicích mohli studenti-turisté

²⁶⁰ KRČÁL, Martin a Klub českých turistů (Kroměříž, Česko). *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*. Kroměříž: Odbor KČT, 2009, s. 28. ISBN 978-80-254-5538-8.

²⁶¹ DOSTÁL, Jaroslav. Noclehárny KČST pro mládež. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.109.

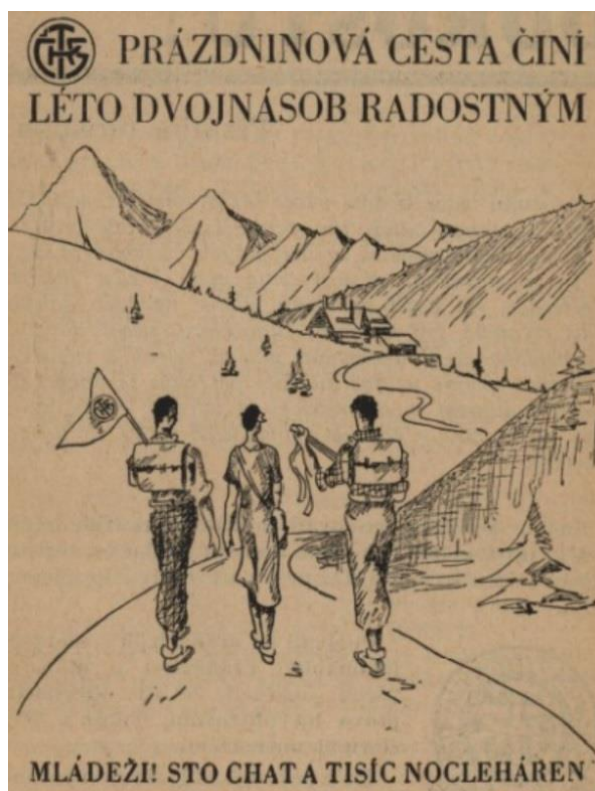
²⁶² *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu českých turistů v Čechách a na Moravě v roce 1911*. V Praze: Nákladem Klubu českých turistů, 1911, 1911(1), s. 11

²⁶³ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1932*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1932, 1932(1), s. 15

²⁶⁴ Tamtéž, s. 13.

využít slevu až 50 % pro skupinu o nejméně šesti členech (v tomto případě se dokonce počítalo i s jedním vedoucím – dospělým), obdobná nabídka platila také na Tatranské vicinální dráze.²⁶⁵

Snaha zaujmout nejmladší obyvatele republiky a získat je do svých řad se prohlubovala hlavně ke konci 30. let. V této době již KČST nabízel za nepatrný příspěvek 4 korun ročně zapsání do seznamu dorostu Klubu. Dítěti to kromě již zmíněných benefitů přinášelo také „*odborné vedení na nedělních výletech s pořádáním her, vařením, tábořením, výcvikem ve čtení*

Obr. 7. Příklad propagačního plakátu z roku 1932

*map apod.*²⁶⁶ Aby do dorostu vstoupilo co nejvíce mladých hochů a dívek používal spolek propagační plakáty.

Systém studentských nocleháren patřil kromě budování a značení cest mezi oblastmi, kterých se KČST nejvíce vážil a byl na ně patřičně hrdý. Není se také čemu divit. Ubytovny, jež byly spolkem budovány téměř již od roku 1918 pokrývaly takřka celé území republiky, přičemž sloužily nejenom jako útočiště pro studenty, ale v mnoha případech také pro dospělé. Seznamy studentských nocleháren vydávané každoročně Klubem se stávaly nepostradatelnými průvodci československé mládeže. Rady v nich zapsané pomáhaly KČST vytvořit „*tisíce dobrých turistů a celou řadu vynikajících turistických pracovníků.*“ Myšlenku, že noclehárny

²⁶⁵ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936.* V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38), s. 10.

²⁶⁶ Tamtéž.

Klubu patřily ve své době ke špičce podporuje kromě obrovského množství noclehů také fakt, že se KČST nebál a v roce 1935 vstoupil do mezinárodního souručenství nocleháren. Od této doby mohli využívat ubytovny KČST také cizinci. Nejvíce návštěvníků dorazilo z Belgie, Francie a Velké Británie.²⁶⁷

²⁶⁷ DOSTÁL, Jaroslav. Noclehárny KČST pro mládež. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s.109.

8. Historie turistiky v Krkonoších do konce první světové války

Dnes patří Krkonoše mezi nejvíce navštěvovaná místa v České republice. Snad každý Čech se jednou vydal na Sněžku, zavítal na jednu z mnoha turistických bud či lyžoval na jednom z mnoha středisek, které v Krkonoších do dnešního dne vznikly. Ne vždy se ovšem Krkonoše a hory všeobecně těšily takové oblibě, jako dnes.

V hustých dějinách lidského pokolení zaujímaly hory po dlouhá staletí zvláštní místo. Lidé se v období antiky a středověku hor spíše báli, přičemž „*jakékoli výpravy do hor pro potěchu ducha i těla byly tehdy zcela nemyslitelným podnikem,*“ které člověk podstupoval jen za naprosto výjimečných okolností. Hory byly v této době vnímány jako místa nebezpečí, které hrozilo nejenom od divoké přírody a zvěře, ale také od tajuplných a hrozivých sil, jež byly od pradávna spjaty s vrcholky hor.²⁶⁸

Ztělesněním těchto sil byl v našich nejvyšších horách Krakonoš. Jeho vlastnosti, podoba, jméno²⁶⁹ a schopnosti se velmi často měnily. V očích Vlachů, kteří do Krkonoš přišli ve 13. a 14. století jakožto hledači drahých kovů se jevil jako strážce podzemí, jež měl svojí nebyvalou silou chránit své bohatství. Možná to také byli oni, kteří danou legendu rozšiřovali mezi místní obyvatele za účelem je postrašit a odradit je od svého řemesla. Německému prostředí měla blíže podoba Krakonoše jako „*nečistého ducha, ďábla, kterých v horách mohl za všechno zlé.*“ S příchodem bylinkářů do Krkonoš získala postava trochu na lidskosti. Krakonoš se stává jejich patronem a zároveň průvodcem s jehož pomocí naleznou nejenom ty správné rostliny, ale také ty nejlepší a nejbezpečnější cesty. Smíšením všech těchto mýtů vznikla postava Krakonoše, který se „*vyznačoval neobyčejnou šíří vlastností a podob: byl krutý i dobrý, trestal bez varování, dokázal být potměšilý i poťouchlý, ale také pomáhal potřebným...*“²⁷⁰ Že se postava Krakonoše dostala do všeobecného povědomí o Krkonoších dokazují jeho vyobrazení na mapách. Prvně můžeme Rübenczala spatřit na Helwigově mapě z roku 1561, kde hlídá nejvyšší bod Krkonoš – Sněžku.²⁷¹

²⁶⁸ GLONEK, Jiří. *Na Jeseníky!: o putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*. 1. vydání. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2019. 575 stran. ISBN 978-80-7053-327-7. s. 16.

²⁶⁹ České pojmenování Krakonoš použil poprvé v roce 1824 v baladě Krkonošská kleč Václav Kliment Klicpera, přičemž se v české společnosti ujalo velmi rychle. Němci říkali duchovi hor Rübenezahl, což dále Češi často zkomolovali do dalších jmen – Rýbrcoul, Rybencál či dokonce Íbrcoul. Podle pověsti měl Krakonoš stát i za vznikem Vrchlabí, když vykopával cestu Labi. V momentě, co skončil „*krumpáč se zlomenou násadou odhodil na místě dnešního Vrchlabí a hned si kusem plátna otřel zpcené čelo. Nově založené město tak dostalo do vínku tři zásadní atributy: kov, dřevo a plátno. Tyto tři suroviny po staletí zajišťovaly obyvatelům živobytí a městu prosperitu.*“ KOLÁČEK, Luboš Y. *Krkonoše: rájem i peklem Obřích hor*. První vydání. Praha: Regia, 2015. Tajemné stezky. ISBN 978-80-87866-11-5. s. 51-52.

²⁷⁰ NOVOTNÁ, Ivana. Krakonoš v literatuře. *Knihovnicko-informační zpravodaj U nás*. 2007. s. 1-3. ISSN 2571-4597.

²⁷¹ Krakonoš je zde vyobrazen jako zpřímá krácející tvor s hlavou připomínající heraldického gryfa, ale „*doplňnou jeleními parohy, s kozlíma nohama a ocasem s chvostem*“ Stabilitu mu dodává silná větev. Sněžka

Vzhledem k nevyzpytatelnosti vládce hor, ale také nepříznivému počasí, které v horách panovalo se do Krkonoš lidé vydávali velmi zřídka.²⁷² Za prvního člověka, kdo na Krkonoše pravidelně pořádal výlety je považován rektor latinské školy v Jelení Hoře – Kryštof Schilling, jež se na naše nejvyšší hory pravidelně vydával se svými žáky v letech 1564-1566. Jeho výpravy neměly ráz turistický, nýbrž vědecký.²⁷³ Z jižní strany hor vystoupili k vrcholům jako první trutnovský kronikář a malíř Simon Huttel s Jiříkem z Rásně, který se vydal do Krkonoš za účelem změřit jejich správnou nadmořskou výšku.²⁷⁴

V evropském prostředí se s nástupem renesance a humanismu v 16. století začíná vnímání hor pomalu měnit. Lidé si začali být vědomi možných pozitiv, které mělo zdolání horského vrcholu. Ať se již jednalo o radostný zážitek z rozhledu, touhu spatřit nepoznané, objevit krásy místní přírody či jen pocit štěstí ze samotného výstupu. Snad nejvýrazněji je tento posun vidět u švýcarského lékaře a přírodovědce Konrada Gessnera, který již v roce 1541 podnikl výstup na horu Pilatus u Luzernu. „*Důvodem mu nebylo pouze botanizování, nýbrž především prostá radost, kterou podle svých slov v horách zažíval, takže pro vlastní potěchu ducha dokonce plánoval zdolat každý rok alespoň jednu horu.*“ V jeho výpravách tak můžeme spatřit počátek trendu, kdy pomalu začal převažovat pocit radosti z výpravy nad její účelností.²⁷⁵

První takovéto výletníky můžeme v Krkonoších ve větší míře spatřit až v 17. století. Lidé cestovali na Sněžku, kde byla v roce 1681 postavena a vysvěcena kaple. Zámožnější obyvatelé navštěvovali také velmi úspěšné lázně ve Slezských Teplicích. Velmi oblíbené se stalo také pozorování východu Slunce ze Sněžky, v její blízkosti vyrostla Samuelova bouda (dnešní Strzecha Akademicka), kde se lidé den předem ubytovali. Samuelova bouda, později známá také jako Danielova či Hamplova se stala prvním krkonošským stavením, které začalo ve větší míře poskytovat služby turistům.²⁷⁶

Neturistické výpravy na Krkonoše se samozřejmě pořádaly i nadále. Možná nebezpečí, jež čekaly návštěvníka Krkonoš ukazuje příběh církevního křtu pramene Labe z 19. září 1684.

má na mapě pojmenování Risenberg. Tento název se používal Němci až do 18. století. KUCHAŘ, Karel. *Mapy českých zemí do poloviny 18. století*. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1959, s. 47.

²⁷² Krkonošemi putovali převážně jen obchodníci či vojáci, kteří využívali systém stezek. Mezi nejvýznamnější stezky patřily Vratislavská a Slezská.

²⁷³ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 703.

²⁷⁴ TUMA-PATRY, Artur Maria. *Báje o Rybrcoulovi ve svém historickém vývoji a ve světle pravdy*. Praha: Česká grafická Unie, 1931, s. 15.

²⁷⁵ Lidé, kteří se v této době vydávali na první „turistické“ výlety se mohli přirozeně rekrutovat převážně jen z vyšší vzdělané společnosti. GLONEK, Jiří. *Na Jeseníky!: o putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*. 1. vydání. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2019. 575 stran. ISBN 978-80-7053-327-7. s. 22-24.

²⁷⁶ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 703.

V této době vrcholily spory mezi slezskými a českými pány o hranice jejich panství. Vzhledem k tomu, že se pramen řeky nacházel v neprostupném hvozdu neurčil do té doby nikdy jeho přesnou lokaci. Tohoto faktu se snažila využít česká strana, které by více vyhovovalo, kdyby se pramen nacházel na Labské louce, čímž by se vrchlabské panství posunulo až ke hřebenům Krkonoš. Na pomoc byla přivolána církev, přičemž pozvání přijal královehradecký biskup Jan František Kryštof z Talmberka.²⁷⁷

Příběh, který se k dané situaci vypráví krásně ilustruje nejenom krkonošské počásí: „*Vichřice a nepohoda byla tak značná, že byl celý akt vážně ohrožen. Zdálo by se, jako kdyby Krakonoš se vším vzdorem usiloval o to, aby kříž s Umučeným ve studni Labskou stopen nebyl. S největším úsilím zbudovaný stan, v němž mše svatá měla býti sloužena vichr rozhodil a strom, k němuž byl stan upevněn rozštěpil ve dvě. Biskup však mysle neztratil. Požehnal křížem vedlejší strom i stan a pomocí poutníků zvedl jej poznovu. Na to promluvil ke shromážděnému lidu a sloužil mši. Tu však se přihodil zvláštní jev! Biskup v pontifikáliích vyšel ze stanu, aby posvětil pramen. Zapěny modlitby, přečteno evangelium o křtu Ježíše ve vodách jordánských a v tom okamžiku, když biskup pohružoval krucifix do pramene labského vichřice jako by bleskem utichla, mraky se rozprchly a nad horami zazářil jasný a tichý den.*“²⁷⁸ Že se jednalo o vskutku nevšední výpravu podtrhává to, že církevní rekvizity nesl téměř až k prameni velbloud, kterého biskupovi daroval hrabě Morzin. Svěcení pramene se zúčastnila celá řada důležitých lidí, včetně hejtmana jilemnického panství. Vzhledem k tomu, že byla cesta pro urozené pány velmi namáhavá a nebezpečná byli po obřadu „*postupně snášeni na nosítkách do údolí.*“ Po vysvěcení se pramen stal poutním místem, které postupem času navštěvovalo stále více a více lidí.²⁷⁹

V 18. století se do Českých zemích dostávají první, německy psané publikace, které Krkonoše vykreslují jako místa vhodná na trávení vznikajícího volného času. Jednalo se zejména o knihu *Obdivuhodná Sněžka* vydaná v roce 1736²⁸⁰, popřípadě *Veselé a neveselé cesty na Krkonoše* od r. 1697 až do r. 1737.²⁸¹ Ke konci století lze vypočítat větší vědecký zájem o krkonošskou květenu. K vrcholům hor roku 1791 vydal například Tadeáš Haenke z jehož pera patrně pocházel „*první dobrý floristický výzkum.*“²⁸²

²⁷⁷ LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 46.

²⁷⁸ DURYCH, Václav, Václav JANSÁ, Jindřich ECKERT a Jan LANGHANS. *Krkonoše: cestopisné kresby Václava Durycha*. V Pardubicích: Nákladem Eduarda Kmínka, 1898, s. 34.

²⁷⁹ LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 47.

²⁸⁰ Tuto pozoruhodnou knihu se mi podařilo nalézt online v knihovně Jelení Hory: <http://jbc.jelenia-gora.pl/dlibra/publication/14527/edition/13974/content>

²⁸¹ I tuto knihu si lze přečíst online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/show-content/publication/28040/edition/34805/>

²⁸² KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 15.

V 19. století zažívá již krkonošská turistika boom, popularitě hor přidávají také první české články popisující krásu pohoří. Pozoruhodný popis výletu nejenom na Sněžku vyšel třetího července 1824 v buditelském časopise Čechoslov. Autorem byl kněz, historik a spisovatel Josef Myslimír Ludvík, což také vysvětluje samotný název: „*Myslimír, po horách krkonošských putující*.“²⁸³ Krkonoše jsou zde popisovány jako „*chrám přírody slavné – kamž každoročně veliké množství přírody milovníků, nedbajíce rozličných i strojených i přirozených obtížností, putuje*.“²⁸⁴

Trávení vznikajícího volného času v Krkonošském horském prostředí se stávalo módní záležitostí, „*turisté se začali hojně objevovat i ve vrcholových partiích Krkonoš, do té doby sporadicky navštěvovaných. Do hor přijížděli přírodovědci, studenti, měšťané i umělci. Jedním z nich byl i Karel Hynek Mácha, který v roce 1833 výstupem na Sněžku završil svoji krkonošskou pouť*.“²⁸⁵ S přibývajícimi návštěvníky se měnil také samotný ráz hor. Dosavadní budní hospodářství se orientuje více na péči o první turisty. Kromě občerstvení toužilo stále více cestovatelů také po noclehu. Původní, pro někoho jistě až romantické usínání v senících hřebenových bud se časem změnilo na přenocování ve speciálních pokojích pro hosty.²⁸⁶

Turistika se stala nedílnou součástí krkonošského života, což si uvědomil také majitel jilemnického velkostatku Jan Nepomuk hrabě Harrach, který v roce 1879 nechává upravit stávající horské komunikace na první turistickou stezku v pohoří. Především jako výraz vlastenectví si budoucí KČT vykládal fakt, že cestu nechal vyznačit směrůvkami jak v jazyce německém, tak i českém.²⁸⁷ Od první turistické trasy byl pak již jen kousek k založení turistických spolků.

V roce 1880 se ustanovila krkonošská sekce Horského spolku pro Čechy (Gebirgsverein für Böhmen), jež se v roce 1884 osamostatnila a vytvořila Rakouský krkonošský spolek (Österreichischer Riesengebirgs-Verein; zkr. ÖRGV).²⁸⁸ Spolek se v Krkonoších staral o stavbu a značení turistických cest, zlepšení dopravního spojení či odborné zkoumání pohoří. Těšil se

²⁸³ Později byly jeho články vydány i knižně: LUDVÍK, Josef Myslimír. *Myslimír po horách krkonošských putující*. Vydání první. Liberec: Bor, 2016. 75 stran, 6 nečíslovaných listů obrazových příloh. Odkaz. ISBN 978-80-87607-59-6.

²⁸⁴ *Rekreace v Československu, její úkoly a prostředky: [sborník]*. V Praze: Masarykův lidovýchovní ústav (Svaz osvětový), 1931, s. 133.

²⁸⁵ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 703.

²⁸⁶ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2017. 264 stran. ISBN 978-80-7535-048-0. s. 9.

²⁸⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 705-706.

²⁸⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Maticе moravská, 2009, s. 68. ISBN 978-80-86488-64-6.

také velké podpoře místních šlechticů a továrníků. Kromě již zmíněného hraběte Jana Harracha získával spolek nemalou finanční podporu od Morzínů, barona von Bergenthala či podnikatele Prospera Piette de Rivage. Významným činitelem spolku se stal Guido Rotter, který stál nejenom za pokrokem německého lyžování v Krkonoších²⁸⁹, ale také za vznikem studentských ubytoven, které byly, alespoň v době Rakouska-Uherska ve velké oblibě. Ve stejné době zakládají Němci turistický spolek také na opačné straně hor.²⁹⁰ Obě organizace spolu v následujících letech „přímo vzorně“ spolupracovaly.²⁹¹

Protipólem německých spolků se stal jilemnický odbor KČT, který vznikl téměř ihned po založení samotného Klubu v Praze konkrétně 11. března 1888. Nejvýznamnější osobností a hybnou silou české turistiky v Krkonoších se stal jednatel odboru dolnoštěpanický učitel Jan Buchar. V jeho hlavě se zrodila koncepce české krkonošské turistiky, kterou následně pomocí odboru prosazoval. Buchar se snažil pomocí turistiky zlepšit hospodářskou situaci české části Krkonoš, spojit Jilemnicki s Prahou a zavést české návštěvníky nejenom na vrcholky Krkonoš. S přílivem Čechů do hor by se také zákonitě zlepšilo postavení české menšiny.²⁹²

Odbor v čele s dolnoštěpanickým učitelem se rychle dal do práce. V Časopise turistů vyšlo nespočet článků propagující Krkonoše, pořádaly se první výlety (zvláště Bucharovy byly ve velké oblibě), sjednala se řada slev na dráze. Ti, kteří nemohli Krkonoše navštívit osobně si mohli poslechnout jednu z mnoha přednášek, které odbor pořádal na území Čech, Moravy, a dokonce i Slovenska. Národnostní program, jež Buchar zavedl nesledoval pouhé udržení stávajících pozic v Krkonoších, ale celkové zlepšení situace českého živlu v Krkonoších. Na pomoc těm nejchudším českým dětem v odlehlých Krkonošských osadách byly pravidelně organizovány vánoční sbírky.²⁹³

Z počátku spolu německé spolky a jilemnický odbor vycházely, v některých případech dokonce i spolupracovaly na celkovém zkrášlení domoviny. Ostatně i vztahy mezi samotnými turisty nemusely být vždy vyhrocené, jak krásně ilustruje pasáž z dobového průvodce po

²⁸⁹ Rozšíření této volnočasové aktivity znamenal pro turistiku nejenom v Krkonoších menší revoluci. Minulostí již byly doby, kdy turisté navštěvovali hory jen v létě. Zima, období, ve kterém se návštěvníci zasněženým vrcholům v zásadě vyhýbali se postupně stalo časem, kdy do hor přicházelo ještě více lidí, než v létě.

²⁹⁰ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 704.

²⁹¹ JIRÁSKO, František, Martin BARTOŠ a Jiří VANCL. *Krkonoše, hradba i pojítka*. [Lánov]: Obec Lánov ve spolupráci s R-agentura Hostinné, 2010, s. 34. ISBN 978-80-254-8098-4.

²⁹² Buchar prosazoval také používání českého jazyka všude, kde to jen bylo možné. Ostatně již v roce 1894 píše v časopise turistů: „Milujeme svou mateřštinu, ale ani v Krkonoších nejsme dostatečně statečnými, abychom jí hovořili. Nemluvíme německy než jen tam, kde je toho nezbytná potřeba. A když se tak stane bez výjimky, budou tu náhle budaři potřebovatí budou nezbytné znalosti češtiny.“ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1932, 44. s. 152.

²⁹³ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 704.

Krkonoších: „*Venku po horách valí se mlhové mraky, srší déšť a nevládná zima mrazí až na kost. Ve vytopené však boudě bujně veselí a kvas, hudba, zpěv a tanec podávají si ruce v rozpustilém tempu. Jsou to pak opět Slezáci, kteří v takových psích dnech dovedou při dobrém humoru udržeti společnost. Jeden stůl těchto bodrých Němců rozjaří a rozvášní vše kolem sebe, takže i rozbolavené srdce české zapomene té chvíle na vše, co na ně lehá...*“²⁹⁴

Národností napětí i přes to panovalo. Ostatně ještě před založením jilemnického odboru byl nucen Eduard Petrák²⁹⁵, jeden ze zakladatelů Rakouského krkonošského spolku po útocích na jeho český původ odstoupit ze všech funkcí ve spolku. Klidu ve vztazích obou etnik nepomohlo jistě ani nové svěcení pramenu v roce 1884. Ráz této akce byl totiž „*více politický než církevní. Pan kanovník, Václav Weber sám provolal při tom slávu sjednocení Německa s Rakouskem.*“ Tento čin se u krkonošských Čechů nesetkal s velkým pochopením.²⁹⁶ Navzdory těmto incidentům spolu turistické organizace ještě počátkem 90. let 19. století spolupracovaly, jak dokazují společné aktivity při stavbě rozhledny na Žalém. I když se jednalo o úspěch převážně české turistiky slavnostního otevření rozhledny se zúčastnily i zástupci německých turistických spolků, kteří dokonce pronesli pochvalné a slavnostní projevy na adresu aktivit KČT v Krkonoších. Krkonošský spolek dokonce v následujících letech ve svém časopise českou rozhlednu propagoval.

Od tohoto bodu se již bohužel vztah českých a německých turistických organizací a jejich členů převážně jen zhoršoval. Ostatně, když v roce 1900 vyhořela restaurace na Žalém místní tisk vinil z požáru vrchlabské Němce.²⁹⁷ Slavnostního otevření obnovené hospůdky, které se konalo v roce 1904 se již němečtí zástupci neúčastnili. Národností spory v oblasti turistiky podtrhovaly neustálé tahanice o turistické značení, popřípadě jeho ničení, zvláště českých turistických značek. Spolkům jistě neunikly také letité spory o zakládání menšinových škol v Krkonoších, zvláště proto, že učitelé tvořili velkou část jejich členstva. Ostatně učitel Jan Buchar byl dokonce fyzicky napaden ve vlaku mezi Martinicemi a Trutnovem, přičemž jeho případ nebyl ojedinělý.²⁹⁸

²⁹⁴ DURYCH, Václav, Václav JANSÁ, Jindřich ECKERT a Jan LANGHANS. *Krkonoše: cestopisné kresby Václava Durycha*. V Pardubicích: Nákladem Eduarda Kmínka, 1898, s. 8.

²⁹⁵ Petrák se nakonec usadil v Praze, odkud pokračoval ve své započaté práci. Jelikož byl sám vášnivým fotografem vydává v roce 1891 ve Vídni velmi pěkný ilustrovaný průvodce po Krkonoších. Kromě toho se také zasloužil o vznik spolkové časopisu a publikaci několika krkonošských map.

²⁹⁶ DURYCH, Václav, Václav JANSÁ, Jindřich ECKERT a Jan LANGHANS. *Krkonoše: cestopisné kresby Václava Durycha*. V Pardubicích: Nákladem Eduarda Kmínka, 1898, s. 34

²⁹⁷ KORBEL, Tomáš. Hora Žalý na Harrachovském panství v Krkonoších jako místo paměti. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Praha, 2015, s. 65.

²⁹⁸ HOLUBEC, Stanislav -*"Na bitevní čáře."*: Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 25.

Zatímco u německého obyvatelstva ve většině částí Rakouska-Uherska zavládlo po vyhlášení války Srbsku až válečné nadšení u většiny české populace byla podobná radost spíše výjimkou.²⁹⁹ Ne jinak tomu bylo i v Jilemnici, kde na tamním nádraží při odjezdu jednoho z prvních vlaků plného českých vojáků zavládl všeobecný smutek, přičemž „*ani statní muži se nemohli zdržeti, aby neslzeli.*“ Tamní náladu vystihuje také následující svědectví: „*Když vlak přijel do nádraží, provolávali vojáci ze dvou vozů: Sláva Srbsku! Ačkoliv četnická stráž procházela mezi lidem a výrok jistě dobře slyšela, přece nikoho nezatkla.*“³⁰⁰

První světová válka přinesla nejenom krkonošskému obyvatelstvu velké nesnáze. Vzhledem k tomu, že lidé nemohli cestovat tolik, jako dříve zely krkonošské boudy a hotely prázdnotou. Dobový článek v Národních listech alespoň upozorňoval na výhodu pobytu v Krkonoších v době válečné: „*V přítomné době, kdy návštěva hor jest slabá je pobyt na nich mnohem příjemnější, neboť ten, kdo hledá pravého klidu není dnes vyrušován četnými řadami turistů. Dlužno také upozorniti na jinou a nebývalou časovou výhodu v tomto kraji. Když v době míru byla velká frekvence v horách, trpěla tím květena... Za války již třetí saisonu byly květiny šetřeny, a proto dekorace hor je pestřejší, než kdy bývala.*“ Jak již bylo v této době zvykem, autor doporučuje pro případné české turisty začít návštěvu našich nejvyšších hor v Jilemnici, jelikož ostatní „*východiska do Krkonoš jsou skoro výlučně německá.*“³⁰¹

Válka způsobila jak českým, tak i německým turistickým spolkům nemalé potíže. V začátku se jednalo o všeobecný úbytek členstva, za nedlouho se přidal také nedostatek finančních prostředků, kvůli kterým musely spolky zvyšovat členské příspěvky. Ve velkém se omezily také výlety, přičemž stávají systém turistických cest a značek rapidně chátral. Velmi nešťastné zprávy se ke spolkům dostávaly také z fronty, vzdávání holdu padlým spolupracovníkům bylo relativně častým jevem. Jilemnický odbor KČT byl válkou patrně zasažen více než německé kluby, jelikož se netěšil takové podpoře významných krkonošských osobností.³⁰²

²⁹⁹ Pražský deník Bohemia vedl dokonce po čas rubriku nazvanou Kriegsbegeisterung in Deutchböhmen. (válečné nadšení v Německých Čechách) ve které přinášel podrobné zprávy o všeobecné podpoře válečného konfliktu. Vlna radosti z války se u německého obyvatelstva v monarchii zvedla pravděpodobně dokonce i více než v ostatních zemích. GALANDAUER, Jan. *Wacht am Rhein a Kde domov můj Válečné nadšení v Čechách v létě 1914.* Historie a vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR. Praha: Magnet-Press, 10.1996, 45(5), [22]-43, s. 22. ISSN 0018-2583.

³⁰⁰ LUŠTINEC, Petr. KŘENEK, Jaroslav. *Historie místní dráhy Martinice v Krkonoších - Jilemnice - Rokytnice nad Jizerou.* Praha: Pro Herkules KHKD vydalo nakl. Růžolící chrochtík, 2004. 148 s. Knižní edice KHKD; sv. 1. ISBN 80-903346-2-8. s. 42-43.

³⁰¹ *Národní listy.* Praha: Julius Grégr, 11.6.1916, 56(161, ranní vydání), s. 14. ISSN 1214-1240.

³⁰² Díky finanční podpoře, kterou i za války Rakouskému krkonošskému spolku poskytovali zejména Guido Rotter a Prosper Piette de Rivage se činnost za první světové války nepřerušila a v následujícím období se organizace velmi rychle zotavila. FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život.* Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 707. Alespoň částečnou finanční podporu získával jilemnický

9. Krkonošská turistika těsně po skončení první světové války

Začátek soužití Čechů a Němců v Československu poznamenaly události z konce roku 1918, kdy v převážně pohraničních oblastech vyvrcholily snahy německého obyvatelstva o odtržení se z područí české nadvlády. V oblasti Krkonoš se vytvořila provincie Deutschböhmen s hlavním centrem v Liberci. Německá brána do Krkonoš – Vrchlabí se i přes protesty tamní české menšiny k provincii přidala. Vzhledem k tomu, že vyjednávání nikam nevedla musela nakonec zakročit až československá armáda. Vrchlabí bylo obsazeno 7. prosince 1918, jednotky Volkswehru složily zbraně bez boje.³⁰³ V podkrkonošském Trutnově protestovali Němci proti obsazení okresu otevřeným dopisem prezidentovi.³⁰⁴ Smutnou tečku za všemi událostmi přidalo potlačení demonstrace v Hostinném na soutoku Labe a Čisté, kde 4. března 1919 zemřeli kvůli zásahu československého vojska dva němečtí demonstranti.

Své slovo v těchto událostech měly i turistické spolky. KČT uvažoval, zda nedoporučit československé armádě obsadit některé chaty německých spolků v rámci jejich strategického významu pro obranu Československa, čímž trochu naznačoval své aspirace na expanzi českých stavení v pohraničních oblastech. Českoslovenští vojáci některé chaty německých turistických spolků dokonce i obsadili, i když jen dočasně v zájmu pacifikace nepokojů. Nedaleko Krkonoš, na libereckém Ještědu pomýšlel místní turistický spolek dokonce na ozbrojenou obranu tamní chaty, zvláště proto, že byla chráněna až 30 muži Volkswehru. Nakonec ji ale vydal československé přesile bez boje, přičemž po „*zklidnění situace byla správa objektu opět svěřena německému spolku.*“³⁰⁵

Důležitý směr pro další aktivity německých organizací dalo podepsání mírové smlouvy s Rakouskem, čímž vyhasly naděje na změnu mezinárodní situace ve střední Evropě. Téměř ihned po podepsání Saintgermainské smlouvy se sešly zástupci německých turistických spolků, odložili své předešlé spory a začali s jednáním o spojení do jedné velké, zastřešující turistické organizace. Německý krkonošský spolek (zkr. RGV)³⁰⁶ patřil mezi iniciátory celé akce.

odbor KČT od ústředí. Za zmínku stojí také fakt, že i za války se pořádaly vánoční sbírky na podporu českých krkonošských dětí, v roce 1917 vybral odbor 286 korun.

Časopis turistů, Praha, Klub československých turistů, 1918, 30. s. 269-270.

³⁰³ Obsazení Vrchlabí proběhlo bez boje, říká historik Ondřej Vašata | *Vrchlabinky*. Regionální portál pro Vrchlabí a okolí | *Vrchlabinky* [online]. Copyright © Copyright 2021 TN Média s.r.o. [cit. 23.04.2021]. Dostupné z: <https://vrchlabinky.cz/zpravy/z-vrchlabi/2020/rijen/obsazeni-vrchlabi-probehlo-bez-boje-rika-historik-ondrej-vasata/>

³⁰⁴ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov* : Státní okresní archiv Trutnov (2000 [vyd. 2001],) s. 158.

³⁰⁵ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, s. 284. ISBN 978-80-86488-64-6.

³⁰⁶ Spolek musel po roce 1918 změnit jméno, jelikož Rakouský krkonošský spolek z očividných důvodů nebylo pro československé státní orgány schválnětelné označení.

Výsledkem mnoha jednání byl nakonec vznik Hlavního svazu německých turistických a výletních spolků v Československé republice (Hauptverband deutscher Gebirgs und Wandervereine in der Tschechoslowakischen Republik, zkr. HDGW). Sídlem nové organizace se stalo Ústí nad Labem, přičemž z tamního turistického spolku pocházela také většina vrcholných představitelů dané organizace.³⁰⁷

Naopak jilemnický odbor vznik nové republiky velmi vítal. Pocit, že veškerou práci, kterou v Krkonoších vykoná bude ve vlastním státě Čechů a Slováků byl nadmíru uspokojivý. Časopis turistů ostatně informoval o tom, že Jan Buchar se pustil do práce za nových podmínek se „*zdarem dvojnásobným*.“³⁰⁸ Nově nebyl jilemnický odbor na krkonošské turistické aktivity sám, jelikož v letech 1919-1920 vznikly v oblasti další pobočky KČST. Jednalo se zejména o odbory v Nové Pace (1919), a ve Vrchlabí (1920). Koordinaci činností stejně tak jako kontakty zprostředkoval nový systém žup. Na území Krkonoš působily dvě. Aktivity na hřebenech hor byly v režii župy krkonošské se sídlem v Jilemnici, podhůří měla na starost župa Podkrkonošská, jež sídlila ve Dvoře Králové.

I přes to, že jak německým, tak i českým turistickým organizacím v Krkonoších šlo v zásadě o to samé – pozvednout pohraniční hory, vedly spolu spolky táhlé spory a tahanice. Třetí plochou se staly zejména otázky národnostní. KČST se snažil o zvětšení českého vlivu, což velmi rychle narazilo na nevoli nejenom jeho německých protějšků, ale v mnoha případech také obyčejných krkonošských obyvatel. Většina dobových průvodců měla za to, že v Krkonoších probíhá jakási „studená válka“ mezi Čechy a Němci. Některá bojiště, ale i místa smíru se pokusím v následujících kapitolách přiblížit.

³⁰⁷ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, s. 236-237. ISBN 978-80-86488-64-6.

³⁰⁸ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1919, 31. s. 354-355.

10. Jazyk

Používání českého jazyka na vrcholcích hor bylo již tradičně třetí plochou mezi českými a německými turisty. Němčinu, jakožto dominantní jazyk v Krkonoších mohl český turista spatřit téměř na každém místě, od turistického značení, až po jídelní lístky na krkonošských boudách. Čeština i přes veškeré snahy jilemnického odboru byla v Krkonoších v době monarchie řídkým hostem.

Rokem 1918 nastal velký politický obrat, postavení němčiny v našich nejvyšších horách jako hlavního turistického jazyka ale otřeseno příliš nebylo. Podle zpráv tehdejších českých turistů národní jazyk z tohoto koutu světa téměř vytratil, „*všude jen cizí tváře, cizí řeč i zpěv. Tu a tam jedině s naší vojenskou pohraniční stráží lze česky promluvit.*“ Německý ráz Krkonoš potrhával také fakt, že na mnohých krkonošských boudách se místo korun dalo platit pouze říšskými markami.³⁰⁹

Pro Německý krkonošský spolek mělo zachování německého jazyka v horách prioritu. Ostatně již v roce 1922 otiskl německý klubový časopis článek o česko-německých jazykových hranicích v Krkonoších. Autor zde udává statistiky jednotlivých měst a snaží se poukázat na to, že Krkonoše mají výrazně německý nádech. Informuje čtenáře také o tom, že ku příkladu osada Nový Svět, kterou KČST často podporoval a doporučoval k návštěvě je velmi národnostně smíšená a němčina by zde stále měla být hlavní řečí. V závěru je již jen varování o tom, že pokud se tato jazyková hranice posune, tak se to dotkne nejenom podhůří, ale celých Krkonoš, které tím ztratí svůj německý charakter.³¹⁰

KČST vědom si stávající situace zahájil s nově nabytým sebevědomím „jazykovou ofenzivu“ s cílem, aby byl státní jazyk v Krkonoších vidět a slyšet alespoň ve stejné míře, jako němčina. První frontou se staly názvy krkonošských cest. Zatímco v době Rakouska-Uherska byl název stezky císaře Františka Josefa brán jako hezký kompromis mezi českou a německou stranou, po vzniku Československa bylo toto pojmenování nežádoucí. Českému turistovi se také nelíbilo označení Weberova cesta (něm. Weberweg), jež nesla jméno po prvním předsedovi rakouského krkonošského spolku nechvalně známého mezi Čechy svým vysvěcením pramene Labe v roce 1884.³¹¹

Zatímco požadavky na přejmenování Weberovy cesty zůstaly pouze v novinových člancích, nutnost změny názvu cesty císaře Františka Josefa prosazovaly s podporou KČST

³⁰⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 7.8.1919, 59(178, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

³¹⁰ *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1. 7. 1922, 42(7), s. 4.

³¹¹ Tamtéž.

československé úřady. Poté, co se původní vyčkávací strategie německého spolku ukázala jako nevýhodná přišel Německý krkonošský spolek s návrhem stezku pojmenovat po svém dlouholetém předsedovi Guido Rotterovi. Československé úřady to ovšem „*pochopitelně nedovolily a prosadily neutrální pojmenování Krakonošova cesta*.“³¹² Přejmenování se dočkala také cesta Rosegrova cesta (něm. Rossegerweg) jež spojovala Špindlerův Mlýn s blízkým okolím. Po prodloužení Bucharovy cesty, které se událo u příležitosti jeho 65. narozenin v roce 1924 se obě cesty na sebe napojily. KČST následně prosadil, že původní německý název již není potřeba. Tento fakt již jen potvrdila dohoda o značkování Krkonoš z roku 1927, kde se RGV zavázal převést tuto stezku pod označením Bucharova cesta do správy KČST.³¹³ Dnes je tento úsek znám pod jménem Stará Bucharova cesta.

Další spory panovaly v oblasti názvů krkonošských měst, hor či bud, kde nejenom v období první republiky panoval někdy až zmatek. K původním zažitým názvům, které se i tak časem přirozeně měnily se v průběhu 19. století přidala označení, jež vymýšleli čeští národní aktivisté. Velmi oblíbený způsob vytvoření českého ekvivalentu bylo přeložení stávajícího německého názvu, což bez předcházejícího výzkumu o jeho původu vedlo ke vzniku jmen, která nerespektovala historický kontext.

Pro příklad stačí zajít do Špindlerova Mlýna (něm. Spindelmühle), jež měl být od počátku roku 1920 znám pod názvem Vřetenový Mlýn. Po vydatném historickém výzkumu se ovšem ukázalo, že název pochází z příjmení nejvýznamnějšího mlynáře ve městě, přičemž ještě v roce 1922 si ovšem nemohli mnozí změnu názvu vysvětlit.³¹⁴ Dnes již známe celý příběh. V 18. století bylo území Špindlerova Mlýna poseto malými vískami, z jejichž názvů máme v dnešní době jednotlivé části města. Vzhledem k tomu, že místní museli za bohoslužbami dojíždět do Vrchlabí nebo se spokojit s rozpadající se kaplí, rozhodli se napsat císařským úředníkům žádost o povolení stavby nového kostela, kterou sepsali u nejaktivnějšího propagátora této myšlenky mlynáře Spindlera. Dostalo se jim kladné odpovědi, ovšem s jedním úředním omylem. Povolení obdržel samotný Špindlerův mlýn. Místo toho, aby místní psali znovu a riskovali odmítnutí žádosti, rozhodli se obec raději přejmenovat.³¹⁵

Jilemnický odbor byl výrazně proti zbrklému zavádění českých názvů, které nerespektovaly krkonošskou realitu a raději preferoval původní německé názvy. Ostatně když

³¹² HOLUBEC, Stanislav -*"Na bitevní čáře."*: Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 15-16.

³¹³ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1927, 39. s. 184.

³¹⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3.12.1922, 62(331), s. (9). ISSN 1214-1240.

³¹⁵ Historie – Špindlerův Mlýn. *Úvodní stránka - Špindlerův Mlýn [online]*. Copyright © 2021 [cit. 25.04.2021]. Dostupné z: <https://www.mestospindleruvmlyn.cz/historie>

v roce 1921 vyšel v Časopise turistů popis novoročního výletu na Krkonoše, procházeli jeho účastníci nikoliv Vřetenovým, ale Spindlerovým mlýnem (dokonce bez Š, aby se zachovalo původní německé jméno obce).³¹⁶ Velice aktivní byl v tomto ohledu člen výkonného výboru odboru a pozdější předseda krkonošské župy Jindřich Ambrož. Jen v roce 1930 kritizoval mezi sportovci běžně užívaný název Bobí louka. „Čtu-li několikrát v týdnu o Bobí louce v novinách, trnu, že tolik lidu používá bezmyšlenkovitě krkonošské názvosloví, které nikdy nebylo úředně stanoveno, jehož vůbec není a jehož původ dlužno hledati jen ve svévolném otrockém a směšném překladu namnoze nepřeložitelných jedinečných německých jmen.“ Přitom název Bobí louka neměl s realitou pranic společného, jelikož vznikl přeložením již zkomoleného německého názvu. Původní název dané louky totiž byl totiž Bodenweise.³¹⁷ Zdejší německý dialekt nakonec slovo přetvořil a vynechal slabiku „de“, čímž vzniklo pojmenování Bohnweise. Od tohoto byl již jen krůček ke zmíněné Bobí louce. Samotný Ambrož doporučoval zůstat u německého názvu, popřípadě zvolit název „*Bodenvíska. Tím nezhřešíte, ale vyhnete se nesmyslům.*“³¹⁸

V případě krkonošských názvů je možné vidět rozkol mezi vůlí jednotlivých spolků a samotnými turisty, kteří často jména svévolně překládali. Již zmiňovaný Ambrož dokonce pochválil německý krkonošský spolek za otištění článku, který kritizoval „*německé šovinisty hledající německý původ a kořen v krkonošských názvech, prokazatelně českých.*“³¹⁹ Krkonoše se totiž jen hemžily množstvím neschválených a často nevhodných jmen, jak v jazyce českém, tak i německém.

Příklad nevhodného použití množného čísla lze vidět na příkladě Kozích hřbetů, jenž dobový krkonošský průvodce popisuje jako: „*pamětihodný krkonošský hřbet nad Špindlerovým Mlýnem.*“³²⁰ Ze samotné logiky věci vyplývá, že by vhodnější označení bylo v čísle jednotném. Důvod, proč najednou čeští turisté začali hřebenu říkat v množném čísle není přesně znám, snad mělo přidat na „*náležitém veličenství.*“ List pro vzdělání a třibení jazyka českého, Naše řeč, vysvětloval, proč Němci dali hřebenu jméno der Ziegenrücken, poukazující dokonce i na nevhodné pojmenování vrcholku na západním konci, jež v němčině nesl pojmenování die Nase, což podtrhovalo představu kozího čenichu. České pojmenování stejného místa, „*Štít*“ nebylo tedy k danému místu příliš vhodné.³²¹

³¹⁶ Časopis turistů, Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. s. 35.

³¹⁷ Boden bylo Krkonoše typické označení, které Němci přidávali k názvům mnoha míst – Braunboden, Steinboden. Do češtiny by se Boden dalo přeložit jako půda, dno či země, což by ale stále nevystihlo podstatu louky. Pravděpodobně ideálním českým překladem by vysoko položená horská luka.

³¹⁸ Národní listy. Praha: Julius Grégr, 9.3.1930, 70(67), s. 2. ISSN 1214-1240.

³¹⁹ Tamtéž; Der Wanderer im Riesengebirge. Hirschberg, sp. Breslau, 1. 3. 1930, 50(3).

³²⁰ KAFKA, Josef. Krkonoše a Jizerské Hory. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 18.

³²¹ Naše řeč: listy pro vzdělání a třibení jazyka českého. Praha: E. Šolc, 1930, XIV(), s. 89. ISSN 0027-8203

I přes snahu turistických spolků byla některá, i když nesmyslná pojmenování tak zažitá, že se jejich změna ukázala jako nemožná. Ostatně na Kozí hřbety nad Špindlerovým Mlýnem se můžeme vydat dodnes. Zmatek, který se v Krkonoších v oblasti názvů vytvořil má dohru i za současnosti, správa Krkonošského národního parku vytvořila komisi zabývající se sjednocením a upravením velkého množství názvů, jež mnohdy mohou nejenom horské službě znepříjemnit život. Ku příkladu na nejaktuálnějších turistických mapách by měl člověk nalézt Braunův vrch, nikoli Hnědý vrch, vzhledem k tomu, že pojmenování vzniklo ze špatného pochopení německého označení kopce Braunberg.³²²

10.1 Symbolika a metafory

Krkonoše byly již od vydávání prvních českých turistických průvodců představovány jako hradba proti vnějšímu nepříteli. Ostatně již Václav Durych, autor jednoho z prvních českých průvodců psal o Krkonoších jako o „nedobytné hradbě naší vlastní proti Německu.“ Metafora hradby se vyskytovala po celé sledované období, ještě v roce 1937 hovoří Josef Laube o Krkonošských horách, „jejichž masy vzdorně staví svá čela proti cizáckému náporu.“ Čechům píšící tyto řádky příliš nevadilo, že Němci ve velkém osídlují území za i pomyslnou hradbou.³²³

Válečná terminologie používající se v oblasti Krkonoš se neomezila pouze na hradby. Český krkonošský lid byl přirovnáván k hraničářům,³²⁴ někteří představitelé jilemnického odboru byli stavěni do role vojevůdců, kteří za českou věc v Krkonoších svádějí lité boje a hory pro Čechy od nepřítele dobývají.³²⁵

Nejenom hraničářem, ale také vůdcem a obráncem, „který má za sebou již celou řadu vítězných bitev,“³²⁶ byl také hojně nazýván vrchlabský učitel Robert Turka, jenž se zvláště v období první republiky zasloužil o všeobecné pozvednutí českého živlu v Krkonoších. Byl to

³²² Odlišné názvy míst v Krkonoších jsou prý matoucí, KRNAP je sjednotí — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 26.04.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1047752-odlisne-nazvy-mist-v-krkonosich-jsou-pry-matouci-krnep-je-sjednoti>

³²³ HOLUBEC, Stanislav -"Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 15-16.

³²⁴ Nejvýznamnějším českým hraničářem byl již v té době zesnulý Jan Buchar, který šel všem příkladem, jelikož stavěl potřeby národy a vlasti nad svoje vlastní zájmy a osobní prospěch. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 13.10.1935, 75(281), s. 3. ISSN 1214-1240.

³²⁵ *Letem světem*: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 24.09.1929, 3(49), s. 10.

³²⁶ HOLUBEC, Stanislav -"Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 9.

ostatně on, kdo se významně přičinil o vstup českých vojáků do Vrchlabí.³²⁷ S KČST spolupracoval na vytvoření mnoha českých menšinových škol, na které se později pořádaly pod záštitou Klubu nemalé sbírky.

Zatímco celé Krkonoše byly vnímány jako hradba³²⁸, popřípadě dokonce i jako bitevní pole³²⁹ česká města v podhůří se stávala bránou, ze které by měl správný český turista podpořit své krajany ve vyšších polohách. Zatímco v dnešní době se pod výrazem brána do Krkonoš skrývá několik měst, za první republiky se tímto označením v českém povědomí pyšnila převážně Jilemnice.³³⁰ Když v roce 1929 bylo zavedeno autobusové spojení z toho města přes údolí Jizerky až k Dolním Mísečkám, psal nadšeně Jindřich Ambrož o velkém významu, jež tato „nově otevřená brána do Krkonoš“ bude mít.³³¹

Zvláště příslušníci českých krkonošských menšin byli často v knihách popisováni také jako strážci naší vlasti. Ku příkladu spisovatelka Božena Viková-Kunětická, psala ve svém románu sugestivně pojmenovaném *Dobytí severu (1912)*: „kdosi tam nahoře stojí proti nepříteli. Kdosi tam ručí za bezpečnost našeho území. Kdo je tam na stráž ve dne, v noci, po léta a staletí.“³³² Česká literatura místy podporovala také jakousi povinnost správného Čecha Krkonoše navštívit. Ku příkladu v románu *Něco vydržíme (1933)* z pera podkrkonošského spisovatele Zdenka Róna se na chlapce z Podkrkonoší, který se hlásí na pražské gymnázium hledí s obrovským údivem po tom, co učitel zeměpisu zjistí, že hoch zná Krkonoše pouze z knih a nikdy je nebyl navštívit. Kritiku za to sklídl hlavně jeho otec, jenž nepřerušil ani na den svoji práci a nevyšel si se synem do hor.³³³

³²⁷ VAŠATA, Ondřej. Robert Turka : český menšinový učitel a národnostní pracovník. *Krkonoše. Jizerské hory*, roč. 43, č. 6, s. 46-47 (03.06.2010). ISSN 1214-9381

³²⁸ Na tomto místě je třeba zmínit, že Němci Krkonoše jako hradbu nevnímali, spíše jako pojítka nebo spojovník mezi českými a říšskými Čechy. Tímto způsobem pohoří vnímá i nedávno vydaná kniha JIRÁSKO, František, Martin BARTOŠ a Jiří VANCL. *Krkonoše, hradba i pojítka*. Lánov]: Obec Lánov ve spolupráci s R-agentura Hostinné, 2010, 3. ISBN 978-80-254-8098-4.

³²⁹ Metafora bitevního pole, jež se vyskytovala v dobových člancích a průvodcích relativně často, vnímala Krkonoše jako nespravedlivě germanizované území („zněmčelé“), přičemž už u Durycha se objevuje víra v „opětné získání ztracených krajů,“ jež se v dobovém tisku vyjadřovala jak otevřeně, tak skrytě. HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 9.*

³³⁰ Tuto představu propagoval hlavně jilemnický odbor v čele s Bucharem. Dolnoštěpanický učitel ve svém průvodci v Krkonoších doporučoval svou pout' začít kromě již zmíněné Jilemnice také ve Vysokém nad Jizerou či Jablonci. BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. V Jilemnici: Edvard FASTER, 1911, s. 8.

³³¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 10.6.1929, 69(23), s. 4. ISSN 1214-1240.

³³² Holubec, s. 9.

³³³ RÓN, Zdeněk. *Něco vydržíme: román*. V Praze: Československá grafická Unie, 1933.

10.2 Zpěv

S pěním národních písní během svých pochodových výletů se proslavili Sokolové, jejichž početné výpravy by se bez zpěvu daly jen stěží představit. Názor Sokola na zpěv hezky vykresluje úryvek z jejich vlastního časopisu: „*Veselá nálada výletů sokolských jevila se zpěvem... [] Nejen, že rozumně jsa pěstován napomáhá správnému vývoji plic a zamezuje tak začasné vzniku nemocí plicních, nýbrž i v ohledu estetickém má svůj význam. Jak jinak vypadá četa junáků, při pochodu zpívající! Zrak se zjasní, prsa vypnou, pěsti zatnou... [] Nelze ani dost vřele doporučiti toto pěstování jednohlasného zpěvu písní národních. Je na snadě, že zpěv písně národní je nejsnadnější, a proto také nejpříhodnější.*“³³⁴

Klub českých, později československých turistů tuto tradici přijal za svou a zpěv velmi často doplňoval turistické výpravy. Turistické výpravy za zvuku národních písní pořádal již dolnoštěpanický učitel Buchar, zpěv českých melodií byl častým jevem při výletování za hranice Československa.³³⁵ Zpěv se ovšem nedoporučoval při všech výpravách³³⁶, na některých místech byl dokonce i zakázán.³³⁷ V Krkonošském prostředí měl zpěv dlouholetou tradici, budaři si jím často krátili dlouhé chvíle během pasení dobytka, často za doprovodu tradičních nástrojů (šalmaj, tuba).³³⁸

KČST využíval zpěv v Krkonoších ku zvýšení českého rázu poměrně často, a to nejenom při samotných turistických výpravách. Již v roce 1919 si pozval jilemnický odbor do Krkonoš pardubický pěvecký sbor Pernštýn. Český zpěv se v polovině srpna tohoto roku rozléhal jak po horách, tak i v české Jilemnici a převážně německém Špindlerově Mlýnu. Vrcholem akce bylo pění hymny na samotné Sněžce. Klub dále vyzýval své členy, aby se nebáli v Krkonoších zpívat česky i v budoucnu, přičemž celý podnik viděl ve velmi pozitivním světle. Postoj místních Němců, kteří ještě místy měly vyvěšeny cedule odkazující na Rakousko, popřípadě na Německé císařství jistě tak vstřícný nebyl. Před násilím z jejich strany si neměl ale český turista moc lámat hlavu, vzhledem k tomu, že „*hranice strřeží naši hoši.*“³³⁹

³³⁴ Věstník sokolský: list Svazu československého sokolstva. Praha: Svaz československého sokolstva, 10.01.1903, 7(1), s. 21.

³³⁵ Ku příkladu při návštěvě Jezerska ve Slovinsku autor vzpomíná na letní měsíce, kdy „*českým hovorem i zpěvem oživnou lesní a horské pěšiny.*“ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 05.1925, 37(5), s. 139.

³³⁶ Při zvláště těžkých výstupech se nedoporučovalo kouřit, mluvit a logicky ani zpívat. Toto doporučení platilo převážně pro slovenské hory, hlavně Tatry. BÍLÝ, František a Stanislav KLÍMA. *Ilustrovaný průvodce po Slovensku s mapou Slovenska a Tater*. Praha: Šolc a Šimáček, [1921], s. 10.

³³⁷ Zákaz zpívání platil hlavně v oborách, kde by hlučné zvuky mohly rušit tamní zvěř. Příkladem mohou být brdské lesy. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38), s. 48.

³³⁸ LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 84.

³³⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 24.8.1919, 59(200, ranní vydání), s.5-6. ISSN 1214-1240.

Zatímco pro německé uši byla hymna Československa ne vždy příjemná, český sluch obtěžovala hlavně píseň *Riesengebirgslied*, jež se stala jakýmsi symbolem krkonošských Němců. Slova jedné sloky budila v českém prostředí velkou nevoli.³⁴⁰

O mein liebes Riesengebirge,	Ó moje milované Krkonoše,
wo die Elbe so heimlich rinnt,	kde Labe teče tak skrytě,
wo der Rübezahl mit seinen Zwergen	kde Krakonoš s jeho trpaslíky
heute noch Sagen und Märchen spinnt.	ještě dnes vypráví své pohádky.
Riesengebirge, deutsches Gebirge,	Krkonoše, německé hory,
meine liebe Heimat du!	moje milovaná vlasti!

Píseň, kterou sepsali němečtí učitelé z Trutnova a Vrchlabí ještě před první světovou válkou³⁴¹ se stala po jejím přeložení z místního dialektu do standartní němčiny v roce 1920 velmi populární, nejenom pro její chytlavou melodii,³⁴² ale také pro pocit domoviny který v českých Němcích vzbuzovala. Vzhledem k tomu, že německé kulturní aktivity v rámci Československa byly viděny státem stále více a více jako projev němectví a tím pádem jako hrozba pro nově vytvořenou zemi³⁴³ byla nakonec píseň československými úřady zakázána.³⁴⁴

Riesengebirgslied to neměl lehké ani po roce 1938, kdy byl „*její nápěv nacisty označován za slovanský*.“ Po odsunu německého obyvatelstva z českých zemí v roce 1945 písní přibyla ještě nová sloka vyjadřující touhu k návratu do staré vlasti. Díky tomu má dodnes své místo v řadách krkonošských vyhnanců. Na české straně žádná podobná krkonošský hymna nevznikla, pouze po mnichovském diktátů nalezneme v literatuře několik básní s tématem smutku po ztracených Krkonoších.³⁴⁵

Zpěv písní nebyl ale jen zdrojem případných sporů. Nebylo neobvyklé, zvláště při zábavách na plných krkonošských boudách, se během poslechu německé či české písně začali turisté obou národností vřele a přátelsky bavit „*o možnostech smíření obou kmenů*.“³⁴⁶ Ku příkladu Ferdinand Neugebauer, který se v Krkonoších živil jako citerista, vzpomínal nadšeně

³⁴⁰ Bohužel se mi nepodařilo nalézt profesionální český překlad, snažil jsem se sloku přeložit dle svých nejlepších znalostí sám.

³⁴¹ PREUß, F.W. *Bloe Barche, griene Täla: das Riesengebirgslied, die Hymne einer Region*, Schönaich 2006. s. 13.

³⁴² Melodii v podání na citeru, typický krkonošský nástroj si lze poslechnout např. zde:

<https://www.youtube.com/watch?v=VS6w3XoobAc>

³⁴³ SCHLOSSER, Ludovic Bernard Nicolas. *Constructing Heimat in the Silesian Giant Mountains, Organization and Discourse 1880-1914*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. Vedoucí práce Ira, Jaroslav. s. 51-53.

³⁴⁴ Krkonošský spolek zákazu velmi litoval, jelikož se píseň používala na mnohých setkáních a spojovala Němce obou stran hor. *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau, 1. 10. 1936, 56(10), s. 17.

³⁴⁵ HOLUBEC, s. 23.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 22.

na mnohé večery, kdy na přeplněné Rennerově boudě za zvuku jak českých, tak německých písni panovala nejenom přátelská atmosféra, ale také „všeobecné veselí.“³⁴⁷

Písňe sblížovaly také při čase vánočním, kdy se často národností spory přesunuly do pozadí. Nejvíce je to vidět právě na zmíněných krkonošských boudách, kde se často spolu setkávali lidé ze všech různých koutů. Stačí si přečíst vzpomínku na Štědrý den na Obří boudě: „Protože zástup hostů zůstal po večeri pěkně potichu, odměnil je hospodář náhlým rozsvícením vánočního stromu, každý z hostů dostal od personálu symbolický dárek v podobě vánočního pečiva. Potom sám spustil píseň „O, Tannenbaum“, k čemuž se nadšeně přidali ostatní. Nakonec milý hospodář popřál všem šťastný vánoční večer. Bylo vidět, že jedna píseň může učinit zázrak! Hosté bez rozdílu věku, původu, národnosti a kdoví čeho dalšího ještě si navzájem potřásali rukama, Sasové s Berliňany, ti se sudetskými Němci a všichni dohromady s Čechy. Ti se zpočátku cítili trochu odstrčeně, a ačkoliv občas přesně nerozuměli, co se jim říká, v Obří boudě zůstávala familiární nálada.“ Tento večer dále pokračoval zábavou, jež byla pod taktovkou Sasů, kteří nadšeně povídali o své lásce ke Krkonošům. „Nakonec se ke společné zábavě připojili i pražští Češi, a i když jim trochu rozuměli jen trutnovští nebo liberečtí Němci, sklidili zasloužený aplaus.“³⁴⁸

10.3 Jazykové rady

Již první české krkonošské průvodce obsahovaly jistá doporučení, která místa by měl správný Čech navštívit, která naopak vynechat, popřípadě jak se vůbec v převážně německých horách chovat, preferovaně tak, aby návštěvník podpořil český živel. Nacionalismus hrál velkou roli již ve výběru obce, ze které krkonošská pouť započne. Města s převahou německy mluvícího obyvatelstva, Vrchlabí, Hostinné a Trutnov byla dokonce přirovnávána ke třem hlavám mýtického Kerbera, jenž v dávných dobách střežil vchod do podsvětí. Za vhodná místa začátku výpravy byla naopak považovaná „vlastenecká Jilemnice“ popřípadě obec Nový Svět.³⁴⁹

Po návštěvě jedné z českých krkonošských držav se měl výletník již vydat na samotné hory, doporučovaly se mnohadenní túry. Zde ovšem nastával problém, vzhledem k tomu, že naprostá většina krkonošských bud byla v držení německého obyvatelstva³⁵⁰, musel český

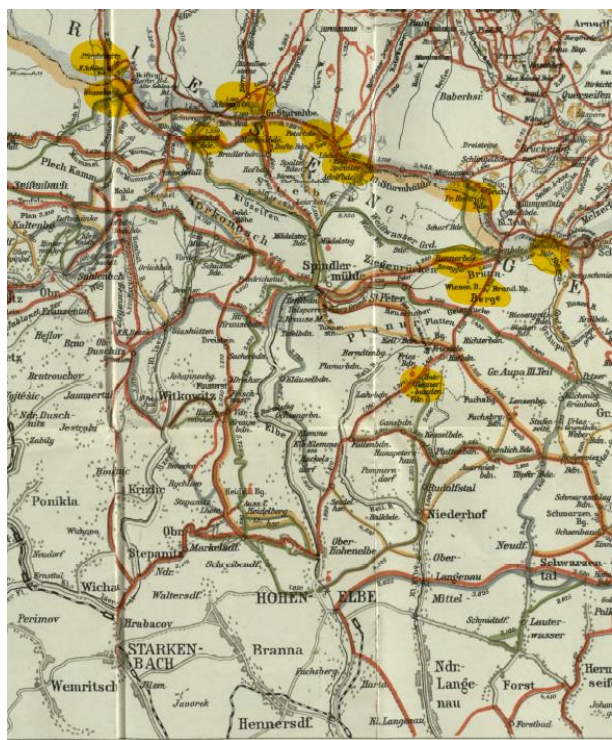
³⁴⁷ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 141-142.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 128.

³⁴⁹ DURYCH, Václav, Jindřich ECKERT, Václav JANSÁ a J. F. LANGHANSE. *Krkonoše*. Pardubice: vl.nákl., 1898, s. 6.

³⁵⁰ KČT vlastnil po skončení první světové války pouze osm chat a šest rozhleden, z toho ani jednu v Krkonoších. PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, s. 287. ISBN 978-80-86488-64-6.

turista podpořit i německého podnikatele. Přednost si zasluhovaly alespoň ty boudy, kde se k českému turistovi chovají nejenom vlídně a přátelsky, ale také se na nich dá dorozumět

českým jazykem.³⁵¹

Na dobové německé mapě³⁵² jsem se snažil vyznačit Bucharem doporučené boudy, kde by alespoň teoreticky měli návštěvníka obsloužit i v českém jazyce. Jak je z mapky vidět, většina z nich se nacházela pouze na hřebecích hor, přičemž vzdálenost mezi nimi neměřila více než 6 km. Buchar tento fakt viděl pozitivně, v případě velké nepohody nemusel český turista docházet na kilometry vzdálenou boudu, vzhledem k tomu, že jiná sprátená byla většinou v dohledu.³⁵³ Faktem ovšem zůstává, že v době Rakouska-Uherska byl český živel v Krkonoších omezen na

poměrně malém území.

Pokud se český turista nevydal na jednu z vyznačených bud, bylo téměř jisté, že se mu dostane uvítání v němčině. V takovém případě se měl turista dožadovat české obsluhy, ovšem jen opatrně a shovívavě.³⁵⁴

Skromné a spíše obranné postavení českého turisty v Krkonoších podtrhoval také fakt, že sami majitelé bud a hotelů se někdy dokonce i báli používat český jazyk. Toto je vidět ku příkladu na Rennerově boudě, která byla v té době v českých rukou. Majitelka objektu, jež v počátcích krkonošské turistiky vídávala velmi ráda české turisty, musela po otevření Weberovy cesty, která zavedla do objektu ještě více německých turistů, dokonce zakázat své obsluze mluvit a obsluhovat v češtině. Důvodem byl strach z případného bojkotu německých zákazníků. Ve Špindlerově Mlýně, v doporučeném hotelu Koruna si zase čeští hosté stěžovali na absenci české obsluhy a českého hovorů.³⁵⁵ Nutno doplnit, že tento hotel cílil jako

³⁵¹ Pro majitele či nájemce krkonošských bud bylo orientování se jen na českou klientelu velmi nevýhodné, vzhledem k tomu, že až 80 % návštěvníků mluvilo německy. AMBROŽ, Jindřich. *Výlety na Krkonoše*. 3., pozmeněné vyd. [V Praze]: J. Ambrož, [1926]. s. 8.

³⁵² STRAUBE, Julius. *Straubes farbige Wegekarte vom Jeschken- Iser- u. Riesengebirge: von Reichenbg. bis Adersbach*. Berlin: Jul. Staube, ca 1900-1913.

³⁵³ BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. V Jilemnici: Edvard FASTER, 1911, s. 5-6.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁵⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 16.10.1913, 53(284, večerní vydání), s. 1. ISSN 1214-1240.

ostatně naprostá většina dalších ubytovacích zařízení také na německé návštěvníky, jak je patrné také z propagačních materiálů v německých průvodcích a časopisech.³⁵⁶ V pozdějších dobách, možná také následkem podobných zkušeností preferoval KČST ve Špindlerově Mlýně hotel Slavie, jenž se propagoval jako „*jediný český hotel*“ v dané lokaci.³⁵⁷

Po roce 1918, kdy se čeština stala jazykem státním, si mnozí turisté opojení euforií ze šťastného konce války mysleli, že postavení národní řeči v Krkonoších se velmi rychle zlepší. Po dlouhá léta užívané poměry se měnily ovšem jen velmi pomalu. KČST v čele se svou krkonošskou župou se snažil danou situaci co nejrychleji změnit. Alespoň částečnou autoritu mohl jilemnický odbor uplatit na boudách hraběte Harracha, kde s pomocí místního Sokola a spolkem Ski byly učiněny kroky, aby zde „*čeština byla náležitě respektována*.“³⁵⁸

Po této akci se doporučení pro českého turistu výrazně neměnilo, český turista měl i nadále navštěvovat pouze české boudy. Ještě v roce 1920 byla našincovi pokládána otázka: „*Nač jezdit do míst německých?*“³⁵⁹ Tato strategie se ale se ziskem dalších bud a následným zvětšením českého sebevědomí změnila. Situaci výrazně ovlivnil také fakt, že „*mít česky hovořící obsluhu, český jídelní lístek nebo českou návštěvní knihu se stalo povinností všech německých hotelů a bud*.“³⁶⁰ Českému turistovi se nově doporučovalo nenavštěvovat jen dosavadní české bašty v Krkonoších, ale zavítat i do ostatních, spíše německých částí.³⁶¹

I přes povinnost obsloužit turistu v jazyce českém se na mnohých krkonošských boudách dalo domluvit stále jen německy.³⁶² Rada, co by měl český turista v takovém případě dělat se nebyla ovšem v rámci českého spektra jednotná. Čeští organizátoři krkonošské turistiky doporučovali jednat hlavně obezřetně a s rozvahou, čímž v podstatě kopírovali svá stanoviska z předcházejícího období. Novinkou byla rada, aby našinec došel za majitelem objektu a o problému ho taktně informoval, popřípadě dal rovnou vědět ústředí KČST a místním úřadům. Tento postup preferovala asi největší autorita české krkonošské turistiky – Jan Buchar

³⁵⁶ Ku příkladu v průvodci po Špindlerově Mlýně vydaném těsně po skončení první světové války lze najít reklamu na hotel „Krone“ téměř ihned po skončení samotného textu průvodce. STANDERA, Gustav. *Winter-Führer durch Spindelmühle-(St. Peter)-Friedrichstal im Riesengebirge*. Vrchlabí, 1920. s. 17. Zajímavý je též název tohoto průvodce, kde autor vynechal písmeno „r“ z názvu Špindlerova Mlýna. S tímto problémem se město potýkalo velmi dlouho.

³⁵⁷ AMBROŽ, Jindřich. *Výlety na Krkonoše*. 3., pozměněné vyd. V Praze: J. Ambrož, 1926. s. 21.

³⁵⁸ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1920, 32. s. 219.

³⁵⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 19.8.1921, 61(226, ranní vydání), s. 4. ISSN 1214-1240.

³⁶⁰ HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 16-17.

³⁶¹ Tato strategie byla viditelná hlavně v počátku 20. let, později pravděpodobně v souvislosti s hospodářskou krizí byly hlasy nabádající k návštěvě pouze českých bud stále hlasitější.

³⁶² KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 16.

a považovala ho za lepší, „než svádět se služebnictvem půtky, při nichž by snadno mohly povstati různé nepříjemné spory a výstupy.“³⁶³

To, že případné šarvátky kvůli užívání českého jazyka nebyly výjimečné potvrzoval také dobový průvodce.³⁶⁴ I přes to se našly ohlasy, které žádaly „agresivnější“ používání státního jazyka. Přímo o povinnosti českého turisty „mluviti s majiteli, nájemci a personálem jen česky“ se zmínil ve svém průvodci Jan Kamenický. Jeho dedukce byla taková, že pokud tak bude činit každý český turista, vyvrátí se tím zažité tvrzení, že čeština na hřebenech hor není potřeba. Tento názor zůstal ale v období první republiky spíše v menšině.³⁶⁵ Možná i trochu překvapivě se dobová doporučení ve věci užívání českého jazyka v Krkonoších se vznikem republiky příliš nezměnila a většina dobových autorů, zvláště z řad krkonošských organizátorů turistiky, doporučovala i nadále opatrný a co možná nejméně konfliktní postoj.

³⁶³ HOLUBEC, s. 17.

³⁶⁴ KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 16.

³⁶⁵ Ku příkladu podnikatel a pozdější starosta Hradce Králové Josef Pilnáček dával přednost zdrženlivému chování. Naopak nadměrné používání českého jazyka považoval za unáhlené, vyvolávající zbytečné rozbroje. HOLUBEC, s. 17.

11. Krkonošské boudy

Typická krkonošská horská stavení mají dlouholetou tradici, ve vrcholových partiích vznikají pravděpodobně počátkem 17. století.³⁶⁶ Jejich účel se postupem času měnil. Z původních objektů sloužící jako primitivní ubytování pro horníky či dřevorubce se stávaly po celý rok využívané stavby, kde se místní hospodáři živilí převážně chovem dobytka. Tento způsob obživy se změnil s příchodem prvních turistů, kdy se tyto krkonošské stavby začaly přizpůsobovat potřebám prvních návštěvníků. Po skončení první světové války byla již naprostá většina krkonošských bud orientována převážně na turisty.³⁶⁷

Německé turistické spolky měly již tradičně s majiteli krkonošských bud vřelé vztahy, které si zajistily nejenom výstavbou turistických stezek ke zmíněným objektům, ale také díky propagaci, kterou boudám zajišťoval turistický tisk.³⁶⁸ Napomáhal také fakt, že i přes velké jmění se kterým Německý krkonošský spolek mohl disponovat (zvláště díky darům místních podnikatelů a šlechticů) se až na jednu výjimku nepokusil o postavení vlastní chaty, která by konkurovala zažitým pořádkům. Pouze Maxova bouda (Maxhütte) byla přímo ve vlastnictví spolku, poté co jí tehdy ještě Rakouskému krkonošskému spolku daroval průmyslník Max Hirsch, nadšený turista a člen již zmíněné organizace.³⁶⁹ „Maxovka“ nebo také „Maxova chýše“ byla velmi oblíbenou destinací jak německých, tak i českých turistů. KČST počítal s její návštěvou při svých pravidelných výletech na Krkonoše počátkem 20. let.³⁷⁰

Vztahy KČST s převážně německými majiteli krkonošských bud již tak vřelé nebyly, což bylo způsobeno také tím, že Klub ve svém periodiku v době monarchie odrazoval své čtenáře od návštěvy mnoha německých bud. Přátelské vztahy panovaly převážně jen s boudami ve vlastnictví šlechtického rodu Harrachů. Jilemnický odbor, který stál v čele české krkonošské turistiky se snažil téměř okamžitě po skončení první světové války daný stav změnit. Nabízely se dvě základní možnosti, jak to udělat. Buď postavit nová, česká stavení anebo vyměnit dosavadní německé nájemníky bud za české. Jak byly obě cesty úspěšné se pokusím v následujících řádcích osvětlit.

³⁶⁶ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 6.

³⁶⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 491-500.

³⁶⁸ Ku příkladu měsíčník Německého krkonošského spolku uveřejnil reklamu na Hamplovu boudu a Boudu prince Jindřicha. *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau, 1. 8. 1923, 43(8), s. 11.

³⁶⁹ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 154.

³⁷⁰ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 26.9.1923, 63(264), s. 5. ISSN 1214-1240.

11.1 Nájemní smlouvy

Krkonošské boudy, stejně jako pozemky, na kterých daná stavení stála patřily do roku 1918 většinou dvěma skupinám lidí. V první řadě spadal daný majetek přímo do rukou budařů, kteří si dané stavení předávali v mnoha případech z generace na generaci. Z původních převážně chudých rodin se vlivem zisku z turistiky stávali často majetní občané, kteří své chaty za vlastní peníze renovovali, popřípadě skupovali vedlejší pozemky a někdy i konkurenční boudy. Rivalita mezi převážně německými rodinami stoupala ruku v ruce s vidinou možného zisku. Ku příkladu spor mezi hospodáři Luční a Rennerovy boudy začínající rozřezáním pracně vytaženého dřeva určeného na rekonstrukci prvně jmenovaného objektu skončil téměř až vraždou.³⁷¹

Druhá skupina vlastníků krkonošských bud pocházela z řad šlechty. Jilemnický velkostatek patřil již tradičně rodu Harrachů, velkostatky Vrchlabí a Maršov spadaly pod správu rodu Czernin-Morzinů. Oba šlechtické rody byly v oblasti turistiky velmi aktivní. Hrabě Jan Nepomuk Harrach obstaral svému služebnictvu jedny z prvních krkonošských lyží, nechal postavit vůbec první turistickou stezku v Krkonoších či podporoval aktivity jak KČT, tak i Rakouského krkonošského spolku při stavbě rozhledny na Žalém. Za své skutky si vysloužil dokonce čestné členství v Klubu českých turistů.³⁷²

Rod Czernin-Morzinů byl v oblasti krkonošské turistiky obdobně aktivní. Kromě finanční podpory Rakouského a posléze Německého krkonošského spolku³⁷³ se představitelé rodu snažili v oblasti turisticky také podnikat, nutno říci že velmi úspěšně. Hraběnka Marie Aloisie Czernin-Morzinová nechala již v roce 1880 postavit ve Špindlerově Mlýně hotel Rübzahl (Krkonoš), „*který byl s 35 pokoji dlouhou dobu největším hotelem v městečku.*“³⁷⁴ Syn hraběnky nechal o čtrnáct let později v blízkosti hotelu postavit loveckou chatu. Toto relativně skromné stavení se v letech 2000-2004 dočkalo velkolepé rekonstrukce. Dnes je možné toto stavení pyšnicí se názvem Villa Czernin navštívit, chata láká turisty následujícím sloganem: „*Nemusíte být šlechtic, ale bydlet tak můžete.*“³⁷⁵

³⁷¹ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 138.

³⁷² KČT – Síň slávy české turistiky - Jan hrabě z Harrachů - Klub. *KČT - Klub českých turistů* [online]. Copyright © Klub českých turistů [cit. 04.05.2021]. Dostupné z: <https://kct.cz/sin-slavy-ceske-turistiky-jan-hrabe-z-harrachu>

³⁷³ FLOUSEK, Jirí, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 704.

³⁷⁴ JURÍK, Pavel. *Domina pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*. Praha: Libri, 2010, s. 325-326.

³⁷⁵ Villa Czernin - Špindlerův Mlýn - AtlasCeska.cz. *Atlas Česka - Turistický průvodce po České republice* [online]. Copyright © 2007 [cit. 04.05.2021]. Dostupné z: <https://www.atlasceska.cz/ubytovani/villa-czernin-spindleruv-mlyn-25486>

Nejenom pro oba šlechtické rody byla naprosto zásadní pozemková reforma, která se v souvislosti s krkonošskými boudami dotkla zejména rodu Harrachů, kteří vlastnili několik horských chat. V době monarchie pronajímal hrabě Otto Harrach své boudy převážně německým rodinám, které byly na horský život zvyklé a měly dostatek zkušeností s budním hospodářstvím. Nutno znovu připomenout, že v harrachovských boudách měla být, alespoň teoreticky, čeština na stejné úrovni s němčinou. Jilemnický odbor sledoval společně s ústředím Klubu a krkonošským spolkem Ski situaci velice pečlivě. Ostatně právě z lyžařského spolku³⁷⁶ vyšla první idea zapojit se aktivněji do pozemkové reformy. Tato myšlenka se poté se zájmem probírala na valné hromadě odboru konané 14. dubna 1919. Nakonec se vytvořilo komitě v čele s Jindřichem Ambrožem, které v následné době oslovilo Svaz lyžařů RČS a Cizinecký svaz za účelem společného postupu v dané věci.³⁷⁷

Idea byla získat pro Čechy větší vliv v Krkonoších, kterého se mohlo dosáhnout za pomoci výměny dosavadních německých nájemníků bud za nájemníky české. Nutno říct, že podobný postup nezkoušel Klub pouze v Krkonoších, ale i v jiných oblastech republiky. Pokud ovšem před záborovým zákonem patřila chata přímo německému turistickému spolku, byly šance na změnu stávající situace mizivé, jak se ostatně KČST v mnoha případech přesvědčil. Příkladem může být snaha Klubu o změnu nájemníka Chaty knížete Liechtensteina, kterou nechal vystavět na Kralickém Sněžníku Moravsko-slezský sudetský horský spolek. „*Majitel stavební parcely, hrabě Liechtenstein uzavřel se spolkem patrně roku 1908 nájemní smlouvu na dvacet let. Po roce 1918 byl pozemek zabrán do záboru. S bližícím se vypršením smlouvy projevil ve druhé polovině dvacátých let o nájem chaty zájem KČST. Správa státních lesů a statků nicméně objekt pronajala na dalších třicet let opět německému spolku s opčním právem na prodloužení smlouvy.*“³⁷⁸

V Krkonoších byla ovšem situace jiná, vzhledem k tomu, že boudy patřily přímo Harrachům. To dávalo KČST větší možnosti k případné změně tamních hospodářů. Třetí plochou se tedy staly nájemní smlouvy zejména na Dvoračkách, Martinovce, Labské boudě, Mädelstegbaude³⁷⁹ a Vosecké boudě. Největší emoce vzbuzovalo v dobové společnosti vystěhování nájemníků z poslední jmenované boudy.

³⁷⁶ Krkonošský spolek Ski sdružoval v mnoha případech stejné lidi, jak jilemnický odbor. Oba spolky se v činnostech doplňovaly.

³⁷⁷ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1919, 31. s. 383.

³⁷⁸ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, s. 285. ISBN 978-80-86488-64-6.

³⁷⁹ Čechy přejmenovaná na Boudu u Dívčí lávky.

11.1.1 Vosecká bouda

Wossecker Baude, jak zní německý název tohoto stavení, stála v blízkosti státních hranic již patrně od počátku 18. století. Její výhodná poloha ve vrcholcích krkonošských hor, necelé čtyři kilometry od Mumlavského vodopádu, jí přinášela pravidelný příval návštěvníků jak německých, tak i českých (viz mapa).³⁸⁰ Její oblíbenosti přispělo otevření nových turistických cest. V první řadě se jednalo o tzv. *Voseckou cestu* vinoucí se od státních hranic kolem stavení nejkratší cestou k údolí Mumlavy. Další tepnou otevřenou v roce 1901 se stalo přímé spojení Vosecké boudy s boudou Labskou.³⁸¹

Část německé mapy Krkonoš z období monarchie zobrazující Voseckou boudu a její blízké okolí.

Boudu v roce 1918 spravovala rodina Endlerových, která měla s Harrachy tradičně velmi dobré vztahy. I když později česká strana argumentovala, že národnost neměla s výměnou nájemce mnoho společného, intenci KČST můžeme zjistit z výroční zprávy jilemnického odboru za rok 1919, kde se píše o spolupráci odboru se samotným ústředím Klubu za účelem toho, aby se „*nájemci Harrachovských bud stali Češi.*“ Jak je patrné z kooperace s ústředím, mělo obsazení krkonošských bud Čechy velký význam i pro samotné vedení Klubu.³⁸²

Problémy se pro německé nájemníky dostavily téměř ihned po vyhlášení Československého státu. Státní úřady totiž přišly na to, že Františku Endlerovi nebylo nikdy vystaveno živnostenské oprávnění k poskytování občerstvení. Toto povolení získal pouze předcházející, již zesnulý nájemník. Endler po tomto oznámení podal okamžitě žádost o nové oprávnění, tomu ovšem nebylo československými úřady vyhověno. Německá rodina byla tedy

³⁸⁰ MITTELBACH, R. *Neueste Spezialkarte vom Riesengebirge: offizielle Karte des Schneeschuhläuferverbandes "Riesengebirge"*. Leipzig: Mittelbach's Verlag, [1905-1910].

³⁸¹ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, s. 188-189. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

³⁸² *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1920, 32. s. 219.

nucena se začít živit výhradně s pomocí dobytka a nemohla poskytovat žádné pohostinství případným návštěvníkům. Jednoho dne přijela ovšem k boudě skupinka českých lyžařů, „kteří úpěnlivě prosili o něco k pití. Endlerovi nejdříve odmítli, pak se ale slitovali a poskytli lyžařům trochu mléka, nikoliv v hostinském sále, ale v přístavbě. Jak se ukázalo, lyžaři byli zároveň špiclové. Endler měl za spáchaný přestupek strávit 50 dní ve vězení.“³⁸³

Vzhledem k tomu, že poslední nájemní smlouva mezi Harrachem a Endlerovými vypršela za první světové války, muselo dojít k jejímu obnovení. Státní pozemkový úřad ovšem nedovolil ve smlouvě pokračovat, oficiálním důvodem byla obvinění, kterým Endler čelil. Kromě již zmíněného přestupku čelil dle interpelace německých senátorů několika obviněním pocházejících od „turistického klubu v Jilemnicích a jiných českých turistických klubů ze severních Čech.“ Vedoucí interpelace, senátor Německé nacionalistické strany Hans Hartl, tlumočil v horní komoře parlamentu výpověď německého hospodáře: „U Pozemkového úřadu uvedl jsem proti sumárnímu obvinění své osoby, že mám po ruce a též k podání pana dra Schauera³⁸⁴ přiložená četná vysvědčení Čechů, která s největší pochvalou mluví o hostinství v mé boudě; dvě vysvědčení přikládám také k tomuto podání. Dále jsem uvedl, že jsem půldruhého roku měl na bytě českou posádku 10 mužů, kterou jsem zásoboval dřívím atd.; aniž bych za to žádal haléře peněz. Jest to jednání státu nepřátelské? Dále jsem poukazoval k tomu, že bouda má také český nápis a české jídelní lístky, že jsou v ní na prodej české pohlednice a že se česky posluhuje. To všechno nebylo uznáno. Měl jsem dojem, že dbá se jen mně nepřátelských výpovědí jednotlivců, kdežto to, co mluví v můj prospěch, zůstává oslyšeno. Neboť Pozemkový úřad přes to odepírá moje potvrzení, žádá, aby nájem byl znovu vypsán a hodlá nedbaje toho, že podle platných zákonů mám právo na koupi boudy, boudu pronajati jinému nájemci. Že tímto novým nájemcem nebude Němec, dokazuje okolnost, že Pozemkový úřad odmítá potvrditi i jiné německé nájemce na panství harrachovském.“³⁸⁵

Na tuto interpelaci později odpověděla československá vláda v čele s Janem Černým. V reakci vysvětlila důvody, proč se Františku Erlebachovi neprodloužila nájemní smlouva. „Státní pozemkový úřad se zřetelem k tomu, že jde o státní hranice a význačné body strategické v Krkonoších, z povinnosti úřední zavedl šetření o spolehlivosti navržených nájemců ohledně bud Krkonošských. Podle výsledků šetření udělil pak Státní pozemkový úřad výměrem ze dne

³⁸³ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 190. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

³⁸⁴ Právní zástupce hraběte Harracha

³⁸⁵ Tamtéž. Autor knihy cituje interpelaci německých senátorů, kterou lze dohledat v historických tiscích senátu na této internetové stránce: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/tisky/T0202_00.htm

30. března 1920 č. j. 8004/20 souhlas s nájmem horských hostinců a to >U dívčí lávky< Čeňku Erlebachovi, >U mýta< Štěpánu Boukalovi, >Labské boudy< Bedřichu Hloučkovi, odepřel však souhlas s pronájmem >Vosecké boudy< Františku a Ludmile Endlerovým a >Dvorské boudy< Čeňku Kohlovi a odůvodnil své zamítavé rozhodnutí tím, že nájemci posléze jmenovaní ještě po 1. lednu 1920, kdy měla již vstoupiti v platnost ustanovení a závazky ze smluv nájmemních, ustanovení ta hrubě porušili, závazky své neplní a neposkytují tudíž potřebných záruk spolehlivosti. Pozdější podání Františka Endlera, zasláná Státnímu pozemkovému úřadu, byla prozkoumána a bylo zjištěno, že výsledky šetření, jež byly podkladem zamítavého rozhodnutí úřadu, nijak nebyly vyvráceny nebo v pochybnost uvedeny.“ Závazek, který František Endler neplnil byl dle pozemkového úřadu užívání češtiny.³⁸⁶

Dále se československá vláda ohradila proti tomu, že se snaží do hor protlačit české šovinisty. „*Národnost nájemců není důvodem ani schválení ani zamítnutí osoby nájemcovy a Státní pozemkový úřad objektivně posuzuje způsobilost a spolehlivost nájemcovu bez ohledu na jeho národnost.*“ Úřadu, dle výpovědi vlády šlo hlavně o to, aby „*na hranicích státních byli nájemci politicky spolehliví a odborně způsobilí.*“ Zde se text odkazoval na neexistující živnostenské oprávnění v případě Františka Endlera.³⁸⁷

Otto Harrach po nepotvrzení nájemní smlouvy rodině Endlerových byl nucen změnit nájemníky boudy. Smlouvu novou předložil Státnímu pozemkovému úřadu 25. září 1920, který následně provedl obdobné šetření jako v předcházejících případech. V tomto okamžiku již nájemníky schválil.³⁸⁸ Boudu si pronajal legionář Jan Herčík, který stavení spravoval se svým bratrem.³⁸⁹ Znamý propagátor krkonošské turistiky a průkopník českého lyžování Aleš Lyžec nedoporučoval boudu ještě v květnu roku 1921 českým turistům navštívit, vzhledem k tomu, že stále ještě nebyla pod českým hospodářem.³⁹⁰ Rodina Endlerových boudu opustila až 15. července 1921, patrně až po účasti československého vojska.³⁹¹

Slavnostního otevření boudy se česká veřejnost dočkala 4. září 1921 „*za přítomnosti krkonošského lesnictva a četných turistů.*“³⁹² Německý tisk následně informoval o tom, že ze západních Krkonoš téměř vymizeli němečtí turisté a vybízel k dalšímu bojkotu českých bud.

³⁸⁶ Československá vláda. Odpověď vlády na interpelaci senátora Hanuše Hartla a soudruhů, o postupu Pozemkového úřadu, urážejícím veškeré právní pojmy, při pronajímání bud v Krkonoších. Tisk 382. V Praze 4. 1. 1921. Dostupná z této adresy: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/tisky/T0382_00.htm

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ *Venkov: orgán České strany agrární.* Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 14.08.1921, 16(190), s. 9.

³⁹⁰ *Čas.* V Praze: Jan Herben, 15.05.1921, 31(113), s. 3.

³⁹¹ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud.* Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 180. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud.*

³⁹² *Národní listy.* Praha: Julius Grégr, 2.9.1921, 61(240, ranní vydání), s. 4.

Národní listy konstatovaly, že „západní část Krkonoš v tomto podzimu (1921) vykazuje frekvenci nadměrně čilou a takřka výhradně českou“ Deník dále ukládal českým turistům za povinnost „aby v nynější podzimní době opravdu výborně se osvědčivší české budaře v Krkonoších svou častou návštěvou podporovali.“³⁹³

Radost ze změny nájemce projevili Český ski klub pražský, jenž upozorňoval své členy na to, že všechny krkonošské boudy „v rukou českých nájemců“ se staly nově oficiálními stanicemi lyžařského spolku. Kromě slev, které měl příslušník spolku získat to znamenalo hlavně přítomnost české staniční knihy, do které se měli všichni správní čeští lyžaři zapsat.³⁹⁴

Situace kolem Vosecké boudy se v tisku nadále vyhrocovala. Liberecký deník Reichenberger Zeitung přinesl ve svém ranním vydání před Vánocemi roku 1921 v článku titulovaném „Wofür genug Geld da ist“ zprávu o tom, jak čeští budaři získávají údajně od státu velké subvence. Dle deníku se jednalo o částku 30 tisíc, kterou měli obdržet nájemci Labské, Dvorské a Martinovy boudy. Herčíkovi si měli přijít na 60 tisíc korun. Liberecké noviny dále upozorňovaly na absurditu celé situace, kdy se musel dlouholetý a zkušený budař František Endler odstěhovat ze své boudy, jen pro svoji národnost.³⁹⁵

Částky, které deník přinesl byly ovšem s největší pravděpodobností naprosto smyšlené, nenašel jsem žádnou zmínku o tom, že by čeští budaři měli dostávat od státu jakékoliv subvence. Jednalo se nejspíše jen o pokus přesvědčit převážně německé čtenáře o tom, že návštěva českých bud v Krkonoších není vzhledem k situaci v jejich nejlepším zájmu. Této tezi také nahrává doba publikování daného článku. Období Vánoc patřilo totiž již pravidelně mezi nejnavštěvovanější.

Vyhrocená situace a národností napětí, které se kolem boudy vytvořilo trvalo patrně několik dalších let. I po jejím uklidnění ale na Voseckou boudu příliš německých turistů nezavítalo a krkonošská chata se stala baštou převážně jen české turistiky. České návštěvníky se snažila přilákat pravidelná propagace v mnoha různých plátcích. Téměř v každé reklamě se zdůrazňoval český nájemce.³⁹⁶ Tvzení, Kurta Endlera, který si následně otevřel na druhé straně hranic lyžařskou školku o tom, že počet českých návštěvníků Vosecké boudy zůstával stále

³⁹³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 16.9.1921, 61(254, ranní vydání), s. 3.

³⁹⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 20.8.1921, 61(227, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

³⁹⁵ *Reichenberger Zeitung*: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. Reichenberg: Heinrich T. Stiepel, 22.12.1921, 62(301, ranní vydání), s. 1.

³⁹⁶ *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 17.8.1922, 22(24), s. 585. V tomto článku se doporučovala také sánkařská dráha.

stejný a „*obchod tak příliš nevzkvétal*“³⁹⁷ je pravděpodobně pravdivé zvláště na počátku 20. let. Ke konci 20. let se v novinách stále častěji objevují zprávy o Vosecké boudě plné turistů.³⁹⁸

Obr. 8. Vosecká bouda vyobrazená v časopise Světozor v roce 1922.

11.1.1.1 Reifträgerbaude

Rodina Endlerových se po vystěhování z boudy vypravila za nedaleké hranice s Německem. Františku Endlerovi navíc hrozilo vězení za spáchané přestupky, Národní listy ho postavili do čela pašeráků v Krkonoších.³⁹⁹ Téměř ihned po zveřejnění sporu o Voseckou boudu vznikla v německé společnosti kampaň za účelem pomoci krkonošskému hospodáři. Poté, co se ukázalo, že se rodina stejně bude muset odstěhovat se vytvořila sbírka na postavení chaty nové, konkurenční, jenže na německém území, kam české úřady již nedosáhly. Původní provokativní jméno boudy „Deutschböhmerhaus“ se změnilo na Reifträgerbaude (bouda na Jínonoši), pravděpodobně aby se ještě více neprohlubovaly národností spory.⁴⁰⁰

Prvotně zamýšlená skromná bouda se nakonec díky velikosti sbírky mohla změnit na velkolepý „*horský hotel se službami hraničícími s luxusem*“ Výstavba započala v září 1921, první hosté se mohli ubytovat již před Vánoci následující roku. Bouda měla ideální polohu na běžkařské výlety, na své si přišli i příznivci sáňkovaní. Dle Kurta Endlera, syna bývalého nájemce Vosecké boudy se stala bouda vyhledávaným cílem nejenom německého, ale i českého turisty.⁴⁰¹ Tato výpověď bude nejspíše pravdivá. Ostatně samotný jilemnický odbor využil

³⁹⁷ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 181-182. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

³⁹⁸ Příkladem může být březen roku 1926. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 11.3.1926, 66(70), s. 6. ISSN 1214-1240.

³⁹⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 7.1.1922, 62(7), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁴⁰⁰ LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 216.

⁴⁰¹ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 181-182. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

služeb německé boudy při hromadném výletu na Krkonoše při příležitosti příjezdu cestovatele Vráze. Po obědu ve Vosecké boudě se výprava vydala na sever přes německé hranice a zpáteční cestou využila služeb právě boudy na Jínonoši.⁴⁰²

Oblíbenost boudy u českých turistů závisela také na aktuálních valutových poměrech. V roce 1922 ostře kritizoval Časopis turistů všechny české turisty, kteří se vydali za hranice místo toho, aby podporovali české krkonošské boudy. S heslem „*svůj k svému*“ nabádal Klub všechny „*upřímné české turisty*“ aby nevyužívali výhodného kurzu české koruny a zůstali raději v Československu.⁴⁰³ Lidový deník Večer o tři roky později již konstatoval, že Reifträgerbaude je za tehdejších valutových poměrů českému lyžaři nepřístupná.⁴⁰⁴

Po podepsání Mnichovské dohody Vosecká bouda změnila hospodáře, novým nájemníkem se stal syn Františka Endlera. Smutnou tečku za příběhem konkurenčních bud napsal rok 1945, kdy po německé kapitulaci vtrhli na boudu na Jínonoši čeští partyzáni. Krutě zmlátili již postarší Ludmilu Endlerovou, manželku Františka Endlera a boudu vyrabovali. Po přesunu hranic se bouda dostala na Polské území, kde sloužila až do požáru v roce 1972 polským turistům. V roce 1992 se bouda dostala do majetku rodiny Klopowských, kteří jí provozují do dnešního dne.⁴⁰⁵

11.1.2 Zbylé harrachovské boudy

„Dlouho trvalo, než v našich krásných Krkonoších podařilo se zakotviti českým budařům. Jen naší samostatností, a ještě pozdějšími četnými boji docílilo se obsazení bud Čechy.“ Těmito slovy upozorňoval své čtenáře Světozor na nové podmínky v Krkonoších, které zavládly rokem 1922.⁴⁰⁶ Podobné zprávy, v některých případech dokonce ještě více nadšené ze změny nájemníků v Krkonoších publikovala v té době většina českých novin. Oznamovaly tak rozhodnutí Státního pozemkového úřadu neprodloužit smlouvy stávajícím nájemníkům bud, které vlastnil hrabě Harrach. Mädelstegbaude, jež se musela přejmenovat na Boudu u Dívčí lávky, zůstala v roce 1922 jedinou chatou Harrachů, kde české úřady nechaly hospodařit bývalého německého nájemníka. I přes to prohlašoval československý stát, že

⁴⁰² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 25.9.1926, 66(263), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁰³ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1922, 34. s. 53-54.

⁴⁰⁴ *Večer*: lidový deník. Praha: Roln. tiskárna, 12.12.1925, 12(286), s. 1.

⁴⁰⁵ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 182. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

⁴⁰⁶ *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem* : časopis pro zábavu i poučení. Praha: J. Otto, 17.8.1922, 22(24), s. 584.

„otázka národnosti uchazečů“ neměla na rozhodnutí úřadu sebemenší vliv.⁴⁰⁷ Tečku za změnou nájemníků přinesl rok 1925, kdy i německá rodina Erlebachů musela Dívčí lávky opustit.⁴⁰⁸

Národností napětí, které se tímto ve vrcholcích hor vytvořilo bylo značné. Československou veřejnost pobouřil případ českých turistů, kteří byli dokonce zatčeni po sporu na Boudě prince Jindřicha. Německá verze příběhu se od té české velmi liší. Zatímco německé noviny upozorňovaly na to, že se čeští turisté chovali neurvale, a dokonce nadávali zdejšími Němcům do „pruských sviní“⁴⁰⁹ česká verze příběhu podobné chování neobsahuje, popřípadě upozorňuje na rozdíly ve výpovědích očitých svědků. Česká výprava vedená profesorem Štěpánem byla nucena strávit víkend v německém vězení a následně zaplatit pokutu. Český dobový tisk bědoval nad stažením českých pohraničních hlídek, které by podobným incidentům mohly, dle jejich názoru, zabránit.⁴¹⁰

KČST na tuto aféru reagoval také v Časopise turistů. Nejmenovaný autor článku si vyložil spor jako boj češtiny s němčinou v krkonošských boudách, argumentující, že se výprava dostala do problémů hlavně kvůli používání češtiny na německé boudě. Doporučil českým turistům, aby se nechovali zbytečně vyzývavě, zvláště, když jde o německé krkonošské boudy. Dále polemizoval nad tím, že pokud žádají říšští Němci, „aby se v jejich krkonošských chatách mluvilo jen německy – dobrá, kdo umíš mluvit tedy německy a budeš mít pokoj; kdo neumíš nechod tam. Ale! Totéž právo měli bychom mít také my Čechoslováci a smíme pak žádati, aby se i v chatách českých nemluvilo se jinak nežli česky a Němce odkážeme za hranice.“⁴¹¹ Netřeba dodávat, že podobné články ještě více rozdělávali krkonošské turisty dle jejich národnosti.

I přes veškerou propagaci, kterou vedl nejenom KČST, ale také i různé lyžařské spolky se české boudy na začátku 20. let velké návštěvy patrně nedočkaly. Důvodů bylo několik. V první řadě šlo o bojkot většiny německých turistů, kteří po všech aférách a zprávách v tisku navštěvovali raději německé boudy. Druhý důvod byly již zmíněné valutové poměry. Pro českého turistu bylo daleko levnější se ubytovat o pár metrů dále, za hranicemi republiky, kde za svůj pobyt zaplatil většinou zlomek ceny. Všestranný sportovec a velice zkušený funkcionář mnoha organizací J. O. Ořovský psal velice pobouřeně v Národních listech o „chtivých

⁴⁰⁷ Československá vláda. Odpověď vlády na interpelaci senátora Hanuše Hartla a soudruhů, o postupu Pozemkového úřadu, urážejícím veškeré právní pojmy, při pronajímání bud v Krkonoších. Tisk 382. V Praze 4. 1. 1921. Dostupná z této adresy: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/tisky/T0382_00.htm

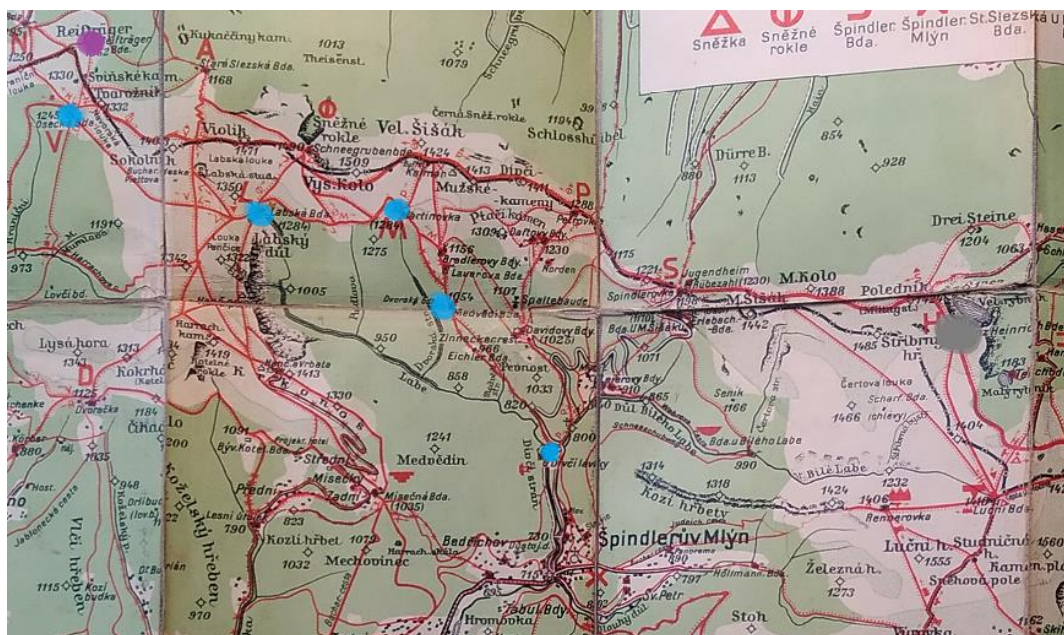
⁴⁰⁸ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 46. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

⁴⁰⁹ *Reichenberger Zeitung*: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. Reichenberg: Heinrich T. Stiepel, 31.5.1921, 62(125, ranní vydání), s. 3. ISSN 1214-6587.

⁴¹⁰ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1.6.1921, 61(148, ranní vydání), s. 4. ISSN 1214-1240

⁴¹¹ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. s. 186-187.

chamtivcích z Čech“, kteří se „*derou do říšských pohraničních bud, aby uspořili.*“⁴¹² Nutno dodat, že německý tisk se těmto „českým vlastencům“ posmíval. Boudy jsem vyznačil na mapě.⁴¹³

Na mapě, na jejíž výrobě se podílel jilemnický odbor, jsem modře vyznačil harrachovské boudy. Fialové je vyobrazena Reifrägerbaude. Šedivý puntík ukazuje polohu Boudy prince Jindřicha.

Čeští turisté, kteří ovšem na boudy zavítali, byli ve většině případů spokojeni. Dobovou atmosféru bud krásně vykresluje následující svědectví: „*Pobyl jsem několik dnů v Krkonoších. V českých boudách poznal jsem s radostí, že čeští nájemci bud s opravdovou pílí své boudy čistě a řádně upravili, aby se každý návštěvník cítil jako doma. Nemohu ani vylíčit, jak na mě působilo, když slyšel jsem zde v tomto zapadlém koutě republiky, kde ještě před rokem visel obraz Viléma II., český hovor a poznal hostinského, tělem i duší Čecha.*“ Autor příspěvku se dále raduje z obrazu „*tatička Masaryka*“ a vyzývá další české turisty, aby navštívili české boudy.⁴¹⁴

V polovině 20. let se harrachovské boudy staly přímo majetkem státu. Boudy i přes to zůstávaly v rukou dřívějších českých nájemníků, kterým se pouze prodlužovaly smlouvy.⁴¹⁵ Krkonošská stavení ovšem přestala vyhovovat nejnovějším turistickým požadavkům a potřebovala náležitě opravy. Hospodáři bud tyto opravy chtěli vykonat sami, ovšem jen za předpokladu, že by s nimi byla podepsána smlouva na dalších 15 či 20 let dopředu. Tento fakt se nelíbil KČST, který se spojil se Svazem lyžařů RČS. Spolky navrhly vznik akciové

⁴¹² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 13.4.1922, 62(102), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁴¹³ SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

⁴¹⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 20.2.1921, 61(50), s. 10. ISSN 1214-1240.

⁴¹⁵ Základní podmínkou nájmu bylo již od začátku užívání českého jazyka a všeobecná podpora českého živlu v Krkonoších.

společnosti, která by se o přestavby chat postarala. Potřebný kapitál byl odhadován na 5 miliónů korun.⁴¹⁶ Roku 1927 bylo již ale jasné, že tato myšlenka, „jistě zdravá, bohužel padla.“ Technická komise KČST tak alespoň upozorňovala v tisku na potřebu se modernizací českých krkonošských bud dále zabývat.⁴¹⁷

Návštěvnost harrachovských bud se zvedala ke konci 20. let, jejich oblíbenost patrně ovšem nikdy nedosáhla úrovně německých bud. Důvodem byla jednak nedostatečně vyřešená finanční situace ohledně spravování bud, ale také obrovská konkurence v Krkonoších. Kromě německých bud musely soupeřit také s českými boudami, které KČST, popřípadě i jiné spolky v Krkonoších, za dob první republiky postavily. Boudám také nepomáhalo to, že se čeští nájemci často v rámci let měnili. Ku příkladu Dívčí lávky měly od roku 1925 do podpisu Mnichovské dohody hned tři různé české nájemce.⁴¹⁸ Vosecká bouda změnila nájemníka v roce 1928. Hospodář Herčík se rozhodl zkusit své štěstí v Harrachově, kde si otevřel svůj vlastní hotel.⁴¹⁹

11.2 Stavba bud

Idea postavit v Krkonoších vlastní českou chatu lákala Klub již za monarchie, v této době nebylo ale uskutečnitelná vzhledem k nedostatku finančních prostředků. Na rozdíl od dalších českých pohoří měly navíc Krkonoše specifické postavení v tom, že velké množství stavení již v horách stálo a bylo tedy výhodnější než stavět boudy nové, postarat se o správný chod původních krkonošských bud. Změnit nájemníka některé z bud vyžadovalo nesrovnatelně méně úsilí a peněz.

Se stavbou českých krkonošských bud nezačal KČST nýbrž československá armáda. Ministerstvo národní obrany se rozhodlo v roce 1926 postavit na Výrovce vojenský srub sloužící k výcviku lyžařských jednotek. Pomoc při stavbě poskytl generál František Havel, po němž nová bouda dostala také jméno. Po dostavbě se stala majetkem lyžařského klubu Svazu československých důstojníků.⁴²⁰ K vojenskému objektu přibyla také menší chata, která byla přístupná veřejnosti. Poskytovala ubytování mnohým turistům a lyžařům.⁴²¹ Havlova bouda se

⁴¹⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 11.9.1926, 66(249), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁴¹⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 23.2.1927, 67(53), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁴¹⁸ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 47. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

⁴¹⁹ *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 25.01.1929, 16(21), s. 4.

⁴²⁰ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 198. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

⁴²¹ *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1927, 39. s. 23.

později stala stanicí nejenom KČST, ale i Svazu lyžařů RČS.⁴²² Se vzrůstajícím napětím na hranicích vznikla v místě Havlovy boudy v roce 1938 četnická stanice.

Obr. 9. Zasněžené objekty na Výrovce zobrazené v roce 1931.

Havlova bouda se od svého zrodu stala místem několika lyžařských kursů, které byly dle zpráv dobového tisku ve velké oblibě. Lidové noviny přinesly ke konci roku 1931 zprávu o cestování v Krkonoších, kde byla bouda na Výrovce zařazena mezi „*prvotřídní české podniky*.“ Vzhledem k časté návštěvnosti Němců nejenom tohoto stavení, ale také Sokolské boudy se vylepšovaly sousedské vztahy mezi oběma národy, jež měly být v této době bez „*urážek a insultů*.“⁴²³

Vzhledem k výhodné poloze boudy se zde také často konaly různé lyžařské závody. Ku příkladu v roce 1934 pořádal Svaz čsl. důstojnictva s pomocí Svazu lyžařů RČS u Havlovy boudy závod brannosti. Podobné akce značnou měrou přispívaly k vyplnění kapacity nejenom boudy na Výrovce, ale také okolních českých bud.⁴²⁴

Roku 1936 byla bouda doplněna o další přístavbu, čímž celý komplex získal dalších deset pokojů a prostorný sál. S projektem pomáhal nejenom tehdejší nájemce boudy Jan Duben, ale také Škodovy závody. Při kolaudaci projektu hovořil také Jindřich Ambrož, předseda krkonošské župy KČST. Klub následně ještě více boudu propagoval ve svém tisku.⁴²⁵

11.2.1 Kolínská bouda

První boudu, která by přímo patřila pod KČST nepostavilo ústředí Klubu, popřípadě jeden z krkonošských odborů, ale kolínští turisté. Téměř ihned po založení kolínského odboru KČST v roce 1921⁴²⁶ vznikla v tamním spolku myšlenka „*vybudovati v některém turisticky*

⁴²² *Letem světem*: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 08.12.1931, 6(8), s. 21.

⁴²³ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 15.8.1931, 39(407), s. 6. ISSN 1802-6265.

⁴²⁴ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 11.3.1934, 42(127, ranní vydání), s. 6.

⁴²⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 23.10.1936, 76(290), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴²⁶ Odbory a jejich členstvo. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 172.

zajímavém kraji bud' vlastní útulek neb postavit objekt, který by byl turisty hojně vyhledáván.“ V první řadě se uvažovalo o blízkém okolí polabského města, následně se zrodila myšlenka vybudovat chatu na v okolí Sázavy. Po vydatném zkoumání se nakonec odbor KČST v Kolíně rozhodl investovat do výstavby chaty v Krkonoších, protože dle jejich soudu jedině na tomto místě měla ubytovna šanci na sebe vydělat. Kolínští vzali do úvahy to, že v Krkonoších trvá turistická sezóna takřka celý rok, takže případní návštěvníci by mohli generovat zisk od jara až do zimy. Dalším důvodem, proč si odbor v Kolíně zvolil vzdálené Krkonoše byl fakt, že „až na velmi málo výjimek jsou čeští turisté odkázáni na budaře německé.“⁴²⁷

Odbor v čele s jeho předsedou Františkem Holpuchem začal nejprve jednat o koupi Waldhausu v Rokytnici na Jizerou. Majitel objektu chtěl ovšem za svůj hotel 450 tisíc, což byla suma, jenž dalece přesahovalo možnosti spolku, nehledě na její nepřiměřenou výši. Po tomto neúspěchu se pokusil kolínský odbor sjednat koupi hotelu Rübzahl ve Špindlerově Mlýně, který patřil bývalému hraběti Czernin-Morzinovi. „Holpuch se do jednání snažil zapojit i pozemkový úřad a vyjednat s ním vyjmutí některých jiných Morzinových objektů ze záboru, což se však nepodařilo.“ Z koupě hotelu Krakonoš tak tedy sešlo. Po obnovených jednáních o Waldhausu, které po druhé krachlo, vypadala šance na získání jakékoliv stavby velice mizivě. S pomocí jilemnického odboru se jednalo o koupi boudy na Benecku, odbor v Kolíně nakonec odradila nízká poloha tohoto objektu.⁴²⁸

Obr. 10. Velkolepý hotel Waldhaus, který patřil údajnému králi krkonošských pašeráků Körberovi. Dodnes jeho slávu připomíná pašerácká stezka vedoucí z centra Rokytnice směrem k horám.⁴²⁹

⁴²⁷ Kolínská bouda z roku 1927. [online]. Copyright © Copyright 2021 [cit. 12.05.2021]. Dostupné z: <https://www.kolinskabouda.cz/cs/url-sekce-401986/>.

⁴²⁸ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud.* Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 85.

⁴²⁹ Rokytnice nad Jizerou, Krkonoše - ubytování, lyžování, dovolená na horách [online]. Copyright © [cit. 12.05.2021]. Dostupné z: <https://www.rokytnice.com/sdruzeni/images/dokumenty/rada-sdruzeni/2006-07-19-priloha4.pdf>

I přes četné neúspěchy se snažil kolínský odbor vyjednávat s dalšími majiteli krkonošských bud. V březnu 1927 se Holpuch vydal za majitelkou Lesní boudy. Ta sice prodat svoji nemovitost nechtěla, sdělila mu ovšem, že její bratr Emil Kneifel je ochoten prodat svůj domek na Bohnweise. Předseda kolínského odboru nelenil a hned následující týden šel zmíněného majitele navštívit. Po jednání vyšlo najevo, že je ochoten svoji boudu prodat za částku 85 tisíc. Po zjištění, že je stavba zatížená hypotékou se po dalším vyjednávání částka ustálila na 80 tisících, za další tisícovku majitel nabídl také své židle a stoly. Konečná suma se tedy ustálila na 81 tisících. „*Kolíňští tím získali vlastní boudu a zároveň první krkonošskou boudu pro KČST.*“⁴³⁰

Kolínský odbor se následně rozhodl boudu přestavět, celkové náklady, které dobový tisk vyčíslil téměř na 600 tisíc byly hrazeny odborem, který za tímto účelem vydal dluhopisy se čtyř procentním úrokem, „*umístěné téměř zcela mezi členy klubu a obyvatele Kolína.*“⁴³¹ Stavba se slavnostně otevřela před Vánocemi roku 1927. Obdivu se dočkala rychlost, se kterou byla přestavba dokončena. Za pět měsíců vzniklo vysoko v horách dvouposchodové stavení. I přes nedostatky zapříčiněné tempem stavby se bouda od samého počátku těšila velké návštěvě.⁴³²

Obr. 11. Zasněžená Kolínská bouda na fotografii z roku 1928.

⁴³⁰ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 85. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*.

⁴³¹ *Venkov*: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 02.11.1927, 22(259), s. 5. ISSN 1805-0905.

⁴³² *Venkov*: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 02.02.1928, 23(28), s. 7. ISSN 1805-0905.

Oblíbenost boudy stoupla po otevření lanovky z Jánských Lázní na Černou horu v roce 1928. Holubec o této lanovce píše, že „ležela v hluboko v německém území.“⁴³³ Toto tvrzení je ovšem zavádějící, vzhledem k tomu, že se v její blízkosti nacházela právě Kolínská a později dokonce Sokolská bouda, bašty české krkonošské turistiky. Jindřich Ambrož, předseda krkonošské župy KČST tuto lanovku doporučoval v tisku, vzhledem k tomu, že umožňovala českému turistovi rychleji vyjet právě na zmíněné české krkonošské boudy.⁴³⁴ KČST dokonce později vyjednal svým členům dokonce i slevu.⁴³⁵

Ze zápisů jednatele kolínského odboru je zřejmé, že se stavbou lanovku počítali polabští turisté již od počátku stavby. Byl to od nich dobrý tah, což jen potvrzují zápisky kolínské sekce KČST v roce 1929: „Radostně nás překvapila zpráva, že pozemek s naší loukou sousedící, zakoupil Svaz Junáků Skautů, kde zřídí pro své členy noclehárny. Tím vstupuje do řady českých korporací, zakotvivších v této části Krkonoš, třetí člen. Je zajímavé, že tento pozemek byl o 75 % dražší zakoupen než pozemek náš. Z toho je nejlépe patrné, jak výhodnou byla naše koupě. Dá se očekávat, že ceny pozemků v této oblasti ještě více stoupnou, neboť od výstavby lanovky vzrůstá se v těchto místech měrou netušenou stavební ruch. Jen letos postaveny byly v blízkosti naší boudy tři nové, a ani ty nepostačují poptávkám po bytech.“⁴³⁶

Nájemce boudy, František Nejedlý byl dle zpráv dobového tisku velmi zkušeným hospodářem, za jeho činnosti nebylo neobvyklé, že bouda byla zaplněná turisty.⁴³⁷ Tyto zprávy pravděpodobně nebudou přehnané. František Nejedlý totiž v průběhu roku 1935 odstupuje z nájemní smlouvy a staví si vlastní, českou krkonošskou boudu, pojmenovanou Pražská bouda. Toto stavení bylo slavnostně otevřeno sedmého prosince 1935.⁴³⁸ Objekt měl 30 pokojů a dvě noclehárny, od lanovky se nacházel dle KČST 40 minut běžnou chůzí.⁴³⁹

⁴³³ HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 14.

⁴³⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 11.8.1930, 70(32), s. 4. ISSN 1214-1240.

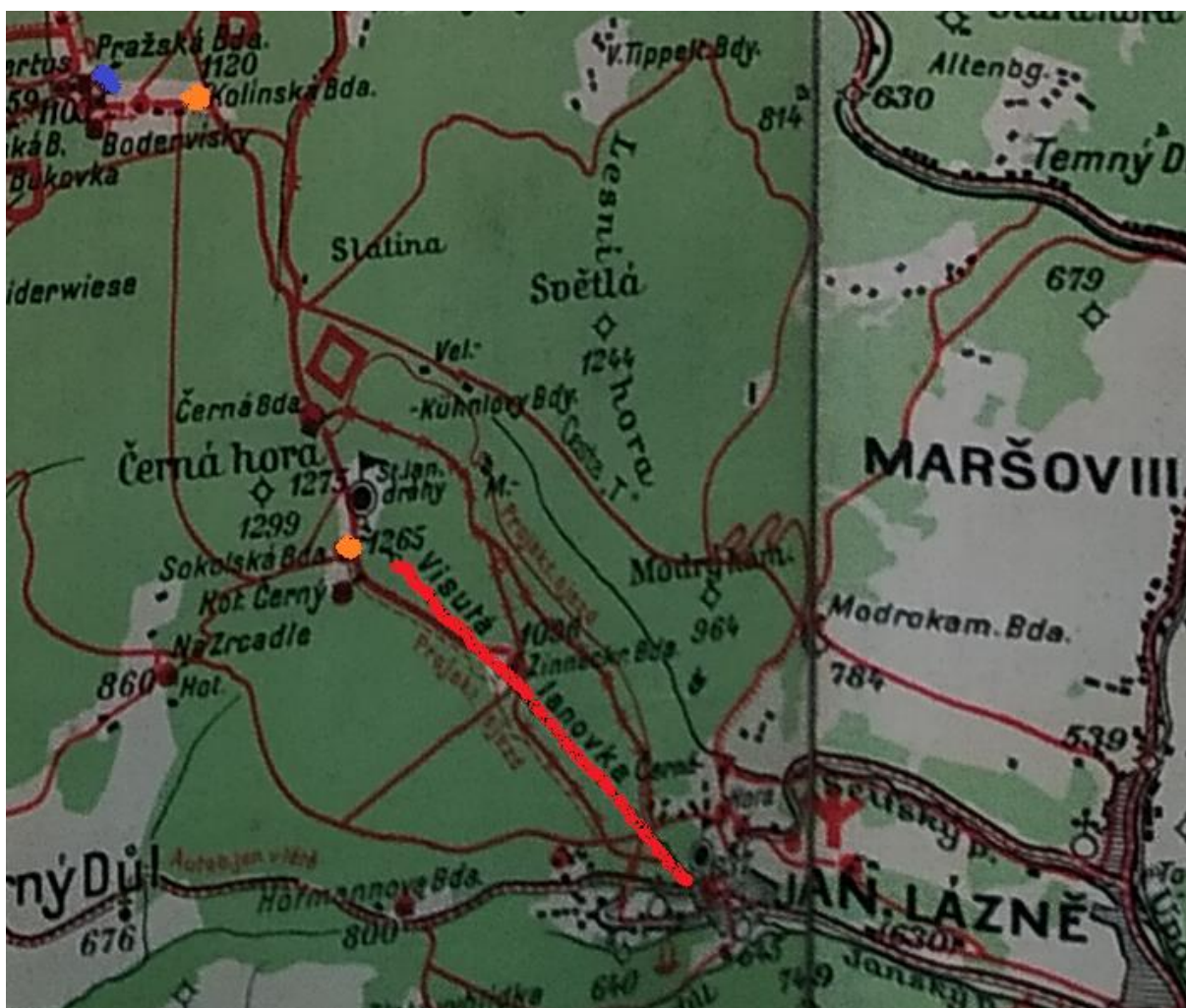
⁴³⁵ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 16.02.1932, 6(18), s. 12.

⁴³⁶ Kolínská bouda z roku 1927. [online]. Copyright © Copyright 2021 [cit. 12.05.2021]. Dostupné z: <https://www.kolinskabouda.cz/cs/url-sekce-401986/>.

⁴³⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 11.8.1930, 70(32), s. 4. ISSN 1214-1240.

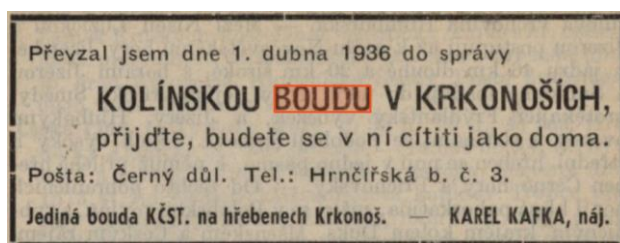
⁴³⁸ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 03.12.1935, 10(8), s. 13.

⁴³⁹ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 17.12.1935, 10(10), s. 8.

Na dobové české mapě⁴⁴⁰ jsem vyznačil oranžovou barvou Kolínskou a Sokolskou boudu. Modře je vyznačena bouda Pražská. Červeně je zvýrazněna lanovka z Janských Lázní na Černou horu.

Na rozdíl od harrachovských bud, které se po celou dobu první republiky potýkaly s potížemi, se Klubu výstavba Kolínské boudy velmi vyplatila. Jedinou chybu, kterou Klub ve stavbě boudy učinil se týkala jména místa. Vzhledem k nezkušenosti kolínských, kteří pouze přeložili německé pojmenování stojí Kolínská bouda dodnes na Bobí louce.⁴⁴¹

Obr. 12. Dobová reklama na Kolínskou boudu

⁴⁴⁰ SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

⁴⁴¹ Více v kapitole o jazyku.

Mnichovská dohoda přinesla KČST zabrání boudy hitlerovským Německem. Posledním českým hostem boudy byla až do 13. září Antonie Rykrová, manželka tehdejšího předsedy KČST. *„Nový nájemce Kolínské boudy Karel Kafka na boudě ještě nějaký čas zůstal a 23. října 1938 se s ním v Nové Pace sešli členové výboru, aby s ním projednali nastalé poměry. Kafka mohl na boudě, která se ze dne na den ocitla na německé půdě, zůstat až do Vánoc. Mohl si s sebou odvézt svůj nábytek, klubovní inventář musel ponechat na místě. Roku 1940 byla bouda překnihována do německého majetku s vyloučením likvidace, majitelem se stala liberecká pobočka společnosti s ručením omezeným Aufbaufonds-Vermögensverwaltungs-Gesellschaft m. b. H. se sídlem v Sienu. Kolínští turisté o tom byli pouze stručně vyrozuměni, ačkoliv se jednalo o zábor jejich majetku způsobem, který bychom mohli označit za krádež.“*⁴⁴²

11.2.2 Sokolská bouda

Vzhledem k výstavbě lanovky vzrost zájem do té doby o méně navštěvovanou část Krkonoš. Spojení Jánských Lázní s Černou horou, které stálo přes 7 milionů korun bylo na svou dobu velmi moderní, jenom velmi nepříznivý vítr o síle minimálně 30 metrů za sekundu způsobil krátké přerušení provozu. Přímo nadšení z technického vypracování lanovky se objevoval v českém tisku. Dle výpočtů Ing. Zdeňka Piskáčka trvala před tím velmi zdoluhavá namáhavá cesta díky lanovce jen 806 vteřin.⁴⁴³

Sokol, který viděl, jakého úspěchu lanovka dosáhla se rozhodl *„oslaviti 10. výročí trvání republiky činem, který svým významem a svými důsledky daleko překročí obvyklý rozsah jeho působnosti.“* Plánem spolku se stalo vybudovat horskou chatu⁴⁴⁴ v blízkosti lanovky. Za tímto účelem zřídila Československá obec sokolská zvláštní spolek „Sokolská horská chata,“ který měl nákladnou stavbu financovat. Sokol při výstavbě zdůrazňoval, že *„chata, postavená v území dosud ryze německém, bude novým klínem do německého pohraničního pásma, jímž ponenáhlu, ale bezpečně se posunuje národností hranice až ke hranici říšské.“*⁴⁴⁵ Na náhlý stavební boom v Krkonoších reagovalo také ministerstvo obchodu, na jehož popud bylo

⁴⁴² BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud.* Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního park, s. 86. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud.*

⁴⁴³ *Národní listy.* Praha: Julius Grégr, 14.7.1929, 69(191), s. 12. ISSN 1214-1240.

⁴⁴⁴ V počátcích výstavby používal Sokol pro Krkonoše méně vhodný výraz chata, patrně také z důvodu, že si myslel, že „bouda“ je příliš německé označení. Teprve později, také po diskusi s krkonošskými představiteli KČST se Sokol rozhodl dát stavení jméno „bouda.“ Jindřich Ambrož v návaznosti na to mluvil o dopisu, kde *„žádal bratr Sokol, aby Československá obec sokolská nehyzdila svou krásnou chatu tímto strašlivým jménem.“* KČST ve spolupráci se Sokolem následně přesvědčoval českou veřejnost, že právě označení „bouda“ je pro krkonošská stavení nejvhodnější, Ambrož dokonce poukazoval dokonce na to, že *„Jan Žižka z Trocnova užíval slova bouda“*, čímž se snažil odebrat označení německý nádech slova. V opozici proti výrazu bouda zůstal dlouho také generál Havel. *Národní listy.* Praha: Julius Grégr, 9.11.1929, 69(307), s. 9-10. ISSN 1214-1240.

⁴⁴⁵ *Venkov: orgán České strany agrární.* Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 25.09.1928, 23(228), s. 9. ISSN 1805-0905.

vytvořeno „Turistické pracovní souručenství“ v dubnu roku 1929 sdružující kromě KČST a spolku Sokolského horské chaty také Svaz čsl. dělnických turistů, Pohorskou jednotu Radhošť a Svaz hoteliérů. Úkolem tohoto nově vzniklého orgánu bylo „každoročně zpracovati stavební program, a tak zameziti dohodou, aby stavěny byly turistické objekty konkurenční.“⁴⁴⁶ Jak je tedy patrné, panovala obava, aby nové české stavby nebyly rivaly samy mezi sebou.

Sokol při výstavbě nešetřil a již 10. listopadu 1929 se konalo slavnostní otevření nové české boudy v Krkonoších. Bouda to byla vskutku úctyhodná. Studenou i teplou vodu zajišťoval speciálně vytvořený přes kilometr dlouhý vodovod, stavení mělo ústřední topení, sušárny na oděv, skladiště lyží a spoustu dalších věcí, které zajišťovali pohodlí v moderní době. Ještě před samotným otevřením hlásal Sokol téměř plno, objevovaly se rezervace dokonce i na Velikonoce či léto následujícího roku.⁴⁴⁷ Pro obrovský zájem se dokonce vypravil na popud spolku také zvláštní vlak jedoucí z Prahy vyrážející v sobotu 9. listopadu odpoledne.⁴⁴⁸

Sokolská bouda se stala i po jejím otevření českými turisty velmi navštěvovanou destinací. Svaz lyžařů republiky československé pořádal v okolí boudy pravidelná zimní lyžařská cvičení na jejichž pořádání se podílel i KČST.⁴⁴⁹ Samotný Sokol, který se inspiroval úspěchem boudy a postavil podobná stavení také na Slovensku v Pováží a v Krušných horách, dokonce roku 1930 informoval prostřednictvím Lidových novin, že má ve svých řadách již přes 20 tisíc lyžařů. Dle názoru spolku by tak obrovské číslo nebylo možné bez Sokolské boudy, která se stala stěžejním místem výcviku nemalého množství zimních sportovců.⁴⁵⁰

Po podepsání Mnichovské dohody padla Sokolská bouda do rukou třetí říše, která boudu využívala, ostatně jako mnohé další krkonošské usedlosti, k rekreaci pro německé vojáky. Vrchol Černé hory, který se nenacházel na hlavních turistických trasách, mohl být skvěle zásobován pomocí lanovky, nabízel skvělé lyžařské terény, a navíc díky Sokolské boudě měl velké ubytovací kapacity, byl nacisty užíván kromě rekreace jako výcvikové středisko pro diverzní akce v týlu nepřítele. Za vznikem tohoto centra stál SS Obersturmbannführer Otto

⁴⁴⁶ Československá republika: Pražské noviny. Praha: Josef St. Hevera, 17.4.1929, 250(92), s. 10. ISSN 1803-4853.

⁴⁴⁷ Československá republika: Pražské noviny. Praha: Josef St. Hevera, 7.11.1929, 250(262), s. 9. ISSN 1803-4853.

⁴⁴⁸ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1.11.1929, 37(549, ranní vydání), s. 10. ISSN 1802-6265.

⁴⁴⁹ Mnoho lidí figurovalo v obou organizacích zároveň. Ku příkladu Josef Bárta, který pořádal tři denní výlet na Krkonoše v roce 1933 byl nejenom předsedou lyžařské sekce KČST, ale zároveň i cvičitelem Svazu lyžařů. *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 14.11.1933, 8(5), s. 21.

⁴⁵⁰ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 16.2.1930, 38(85, ranní vydání), s. 5. ISSN 1802-6265.

Skorzeny.⁴⁵¹ Dnes bychom Sokolskou boudu již navštívit nemohli, v roce 2019 byla kvůli svému špatnému stavu zdemolována.

⁴⁵¹ FUKSA, Ivan et al. *Vojenská historie Krkonoš v letech 1918-1945*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2019. ISBN 978-80-7535-110-4. s. 39-41.

12. Stanice KČST v Krkonoších

Kromě bud se Klub snažil zvětšovat český ráz Krkonoš pomocí tzv. stanic KČST. Tato instituce měla své kořeny již v době monarchie, za první světové války ovšem systém spřátelených klubových podniků přestal existovat. Obnovení přišlo se začátkem 20. let, kdy Klub přijímal první přihlášky od hoteliérů a hostinských, kteří stáli o to být pod vlajkou KČST. Pokud podnik splnil podmínky Klubu – možnost zakoupení klubových časopisů a turistických průvodců, obsluha ve státním jazyce či znalost místních poměrů a následné zodpovídání dotazů zvědavých turistů,⁴⁵² mohl se stát podnik stanicí KČST. Hospůdka, hotel či jiný objekt na to za oplátku získal propagaci v rámci klubového tisku. Stanice KČST se často zřizovaly společně se značením cest. Ku příkladu v roce 1922 při vyznačení cesty ze Zbirohu na Křivoklát lákala nově turisty stanice KČST zhruba v půlce cesty.⁴⁵³

Pro členy KČST bylo velmi výhodné se na své cestě zastavit právě ve stanici Klubu oproti jiné hospůdce, jelikož po předložení legitimace získal člen spolku slevu na případné ubytování či stravování, veškeré slevy měly být viditelné ihned při vstupu do podniku. Tímto způsobem lákal Klub další členy do svých řad. Pro Klub hrála velkou roli zpětná vazba, kterou doporučoval v případě jakékoliv nespokojenosti se stanicí napsat nejbližšímu odboru KČST, který se pokusil postarat o zlepšení situace. Každoročně vydávané „Výhody a oprávnění členů KČST“ popřípadě „Index slev a výhod“ poskytovaly turistovi potřebné informace o daných stanicích.⁴⁵⁴

Obr. 13

V Krkonoších rostl počet stanic KČST téměř každým rokem a na některých místech doplňoval síť vrcholových bud. Původní stanice rozprostřené pouze kolem Benecka a Jilemnice se rozšířily nejdříve o harrachovské boudy a následně o další podniky v téměř celých Krkonoších. Stanice Klubu se často staly, zvláště v německých městech jedinou doporučovanou destinací pro českého turistu, kterou by měl v daném místě navštívit. Ku příkladu v případě Vrchlabí se doporučovala stanice Klubu umístěná v objektu hned naproti

⁴⁵² *Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 28.10.1920, 15(255), s. 10. ISSN 1805-0905.

⁴⁵³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14.7.1922, 62(190), s. 7. ISSN 1214-1240.

⁴⁵⁴ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1934*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1934, 1934(1), s. 129.

nádraží. Místní odbor KČST si tohoto objektu velmi vážil, ostatně v roce 1933 pořádal několikadenní oslavy u příležitosti deseti let od zřízení chaty.⁴⁵⁵

V době těsně před podepsáním Mnichovské dohody měl KČST v Krkonoších kolem 30 stanic. Minimálně jednu stanicí mělo i každé větší, byť i německé, krkonošské město. Ve Špindlerově Mlýně se ke KČST hlásily dva podniky, v okolí Jánských Lázní se nacházely hned čtyři hotely se znakem Klubu. V blízkém Liberci měl spolek svoji baštu v Národním domě. Největší množství podniků hlásící se k KČST mohl člověk najít ve vrcholcích hor, v téměř každé české krkonošské boudě mohl člověk využít slevy KČST.⁴⁵⁶ Za zmínku stojí také fakt, že menší Lauerova bouda, jež měla německého majitele, patřila také mezi stanice Klubu.⁴⁵⁷ Na poli stanic Klub spolupracoval také se Svazem lyžařů RČS, se kterým KČST pomyslně sdílel několik bud. Oba spolky se posléze staraly o zveřejňování sněhových zpráv ze svých stanic, každý ve svých spřátelených periodicích. Na závěr lze konstatovat, že obnovení stanic, které započalo téměř ihned po skončení války se Klubu minimálně v Krkonoších velmi vyplatilo. Podniky, které se ke KČST hlásily podávaly v Krkonoších turistům potřebné informace, jejich samotná existence lákala mnohé ke vstupu do spolku již jen pro případné slevy. Díky stanicím KČST také zesiloval český živel v oblastech, kde české obyvatelstvo bylo ve výrazné menšině.

⁴⁵⁵ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 25.07.1933, 7(41), s. 14.

Nutno dodat, že stavení postavené Klubem v blízkosti v těsné blízkosti vlakového spojení neposkytovalo ubytování, dobové průvodce doporučovaly v případě nutnosti noclehu ve městě použít studentskou noclehárnu nebo alespoň některý z místních německých hotelů, kde se mohl turista domluvit i česky. KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 157.

⁴⁵⁶ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38). s. 155–160.

⁴⁵⁷ Vzpomínky rodiny na události nejenom z první republiky, ale také z války a následného odsunu lze najít zde: DUŠEK, Libor, JÜPTNEROVÁ, Jana. Návštěva: Museli jsme si vytrpět věci, které zavinili jiní. (Wenzel a Anna Lauerovi). *Krkonoše – Jizerské hory*. 7, 2020, s. 44-46.

13. Doprava

Jak se dostat do Krkonoš – to byla otázka, kterou se pravidelně zabývaly jak německé, tak české turistické spolky, přičemž výstavba mnohých dopravních tepen měla již od dob monarchie velice často nacionální podtext. První modernější silnice vznikají od poloviny 19. století. Revoluci v dopravě přinesla až železnice, do roku 1871 byly vystavěny všechny hlavní krkonošské tratě. Česká Jilemnice se i přes snahu místních svého nádraží ale v této době nedočkala, stanice byla umístěna v Martinicích, vzdálených tři kilometry od města. Daleko lepšího spojení se dočkalo Vrchlabí, popřípadě Svoboda nad Úpou.⁴⁵⁸

Jilemnice se dočkala svého napojení na dráhu až v roce 1899, převážně díky hraběti Janu Nepomukovi Harrachovi. Nová železnice spojovala Martinice s Jilemnicí, přičemž vlak dále mohl pokračovat až do Rokytnice nad Jizerou. Hrabě se dále snažil o železniční spojení Jilemnice s pruskou a jizerskohorskou dráhou, všechny plány ovšem ztroskotaly jeho smrtí.⁴⁵⁹ Na pruské straně hor vedla železnice od roku 1895 téměř až k úpatí Sněžky, později se dokončilo i napojení na dráhy v Rakousku-Uhersku.

Po celé období první republiky byl hlavním dopravním prostředkem, který svázel případné turisty do Krkonoš, vlak. Zde ovšem narážel Klub na velmi nevýhodnou síť železničního spojení, která jak jsem již psal v úvodu, česká podkrkonošská města v čele s Jilemnicí téměř mýjela. Potřeba lepšího železničního spojení vyšla na povrch hlavně v souvislosti se změnou nájemníků harrachovských bud, kdy tato stavení vzhledem k bojkotu ze strany německých turistů byla odkázána převážně na české návštěvníky. Vzhledem k tomu, že vlakové spojení do českých Krkonoš bylo tristní, rozhodovali se mnozí čeští turisté navštěvovat spíše boudy německé, lépe dostupné.

Tohoto faktu si byl vědom také jilemnický odbor KČST, který se již od svého počátku snažil situaci na železnici zlepšit. V počátcích ale bez úspěchu. Jeho předáci nedokázali se státními dráhami navázat spolupráci, což vedlo k velmi špatnému jízdnímu řádu vydanému v roce 1921. Jindřich Ambrož popsal situaci v na lokálce Martinice-Jilemnice-Rokytnice takto: *„Doprava na této dráze je monstrem, je přímo hrozná, jako by letos byla zavedena jenom proto, aby byl zamezen příchod k českým boudám, které potřebují tolik české pomoci. Veškerý proud turistů svedl se na Vrchlabí, kdež přejíždí na místní dráze deset dvojic vlaků, kdežto na trati Martinice-Rokytnice, kudy je nejkratší přístup k boudám českým a na Krkonoše vůbec, živoří*

⁴⁵⁸ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 699-701.

⁴⁵⁹ LUŠTINEC, Jan. *Po stopách Jana hraběte Harracha v Krkonoších*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2020. ISBN 978-80-7535-118-0. s. 8.

čtyři dvojice, z nichž jedna (noční) jest pro turistiku úplně bezvýznamná. Odpolední vlak v době hlavních prázdnin stojí bezdůvodně jeden a čtvrt hodiny na stanici v Jilemnici a hobluje na trati k Rokytnici někdy až dvě hodiny jako vlak manipulační.“⁴⁶⁰

Kritiku také sklídilo samotné nádraží v Jilemnici, čekárna, jež nemohla pojmout cestující, nedostatečné osvětlení okolí a podobně. Nejvíce ovšem vadilo nenavazování spojů na vlaky z Prahy či Pardubic. Pokud by chtěl český turista přenocovat v Jilemnici či blízké české boudě, musel vzít v potaz několika hodinové čekání na přestupních stanicích.⁴⁶¹

Podobně špatné železniční spojení hlásila v následujícím roce osada Nový Svět, která byla od dob hraběte Jana Harracha také místy doporučována v dobových českých průvodcích jako ideální počátek cesty do Krkonoš. Nejbližší zastávka – Grünthal (Kořenov) byla přes hodinu pěšky, pokud turista vystoupil v Rokytnici čekal ho pochod více jak dvouhodinový. I přes to, že spojení na Nový Svět z vlakových nádraží doplňovaly omnibusy, největší problém byly opět velmi nepříznivé jízdní řády. V Tanvaldu čekal člověk na spoj dále do hor v lepším případě jen tři hodiny. Při výjezdu z Prahy krátce před 14. hodinou mohl tedy turista spoléhat příjezd do Nového Světa nejdříve o půlnoci. KČST konstatoval, že „jízdní řád na tratích Žel. Brod – Tanvald a Tanvald – Grünthal byl sestaven v neprospěch krkonošské turistiky a prospíval jenom Němcům.“ Klub narážel na výhodné časy spojů do Vrchlabí či Jánských Lázní.⁴⁶²

Odpovědi na problémy s železničním spojením poskytly alespoň částečně sportovní rychlíky, které začaly svážet turisty-lyžaře do Krkonoš od konce roku 1922. Vlak vyjíždějící z Prahy v sobotu krátce po druhé hodině odpolední dojel do Jánských Lázní na osmou hodinu večerní. Následující den mohl lyžař využít zpátečního spojení, které vyjíždělo z Jánských Lázní po šesté hodině večerní.⁴⁶³ KČST nabízel svým členům 50% slevu na tato spojení.⁴⁶⁴ Nutno dodat že v tomto roce dané spojení nebylo pro českou turistiku nejvhodnější, jelikož stále chybělo dostatečné napojení na dráhu do Jilemnice. Tento fakt se změnil v následujícím roce, kdy již sportovní rychlíky vyjíždějící z Prahy měly v Martinicích dokonce dva přípoje. Jeden z nich jel pouze do Jilemnice, o hodinu později mohl turista dorazit pomocí vlaku až do Rokytnice. Svého napojení pomocí sportovních rychlíků se dočkala také osada Nový Svět.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3.8.1921, 61(211, ranní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

⁴⁶¹ Tamtéž.

⁴⁶² *Časopis turistů*. Praha, Klub československých turistů, 1922, 34. s. 85-88.

⁴⁶³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1.12.1922, 62(329, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

⁴⁶⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 12.12.1922, 62(340), s. 9. ISSN 1214-1240.

⁴⁶⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 27.11.1923, 63(326, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

Na sportovní rychlíky, získával KČST, společně se Svazem lyžařů RČS, pravidelně pro své členy výrazné slevy, přičemž jízdenky na jednotlivé vlaky mohly být prodávány dokonce i v největších českých a moravských odborech Klubu. Tyto speciální vlaky, které jezdily téměř výhradně jen s vagóny 3. třídy poskytovaly po celé období první republiky důležitý spoj, kterým se čeští turisté mohli dostat do Krkonoš. Ministerstvo železnic upozorňovalo ovšem na to, že přeprava lyží, sáněk či jiného sportovního náčiní je zakázána, kromě vagónů třetí třídy.⁴⁶⁶

I přes to, že se KČST snažil zlepšit vlakové spojení do českých Krkonoš, dobové průvodce si byly nedostatků vědomy. Ku příkladu Jan Kamenický ve svém bedekru sice zmiňuje trať z Martinic přes Jilemnici do Rokytnice, ale pouze jenom jako jednu ze čtyřech možností. Trať do Jilemnice není dle jeho názoru nejlepší možností, jak se dostat do Krkonoš, přednost si zaslouží vlaky, které končí v německých krkonošských městech.⁴⁶⁷ Obdobný pocit získá člověk také z přečtení průvodce z pera Josefa Kafky.⁴⁶⁸ Tyto informace kontrastují s doporučením Jana Buchara, který již od dob monarchie doporučoval hlavně Jilemnici, přičemž ve vlakovém spojení neviděl velký problém.⁴⁶⁹

Německý krkonošský spolek si na druhou stranu na železniční spojení příliš nestěžoval. Ku příkladu v roce 1926 otiskl spolkový časopis článek shrnující železniční dopravu v Krkonoších. Autor zde chválil nejenom železniční síť, ale také jízdní řády, díky kterým se zkrátila doprava do Krkonoš někdy až o pár hodin. Vynikající spojení je dle jeho názoru jak z Berlína, tak ze Saska, přičemž turistu by měli uspokojit i spoje z dalších částí Německa. Autor na konci článku konstatuje, že navzdory placení reparací se železniční doprava do Krkonoš od konce války značně zlepšila, čímž si Krkonoše zachovávají reputaci německého pohoří.⁴⁷⁰

Klub sváděl v době první republiky v oblasti železniční dopravy trochu boj s větrnými mlýny, jelikož již samotné rozmístění kolejí a železničních stanic nenahrávalo české krkonošské turistice. Jediné spojení, které se vyhnulo německým městům bylo Martinice-Jilemnice, jež ovšem dle dobových zpráv nebylo zrovna nejlepší. Výhodnější napojení na krkonošské boudy získal turista vystoupením v některém německém městě, do kterého bylo

⁴⁶⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 9.11.1931, 71(44), s. 4. ISSN 1214-1240.

⁴⁶⁷ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 16-17.

⁴⁶⁸ KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 43.

⁴⁶⁹ Dolnoštěpanický učitel radil ve svých průvodcích, pokud zrovna nevyhovuje vlakové spojení do Jilemnice, vystoupit ne v Martinicích, ale v jiné blízké obci a nechat se do Jilemnice následně dovést povozem. Při takové jízdě se následně turisté objevují „krásné pohledy na hlavní krkonošská pásma hor i předhoří.“ BUCHAR, Jan. Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky. V Jilemnici: Edvard FASTER, 1911, s. 9.

⁴⁷⁰ *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1. 5. 1927, 47(5), s. 6-7.

spojení výrazně kratší. Situaci alespoň částečně zlepšil ke konci 30. let Jindřich Ambrož, poté, co od roku 1933 působil „jako člen ředitelské rady železniční v Hradci Králové.“⁴⁷¹

V dopravě silniční měla německá turistika také lepší postavení. Na poli silniční dopravy vznikaly často spory, první z nich se datuje rokem 1895, kdy se otevřela silnice spojující Benecko s Vrchlabím. „Čeští nacionalisté argumentovali, že skutečným záměrem stavitelů bylo připoutat obec k německému Vrchlabí a odvrátit ji od české Jilemnice, která byla do té doby nejbližším městem pro obyvatele Benecka.“⁴⁷² Nejenom díky této silnici, ale také lepšímu spojení Špindlerova Mlýna se zbytkem Krkonoš bylo pro naprostou většinu krkonošských bud výhodnější doplňovat své zásoby z obchodů v německých městech.

V době první republiky začíná získávat na významu autobusová doprava. Klub si byl tohoto faktu vědom a snažil se napojit autobusová spojení na příjezdy vlaků. Od roku 1927 začala jezdit autobusová linka vedoucí od železniční stanice Horky u Staré Paky do Jilemnice, jež mimo jiné svázela turisty, kteří pro špatný jízdní řád nemohli vystoupit v Jilemnici přímo. KČST byl tímto novým spojením nadšený, vzhledem k tomu, že umožňoval českým turistům vracet se poměrně pozdě odpoledne z českých krkonošských bud a následně stihnout poslední vlaky směrem na Prahu či Pardubice.⁴⁷³

Následujícího roku zajistil odbor v Jilemnici také poštovní autobus, který po předcházejícím objednání mohly využít skupiny na popojíždění po Krkonoších. Jindřich Ambrož doporučoval tento autobus hlavně školním skupinám při jejich krkonošských výletech.⁴⁷⁴ Podobně jako v dopravě železniční se snažil Klub zajišťovat pro své členy i různé slevy. Ku příkladu v roce 1921 jezdili členové KČST na autobusové lince Vrchlabí – Špindlerův Mlýn s 25% slevou.⁴⁷⁵

Rokem 1929 začíná jilemnický odbor ve velkém využívat autobusy svázející turisty z nádraží svého města dále do Krkonoš. Pro návštěvníky, kteří využili vlak z Hradce Králové vyjíždějící ve tři hodiny ráno s příjezdem do Jilemnice v půl šesté byly připraveny autobusy rozvázející turisty údolím Jizerky. Tyto spoje byly možná překvapivě velmi populární, jen v neděli 8. září 1929 vyjelo ráno z Jilemnice šest autobusů plných turistů.⁴⁷⁶ Vzhledem ke

⁴⁷¹ LUŠTINEC, Jan. Za Jindřichem Ambrožem. In: *Jilemnický zpravodaj*. 1.1.2009, roč. 31.

⁴⁷² HOLUBEC, Stanislav -"Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 13.

⁴⁷³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 6.8.1927, 67(215), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁴⁷⁴ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1928, 40. s. 206-207.

⁴⁷⁵ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1921, 33. s. 256.

⁴⁷⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 5.9.1929, 69(244), s. 3. ISSN 1214-1240.

kapacitě vlaku na lokálce Martinice-Jilemnice se dá ovšem předpokládat, že ne všichni cestující přijeli směrem z Hradce, nýbrž v si Jilemnici objednali nocleh o den dříve.

Autobusové spojení se stalo důležité také pro „*poslední českou baštu v podkrkonoší*,“ Vysoké nad Jizerou. Zdejší město si vysloužilo toto pojmenování nejenom proto, že bylo rodištěm Karla Kramáře, ale také díky tomu, že se jednalo o převážně českou obec v jinak německém okolí. Jan Kamenický doporučoval pro cestu do tohoto městečka autobus ze Semil, jenž jezdil dvakrát denně oběma směry. Tento spoj nebylo možné ovšem využít v zimě za vysokého sněhu, v tomto případě radil využít dráhu do Jablonce nad Jizerou a následně pěšky, případně „*tanvaldskou dráhou do stanice Jesený n. Kamenicí a odtud saněmi*.“ Dopravu sáněmi obstarával místní hoteliér Mařátka.⁴⁷⁷

I přes veškerou snahu byla doprava autobusy z Jilemnice ve stínu dopravy z měst německých. Ostatně dobový průvodce ve svém úvodu dokonce ani nezmiňuje jakékoliv autobusové spojení z Jilemnice. Doporučuje se autobusové spojení ze Špindlerova Mlýna či Vrchlabí, autor ovšem upozorňuje na to, že spoje nemusí v zimě jezdit.⁴⁷⁸ Tuto situaci se alespoň částečně snažila změnit výstavba nové silnice, která ve své době vzbudila velké reakce.

Od roku 1930 byla plánována výstavba tzv. *Masarykovy silnice*. Přesněji se jednalo o opravu a následné rozšíření staré cesty vybudované hrabětem Harrachem ke konci 19. století spojující Jilemnici a Skelské hutě. Tato komunikace byla považována za velmi důležitou „*pro posílení českého živlu v Krkonoších: Čechy vlastněné horské boudy měly díky ní dovážet potraviny z etnicky českých oblastí, silnice měla přivést na hřebeny hor více českých turistů. Jilemnice se díky ní měla stát opět východiskem do Krkonoš, tak jako jí byla v době před zavedením autobusů, které zvýšily význam Špindlerova Mlýna a Pece pod Sněžkou*.“⁴⁷⁹

Rozšíření silnice ze Skelských hutí mělo pokračovat až na Mísečky do výšky 1050 metrů nad mořem. Tento plán uvítal jilemnický odbor s nadšením. Následně se ovšem objevil návrh, který chtěl danou komunikaci prodloužit o dalších tři kilometry, až k vrcholům Krkonoš. I přes to, že by výstavba takové silnice jistě pomohla českému živlu v Krkonoších, dočkala se stavba velké kritiky ze strany odboru, který se již tradičně staral o krkonošskou přírodu.⁴⁸⁰ Slovy

⁴⁷⁷ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 02.02.1929, 3(16), s. 12.

⁴⁷⁸ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 17.

⁴⁷⁹ HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017)*, s. 13.

⁴⁸⁰ V mnoha turistických člancích nabádal nejenom Jan Buchar, ale také Jindřich Ambrož k opatrnosti při navštěvování Krkonoš. Turističtí předáci vyzývali veřejnost, aby chodila pouze po vyznačených trasách a neničila vzácnou krkonošskou flóru. Zájem o ochranu přírody v rámci odboru lze nalézt již od jeho počátků, ostatně Jan Buchar s podporovou hraběte Harracha zřídil na Martinovce dokonce botanickou zahradu. Jindřich Ambrož měl

Jindřicha Ambrože: „*Za utržení květiny anebo větve kleče diktuje se pokuta. Za hromadné ničení nenahraditelné horské flóry a brutální porušení rázu krajiny byla by státní subvence?*“⁴⁸¹

K protestu jilemnického odboru se přidala i některá krkonošská města. Dokonce i Německý krkonošský spolek upozorňoval na možnou katastrofu pro krkonošskou přírodu. Projekt se i přes to uskutečnil, i když s přísnějšími podmínkami. Hlavním důvodem byla mezinárodní politická situace, která si žádala výstavbu pohraničního opevnění. Turistický faktor komunikace šel od druhé poloviny 30. let, jak uvidíme, spíše do pozadí.⁴⁸²⁴⁸³

Slavnostní otevření silnice proběhlo v neděli šestého září 1936 za přítomnosti samotného předsedy KČST Pavla Páska, ale také předáků ze Svazu lyžařů RČS, města Jilemnice, Ligy motoristů, Československé silniční společnosti a několika dalších organizací. „*Z Prahy vyjela řada autokarů a na sta aut a motorů, k nimž se celou cestu připojovali další. Všechna vozidla mířila do Jilemnice. Tam na náměstí, plničkém obecnstva a spolků, za účasti zástupců úřadů, ministerstev a ministra obchodu J. V. Najmana a veř. Prací inž. Dostálka proneseny uvítací projevy.*“ Celá akce se nesla ve velmi vlasteneckém duchu. Řeči jednotlivých představitelů připomínaly suverenitu republiky, nedotknutelnost hranic a vydobytou svobodu. U této příležitosti byl také položen základní kámen tzv. *Švehlovy chaty*.⁴⁸⁴

Obr. 14. Scéna z Horních Míseček při velkolepém otevření nové silnice.

posléze „*nezanedbatelný podíl na první etapě vyhlášení Krkonošského přírodního parku (1952).*“ LUŠTINEC, Jan. Za Jindřichem Ambrožem. In: *Jilemnický zpravodaj*. 1.1.2009, roč. 31.

⁴⁸¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 4.8.1930, 70(31), s. 4. ISSN 1214-1240.

⁴⁸² NOVÁKOVÁ, Marcela a Zdeněk NOVÁK. *Krkonoše*. Praha: Olympia, 2003, s. 16. ISBN 80-7033-810-5.

⁴⁸³ Více informacím nejenom ke krkonošským bunkrům poskytuje následující knižička: FUKSA, Ivan et al. *Vojenská historie Krkonoš v letech 1918-1945*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2019. ISBN 978-80-7535-110-4.

⁴⁸⁴ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 15.09.1936, 10(49), s. 12.

Toto stavení mělo stát u smyčky, kterou byla komunikace zakončena. Vybudování tohoto hotelu by pomohlo nejenom českému živilu v okolí, vzhledem k tomu, že u nově vybudované cesty se nacházely pouze nově vybudované kasárny nazývané Jestřábí Boudy.⁴⁸⁵ Idea postavit tuto chatu na konci silnice znalce Krkonoš příliš nepotěšila, již samotný název „chata“ nebyl pro Krkonoše nejvhodnějším. Padly návrhy postavit dané stavení o pár set metrů níže, kde by byla přístupnější turistům a neohrožovala tolik krkonošskou přírodu. Tento návrh byl také motivován tím, že nebylo jasné, jak dalece bude možné novou komunikaci v zimě využívat vzhledem k obrovskému množství sněhu.⁴⁸⁶

Navzdory obavám z řad krkonošských ochránců přírody se vyhlásila soutěž o nejlepší návrh stavby. Přípravnému výboru pro výstavbu Švehlovy boudy⁴⁸⁷ došlo k datu ukončení soutěže v listopadu 1936 téměř 70 různých projektů. Kritiku v klubovém tisku sklídl fakt, že stavba měla být postavena v katastru německé obce Bedřichov, „*kam by přirozeně plynul všechn zisk z chaty. Veřejnost by proto ráda viděla, kdyby místo bylo zaměněno bylo jiným, na opačném svahu Krkonoš, aby tak bouda stála na katastru české Jilemnice.*“⁴⁸⁸

V zadání soutěže bylo, že by bouda měla mít dvě restaurace, vlastní hydroelektrárnu, přes dvě stě lůžek, velkou garáž, poštu a vlastní četnickou stanici.⁴⁸⁹ Ve sklepení mělo být umístěno několik kulometných střílen.⁴⁹⁰ Naštěstí ke stavbě, kterou měla financovat republikánská strana nedošlo a dodnes až příliš ambiciózní projekt připomíná pouze balvan položený ke konci Masarykovy silnice uprostřed obratiště. Projekt byl odvolán hlavně kvůli mezinárodní situaci, která si vyžadovala přísun peněz do opevnění, ne hotelů. Krom toho byl Anšlus Rakouska pro Československo šok, po kterém mnozí investoři nebyli ochotni investovat do nejistého projektu tak blízko státních hranic. Následná Mnichovská dohoda veškeré ambice na postavení Švehlovy boudy pohřbila úplně. Případný dopad na Krkonošskou krajinu shrnul ve svém článku Antonín Tichý: „*Kdyby bylo bývalo došlo k této realizaci, kterou překazila blížící se světová válka a nutnost napřít investice do budování pohraničních pevnůstek, měly by mnohem mladší socialistické obludy jako je Labská bouda, Horal nebo Horizont zdatného*

⁴⁸⁵ BARTOŠ, Martin. Historie krkonošských bud. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2017. 264 stran. ISBN 978-80-7535-048-0. s. 76. Nejbližší český turistický podnik se nacházel až na zmíněné Labské boudě.

⁴⁸⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 23.7.1936, 76(200), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁸⁷ Název se díky diskusi s krkonošskými znalci změnil z chaty na boudu. V této věci se velmi angažoval znalec krkonošského názvosloví a tehdejší předseda krkonošské župy Jindřich Ambrož. Ku příkladu: *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 20.9.1936, 76(258), s. 12. ISSN 1214-1240.

⁴⁸⁸ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 03.11.1936, 11(4), s. 13.

⁴⁸⁹ BARTOŠ, Martin. Historie krkonošských bud. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2017. 264 stran. ISBN 978-80-7535-048-0. s. 76.

⁴⁹⁰ HORÁK, Václav. *Krkonoše*. Praha: Olympia, 1984, s. 41.

konkurenta.⁴⁹¹ Idea postavit u konce silnice boudu se posléze realizovala až po válce, kdy v blízkosti vznikla Vrbatova bouda.

Díky postavení silnice posílila Jilemnice svůj status brány do českých Krkonoš. Mnoho turistů chtělo nejenom pozvednout český ráz Krkonoš, ale také se podívat na technologický úspěch, jenž konstrukce dané komunikace představovala. Odbor v Jilemnici informoval v dobovém tisku, že „*proud turistů směrem na Jilemnici značně posílila výstavba Masarykovy horské silnice*.”⁴⁹² Radost z nové komunikace ovšem nebyla dlouhá, po Mnichovské dohodě připadla téměř celá nacistickému Německu. Pouze naprostý začátek silnice, spojující Jilemnici s Hrabačovem zůstal na území druhé republiky. O pár metrů dále, na území třetí říše, již vítala místo české turistické značky německá pohraniční budka odkud se do zbylého území druhé republiky díval obraz Hitlera.⁴⁹³

Navzdory veškerým snahám jilemnického odboru byla komunikační síť, jak železniční, tak silniční nevhodná v době první republiky pro českou turistiku. Výhodnější spojení zajišťovaly spoje z měst německých. Zvláště s rozvojem automobilové a autobusové dopravy postavení německých měst ještě sílilo. Situaci alespoň na chvíli změnila výstavba nové silnice, jež se postavila i přes obavy z poškození životního prostředí. Plánování této komunikace i následné plány na vybudování Švehlovy boudy ukázaly také nedostatky tehdejšího systému, kde neexistovala žádná centrální autorita, která by určila celkový plán pro Krkonoše. Zájmy ekonomické, vojenské, turistické či ekologické se praly všechny dohromady. Není se tedy čemu divit, že tehdejší předseda krkonošské župy Jindřich Ambrož popsal situaci těmito slovy: „*Jeden podnik zabíjí druhý. Pravá ruka neví, co dělá druhá*.”⁴⁹⁴ Po zabrání zbytku republiky v březnu 1939 si německá strana ještě více uvědomila výhodného terénu, které Krkonoše nabízely. Kvůli tomu v okolí silnice „*tatíčka osvoboditele*“ vyrostlo několik výcvikových center pro armádu třetí říše.⁴⁹⁵

⁴⁹¹ TICHÝ, Antonín. Psí kusy architektů. In: *Časopis Krkonoše-Jizerské hory*, ročník 2013, číslo 12. s. 42.

⁴⁹² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 22.3.1938, 78(80, večerní vydání), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁹³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 15.12.1938, 78(344, večerní vydání), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁹⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 5.11.1936, 76(303), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁹⁵ V blízkosti silnice vznikla ku příkladu vojenská polární škola, kde se cvičili specialisté „*určení pro práci na německých tajných polárních meteorologických stanicích*.” BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Druhé, rozšířené vydání. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2017. 264 stran. ISBN 978-80-7535-048-0. s. 78.

14. Krkonošské noclehárny

Studentské noclehárny byly po skončení první světové války v naprosto dezolátním stavu. Postele, stoly a další potřebný itinerář byl rozebrán, samotné budovy potřebovaly rekonstrukci. Vzhledem k této situaci nebyla na začátku roku 1919 v Krkonoších jediná noclehárna, která by se dala označit za funkční, vyhovující alespoň základním standardům bydlení.

V prvním poválečném roce byly již Krkonoše od září plně turistů, některé boudy byly dokonce přeplněné. Jindřich Ambrož konstatoval, že česká turistika „*se sice potěšitelně rozmáhá, avšak jsme za Němci říšskými ještě strašně pozadu.*“ Jilemnický tajemník tím narážel nejenom na fakt, že Krkonoše jsou plně spíše německých turistů, ale též na to, že většina bud a hotelů je stále v německých rukou.⁴⁹⁶ Klub se tento stav snažil změnit nejenom snahou o získání některých stavení, ale také obnovením sítě studentských nocleháren, jež by mohla poskytnout možnost se ubytovat v českém prostředí i tam, kde by jinak našel návštěvník pouze německé podniky.

První noclehárna se obnovila již v roce 1919 v Jilemnici, v budově dívčí školy. Odbor posléze ve své výroční zprávě děkoval řediteli školy a dalším institucím ve městě, které se podílely na tomto podniku. Tato noclehárna poskytovala v roce tomto roce 16 lůžek pro chlapce a šest pro dívky.⁴⁹⁷ Kapacita ubytování se v následujících letech zvětšovala, noclehárna se doporučovala hlavně školním výletům, v případě potřeby poskytoval informace případným výletníkům Jan Buchar.⁴⁹⁸

V následujících letech se rostly studentské noclehárny v Krkonoších až s překvapivou rychlostí. Noclehárny KČST vznikaly ve vrcholcích hor po nástupu českých nájemců na harrachovské boudy, v roce 1922 se k daným noclehárnám připojila zbrusu nová ve Špindlerově Mlýně.⁴⁹⁹ V roce 1925 již existovalo v Krkonoších na 15 studentských nocleháren, kromě bud se nacházely v Národních domech (Trutnov, Hostinné), ve školách (Jilemnice, Jablonec nad Jizerou, Tanvald) či v hostincích a restauracích (Benecko, Žalý, Vrchlabí).⁵⁰⁰ Vzhledem k jejich návštěvnosti u většiny bylo záhodno, aby návštěvník oznámil „*několik dní*

⁴⁹⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 8.10.1919, 59(229, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

⁴⁹⁷ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1920, 32. s. 218.

⁴⁹⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 30.5.1923, 63(146), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁴⁹⁹ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 28.7.1922, 30(373, ranní vydání), s. 8. ISSN 1802-6265.

⁵⁰⁰ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 24-25.

*předem svou návštěvu.*⁵⁰¹ S výjimkou noclehárny v Jilemnici se ubytování doporučovalo spíše menším skupinkám či jednotlivcům.

Od třicátých let, patrně také kvůli hospodářské krizi se situace ohledně nocleháren v Krkonoších změnila. Boudy nuceny hledat vyšší zisk zrušily svůj status studentských nocleháren. S výjimkou Kolínské boudy, Dívčích lávek a Dvoraček⁵⁰² neměl již Klub ve vrcholcích hor jedinou studentskou noclehárnu. Bývalé boudy českého šlechtice, jakožto stanice Klubu nabízely i přes to slevy, na jejich uplatnění musel ovšem být turista členem KČST. I po slevách ubytování ovšem stálo výrazně více než v případě ubytoven, kde se platil jen symbolický poplatek.

Klub rozšířil své služby studentům alespoň do podhůří, ku příkladu v Novém Pace a jejím okolí vznikly ubytovny hned tři. Klub tyto noclehárny doporučoval hlavně výletníkům, kteří chtějí navštívit blízké hrady Pecka a Kozákov k jejichž zpřístupnění vynaložil KČST nemalé úsilí.⁵⁰³ Ve spolupráci s bývalým nájemníkem Vosecké boudy vybudoval Klub ubytovnu v hotelu Herčík v Harrachově. Zrušení této noclehárny by majiteli podniku patrně žádné zisky nepřineslo, vzhledem k tomu, že se v okolí nacházely ještě další čtyři ubytovny.⁵⁰⁴

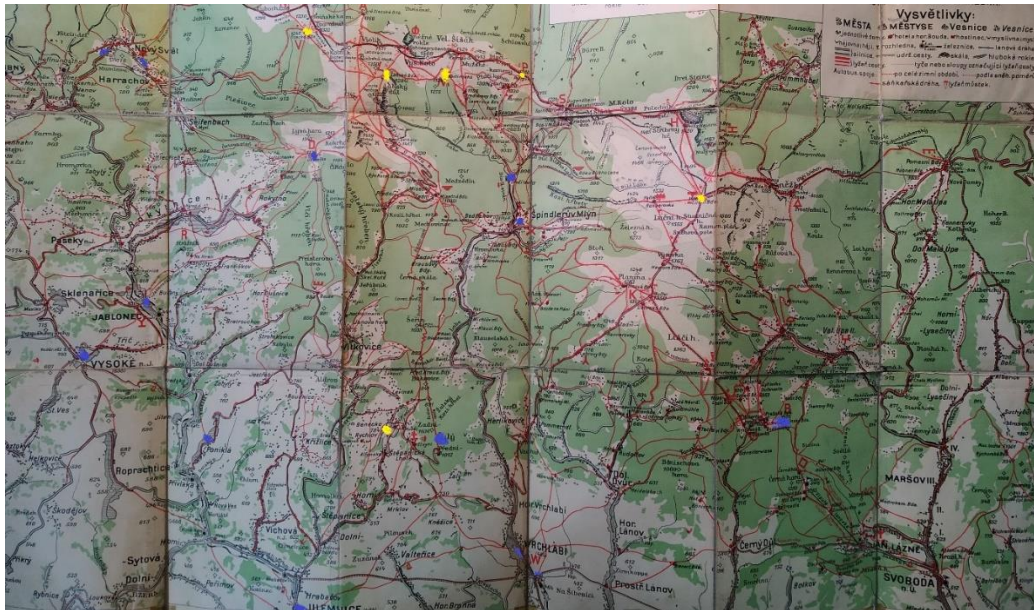
Pro lepší orientaci jsem v následující mapě vyznačil všechny studentské noclehárny, které Klub v Krkonoších těsně před podepsáním Mnichovské dohody měl. Modře jsem vyznačil ty, které KČST zůstaly i ve třicátých letech, žlutě jsou vyznačeny ty, které postupem času zanikly.

⁵⁰¹ KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 49.

⁵⁰² Tento údaj pochází z roku 1936. Ještě v roce 1932 byla stále noclehárnou KČST Martinovka či Vosecká bouda. U druhé zmiňované byl již ovšem vidět nezájem o to poskytovat dále své ubytovací služby studentům, jelikož Klubu nedošly pro tento rok žádné údaje. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1932*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1932, 1932(1), s. 36.

⁵⁰³ KOZÁK, K. Péče o hrady a přírodní památky. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 111-120.

⁵⁰⁴ *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936*. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38), s. 29.

Vzhledem k velikosti mapy⁵⁰⁵ nebylo možné vyobrazit noclehárny, které se nacházely v podkrkonoší.

Noclehárny, které KČST v Krkonoších za první republiky v Krkonoších zřídil byly jistě velmi dobrým tahem. Klub si tím zajistil návštěvnost hlavně ze strany mladších turistů, kteří se díky nim mohli lacině ubytovat v oblastech s horskou přírážkou. Za zlatou éru krkonošských nocleháren by se dala označit 20. léta, kdy nejedna krkonošská ubytovna doporučovala hlásit své pobyty předem ze strachu z překročení kapacity.⁵⁰⁶

⁵⁰⁵ Na tomto místě je potřeba zmínit, že české a německé mapy se často velmi lišily tím, jakou část Krkonoš zobrazovaly. České mapy tradičně mapovaly Jilemnici a alespoň částečně podhůří Krkonoš, německé mapy častěji ukazovaly severní část Krkonoš s dnešní Jelení Horou. SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

⁵⁰⁶ Dokonce i noclehárna v Turnově měla od dubna do září plno. NOVOTNÁ, Zuzana. *Turnovská turistika v letech 1892-1945*. Liberec, 2010. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a technologická. Vedoucí práce PhDr. Stanislav Tumis. s. 43.

15. Výlety

Krkonoše, jakožto nejvyšší hory nejenom Zemí Koruny české, ale také Pruska patřily již od počátku vzniku volného času mezi jedny z nejnavštěvovanějších evropských pohoří. Z počátku byly Krkonoše navštěvovány hlavně velmi bohatými jedinci, kteří využívali služeb místních lázní. Již od konce 17. století je možné v Krkonoších spatřit touhu prvních cestovatelů nezůstat jen v pohodlí lázeňského prostředí, ale vydat se za neznámým do vrcholků hor. Ostatně kaple sv. Vavřince se od svého vysvěcení v roce 1681 stala velmi oblíbenou zastávkou nejednoho krkonošského návštěvníka.⁵⁰⁷

Počet návštěvníků Krkonoš stoupal a na počátku 19. století již někteří autoři psali až o několika tisících lidí, kteří se každý rok vydávají v létě na Krkonoše.⁵⁰⁸ Důvodů, proč se lidé do Krkonoš vydávali bylo několik. Touha spatřit nepoznané, nadýchaní se čerstvého vzduchu či samotná radost z vykonaného pohybu. Opomenout by se neměl také náboženský aspekt výletů, zvláště ke krkonošským kaplím a kostelíčkům.

K těmto důvodům se přidal zvláště po založení Sokola a následně Klubu českých turistů aspekt národnostní. Ostatně právě na popud Národních jednot byl Klub českých turistů založen, zkušenosti z výletů Sokola do řad KČT přidal Dr. Vilém Kurz.⁵⁰⁹ Snaha používat výlety k rozšíření českého rázu Krkonoš byla patrná již od vzniku jilemnického odboru. Ostatně jilemničtí turisté při své historicky první výpravě vyjžděli z Jilemnice do blízkého Rezku, kde na ně již čekala slavnostní brána s nápisem: „*Vitáme Vás do českých hor.*“⁵¹⁰ Národnostní aspekt výletů od tohoto bodu pouze stoupal. Jak české, tak německé turistické spolky se snažily přílivem turistů pomoci své vlastní národnosti. Spojení „naše hory“ bylo typické pro obě strany.⁵¹¹

V době první republiky měl již národnostní aspekt turistických výprav do Krkonoš dlouhou tradici a v mnoha případech téměř převyšoval jiné důvody návštěvy Krkonoš. Tento fakt je vidět z velkého množství článků, kde různí výletníci popisují své zážitky z Krkonoš. Místo toho, aby autoři žasli nad krkonošskou přírodou či popisovali zážitky z cesty se mohl

⁵⁰⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 703.

⁵⁰⁸ Ku příkladu Dr. Josef Hoser, německý lékař, botanik, mecenáš a národopisec v úvodu svých pokynech, jak cestovat po Krkonoších psal v roce 1805 o 1500-2000 návštěvnících, kteří v létě navštíví nejvyšší pohoří Pruska. HOSER, Joseph Carl Eduard. *Anleitung, das Riesengebirge auf die zweckmäßigste Art zu bereisen*. Wien: Joseph Geistinger, 1805. s. 1.

⁵⁰⁹ HAVELKA, Jan. *Z historie organizované turistiky*. Vyd. 1. V Praze: Klub českých turistů ve spolupráci s asociací TOM, 2011. 15.

⁵¹⁰ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 1889, s. 148.

⁵¹¹ Příkladem může být řada přednášek „Unsere Riesengebirge“ na které upozorňoval Německý krkonošský spolek na počátku roku 1922. *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1. 3. 1922, 42(3), s. 4.

čtenář dočíst o německém rázu Krkonoš, nemožnosti si koupit české pohlednice či absenci české řeči. Většina dobových autorů se také snažila v případném českém návštěvníkovi Krkonoš vytvořit dojem, že výletem do Krkonoš plní svou vlasteneckou povinnost. Ku příkladu Jan Kamenický, znalec krkonošských poměrů informoval českého turistu, že pokud vycestuje do české části Krkonoš „*vykoná tím kousek národní práce a povinnosti.*“⁵¹²

15.1 Doporučované letní trasy

Málokde byl národností boj vidět lépe než v případě rad, kam se v Krkonoších má turista v Krkonoších zavítat, případně jakou trasu k cíli použít. Zatímco v době monarchie byla v českém diskurzu velmi propagovaná trasa z Jilemnice na Žalý, za první republiky význam této trasy upadá. Tohoto faktu si nebyl jilemnický odbor z počátku vědom, ostatně první subvence, o kterou pobočka ústředí KČST žádala byla na „*úpravu Žalého, restaurace i rozhledny a schůdnosti celého jeho okolí.*“⁵¹³ V následující době, s rozvojem lyžování, dopravy, turistického vybavení a růstem volného času se ovšem Žalý i s rozhlednou přesunul pozadí.

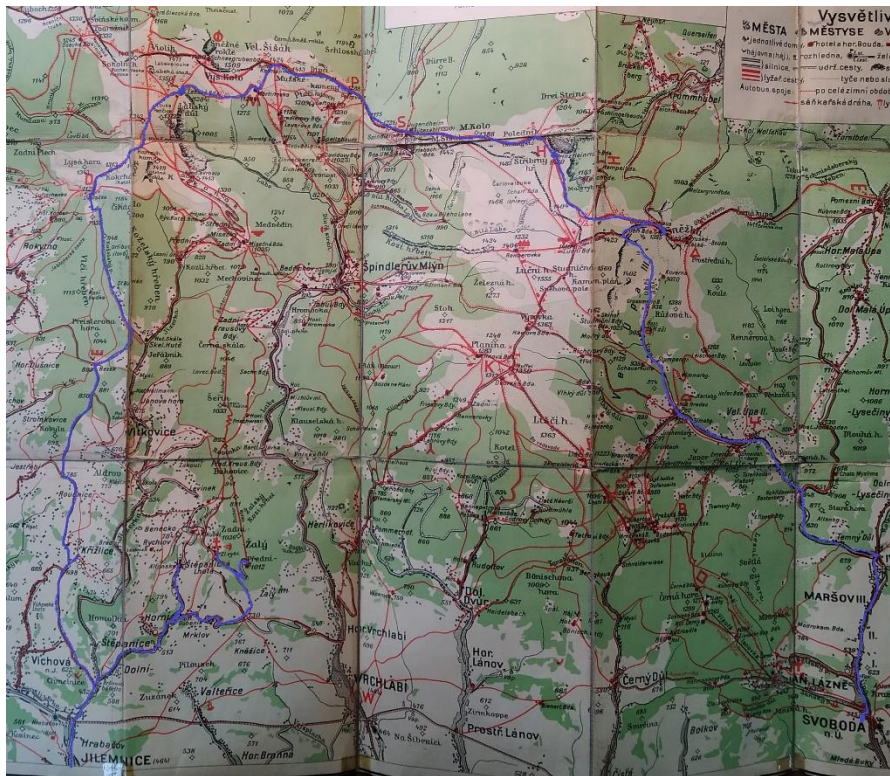
Zvláště od změny nájemníků bývalých bud hraběte Harracha se českému turistovi stále více doporučovaly trasy, které vedly k vrcholům hor k nově získaným boudám. Výchozím bodem pro tyto cesty zůstávala Jilemnice, která byla v počátku 20. let stále vnímána za pomyslnou bránu do českých Krkonoš. Tento narativ podporoval hlavně Klub československých turistů a jeho jilemnický odbor v čele s Bucharem a Ambrožem. Prvně jmenovaný vydává v roce 1921 již druhé vydání svých výletů, přičemž Jilemnice je výchozím bodem naprosté většiny z nich.⁵¹⁴ Ambrož podporuje trasy z Jilemnice směrem k horám ve svých pravidelných člancích v Národních listech.⁵¹⁵

⁵¹² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 20.10.1920, 60(290, ranní vydání), s. 6. ISSN 1214-1240.

⁵¹³ *Časopis turistů*, Praha, Klub československých turistů, 1920, 32. s. 219.

⁵¹⁴ BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. 2. vyd. V Lounech: Edvard Fastr, 1921.

⁵¹⁵ Jilemnicí doporučuje za východisko do hor například v květnu roku 1920: *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 22.5.1920, 60(140, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

Na výše znázorněné mapě⁵¹⁶ jsem vyznačil základní cesty z Jilemnice, které doporučoval tamní odbor KČST. V první řadě se jednalo o trasu na kopec Žalý. Tento výlet byl považován za jednodenní. Na dva dny vyšel výlet z Jilemnice na Sněžku, vzhledem k náročnosti cesty měl turista první den přespat na některé z českých bud, ideálně na Petrovce. Druhý den již návštěvník vylezl na nejvyšší horu Krkonoš, od které následně pokračoval přes Bouda prince Jindřicha dále do údolí. Cílem jeho cesty byla Svoboda nad Úpou, ze které se mohl dostat vlakem dále domů, popřípadě zpět do Jilemnice a podniknout jeden z dalších doporučovaných výletů. Tato trasa se dočkala malé změny po incidentu na Boudě prince Jindřicha, trasa kolem tohoto stavení již nebyla doporučovaná. Přednost si zasloužila cesta vedoucí kolem Rennerovy boudy na Kozích hřbetech.⁵¹⁷

I přes všechna doporučení začít výlet v Jilemnici se v průběhu 20. let toto městečko přesouvá do pozadí. Za oblíbenější místa, ze kterých lze započít výlet jsou považována německá městečka do kterých je lepší dopravní spojení. Toto reflektují také dobové průvodce, které Jilemnici sice zmiňují, ovšem jenom jako jednu z možností.⁵¹⁸

Vzhledem k tomu se musely české průvodce nějak vypořádat s faktem, že trasy, které doporučovaly prochází územím, na kterém německá národnost tvoří většinu populace. Bedekry

⁵¹⁶ SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

⁵¹⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 4.6.1921, 61(151, ranní vydání), s. 3. ISSN 1214-1240.

⁵¹⁸ Ku příkladu Kamenický má ve svém průvodci deset různých východisek do Krkonoš, přičemž Jilemnici zařazuje do kategorie měst v podhůří. KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 29-99.

se snažily v čtenáři vytvořit pocit, že hory jsou národnostně smíšené. „*Aby toto tvrzení bylo přesvědčivé, průvodce často začínaly popisem podhůří a samotným horám věnovaly až závěrečné kapitoly.*“⁵¹⁹ Další strategií bylo upozorňovat na všechno české v okolí. Když se v dobovém popisu Vrchlabí čtenář dozví o tkalcovském průmyslu ve městě, autor ihned zmíní jedinou českou přádelnu. Obdobně je to s restauracemi ve městě, čtenář se může v první řadě dozvědět o několika málo českých restauracích, pokud jsou zmíněné německé, tak jen ty, kde se dá „*české obsluhy dožádati.*“ O vynikajícím německém muzeu, o které se staral Německý krkonošský spolek není napsáno téměř vůbec nic.⁵²⁰

Oblíbenosti se v Krkonoších těšila zejména Hřebenová cesta, jež vedla u vrcholů hor. Trasu vedoucí po této stezce doporučovaly nejenom německé, ale také české průvodce. Kamenický radil začít výlet v Šumburku nad Desnou.⁵²¹ I přes to, že v městě je převaha Čechů, přespat zde příliš nedoporučuje, vzhledem k tomu, že většina místních hotelů je v rukou Němců. Odtud se má turista vydat již směle do hor, přes Kořenov do Nového Světa a následně do Harrachova⁵²²

V Novém Světě doporučuje německý průvodce hotel Krakonoš (Rübezahl), Lesní domov (Waldheim) či hostinec U koruny.⁵²³ Český popis města je rozsáhlejší, Kamenický věnuje více prostoru sklárně a odboru Národní jednoty severočeské, na kterou se má v případě potřeby turista obrátit. Restaurace jsou doporučovány stejné, menší německý hotel Kotrba, který předcházející průvodce nezmiňuje si dokonce zasloužil pochvalu za skvělou kuchyni.⁵²⁴ Nejčastěji doporučovanou trasu z Nového Světa jsem zakreslil do mapy.⁵²⁵

⁵¹⁹ HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017)*, s. 11.

⁵²⁰ KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 157.

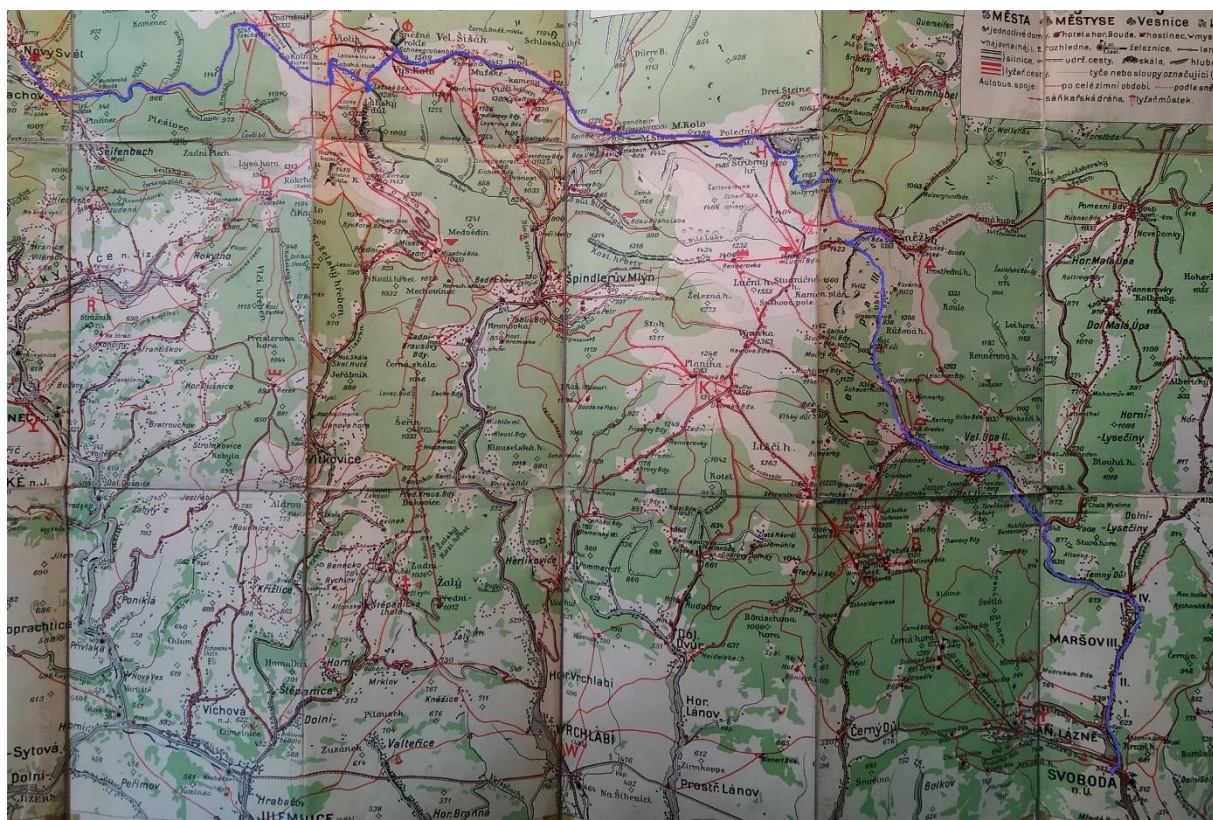
⁵²¹ Dnes již součást Tanvaldu.

⁵²² KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 29-32.

⁵²³ PATSCHOVSKY, Wilhelm. *Führer durch das Riesen- und Isergebirge*. Schweidnitz: Verlag von Georg Brieger, 1923. s. 162-163.

⁵²⁴ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 32.

⁵²⁵ SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

Tato základní trasa se od Nového Světa na stránkách jak českých, tak německých průvodců lišila pouze v malých detailech.⁵²⁶ Zajímavé je, že již v roce 1925, kdy Kamenický vydává svého průvodce doporučoval tuto základní cestu přes Krkonošské hřebeny vést kolem Boudy prince Jindřicha, o které se zmiňuje jako o „*nádherném hotelu*.“ To svědčí o tom, že se situace na vrcholcích hor v polovině 20. let již uklidnila. Autor průvodce dále doporučoval navštívit i další německé podniky, ku příkladu Hamplovu boudu, která se již nacházela relativně hluboko za hranicemi.⁵²⁷

Kromě této cesty byly na české straně Krkonoš velmi populární výlety ze Špindlerova Mlýna. Toto město se v průběhu první republiky stalo nejvýznamnějším krkonošským centrem, čemuž velmi pomáhala výhodná poloha v kombinaci s jednoduchou dostupností s dalšími centry Krkonoš. Na počátku 30. let sem mířila „*více než polovina všech návštěvníků pohoří*.“⁵²⁸

⁵²⁶ Němci většinou nescházeli do údolí k Labské boudě. Kromě toho, že toto stavení bylo v českých rukách nemělo pro německého turistu z Výmarské republiky výhodnou polohu. Logičtější cesty v horách vedly buď přes území Německa nebo po hřebenu. Patschovsky ve svém průvodci nepočítá s trasou kolem Labské boudy téměř nikdy. PATSCHOVSKY, Wilhelm. *Führer durch das Riesens- und Isergebirge*. Schweidnitz: Verlag von Georg Brieger, 1923. s. 2-3.

⁵²⁷ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 36.

⁵²⁸ HOLUBEC, Stanislav -*Na bitevní čáře*.-: *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 13.*

Město v hojném navštěvovala nejenom národnost německá, ale také česká. Popularitě místa pomohla výstavba nové turistická stezky, otevřené v roce 1928, spojující městečko se Špindlerovou boudou.⁵²⁹ Oblíbené byly kromě více denních výletů z města s přespaním na některé z bud také jednodenní výpravy, při kterých se turista dostal ze Špindlerova Mlýna až na Sněžku a zpátky.⁵³⁰ KČST, který se snažil propagovat spíše své boudy Špindlerovu Mlýnu nevěnoval příliš pozornosti, pouze ve svém Časopisu turistů upozorňoval na několik málo českých hotelů v obci. Až v roce 1926 vydává Jindřich Ambrož brožurku popisující krkonošské městečko pro českého turistu.⁵³¹

Aby se posílil český živel u bývalých bud hraběte Harracha nechal KČST v průběhu 20. let opravit a označit celou řadu různých krkonošských stezek. V roce 1924 se rekonstrukce dočkala stezka spojující Jablonec nad Jizerou a Dvoračky. V témže roce se upravila stezka vedoucí z Martinovky na Medvědí boudy. Nejvíce práce se odvedlo v roce 1927, kdy odbor v Jilemnici ve spolupráci s odborem ve Vrchlabí nechal upravit celou síť turistických stezek v okolí Labské boudy.⁵³² Snahou bylo také pozvednout poněkud ochromené postavení Jilemnice, ze které k boudám vedly již po dlouhou dobu česky značené cesty. Velký efekt to ovšem nemělo, jak je patrné z následujících slov Jindřicha Ambrože: „*Důsledky nové doby, totiž moderní dopravní prostředky a pohodlí, jimž se pravá a poctivá turistika zatlačuje, přivodily sice dočasně, že Jilemnice po zavedení autobusových linek z Vrchlabí do Špindlerova Mlýna, ze Svobody nad Úpou do Pece atd. neměla tak veliké návštěvy, jaké by si zasloužila.*“⁵³³

Relativně mimo všechny oblíbené turistické trasy se nacházely Jánské Lázně. Kamenický ve svém průvodci doporučuje z městečka pouze pár několika hodinových procházek pro návštěvníky místních lázní, většina těchto kratičkových tras ovšem prochází jinými většími městy (Vrchlabí, Pec, Špindlerův Mlýn...). Při potřebě přespat v „českém Gastýnu“, jak někteří lázeňské městečko nazývali,⁵³⁴ doporučoval několik málo hotelů, kde byla prokazatelně česká obsluha, ideálně stanici KČST pension Astoria. Pokud se i přes rady rozhodl turista pro jiné ubytování měl všude zažádat o české jídelní lístky a obsluhu.⁵³⁵ Kafka

⁵²⁹ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 707.

⁵³⁰ KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 27.

⁵³¹ AMBROŽ, Jindřich. Průvodce po Krkonoších: Špindlerův mlýn (Sv. Petr), Bedřichov a okolí. V Praze: J. Ambrož, 1926.

⁵³² KOZÁK, K. Stavba turistických cest. In: *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha, 1938, s. 99-105.

⁵³³ V této době byla zavedena nový autobusový spoj z Českého ráje do Jilemnice, od kterého se slibovalo, že danou situaci změní. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 21.12.1929, 69(349), s. 9. ISSN 1214-1240.

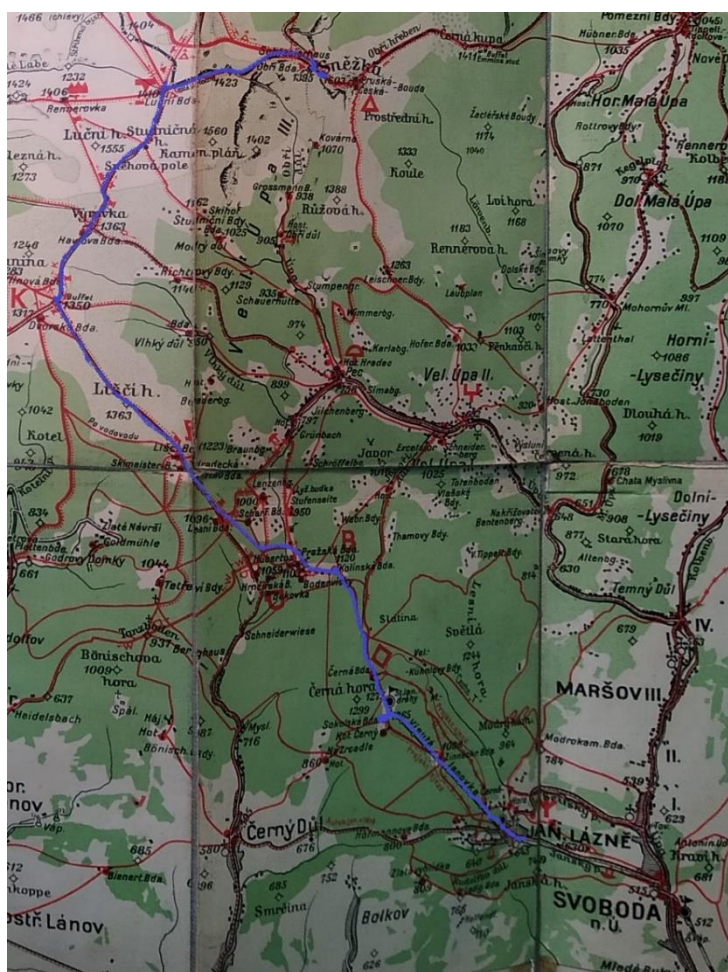
⁵³⁴ HAMÁČEK, Artuš. *Jánské lázně: [Český Gastýn] v Krkonoších*: Sezona od 15.V.- 5.IV. V Pardubicích: nákl. vl., 1903.

⁵³⁵ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 92-97.

upozorňoval na to, že Jánské Lázně jsou drahé a výlety z městečka nemá ve svém průvodci žádné. Pokud jsou Jánské Lázně zmíněny, tak pouze jako místo průchodu k jiným partiím Krkonoš.⁵³⁶

Německými průvodci bylo město doporučováno více, zmínku si zasloužila studentská noclehárna a kontaktní kancelář Německého krkonošského spolku. O českých hotelích se v průvodci nepsalo vůbec. Výletů, které mohl turista podniknout bylo také zřetelně víc, kromě blízkých vycházek pro lázeňské hosty věnoval Patschovsky stránku náročnějším výpravám z města.⁵³⁷

Lázeňské městečko se stalo pro Čechy více atraktivní ke konci 20. let, kdy byla ve městě otevřena lanovka na Černou horu v jejíž blízkosti vyrostly české boudy. Vzhledem k jejich existenci se měl český turista kam vydat, aby nepodporoval pouze německé podnikatele. Nově se doporučovala trasa z Jánských Lázní na Černou Horu, zde navštívit Sokolskou boudu následně se vydat ke Kolínské boudě a posléze přes Výrovku na Sněžku (viz mapa).⁵³⁸ Značení

⁵³⁶ KAFKA, Josef. Krkonoše a Jizerské Hory. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926, s. 20-21.

⁵³⁷ PATSCHOVSKY, Wilhelm. *Führer durch das Riesen- und Isergebirge*. Schweidnitz: Verlag von Georg Brieger, 1923. s. 130-132.

⁵³⁸ SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000*. Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.

velké části této trasy bylo ale ke konci 20. let stále německé.⁵³⁹ Otevření českých bud v okolí také patrně ovlivnilo národností složení lázeňských hostů. Z původně téměř čistě německé klientely se v průběhu 30. let začala tvořit klientela smíšená, kde česká národnost získávala stále větší a větší podíl.⁵⁴⁰

Pec pod Sněžkou se svojí ideální polohou pod nejvyšší horou Krkonoš byla dlouhodobě doporučovaná spíše turistům německým. V blízkosti Pece se totiž nenacházely téměř žádné české podniky a nejlogičtější trasa vedla směrem na Sněžku, jenže bez možnosti navštívit významný český podnik. Od počátku první republiky význam Pece v Krkonoších jakožto centra turistiky stoupal, zvláště po zavedení velmi výhodných autobusových spojů se zbytkem Krkonoš.⁵⁴¹ Ke konci 30. let začala zvláště v zimním období Pec pod Sněžkou dohánět v popularitě dokonce i Špindlerův Mlýn.⁵⁴² KČST si byl růstající popularity vědom, v průběhu 20. let se snažil zajistit slevy pro své členy alespoň v několika málo českých podnicích v okolí.⁵⁴³ Až teprve v roce 1937 vyrostla v okolí Pece první česká bouda, v těsné blízkosti sjezdovek.⁵⁴⁴

Doporučované výlety šly v době první republiky ruku v ruce s národnostními boji v Krkonoších. České průvodce, i když často uměly ocenit kvalitní německý podnik, nechtěly vést české turisty přes oblasti, kde měl německý živel navrch. Obdobně to bylo i průvodců německých, které radily navštěvovat převážně jen německé podniky, přičemž některé trasy, vedoucí kolem českých bud nebraly příliš v potaz. S rozvojem dopravy a všeobecného pohodlí obyvatelstva upadal také význam Jilemnice, která ležela v porovnání s mnoha německými městy relativně daleko od hor.

⁵³⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3.9.1929, 69(242, večerní vydání), s. 4. ISSN 1214-1240.

⁵⁴⁰ HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century* / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 12.

⁵⁴¹ Kamenický ve svém průvodci zmiňuje autobusy do Svobody nad Úpou, které jezdí až pětkrát denně většinou v návaznosti na příjezd vlaků. KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 99-100.

⁵⁴² HOLUBEC, Stanislav - "Na bitevní čáře.": *Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938*. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century* / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 12.

⁵⁴³ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 1925, 37. s. 64.

⁵⁴⁴ *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 02.11.1937, 12(4), s. 22.

16. Zimní radovánky

Rady, v jakém období či měsíci má turista zavítat do Krkonoš se v průběhu let velmi lišily. Od dob prvních návštěvníků hor se tradičně za dobu, kdy je nejlepší Krkonoše navštívit považovalo léto. Zima byla pro cestovatele v Krkonoších velmi nebezpečná a náhlé změny počasí, které jsou pro nejvyšší pohoří České republiky tolik typické mohly přivodit velkou nepohodu i na jaře. Tento dojem nabude čtenář již při listování prvními německými průvodci Krkonoš.⁵⁴⁵

Tato situace se začala mírně měnit od chvíle, kdy krkonošští budaři začali používat typické krkonošské sáně – rohačky pro přepravu osob. První záznam, kde se na rohačkách projeli návštěvníci hor se datuje rokem 1737. Opravdový boom nastal až rokem 1815, kdy Steffan Hübner, hospodář Pomezních bud začal jízdu na rohačkách nabízet pravidelně pro své hosty. Z této kratochvíle se postupem času vytvořilo velké lákadlo, za kterým se vyplatilo do Krkonoš vyrazit i v zimě.⁵⁴⁶

Nastartovaný trend již jen potvrdilo rozšíření lyží v Krkonoších. „Ski“ se v Krkonoších objevují nejdříve patrně kolem 1880, za prvního opravdového krkonošského lyžaře požadují německé zdroje učitele Kajetána Baiera z Jánských Lázní, jež v roce 1886 lyžoval v Černém dole.⁵⁴⁷ Za otce lyžování v Krkonoších je zvláště německými zdroji považován Guido Rotter, vrchlabský podnikatel a nadšený turista, který v roce 1896 stál u vytvoření lyžařského spolku ve Vrchlabí.⁵⁴⁸ Česká národnost se k lyžím dostává poněkud později, díky přičinění hraběte Harracha, který je v roce 1892 dováží z Norska na Jilemnicko. Za průkopníka českého lyžování v Krkonoších lze označit Jana Buchara, který stál nejenom za zrodem Českého krkonošského spolku Ski, jež v Jilemnici pořádal mnohé závody na lyžích, ale také nový sport propagoval ve svých slavných přednáškách. Ještě ke konci 19. století nebyla ovšem idea jezdit na Krkonoše zimě dostatečně zakořeněna, jak dokazují jeho vzpomínky z daného období: „*Začasté slychám, že bývá ode mne nerozvázně jednáno, když se tak v zimě odvažují do Krkonoš.*“⁵⁴⁹

⁵⁴⁵ Ku příkladu Julius Erbert doporučuje v roce 1888 se vydat na Krkonoše hlavně v létě, kdy v horách panuje přívětivé počasí. Zároveň upozorňuje na to, že během letních prázdnin bývají některé ubikace plné a je problémem sehnat nocleh. Podzim je také označen jako dobrý čas výletu, jelikož v Krkonoších v této době je dle autora nejlepší vzduch. Zima se k návštěvě příliš nedoporučuje, jediné, že bych turista chtěl využít krkonošské rohačky. EBERT, Julius. *Das Riesengebirge, Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer- und Waldenburger Gebirge: Praktisches Reise-Handbuch*. Aufl. Berlin: Albert Goldschmidt, 1888. s. 15

⁵⁴⁶ SMRČKA, Aleš. *Ozvěny krkonošské minulosti: ve stopách tradiční dopravy a obživy*. Jilemnice: Gentiana, 2016. s. 48. ISBN 978-80-86527-45-1.

⁵⁴⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 710.

⁵⁴⁸ *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1. 7. 1939, 59(7), s. 19.

⁵⁴⁹ *Časopis turistů* 44, 1932. s. 174.

Teprve až s počátkem 20. století se lyžování v Krkonoších stává skutečně velkým fenoménem, který pozměnil hlavní turistickou sezónu. Centrem českého lyžování se stává Jilemnice v jejíž blízkosti se pořádání pravidelné závody. Společně s Českým Ski klubem Praha pořádali jilemničtí také pravidelné zimní výpravy do Krkonoš, které záměrně byly vedeny jen přes české části Krkonoš. Oblíbeným místem výprav se tak stalo například Benecko, Žalý či Vysoké nad Jizerou.⁵⁵⁰

Po skončení první světové války netrvalo dlouho, než se na Krkonoše vydali první turisté. Vzhledem k nastartovaným trendům z období monarchie se stávala zimní návštěva Krkonoš nehledě na nebezpečí, které taková pouť obnášela⁵⁵¹ stále populárnější, počet zimních sportovců a turistů rapidně narůstal.

Jízda na rohačkách zůstává i v době první republiky velmi populární zimní kratochvílí. Majitelé bud používaly v zimě sáně tažené koňmi téměř denně, z podhůří se vozilo zboží přímo na vrcholky bud. Hospodáři podniků často vlastním nákladem udržovali cesty, kudy tato spřežení zásobovala Krkonoše. V době první republiky již bylo naprosto běžné, že si turista mohl objednat svezení saněmi přímo až na svoji vytipovanou boudu. Samotní majitelé či nájemci bud zaměstnávali místní horaly, kteří následně za příplatek dovezli po většinou větší skupinu turistů na místo určení. Jezdilo se oběma směry, jak nahoru, tak dolů. Dobový tisk konstatoval, že jedna taková jízda směrem do podhůří vyjde přibližně na 50 až 60 korun přičemž „*je-li dráha dobře ujeta, jest jízda po ní dolů opravdovým požitkem.*“⁵⁵²

Jízda na rohačkách, jak je patrné z ceny⁵⁵³ byla aktivitou spíše zámožnějšího obyvatelstva, jelikož suma, za kterou místní horalové nabízeli jednu jízdu dalece překračovala cenu, jenž musel turista zaplatit za plnou penzi na krkonošské boudě.⁵⁵⁴ Provozovat sáně nemohl ovšem jen tak někdo. Jednalo se o samostatnou živnost, ke které byla potřeba licence. Jména licencovaných horalů se v Československu vyobrazovala na sedátku pro hosty, na druhé straně hranic „*měli slezští průvodci štítek i na čepici.*“⁵⁵⁵

⁵⁵⁰ KULHÁNEK, Otto, Ján MRÁZ a Jaroslav TROUSIL. *Zlatá kniha lyžování: z dějin čs. a světového lyžařství*. Praha: Olympia, 1989, s. 38-45.

⁵⁵¹ O tomto více v následující kapitole.

⁵⁵² *Národní politika*. 21.11.1925, 43(319), s. 9. ISSN 1802-5110.

⁵⁵³ Kolik turista zaplatil za cestu záviselo na mnoha faktorech. Jednak na délce trasy, počasí, denní době (za noční jízdy se platil příplatek), ale také směru jízdy. Vývoz k vrcholu byl logicky dražší než jízda opačným směrem. Klimeš uvádí, že za vývoz na k boudě u Sněžných jam zaplatil turista neuvěřitelných 190 korun. KLIMEŠ, P. Fenomén krkonošských saní. In: *Veselý výlet*, 31, 2009, s. 16.

⁵⁵⁴ Průměrná denní mzda v Československu činila v roce 1924 necelých 26 korun. SMRČKA, Aleš. *Ozvěny krkonošské minulosti: ve stopách tradiční dopravy a obživy*. Jilemnice: Gentiana, 2016, ISBN 978-80-86527-45-1, s. 49.

⁵⁵⁵ KLIMEŠ, P. Fenomén krkonošských saní. In: *Veselý výlet*, 31, 2009, s. 16.

Dobový český průvodce zmiňoval tři hlavní místa, odkud se dá vydat rohačkami směrem do hor. Jednalo se o Nový Svět, Špindlerův Mlýn a Pec v Krkonoších.⁵⁵⁶ Kamenický ve svém průvodci ovšem opominul zmínit jiné, velmi populární trasy. „*Bezpochyby nejstarší turisty využívána dráha pro sjezd na rohačkách vedla z Pomezních Bud do Kowar a měřila 8 km. Další dráhy vedly od Boudy prince Jindřicha nebo Hamplovy boudy do Karpacze.*“⁵⁵⁷ Velmi významným centrem jízdy na rohačkách byla již od dob monarchie také Petrovka.⁵⁵⁸

Vývoz či svoz turistů na rohačkách nebyl jedinou aktivitou při které turisté používali sáně. V oblíbě bylo také si do Krkonoš přivést svoje vlastní sáně a následně využít jedné z mnoha sánkařských drah, které hory nabízely. Pokud turista neměl své vlastní lehké sánky mohl si je ve většině případů za mírný poplatek vypůjčit jak u hospodářů, tak ve speciálních půjčovnách zimního náčiní v každém větším turistickém středisku. Ve Špindlerově Mlýně a v Jánských Lázních ve 20. letech dokonce existovaly „*motorické výtahy sáněk k vysoko položeným bodům,*“ od kterých se následně udržovanou sánkařskou dráhou sjíždělo dolů.⁵⁵⁹ Navzdory všem těmto aktivitám bylo sánkování v době první republiky již na ústupu, daleko větší popularitu získávalo lyžování. Sánkování bylo za dob Československa patrně nejpopulárnější ve Špindlerově Mlýně, kde ho místní podnikatelé podporovali díky solventní klientele až do 30. let.⁵⁶⁰

Jízdy na rohačkách⁵⁶¹ ovšem nepřímo pozvedly kromě lyžování jinou aktivitu, a to prosté chození po horách pěšky. Vzhledem k tomu, že cesty kudy sáně projížděly se musely udržovat doporučovalo se pro turisty, kteří si netroufnou lyžovat se po těchto trasách vydat pěšky do hor.⁵⁶² Jindřich Ambrož tohoto faktu využil při své výpravě do Krkonoš v únoru 1920. Jeho zážitky, společně několika cennými radami následně napsal do Národních listů. Turista by se měl ku příkladu vyhnout roklím, vzhledem k tomu, že neví přesně kolik sněhu se v nich

⁵⁵⁶ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 28.

⁵⁵⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 709-710.

⁵⁵⁸ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. 208 stran. ISBN 978-80-7535-029-9. s. 131-137.

⁵⁵⁹ KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 27

⁵⁶⁰ KLIMEŠ, P. Fenomén krkonošských saní. In: *Veselý výlet*, 31, 2009. s. 16.

⁵⁶¹ Zde se musí připomenout, že svoz turistů na saních nepatřil k hlavnímu využití rohaček. Tyto typické krkonošské sáně se používaly primárně k převozu dříví, popřípadě zásob do krkonošských bud. SMRČKA, Aleš. *Ozvěny krkonošské minulosti: ve stopách tradiční dopravy a obživy*. Jilemnice: Gentiana, 2016, ISBN 978-80-86527-45-1. s. 52-59.

⁵⁶² KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20. s. 27

nachází a mohl by tedy snadno zapadnout. Kromě cest, kudy jezdí rohačky se autor doporučuje vydat kolem tyčového lyžařského značení, jinak by návštěvník mohl snadno zabloudit.⁵⁶³

Zmiňované tyčové značení, jehož počátky nalezneme v Krkonoších patrně již v počátku 17. století,⁵⁶⁴ bylo v době první republiky zásluhou převážně německých spolků v nejvyšších horách České republiky na mnoha místech již plně zavedeno. Tento způsob značení budil v české společnosti někdy i pobavení (viz obr. 15).

V létě na Krkonoších.
Paní A: »Prosím Vás, paní vrchní nadkontrolorová, nač jsou tu vlastně ty tyče?«
Paní B: »To snad asi, paní nadúčtelní, když v zimě ti lyžaři si zlomí ty svoje hole, aby si hned mohli vzít jinou —.«
Dr. O. Br.

Obr. 15

krkonošským spolkem SKI Jilemnice. Své slovo měl také samotný KČST, ostatně většina členů jilemnického odboru byla zároveň i členy zdejšího lyžařského spolku.

Vztahy mezi HDW a českými organizacemi byly v době první republiky dosti napjaté. Nebylo výjimečné, že českým závodníkům bylo zakázáno startovat na soutěžích pořádaných HDW a naopak. Spory také podtrhoval fakt, že jediným zástupcem na mezinárodní scéně byl Svaz lyžařů v republice československé.⁵⁶⁶

Alespoň částečně napjaté vztahy mezi organizacemi zlepšila dohoda o spolupráci z roku 1922. HDW velmi trval na své sudetské identitě, ostatně jeho závodníci si vydobyli možnost mít na zimních olympijských hrách ve Švýcarsku v roce 1928 kromě lvíčka na prsou zelenou jedli na rukávu. Po sporech v následujících letech závodníci HDW dokonce bojkotovali další zimní olympiádu.⁵⁶⁷ Pochvaly se HDW dočkal od českého tisku v roce 1934, kdy na svých závodech v Perninku nedovolil závodníkům z hitlerovského Německa nastoupit, jelikož chtěli

⁵⁶³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 28.2.1920, 60(58, ranní vydání), s. 7. ISSN 1214-1240.

⁵⁶⁴ HORÁK, Václav. *Krkonoše*. Praha: Olympia, 1984, s. 66.

⁵⁶⁵ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 713.

⁵⁶⁶ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov* : Státní okresní archiv Trutnov 2000. s. 160.

⁵⁶⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 714.

vyvěsit prapor s hákovým křížem. Závodníci z třetí říše tak na pokyn z Berlína vyrazili zpět k domovu.⁵⁶⁸

Lyžařské závody hezky doplňovaly program turistických spolků. Pořádání soutěží lákalo diváky, kteří se museli někde ubytovat a stravovat, zvyšovalo povědomí o sportu a celkově propagovalo danou lokaci. Turistické spolky na oplátku podporovaly lyžařské organizace ve svém tisku a poskytovaly lyžařským spolkům potřebné členy. Spolupráce mezi turistickými a závodními organizacemi byla tedy výhodná pro obě strany.⁵⁶⁹

Německý krkonošský spolek lyžování velmi podporoval. Ostatně v jeho měsíčníku se pravidelně objevovaly nejenom zprávy z valných hromad HDW, ale také výsledky mnohých závodníků, termíny příštích soutěží či všeobecné typy na to, jak zlepšit svoji lyžařskou techniku či zdokonalit zimní vybavení. Ku příkladu v prvním čísle roku 1925 přinesl spolkový časopis na své úvodní straně zprávu jaká vázání existují a které by bylo nejlepší pro danou příležitost.⁵⁷⁰

K nejvýznamnějším závodům v Krkonoších patřil zvláště ve 30. letech tzv. Májový závod (něm. Maiskirennen). Tato soutěž za jejíž vznikem stal Guido Rotter mladší (syn Guido Rottera staršího, předsedy Německého krkonošského spolku) byla poslední podnikem lyžařské sezóny. Květnový termín byl vybírán schválně proto, aby se zabránilo lavinovému nebezpečí, které by jinak případné závodníky mohlo ohrozit. Trasa závodu, která vedla strmým svahem Studniční hory byla i přes to velmi nebezpečnou, zranění účastníků se stalo naprosto běžným jevem. Možná, že právě díky nebezpečí, které soutěžící čekalo se závody těšily velké účasti. Mezinárodní ohlas přinesla účast Christl Cranzové-Borchesové, olympijské vítězky z roku 1936.⁵⁷¹

Závodů se dočkala také česká Jilemnice, přičemž vrcholem její slávy se stal rok 1931. V lednu tohoto roku se v českém městečku konaly 36. mezinárodní závody. Do obce přijely tisíce diváků přihlížející hlavní podívané – závodu na 50 km. Cíl závodu – jilemnické náměstí chránil úctyhodný 15 m vysoký sněhový Krakonoš. Průběh závodu byl hlášen telefonem, jenž

⁵⁶⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17.2.1934, 74(47), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁵⁶⁹ V neposlední řadě spolu spolky spolupracovaly v oblasti dopravy, slevy, které vyjednal jeden z dotyčných klubů často přešly i na druhý. V zimní sezoně roku 1921 upozorňují noviny nejenom na levnější železniční spojení Praha-Tanvald-Šumburk, ale také na možnost využití sáňkařských a lyžařských drah v okolí Příchovic, Jilemnice a Benecka. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 7.12.1921, 61(336, večerní vydání), s. 2. ISSN 1214-1240.

⁵⁷⁰ *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1. 1. 1925, 45(1), s. 1.

⁵⁷¹ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov* : Státní okresní archiv Trutnov 2000. s. 170-174.

před závodem umístilo vojsko. Následně se vše zaznamenávalo na obrovské tabuli umístěné v blízkosti Krakonoše. V klasifikaci klubů vyhrál první den závodu místní jilemnický klub.⁵⁷²

Kromě největšího 50 km závodu se jelo několik menších disciplín. Jednalo se přebor na 18 km, závody žen na 8 km a přebor Svazu důstojnictva. Závodů se účastnili, jak čeští, tak němečtí sportovci.⁵⁷³ Na poslední den závodu bylo z Prahy vypraveno několik speciálních vlaků a autobusů, celkový počet diváků jen v Jilemnici dosáhl minimálně 20 tisíc.⁵⁷⁴ Na finální den byl naplánován skok, jenž kromě místních sledovaly statisíce u svých radiových přijímačů. Právě z tohoto závodu se totiž konal první český lyžařský přímý přenos.⁵⁷⁵

Krkonoše nebyly cílem jen závodníků, ale také běžných lyžařů, kteří nepřišli do hor lámat rekordy, ale jenom si za pomoci lyží užít místní přírodu. Center, kam by se měl takovýto sportovec vydat byla po Krkonoších celá řada. Jilemnický odbor spolu s místním lyžařským spolkem doporučovaly samozřejmě v první řadě české podkrkonošské městečko spolu se sjezdovkami umístěnými v blízkosti Žalého a na Benecku.⁵⁷⁶

Vzhledem k relativně nízké poloze Jilemnice a okolí narážela veškerá propagace na problém, že často v daném místě nebyl dostatek sněhu. Atraktivnějšími místy byly tedy výše položená německá města. Patrně nejoblíbenějším lyžařským centrem se stal Špindlerův Mlýn. Atraktivitě tohoto místa jistě také dodal fakt, že již v roce 1920 vychází německý zimní průvodce daným městem. Hned v jeho úvodu autor směle píše, že: „*Špindlerův Mlýn je a zůstane centrálou všech zimních sportů v Krkonoších!*“⁵⁷⁷

Dalšími lyžařskými centry zůstaly krkonošské boudy. Vzhledem k tomu, že byly vysoko v horách měly jen zřídka kdy problém se sněhem. KČST společně se Svazem lyžařů RČS zmiňoval některé krkonošské boudy ve svém pravidelném sněhovém zpravodajství. Zprávy se skládaly z aktuální teploty v oblasti a z počtu starého a nově napadlého sněhu. Mezi boudy, které tímto spolky podporovaly patřila Vosecká bouda, Martinovka, Dvoračky, Labská bouda,

⁵⁷² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 23.1.1931, 71(23), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁵⁷³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 25.1.1931, 71(25), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁵⁷⁴ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 26.1.1931, 39(45, ranní vydání), s. 5. ISSN 1802-6265.

⁵⁷⁵ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 714.

⁵⁷⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 20.1.1927, 67(19), s. 5. ISSN 1214-1240.

⁵⁷⁷ STANDERA, Gustav. *Winter-Führer durch Spindelmühle-(St. Peter)-Friedrichstal im Riesengebirge*. Vrchlabí, 1920. s. 3.

Petrovka, Havlova bouda, Alfonska, Kolínská bouda a Liščí bouda. S výjimkou poslední jmenované se jednalo pouze o české krkonošské boudy.⁵⁷⁸

Lyžování zažilo během první republiky obrovský boom, který do Krkonoš přilákal ještě více turistů než v předcházejícím období. Velmi oblíbené se staly lyžařské přebory, jež ve velkém přitahovaly nejenom samotné závodníky, ale také spousty diváků. Obdobně jako v případě turistiky letní je zde patrný boj mezi jednotlivými organizacemi, které doporučovaly pouze své podniky a trasy.

⁵⁷⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 16.2.1935, 75(47, večerní vydání), s. 1. ISSN 1214-1240

17. Vznik krkonošské horské služby

17.1 Vývoj do první světové války

Krkonoše čekaly na trvalejší osídlení poměrně dlouho. Teprve ve 13. století přišli první, převážně němečtí, kolonizátoři, kteří se snažili pronikat hlouběji a hlouběji k vrcholům pohraničních hor. Tito kolonisté přeměňovali nehostinnou horskou krajinu k obrazu svému. Vysušovali bažiny, hvozdy měnily v pole, louky a pastviny.⁵⁷⁹ Počátkem 17. století, pravděpodobně v roce 1625 vzniklo také první krkonošské stavení pro celoroční pobyt na hřebenech hor – Luční bouda.⁵⁸⁰

Původní způsob obživy horalů se postupem času začal měnit s příchodem prvních turistů. Ojedinělí cestovatelé a poutníci vyhledávali přístřeší krkonošských bud, ze kterých se pomalu, ale jistě stávala místa, kde člověk si člověk mohl po namáhavém výšlapu nejenom odpočinout, ale třeba se také občerstvit či zůstat přes noc.⁵⁸¹ Například na již zmíněné Luční boudě si bylo možné objednat točené pivo již v roce 1730.⁵⁸²

Pro lepší orientaci v zasněženém terénu začalo obyvatelstvo Krkonoš značit cesty dlouhými tyčemi zapíchnutými do sněhu. „*Jejich výhodou bylo, že se podle nich dalo orientovat i při vysoké sněhové pokrývce.*“⁵⁸³ Velký kus práce vykonali v tomto ohledu v Krkonoších Němci, například vrchlabský horský spolek udržoval v letech 1903-1904 tyčové značení v délce jednoho sta kilometrů (kolem 10 tisíc tyčí).⁵⁸⁴

Velký turistický boom začal počátkem 18. století, kdy v létě začaly hory lákat hlavně šlechtickou klientelu. S nástupem kapitalismu navštěvovali hory také bohatší podnikatelé, později i intelektuálové a příslušníci středních vrstev. Se stoupající poptávkou vznikalo více bud s celoročním provozem, kam se turisté dostávali na saních tažených koňmi.⁵⁸⁵

Bezpečnost těchto výprav na krkonošské boudy patřila mezi hlavní priority majitelů horských stavení. Sami obyvatelé Krkonoš dobře věděli, co se může stát po nenadálé změně

⁵⁷⁹ AMBROŽ, Jindřich. *Průvodce po Krkonoších: Špindlerův mlýn (Sv. Petr), Bedřichov a okolí*. V Praze: J. Ambrož, 1926. s. 3-4.

⁵⁸⁰ BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. 208 stran. ISBN 978-80-7535-029-9. s. 104.

⁵⁸¹ FLOUSEK, Jirí, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 499.

⁵⁸² BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. 208 stran. ISBN 978-80-7535-029-9. s. 106.

⁵⁸³ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0. s. 12.

⁵⁸⁴ PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6. s. 139.

⁵⁸⁵ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0. s. 6-8.

počasí. Velmi známou krkonošskou tragédií je osud rodiny Kohlů ze Svatého Petra. Neštěstí tohoto rodu začalo v roce 1773, kdy se hajný Philip Kohl vracel se dvěma společníky z lovu domů. Lavinu, která celou skupinku náhle smetla přežil pouze jeden šťastlivec, kterému z hlavy odhrabal sníh pes, kterého držel na vodítku. V roce 1837 zahynul po pádu laviny také syn hajného Ignác. Smrtelná nehoda se nevyhnula ani zástupcům třetí a čtvrté generace. V roce 1875 skonal kvůli nepřízni počasí i pravnuk Philipa Kohla, Eduard Kohl. Ten však prokletí ukončil.⁵⁸⁶

S dalším rozmachem turistiky v 19. století se bezpečnost návštěvníků hor stala již stálou součástí života horalů. O hladký průběh výprav se v první řadě starali již zmiňovaní „*budaři a provozovatelé horských hostinců a chat, kteří poskytovali pomoc nejenom svým hostům, ale i všem zbloudilým a zraněným. Znalost terénu s sebou nesla i potřebu znalosti základních prvků první pomoci. V roce 1850 vznikla v Krkonoších koncesovaná služba průvodců a nosičů, kteří museli prokázat své schopnosti poskytnout dostatečnou pomoc a kteří mohli své služby nabízet za úplatu.*“⁵⁸⁷

S rozvojem lyžování přibývalo také okamžiků, kdy bylo potřeba návštěvníkům našich nejvyšších hor pomoci. Pravděpodobně první organizovaná záchranná akce v Krkonoších se udála v roce 1900. Výprava pod vedením zkušeného Josefa Rösslera-Ořovského se vydala kolem Sněžných jam, „*když se pod posledním členem výpravy utrhla sněhová převěj a on se zřítíl dolů.*“⁵⁸⁸ K pátrání se kromě členů výpravy přidali dobrovolní hasiči z blízkého Špindlerova Mlýna i personál Boudy u Sněžných jam. Celou noc prohledávali stráně, avšak marně.⁵⁸⁹

Naštěstí vše dobře dopadlo. Lyžař, který spadl ze stráně přestál svůj pád do údolí ve sněhové kouli sice se zatajeným dechem, zato bez vážného zranění. Cesta zpět ke svým cestovatelským bratrům byla nemožná, a tak se vydal směrem k první chalupě, kterou našel. Místní se o něj postaral. Další den zapřáhl za saně koně a vydal se s nečekaným hostem na Petrovku, kde došlo k radostnému setkání lyžařů se svým kamarádem.⁵⁹⁰

Ne všechny příběhy dopadly dobře. Nejvíce probírané neštěstí před první světovou válkou se událo v druhé polovině března roku 1913. V tento den se konal již 8. ročník padesáti kilometrového závodu v běhu na lyžích, který se do dějin tohoto zimního sportu zapsal jako

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 12.

⁵⁸⁷ Tamtéž.

⁵⁸⁸ NOVÁK, Tomáš Vladislav, ed. *Proti rozbouřeným živlům: 70. výročí Horské služby Krkonoše: [1934/2004].* Praha: Revue, 2004. ISBN 80-900803-3-2. s. 19.

⁵⁸⁹ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0. s. 13.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

tragédie Hanče a Vrbaty. Vzhledem k ranní teplotě, která dosahovala skoro 10° celsia vyrazila většina závodníků nalehko.⁵⁹¹

Počasí se ovšem začalo rychle zhoršovat. „*Začalo pršet, teplota rychle klesala pod nulu a déšť vířený stále silícím větrem se začal měnit v prudkou hřebenovou vánici.*“⁵⁹² Závodníci jeden po druhém svoji účast vzdávali a raději se uchýlili do tepla krkonošských bud. Nejenom kvůli nedostatku pomocníků závodu se ovšem vynikající český lyžař Bohumil Hanč tuto informaci nedozvěděl a pokračoval v cestě.⁵⁹³

Minuty ubíhaly. Účastníci závodu netrpělivě očekávali příjezd posledního bojovníka. Kolem jedné hodiny odpoledne vydaly se skupinky Hanče najít. „*Mužem, který Hanče našel byl Emerich Rath. Stav českého mistra lyžování byl ale velmi ubohý. Pouze nesouvisle blábolil a ani s Rathovou pomocí nebyl schopen vstát. Když Rath viděl, že na lyžích ho do Labské boudy nedostane, odepnul mu je a snažil se ho nést. Asi po pěti stech metrech zjistil, že sám na to nemá dostatek sil.*“⁵⁹⁴ Spěchal tedy pro pomoc, horské živly ale nakonec připravily českého borce o život.

Kde ovšem vzal Hanč, jenž vyrážel spoře oděný kabát a bílou čepici? Odpověď na tuto otázku přišla záhy při další záchranné akci. Dobrodinci našli ve sněhu tělo naprosto ztuhlého muže, který jako by se vydal do vánice v letním oblečení. Jednalo se o Hančova přítele, Václava Vrbatu, který vyčerpanému českému lyžaři půjčil své svršky a vydal se hledat pomoc. Jenže kvůli strašné vánici se motal v kruhu. „*Zemřel prakticky na stejném místě, jako jeho přítel.*“⁵⁹⁵

Ihned po ukončení závodu se rozpoutala debata, kdo vlastně za tragédii na Zlatém návrší může a jak podobným neštěstím předejít. Poučení bylo jasné, krkonošská příroda umí dostat do nesnází i sebelepší sportovce. Tohoto si byli vědomi v první řadě viděli kontroloři závodu, mezi nimiž se objevují dvě významné osobnosti pro další vývoj organizované záchranné služby – Kamil Vladislav Muttich z Mladé Boleslavi a Vladimír Záboj Vaina z Vrchlabí.⁵⁹⁶

Veškeré snahy vytvořit na české straně organizaci, která by v podobných situacích pomohla překazila první světová válka. Nutno ovšem zmínit, že v Karpazci na německé straně

⁵⁹¹ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov* : Státní okresní archiv Trutnov 2000. s. 155.

⁵⁹² KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0. s. 20.

⁵⁹³ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov* : Státní okresní archiv Trutnov 2000. s. 155-156.

⁵⁹⁴ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0. s. 23.

⁵⁹⁵ BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších. s. 156.

⁵⁹⁶ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 19.

hor vznikl v roce 1908 Sanitární oddíl Německého Červeného kříže (Sanitätskolonne des Deutes Rotes Kreuz). Jeho posláním bylo mimo jiné poskytovat pomoc zraněným turistům. V roce 1915 byly v rámci oddílu ustanoveny Lyžařské záchranné skupiny.⁵⁹⁷

17.2 V novém státě

Po vzniku Československa se Krkonoše začaly otevírat ještě většímu množství turistů. Spousta návštěvníků ovšem viděla lyže poprvé, přeceňovala své síly či se špatně orientovala v prostoru hor (ať už kvůli zchátralému značení nebo nedostatku zkušeností při práci s mapou). Články, které vydával Časopis turistů o krásách hor a prospěchu lyžování jen zřídka zmiňovaly nebezpečí, která se mohou přihodit nejen nepřipraveným výletníkům. Příkladem může být článek s idylickým názvem „Zimní krásy hor“ jehož úvod přímo nabádá každého, aby se zvednul a vyrazil lyžovat: „*Nám lyžařům jest zima nejkrásnější částí roku, na tu se těšíme již od dubna. Nic nám nevádí, řeknete-li něco o bláznech, na to už jsme zvyklí z města, když neseme blátem lyže na ramenou. Za to opět venku v přírodě, vzpomínáme svých moudřejších bližních, kteří jsou nuceni seděti za pecí neb v kavárně, protože chumelí.*“⁵⁹⁸

Nebezpečí si více uvědomoval Svaz lyžařů republiky Československé. Ve svém periodiku Zimní sport pravidelně publikoval „*různé příběhy, které postihly lyžaře a turisty v horách a které měly svůj původ jednak ve vrtkavosti počasí, jednak v přeceňování vlastních sil.*“⁵⁹⁹

Tyto články se množily hlavně ve 30. letech, kdy započala snaha o vytvoření organizované horské služby. Strhující příběh, který si člověk může přečíst v článku „Příběhy lavinové“ končí šťastně nejenom díky příšlé pomoci, ale také díky vynalézavosti aktéra.⁶⁰⁰ Že nebezpečí může postihnout i ty nejzkušenější zase dokazuje článek „Čtyři hodiny ve sněhu a ledu, za živa pochován“ kde synovec majitele Luční Boudy píše o svých zkušenostech z Krkonoš.⁶⁰¹

I přes veškerou osvětovou snahu se množily případy, kdy návštěvníkům hor šlo o život. Situaci zlepšilo nové značení, které na podnět Svazu lyžařů republiky Československé vymyslel nadšený výtvarník, umělec a lyžař Kamil Vladislav Muttich. Ukazatele jsou známy pod označením němé značky, popřípadě podle svého autora – „muttichovky“.⁶⁰²

⁵⁹⁷ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 723.

⁵⁹⁸ *Časopis turistů* 37, 1925. s. 33.

⁵⁹⁹ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 28.

⁶⁰⁰ Havelka, J. Příběhy lavinové. *Zimní sport*, 1933, s. 164–165.

⁶⁰¹ *Zimní sport*, 1933. s. 45.

⁶⁰² DVORÁK, Jirí. Němé značky stále mluví. *Krkonoše-Jizerské hory*. 2003/3. s. 42.

Po schválení tohoto označení KČST „a za pomocné součinnosti ministerstva obchodu“⁶⁰³ byly tyto značky vyvěšeny v zimě 1923/1924. Tyto ukazatele, které byly připevněny na vysokých kůlech představovaly kolemjdoucím vždy nějaké písmeno či tvar. Díky červené barvě, která v zasněžené krajině šla jen stěží přehlédnout, je mohli turisté spatřit

Obr. 16. Příklad značení.

i za zhoršeného počasí. Svaz lyžařů RČS nelenil a ihned vydal i brožuru s vysvětlivkami, jak dané značení číst.⁶⁰⁴

Rokem 1924 začala také větší spolupráce mezi KČST a Svazem lyžařů RČS.⁶⁰⁵ Spolupráce s německými organizacemi nebyla v této době příliš hluboká. To se projevilo i na umístění těchto značek. „Němé značky byly vytvořeny českým Svazem lyžařů RČS a nejčastěji navštěvovaným terénem jeho členů byl převážně český západ pohoří. Kamil Muttich navíc skoro dva roky (1914–1916) žil ve Vysokém nad Jizerou, a tak tento kout dobře znal. Naopak „německé“ východní Krkonoše začaly být „objevovány“ později“⁶⁰⁶.

Teprve po začátku navázání užší spolupráce mezi Svazem lyžařů RČS a českoněmeckým Hauptverband der deutschen Wintersportvereine v roce 1926⁶⁰⁷ se němé značky začaly objevovat i v „německých“ částech Krkonoš⁶⁰⁸. K dalšímu rozšíření přispěl také nadšený propagátor krkonošské přírody a pozdější předseda krkonošské župy KČST Jindřich Ambrož.⁶⁰⁹ Velkou výhodou bylo také to, že na rozdíl od obyčejného psaného značení, které bylo často terčem vandalů tyto ukazatele „jejichž řeč je výmluvnější než slova nejlepšího řečníka.“⁶¹⁰ nemohly být terčem žádných „vejmazů.“

⁶⁰³ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 30.9.1923, **63**(268). sv. 268 s. 10. ISSN 1214-1240.

⁶⁰⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 28.12.1925, **65**(354, večerní vydání). sv. 354 s. 4. ISSN 1214-1240.

⁶⁰⁵ *Časopis turistů* 36, 1924. s. 98.

⁶⁰⁶ DVOŘÁK, Jiří. Němé značky stále mluví. *Krkonoše-Jizerské hory*. 2003/3. s. 43.

⁶⁰⁷ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 26.

⁶⁰⁸ Např. Pec pod Sněžkou si na svoji značku musela počkat. Čeští lyžaři neměli důvod sestupovat do národnostně čistě německé oblasti. DVOŘÁK, s. 43.

⁶⁰⁹ *Časopis turistů* 39, 1927. s. 103.

⁶¹⁰ *Časopis turistů* 42, 1930. s. 54.

I přes instalaci těchto značek byla pomoc potřeba. O záchranné akce v Krkonoších se ve 20. letech 20. století starali hlavně „obyvatelé Špindlerova Mlýna. Ke sboru dobrovolných hasičů se přidružili členové místního spolku zimních sportů, vesměs výborní lyžaři a pomáhali rovněž obyvatelé jednotlivých horských bud.“⁶¹¹

Krkonošské nehody ke konci desetiletí ovšem ukázaly, že je potřeba organizovat záchrannou službu precizněji. Iniciativy se v roce 1930 ujal Svaz lyžařů RČS.⁶¹² Již v lednu tohoto roku podal na okresní úřad ve Vrchlabí tuto žádost: „Svaz lyžařů zahrnuje letos do svého programu také plánovité organizování zdravotní péče o lyžaře. Sem spadá i poskytování první pomoci při nemoci nebo úrazu postihnutým lyžařem na horách. V této záležitosti obracíme se především na majitele a nájemce horských bud a organizujeme je buď náležitě vypravenými lékárnami a dopravními prostředky k dopravě raněných nebo nemocných lyžařů z hor... Současně prosíme o laskavé sdělení, zda ve vašem obvodu existuje korporace, která by mohla vyslat záchrannou expedici do hor, když se za nepohody někdo ztratí anebo když je potřeba jakékoli první pomoci. Není-li pak taková korporace, zda byste byli ochotni dát popud k jejímu vytvoření.“⁶¹³

Po tomto impulsu se po Krkonoších za vedení okresního hejtmana a vášnivého lyžaře Vladimíra Vainy začaly organizovat záchranné skupiny složené z výborných místních lyžařů. Činnost těchto oddílů se ukázala jako prospěšná, chybělo ovšem jednotné vedení.⁶¹⁴

V krušných 30. letech scházely ovšem peníze na pořádné vybavení. Na návrhy o pořízení sanitky, která by dopravovala zraněné do nemocnice či telefonické spojení obecního úřadu ve Špindlerově Mlýně s jednotlivými boudami, které by značně zrychlilo případný zásah, nevystačily finance.⁶¹⁵

K pomoci se přihlásily i další skupiny. Pragger Taggblat informoval ke konci února roku 1934 o další záchranné akci. Tentokrát ji vedli příslušníci lyžařské školy Slalom, pod vedením Wilhelma Mõhwalda. Díky jejich rychlé pomoci nepřišel žitavský turista Harry Schönfelder o život.⁶¹⁶

Vše se ukázalo nedostatečné v sezóně 1934/1935. Krkonoše byly „téměř úplně obsazeny, protože lidé přišli na to, že křišťálový čistý horský vzduch je dobrým lékem pro

⁶¹¹ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 723.

⁶¹² V roce 1929 se s KČST dohodli na větší spolupráci a jasně si rozdělily své činnosti. *Časopis turistů* 51, 1929. s. 282-283.

⁶¹³ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 27-28.

⁶¹⁴ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 723.

⁶¹⁵ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 30.

⁶¹⁶ Rettung vor dem wiessen Tod. *Prager Taggblat*, únor 28, 1934, s. 3.

obyvatele z nížin a zejména z měst...“⁶¹⁷ Největší návštěvnosti dosáhly o pololetních prázdninách v únoru 1935. Tehdy se ovšem počasí začalo měnit k horšímu, 2. února v podvečer se dokonce po celých Krkonoších rozpoutala mohutná sněhová bouře. „Při ní došlo k tragédiím, které vyvolaly diskuzi o tom, jak organizovat na horách záchrannou službu“⁶¹⁸

Krkonošská příroda byla neúprosná, životy brala nejenom nepřipraveným studentům, ale také například důstojníkům československé armády, kteří nedbali varování a vydali se vstříc živlům ke svému plánovanému ubytování.⁶¹⁹ Lidové noviny informovaly i o statečnosti mnohých, kteří se v daných dnech vydávali do běsnícího živlu pomoci méně šťastným jedincům. Jednalo se například o majitele Luční boudy Bönsche, který se snažil nalézt zmíněné důstojníky.⁶²⁰ Přesná čísla počtu obětí této sezóny se liší, zatímco Časopis turistů informoval „pouze“ o šesti,⁶²¹ Kolář píše až o 18.⁶²²

Jisté je, že po únorových událostech se věci rychle daly do pohybu. Záchranná služba začala zajímat i zemského prezidenta Josefa Sobotku, který se spojil s Vladimírem Vainou a začal s ním řešit konkrétnější podobu organizace. Ke slovu se dostal také Jindřich Ambrož, který ve svém elaborátu nastínil, co vše je bude taková korporace potřebovat.⁶²³

V první polovině května došlo k založení Horské záchranné služby (HZS) v Krkonoších. Bylo zřízeno pět ústředních stanic: Rokytnice nad Jizerou, Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou, Jánské Lázně a Malá Úpa „Jejich vedení bylo podřízeno dalších 36 stanic, zřízených ve vyšších polohách hor. Celkem výkonných 320 členů bylo vybaveno odznaky a úřední legitimací“⁶²⁴, které byly vydány Okresním úřadem ve Vrchlabí z pověření Zemského úřadu.“⁶²⁵

⁶¹⁷ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 27.12.1934, 42(649, odpolední vydání). sv. 649 s. [6]. ISSN 1802-6265.

⁶¹⁸ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 32.

⁶¹⁹ Tamtéž, s. 32-33.

⁶²⁰ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 8.2.1935, 43(71, odpolední vydání). sv. 71 s. [1]. ISSN 1802-6265

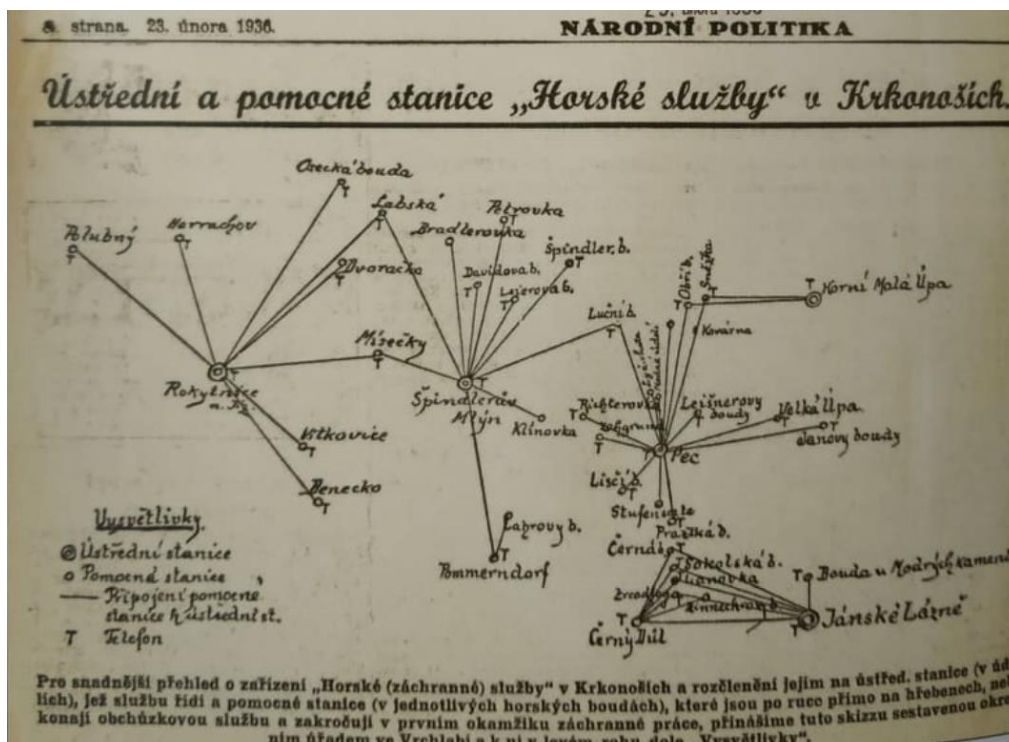
⁶²¹ *Časopis turistů* 57, 1935. s. 240.

⁶²² KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. s. 33.

⁶²³ Tamtéž, s. 34.

⁶²⁴ Na zadní straně těchto průkazů bylo uvedeno česky i německy, jak se chovat, když někdo potřebuje pomoc.

⁶²⁵ FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 723.

Obr. 17. Mapa stanic Horské služby.

Každá Ústřední stanice měla okolo 20-30 mužů, vesměs výborných lyžařů, kteří se dále dělili na dvě až tři skupiny po deseti mužích. Ve službě se střídali v první a druhé polovině každého měsíce. Na pořádek v jednotlivých stanicích dohlížel vedoucí. V pomocných stanicích bylo mužů méně, většinou čtyři i s vedoucím. Spojení mezi jednotlivými stanicemi zajišťoval telefon.⁶²⁶

Mezi povinnosti členů pomocných stanic patřilo v případě potřeby (sněhových vánic a mlh) „v okolí svého stanoviště patrolovati nebo poskytnouti první pomoc až do příchodu mužstva z ústřední stanice nebo silnějších pomocných stanic.“⁶²⁷ Samotný vedoucí celé organizace Vladimír Vaina popsal práci HZS takto „zameziti nebezpečí života zimních turistů a sportovců opatřeními preventivními a pracemi zachraňovacími“⁶²⁸ v létě bylo úkolem „chránit horskou květenu a turistická zařízení.“⁶²⁹

Preventivní opatření byla nesmírně důležitá, i ve 30. letech se stávalo, že se v Krkonoších objevili lyžaři „oblečení na čajový večírek“ či bez dostatečného tréninku a vybavení. V novinách se častěji objevovaly články, které lyžařům radily. Např. Ivan Otto Mikšovič, český spisovatel, novinář a skaut doporučoval ve svém příspěvku nejezdit po horách

⁶²⁶ Časopis turistů 47, 1935. s. 240.

⁶²⁷ Tamtéž.

⁶²⁸ KOLÁŘ, František. Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích. s. 37.

1. ⁶²⁹ Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 13.12.1936, 44(624). s. 5. ISSN 1802-6265.

samostatně, nýbrž po skupinách. Dále navrhoval, aby někdo z dané skupiny měl u sebe rezervní řemínky, elektrickou baterii, mapu, obvazy a kompas. Pro lyžaře byla určena také následující poučení: „*A když se vrcholky hor potáhnou zrádnou mlhou, přijdou ke slovu vyhráté síně horských bud. Hledání noclehu v jiné boudě než té nejbližší, znamenalo pro mnohé, i odvážné a zkušené lyžaře cestu do náručí bílé smrti.*“⁶³⁰ Dále na samotných horských svazích byly instalovány tabule, které varovaly před možným nebezpečím. Jindřich Ambrož navrhoval, aby každý ubytovaný dostal leták, ve kterém by byl upozorněn na všechna možná nebezpečí.⁶³¹

Vznik Horské služby uvítaly jak české, tak i německé spolky s nadšením. Hlavním důvodem byl fakt, že se jednalo o projekt, který sjednocoval veškeré obyvatelstvo, nehledě na národnost, politické přesvědčení či náboženství s ušlechtilým cílem záchrany života. Např. německý Hauptverband deutscher Gebirgsvereine und Wintersportvereine ve své ročence vydané v roce 1936 „*popisuje založení jako velkou událost.*“ Dále „*vyjadřuje s daným aktem založení plnou sounáležitost a spolupráci svými zástupci.*“⁶³²

Obrovským problémem nové organizace byly již od samotného založení finance. Velké množství peněz padlo do stanic záchranné služby, které měly být patřičně vyzbrojeny (lékárnička, výzbroj do terénu, mapy, telefon...). K co možná největší efektivitě bylo potřeba také „*auto Čs. Červeného kříže k rychlé dopravě postiženého.*“ Samotní záchranáři měli být samozřejmě za svoji riskantní práci odměněni, „*se zřetelem k místním pracovním sazбám a okolnostem, za kterých byla záchrana vykonána.*“⁶³³

Kde na to všechno vzít peníze byla velmi těžká otázka. Částečné krytí výloh se očekávalo od veřejnosti. Příspěvky mohli lidé v Krkonoších vkládat do pokladniček záchranné služby, kterými byly opatřeny horské boudy.⁶³⁴ Naprostý nezájem o jakoukoliv finanční pomoc projevila ministerstva zdravotnictví, tělesné výchovy či železnic. „*Do konce roku 1935 obdrželi záchranáři v Krkonoších pouze dva dary po dvě stě korunách, a to od Hauptausschuss des Deutschen Riesengebirgsvereines ve Vrchlabí a Klubu československých turistů.*“⁶³⁵ Alespoň materiální pomoc nabídl Československý červený kříž.⁶³⁶

KČST se snažil pomoci organizováním sbírek, apeloval na veřejnost „*aby podporovala hmotně tuto ušlechtilou instituci snažící se stlačit na míru nejmenší nebezpečí záhuby při*

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* s. 34-40.

⁶³² FEJFAR, Aleš. *Vznik a vývoj horské služby v českých zemích.* Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce WAIC Marek. s. 66.

⁶³³ *Časopis turistů* 47, 1935. s. 120–121.

⁶³⁴ *Časopis turistů* 47, 1935. s. 240.

⁶³⁵ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* s. 37.

⁶³⁶ FEJFAR, Aleš. *Vznik a vývoj horské služby v českých zemích.* Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce WAIC Marek. s. 65.

*provozování lyžařského sportu i za nepříznivých povětrnostních podmínek.*⁶³⁷ „ Jinou cestou se vydal Svaz lyžařů RČS, který předložil návrh na financování Horské služby pomocí pravidelných poplatků z hracích automatů na krkonošských boudách. „*Chyběla ovšem jedna maličkost – povolení k jejich provozování! Okresní úřad je totiž před nedávnem zakázal.*⁶³⁸“

Otázka financí se zlepšila až po několika kontrolních cvičeních v prosinci 1935. Za dohledu příslušníků státní správy byla sledována rychlost zásahu, úroveň první pomoci či telefonické spojení mezi jednotlivými boudami. Ministerstvo obchodu následně přispělo Horské službě částkou dvou tisíc korun.⁶³⁹

I přes finanční potíže se již za první rok své existence Horská služba činila. Provedla „*7 doprovodů, 14 doprav k boudám, 45 transportů do údolí, 16 transportů do nemocnic, 41 poskytnutí pomoci při lehčích zraněních, 44 poskytnutí pomoci při těžších zraněních, 40 zákroků lékařských, 4 větší pátrací výpravy, jeden nepravý (zbytečný) alarm. Díky této obětavé činnosti nebylo obětí na životech.*⁶⁴⁰“

Mezinárodní politická situace Horské službě ale příliš nepřála. Krkonoše se začaly plnit říšskými turisty, kteří hrdě ukazovali pečlivě upravené hákové kříže přišité na rukávech. „*Takto vybaveni projíždějí hřebeny – po desíti i vícečlenných skupinách a plní svým křikem a vědomím své početní síly boudy i hluboko pod hranicemi.*“⁶⁴¹ Nejen tento fakt vyvolal diskuzi o loajálnosti HZS, která se vedla v dobovém tisku. Vůdčí představitelé záchranné služby, Jindřich Ambrož a Vladimír Vaina však považovali debatu v tisku na novinářsky přehnanou.⁶⁴²

Jisté je, že v roce 1938 se česko-německá spolupráce v Krkonoších nakazila virem nesnášenlivosti. Henleinovci volali po připojení pohraničních oblastí k hitlerovskému Německu, které se kvůli sepsání Mnichovské dohody podařilo. Z krkonošské Horské služby, která jako jedna z mála organizací sdružovala se společným cílem jak Čechy, tak Němce se stal Bergdienst, v němž nemohli obyvatelé české národnosti pracovat. Českým turistům a lyžařům „*nezbývalo nic jiného než se pouze dívat z dáli na bílé, sněhem pokryté a sluncem pozlacené Krkonoše.*“⁶⁴³

⁶³⁷ *Časopis turistů* 47, 1935. s. 240.

⁶³⁸ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* s. 37.

⁶³⁹ Tamtéž, s.40.

⁶⁴⁰ FEJFAR, Aleš. *Vznik a vývoj horské služby v českých zemích.* Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce WAIC Marek. s. 68.

⁶⁴¹ Holubec, Stanislav - "Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century* / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 17.

⁶⁴² FEJFAR, Aleš. *Vznik a vývoj horské služby v českých zemích.* Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce WAIC Marek. s. 70.

⁶⁴³ KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* s. 40.

18. Závěr

Téměř ihned po vzniku Československa započal nově přejmenovaný Klub československých turistů s rozsáhlou expanzí po celé šíři republiky. KSČT se snažil expandovat v první řadě na Slovensko, kde nové odbory vznikaly téměř současně s pochodem vojska. Tyto odbory tvořily následně po spojení se slovensky vedeným Tatranským turistickým spolkem základ československého turistického života na východě republiky.

I přes počáteční obavu, že by Tatry mohly zastínit Krkonoše se tak nestalo a KČST na Slovensku sbíral zkušenosti, které se následně hodily právě v nejvyšším pohoří budoucí České republiky. Jednalo se zejména o stavbu chat, na které se testovala spolupráce s vojskem a následně o vznik tatranské záchranné služby.

Aby Klub mohl rozšířené území spravovat vznikla nová organizační struktura žup, které sdružovaly jednotlivé obory na příslušném území. Pohoří Krkonoš měla původně na starosti pouze jedna župa, podkrkonošská, vzhledem k rozdílným agendám v podhůří a ve vrcholcích hor ovšem vzápětí rozdělila. Po celé období první republiky následně koordinovala aktivity ve vrcholcích hor župa krkonošská, které po dlouhá léta předsedal Jan Buchar a následně Jindřich Ambrož. I když se počtem odborů a členů jednalo o poměrně malou župu, aktivita jejich členů z ní udělala velmi důležitého hráče na poli turistiky.

Změny, které se udály v oblasti turistiky je možné pozorovat i v obnovené síti studentských nocleháren. Zatímco v době monarchie sloužily tyto ubytovny převážně pro mladší generaci, za první republiky tyto po většinou skromné ubytovací prostory poskytovaly své služby často dospělým jedincům, kteří v dané lokalitě nemohli jinak najít dostatečné ubytování. Tento trend byl výraznější na východě republiky.

V Krkonoších se noclehárny obnovily téměř okamžitě po vzniku samostatného československého státu. Významnou ubytovnou, jež poskytovala přístřeší hlavně skupinám, což bylo velmi neobvyklé, byla studentská noclehárna v Jilemnicích. Za zlaté období nocleháren lze patrně považovat období před hospodářskou krizí, která zapříčinila, že některé boudy zrušily své ubytovací prostory pro omladinu. Obdobně jako v případě stanic KČST doplňovaly studentské noclehárny v Krkonoších síť českých bašt, ve kterých mohl turista nejenom v klidu odpočívat, ale také se správným způsobem vzdělat čtením klubových časopisů a periodik.

KČST se zabýval, i když od počátku spíše nevědomky také branností. Turista, který se musel dobře orientovat v mapách a nezabloudit v terénu se v některých případech přirovnával k vojákovi. Klub pomáhal s branností převážně ve třech rovinách – lyžařskými závody, vydáváním map a prací s mládeží. V poslední jmenované svůj program brannosti ovšem

nedotáhl do konce a tábory mládeže se staly spíše propagačními a odpočinkovými místy Klubu než místem, kde by se dítěti dostalo předvojenské výchovy.

Velkým sporem mezi německými a českými turistickými spolky byla otázka značení. Vleklé tahanice, které měly svůj původ již v období monarchie se vznikem Československa rozhořely na novo. Karta se obrátila ve prospěch Klubu, zvláště proto, že obdržel právo značit na státním území, které se díky pozemkové reformě rozrůstalo. Německé spolky byly nuceny odložit své předcházející spory a spojit se v jednotnou organizaci, jenž by mohla ochránit do té doby výrazně německé značení.

Mezi styčné body v oblasti značení nepatřil pouze jazyk orientačních tabulek, ale také barvy, které KČST používal. Hlavní trasy byly Klubem již tradičně značeny červenobíle, což nejenom německým, ale také maďarským obyvatelům nápadně připomínalo české státní barvy. Klub vidící svoje dominantní postavení v rámci československé turistiky zahajuje bez valného informování německých spolků v roce 1920 velkolepou značkovací akcí, která měla za úkol přitáhnout Šumavu blíže ke Praze a českému živlu.

Tato akce odstartovala celou sérii jednání mezi představiteli československé a německé turistiky, které ovšem z počátku nikam nevedly. Vzhledem k neustálému ničení turistické orientace byla jednání obnovena v polovině 20. let, jenže znovu bez valného výsledku. Vzhledem k důležitosti Krkonoš se obě strany úspěšně dohodly alespoň na rozdělení jednotlivých tras v daném pohoří, což vedlo alespoň částečně k uklidnění situace na poli turistické orientace. Konečnou dohodu musel nakonec předložit až stát, který se KČST v předcházejícím období snažil různými způsoby zatáhnout do hry.

Důležitou součástí všech sporů o značení byl jazyk. Čeština, která v Krkonoších hrála již tradičně druhotnou roli se měla dle představ KČST dostat minimálně na úroveň němčiny. Vzhledem k tomu se v některých případech vymýšlely zbrkle české názvy tradičně německých oblastí Krkonoš. Mýlky, které v tomto procesu nastaly můžeme při podrobném rozebrání některých slov nalézt dodnes.

Český jazyk, respektive česká národnost hrála hlavní úlohu ve změně německých nájemníků bud bývalého hraběte Harracha. Neprodloužení nájemních smluv německým hospodářům se stalo v dobové společnosti velmi probíraným tématem, přičemž nespravedlnosti, které postihly budaře Endlera se dostaly dokonce až do senátu. I přes veškeré argumenty z německé strany byly již všechny harrachovy boudy v polovině 20. let v rukou českých nájemníků, a to i přes to, že český stát tvrdil, že národnost nemá s výběrem kandidáta žádnou spojitost.

Další rozšíření českého živlu v Krkonoších proběhlo po stavbě několika českých bud ve vrcholcích Krkonoš. Tyto boudy, postavené do té doby na převážně německém území se staly téměř okamžitě velmi oblíbenými destinacemi nejednoho návštěvníka. Pro českého turistu se díky postavení Sokolské a Kolínské boudy otevřela do té doby méně využívaná trasa k vrcholům Krkonoš.

Problémem, který neměl jasné řešení představovala pro KČST doprava v Krkonoších. Železniční síť navržená v době Rakouska-Uherska téměř mýjela české obce. Pokud již vlak dorazil do českého městečka, musel návštěvník počítat s někdy až mnoha hodinovými přestupy. Tento problém alespoň částečně vyřešily v zimě sportovní rychlíky, které svázely lyžaře do hor. Na tyto spoje pak následně navazovaly buď navazující vlaky nebo rozvíjející se autobusové linky.

Ani autobusová doprava nenabízela pro českou turistiku přívětivé spoje, silniční doprava daleko lépe spojovala německá města v čele s Vrchlabím, Špindlerovým Mlýnem a Janskými Lázněmi. Částečnou změnu přineslo až otevření Masarykovy horské silnice, ke konci 30. let.

Po příjezdu do některého krkonošského centra se turistovi nabízela celá řada možností, kam se v Krkonoších vydat. Trasy doporučené oběma etniky ve většině případů korespondovaly s národnostním složením hor. Německý průvodce doporučoval při svých cestách navštěvovat převážně jen německé podniky, český bedekr sice německé hotely a hospůdky musel zmínit, pokud to ovšem jen bylo možné udával vždy českou alternativu.

Rozdíly v průvodcích jsou také patrné již při výběru východisek do Krkonoše. Zatímco v českém prostředí se doporučuje Jilemnice, Němci se o městu většinou ani nezmiňují. Výlety z německých měst (Vrchlabí, Janské Lázně...) sice české průvodce zmiňují, případného turistu ovšem varují, že je ve městech draho.

Národnostní spory přerostly také do oblasti lyžování, kde spolu české a německé kluby měly po dobu první republiky napjaté vztahy. Soutěže, které se v Krkonoších pořádaly lákaly do hor velké množství diváků a sportovců. Vrcholem lyžování v české Jilemnici byl 36. mezinárodní závod, z něhož bylo dokonce připraveno živé rozhlasové vysílání.

Oblastí, kde spolu jednotlivá etnika spolupracovala byla horská služba, jejíž vznik urychlilo několik nešťastných událostí v únoru 1935. I přes to, že se téměř okamžitě od svého vzniku potýkala s finančními obtížemi její činnost pomohla nespočtu nezodpovědných turistů, kteří přecenili své síly.

RESUMÉ

Almost immediately after the establishment of Czechoslovakia, the newly renamed Czechoslovakian Tourist Club (KČST) began with an extensive expansion throughout the country. KČST tried to expand primarily to Slovakia, where new sections of the Club were formed almost simultaneously with the march of the army. Following the unification with the Slovak-run Tatra Tourist Association, these divisions formed the basis of Czechoslovakian tourist life in the east of the republic.

Despite the initial fear that the Tatra Mountains could overshadow the Giant Mountains, this did not happen, and KČST in Slovakia gathered experience, which was subsequently useful in the highest mountains of the future Czech Republic. The construction of cottages tested the cooperation between KČST and the army. Mountain rescue service which was established in the Tatra Mountains with the help of the Czechoslovakian Tourist Club later helped paving the path for similar service in the Giant Mountains.

With the Slovakian expansion came the need for a new organizational structure. KČST created “counties” (in Czech: župy) which consisted of many smaller sections. The Giant Mountains were governed by two counties. One with the centre in a town of Jilemnice. This one focused mainly on the work within the heights of the mountain range. The second one had its centre in Dvůr Králové and its job was focused more in foothills of the Giant Mountains.

KČST and its Giant Mountains sections tried to expand the Czech nature of the mountain range. They tried to do it in several ways. The main one was to increase the number of Czech tourists. To help this cause KČST established student dormitories which accommodated many youngsters. The biggest student hostel was in Jilemnice.

The Czechoslovakian Tourist Club also changed with help of the State Land Office the tenants of many huts. The predominantly German tenants had lived in the huts for centuries. Their nationality was a threat to the Czech nature of the mountain range. KČST successfully managed to change this situation which resulted in many protests from the German side. The Germans even built their own new hut on the other side of the border in defiance.

The question of language played a huge part in the struggle for the Giant Mountains. Tourist were encouraged to visit only their “own” huts and hotels. This trend is easily seen in many Czech and German guidebooks from that period. These books in the majority of cases recommended only the trips which went through “friendly” areas. For example, Czech guidebooks did not advise to visit the German spa town of Jánské Lázně. This situation changed

in the later half of 1920s when KČST and Sokol built their new Czech huts near the area. After this the region was recommended as a perfect place to spend free time.

Throughout the whole period of The First Czechoslovak Republic KČST had a very big problem with a transportation to the Giant Mountains. The main issue lied in the railroads which were built in the time of Austria-Hungary. The German cities in the Mountain range were much more easily accessible by train than the Czech “gate” to the Giant Mountains – Jilemnice. The Czechoslovakian Tourist Club could not change this situation so it tried to at least establish some follow-up trains which could transport Czech tourist to their right destinations.

Very similar situation experienced KČST in a road transport. The roads mainly connected the German cities in the mountain range. Because of that the traffic between the town of Jilemnice and the other areas of the Giant Mountains was not very reliable. Jilemnice gained the status of gateway to the mountains once again in the late 1930s when a new road, named after the first Czechoslovakian president T.G. Masaryk was built.

The struggle between the Czechs and the Germans can also be seen in skiing. Sport organizations very frequently banned their contestant’s entry in competitions organized by the other group. Skying races were very common in the Giant Mountains. Many people from all around the Republic came to see the best very skiers in the fight for the first place. When the race was being held the hotels in the area usually full. This provided much needed influx of tourist especially for the Czech towns and huts.

With the rising popularity of skiing came the dangers which one can encounter in the cold Giant Mountains nature. People very frequently overestimated their strength which resulted in many unnecessary injuries and even deaths. The Giant Mountain Rescue Service established in the year 1935 helped the situation immensely. This organization was manned with rescuers of both German and Czech nationalities which coordinated their efforts to save lives.

SEZNAM ILUSTRACÍ

1. Obrázek č. 1. – Holubyho chata

Dostupné z URL: <https://bilekarpaty.net/mistopis/misto/holubyho-chata/54579996>

2. Obrázek č. 2. – Značení Hřebenovky

Dostupné z URL:

https://www.turistickymagazin.cz/turistika.php?id_cl=314&fchange=open

3. Obrázek č. 3. – Značení KČT

Soukromá sbírka autora

4. Obrázek č. 4. – Závody brannosti

Pestrý týden. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 19.2.1938, **13(8)**, s. 6. ISSN 1801-4429.

5. Obrázek č. 5. – Závody v Plzni.

Pestrý týden. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 5.2.1938, **13(6)**, s. 8. ISSN 1801-4429

6. Obrázek č. 6. – Vítězné plakáty

Letem světem: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 26.03.1935, **9(24)**, s. 12.

7. Obrázek č. 7. – Propagační plakát KČST

Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1932, 1932(1), s. 17.

8. Obrázek č. 8. - Vosecká bouda

Světlozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. Praha: J. Otto, 17.8.1922, **22(24)**, s. 585.

9. Obrázek č. 9. – Zasněžené boudy na Výrovce

Letem světem: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 08.12.1931, **6(8)**, s. 21.

10. Obrázek č. 10. – Rokytnice Waldhaus

Dostupné z URL:

<https://www.facebook.com/Rochlitz.Rokytnice.nad.Jizerou.historie/photos/pcb.1418696728373358/1418694548373576>

11. Obrázek č. 11. – Kolínská bouda

Časopis turistů. Praha, Klub československých turistů, 1928, 40, s. 15

12. Obrázek č. 12. – Reklama na Kolínskou boudu

Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38), s. 31.

13. Obrázek č. 13. – Stanice KČST

Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1934. V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1934, 1934(1), s. 129.

14. Obrázek č. 14. – Otevření Masarykovy silnice

Letem světem: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 15.09.1936, 10(49), s. 12.

15. Obrázek č. 15. – Dobový vtípek

LUŠTINEC, Jan. *Historie lyžování v Krkonoších: ...o lyžování trochu jinak.* Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2015. ISBN 978-80-7535-000-8. s. 32.

16. Obrázek č. 16. – Muttichovky

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 30.9.1923, 63(268). sv. 268 s. 10. ISSN 1214-1240.

17. Obrázek č. 17. – Mapa stanic horské služby

KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích.* s. 36.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ARCHIVNÍ PRAMENY

Krkonošské muzeum v Jilemnici

Fond: Ambrož Jindřich

Fond: Dějiny lyžování a turistiky

Fond: Jan Buchar

DOBOVÁ LITERATURA A PERIODIKA

1. AMBROŽ, Jindřich. *Průvodce po Krkonoších: Špindlerův mlýn (Sv. Petr), Bedřichov a okolí*. V Praze: J. Ambrož, 1926.
2. BÍLÝ, František a Stanislav KLÍMA. *Ilustrovaný průvodce po Slovensku s mapou Slovenska a Tater*. Praha: Šolc a Šimáček, 1921
3. BENEŠ, Edvard. *Armáda, brannost národa a obrana státu: projevy presidenta dr. Edvarda Beneše: z projevů od 18.XII.1935-2.VII.1937*. [Praha]: Svaz čs. důstojnictva, 1937.
4. BRYNDA, Eduard, ed., DOSTÁL, Jaroslav, ed. a PATER, Bohumil, ed. *Padesát let Klubu československých turistů: na paměť padesátého výročí své práce*. Praha: Klub československých turistů, 1938.
5. BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. V Jilemnici: Edvard Fastr, 1911.
6. BUCHAR, Jan. *Bucharovy výlety do Krkonoš: s podrobnou mapou Krkonoš v barvách a nejnovějším rozhledem se Sněžky*. 2. vyd. V Lounech: Edvard Fastr, 1921.
7. *Čas*. V Praze: Jan Herben, 1899-1924.
8. *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 1889-1948.
9. DURYCH, Václav, Václav JANSKA, Jindřich ECKERT a Jan LANGHANS. *Krkonoše: cestopisné kresby Václava Durycha*. V Pardubicích: Nákladem Eduarda Kmínka, 1898.
10. *Der Wanderer im Riesengebirge*. Hirschberg, sp. Breslau: Digitales Forum Mittel- und Osteuropa, 1881-1943.
11. DÚBRAVSKÝ, Ferdinand. *Malé Karpáty a Bielá Hora: turistická úprava po juhozápadnej časti prebudeného Slovenska*. Olomouc: R. Promberger, 1910.
12. HOSER, Joseph Carl Eduard. *Anleitung, das Riesengebirge auf die zweckmäßigste Art zu bereisen*. Wien: Joseph Geistinger, 1805.

13. JEDLIČKA-BRODSKÝ, Břetislav. 1904-1914: *Deset roků Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v Praze*. V Praze: Svaz čes. okrašl. spolků, 1916.
14. KAFKA, Josef. *Krkonoše a Jizerské Hory*. Praha: Nákladem a tiskem Ed. Grégra a syna, 1926.
15. KAFKA, Josef. *Lužické Hory a Ještěd*. V Praze: Dr. Ed. Grégr a syn, 1909
16. KAFKA, Josef. *Šumava a Pošumaví*. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha: Ed. Grégr & syn, 1904. Kafkův ilustrovaný průvodce po království Českém; III.
17. KAMENICKÝ, Jan. *Krkonoše: pro potřebu českých turistů*. Praha: J. Uher, 1925. 128, Uhrovy cestovní průvodce; sv. 20.
18. KLÍMA, Stanislav. *Vzhůru na Slovensko!: Stručný průvodce uherským Slovenskem : s orientační mapkou a 14 obrázky prof. Walery Eljasze a dra. Václava Plačka*. V Praze: Klub českých turistů, 1899
19. Klub českých turistů (1888-1918). *Stanovy Klubu českých turistů založeného dne 11. června roku 1888*. Praha: nákladem Klubu českých turistů, [1908].
20. *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: A. Neubert, 1926-1939.
21. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 1893-1945. ISSN 1802-6265
22. MALYPETR, Jan, SOUKUP, František a KAPRAS, Jan. *Armáda a národ*. V Praze: Národní rada československá v nakladatelství L. Mazáč, 1938.
23. *Mapa Šumavy: Železnorudsko - Královský hvozd*. 1:50 000. V Praze: KČST, 1925.
24. MEDEK, Rudolf a Silvestr BLÁHA. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě: [1918-1938]*. V Praze: Svaz čs. důstojnictva, 1938.
25. MITTELBACH, R. *Neueste Spezialkarte vom Riesengebirge: offizielle Karte des Schneeschuhläuferverbandes "Riesengebirge"*. Leipzig: Mittelbach's Verlag, [1905-1910].
26. Moravsko-slezská beseda (spolek). *Slovenská čítanka*. Praha: Emil Šolc, 1910.
27. *Naše řeč: listy pro vzdělání a třibení jazyka českého*. Praha: E. Šolc, 1916-. ISSN 0027-8203.
28. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861-1941. ISSN 1214-1240
29. PATSCHOVSKY, Wilhelm. *Führer durch das Riesen- und Isergebirge*. Schweidnitz: Verlag von Georg Brieger, 1923.
30. *Pestrý týden*. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 1926–1945. ISSN 1801-4429.
31. PETROVIČ, Karel. *Průvodce po Vysokých Tatrách*. Praha: J. Uher, 1924

32. *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen.* Reichenberg: Heinrich T. Stiepel, 1860–1938. ISSN 1214-6587.
33. *Rekreace v Československu, její úkoly a prostředky: [sborník].* V Praze: Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový), 1931.
34. *Rozkvět: obrázkový čtrnáctideník.* Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1908-1931.
35. RÓN, Zdeněk. *Něco vydržíme: román.* V Praze: Československá grafická Unie, 1933
36. SEMÍK, Matěj. *Krkonoše: podrobná mapa zimních cest: 1:50 000.* Praha: Vojenský zeměpisný ústav, 1934.
37. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu českých turistů v Čechách a na Moravě v roce 1911.* V Praze: Nákladem Klubu českých turistů, 1911, 1911(1).
38. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1932.* V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1932, 1932(1).
39. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1934.* V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 1934, 1934(1).
40. *Seznam studentských nocleháren zřízených péčí Klubu československých turistů v Praze v roce 1936.* V Praze: Nákladem Klubu československých turistů, 05.1936, 1936(38).
41. *Sokolské besedy: list dorostu Československé obce sokolské.* V Praze: R.V. Novák, 1906-1941.
42. STANDERA, Gustav. *Winter-Führer durch Spindelmühle-(St. Peter)-Friedrichstal im Riesengebirge.* Vrchlabí, 1920.
43. STRAKA, Anton. *Turistický sprievodca po východnom Slovensku.* Košice: Nákladem Tatranského spolku turistického skupiny Klubu čs. turistov, 1920.
44. STRAUBE, Julius. *Straubes farbige Wegekarte vom Jeschken- Iser- u. Riesengebirge: von Reichenbg. bis Adersbach.* Berlin: Jul. Staube, ca 1900-1913.
45. *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení.* Praha: J. Otto, 1904-1943.
46. *Šumavan: týdeník pro zábavu a poučení.* Klatovy: Max. Čermák, 1868-1945.
47. TUMA-PATRY, Artur Maria. *Báje o Rybrcoulovi ve svém historickém vývoji a ve světle pravdy.* Praha: Česká grafická Unie, 1931.
48. *Večer: lidový deník.* Praha: Roln. tiskárna, 1914-1944.
49. *Venkov: orgán České strany agrární.* Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 1906-1945.
50. *Zimní sport: časopis Svazu lyžařů ČSR.* Praha: Svaz lyžařů ČSR, 1921-1948.

LITERATURA

1. AUGUSTA, Pavel a HONZÁK, František. *Sto let Jubilejní*. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1991. ISBN 80-03-00646-5.
2. BÁRTA, Vladimír a KHANDL, Ladislav. *História turistiky na území Slovenska: od štúrovcov po dnešok*. Slovenská Lupča: Klub fotopublicistov SSN, 2015. ISBN 978-80-971991-1-1.
3. BARTOŠ, Martin. *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. ISBN 978-80-7535-029-9.
4. BARTOŠ, Martin – Kapitoly z dějin turistiky a lyžování v Krkonoších, stručný přehled krkonošské historie. Bartoš, Martin. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově / Trutnov : Státní okresní archiv Trutnov (2000 [vyd. 2001],) s. 109-181*.
5. BEDŘICH, Václav. *Příběh města Český Krumlov*. Český Krumlov: Město Český Krumlov, 2009.
6. *Bloe Barche, griene Täla: das Riesengebirgslied, die Hymne einer Region*, Schönaich 2006.
7. DAVID, Lukáš. Rozvoj cestovního ruchu ve Znojmě a okolí v letech 1918-1938. In: *Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě*. Brno: Moravský zemský archiv, 2006, 21(1). s. 10-56.
8. DEJMEK, Jindřich a LOUŽEK, Marek. *Trianonská smlouva: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. s. 1. ISBN 978-80-86547-92-3.
9. DUŠÁTKO, Drahomír. *Vojenský zeměpisný ústav – historie, tradice a odkaz*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2004. ISBN 80-7278-239-8.
10. DUŠEK, Libor, JÜPTNEROVÁ, Jana. Návštěva: Museli jsme si vytrpět věci, které zavinili jiní. (Wenzel a Anna Lauerovi). *Krkonoše – Jizerské hory*. 7, 2020, s. 44-46.
11. FEJFAR, Aleš. *Vznik a vývoj horské služby v českých zemích*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce WAIC Marek.
12. FLOUSEK, Jiří, ed. et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2007. 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7.
13. FUKSA, Ivan et al. *Vojenská historie Krkonoš v letech 1918-1945*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2019. ISBN 978-80-7535-110-4.
14. GLONEK, Jiří. *Na Jeseníky!: o putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*. 1. vydání. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-7053-327-7.

15. GALANDAUER, Jan. *Wacht am Rhein a Kde domov můj Válečné nadšení v Čechách v létě 1914*. Historie a vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR. Praha: Magnet-Press, 10.1996, 45(5), [22]-43, ISSN 0018-2583.
16. GULDAN, A.: *Učebné texty pre značkárov*. 1. vyd. Bratislava: KST, 2006 ISBN 80-969498-4-5
17. HAVELKA, Jan. *Z historie organizované turistiky*. Vyd. 1. V Praze: Klub českých turistů ve spolupráci s asociací TOM, 2011.
18. Holubec, Stanislav - "Na bitevní čáře.": Česko-německé zápasy o Krkonoše 1890-1938. Stanislav Holubec. *Moderní dějiny : časopis pro dějiny 19. a 20. století = Modern History. Journal for the History of the 19th and 20th Century / Roč. 25, č. 2 (2017), s. 1-38*.
19. HORÁK, Václav. *Krkonoše*. Praha: Olympia, 1984, s. 41.
20. HRONSKÝ, Marián. *The struggle for Slovakia and the treaty of Trianon: 1918-1920*. 1st ed. in english language. Bratislava: Veda, 2001. ISBN 80-224-0677-5.
21. CHARVÁT, Karel. *Sto deset let činnosti tábořského odboru Klubu českých turistů: 1983-2003*. Tábor: OSSIS, 2003. ISBN 80-86659-06-2.
22. JAKL, Michal. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. Žehušice: Městské knihy, 2004. ISBN 80-86699-18-8.
23. JIRÁSKO, František, Martin BARTOŠ a Jiří VANCL. *Krkonoše, hradba i pojítka*. Lánov]: Obec Lánov ve spolupráci s R-agentura Hostinné, 2010, ISBN 978-80-254-8098-4.
24. JUŘÍK, Pavel. *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*. Praha: Libri, 2010.
25. JUZA, Josef a Státní okresní archiv (Rychnov nad Kněžnou). *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad, 2001.
26. KLAUZ, Michal. *Vývoj turistického značení na bývalém území prvorepublikového Československa*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce PeaDr. Jiří Šafránek.
27. KLIMEŠ, P. Fenomén krkonošských saní. In: *Veselý výlet*, 31, 2009. s. 16.
28. KOLÁČEK, Luboš Y. *Krkonoše: rájem i peklem Obřích hor*. První vydání. Praha: Regia, 2015. Tajemné stezky. ISBN 978-80-87866-11-5.
29. KOLÁŘ, František. *Červení andělé: historie Horské služby v českých zemích*. Jilemnice: Horská služba ČR, o.p.s., Špindlerův Mlýn v nakladatelství Gentiana, 2016. ISBN 978-80-86527-42-0.
30. KORBEL, Tomáš. *Hora Žalý na Harrachovském panství v Krkonoších jako místo paměti*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Praha, 2015.

31. KRČÁL, Martin a Klub českých turistů (Kroměříž, Česko). *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*. Kroměříž: Odbor KČT, 2009. ISBN 978-80-254-5538-8.
32. KŘEN, Jan a Univerzita Karlova. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2177-7.
33. KUCHAR, Karel. *Mapy českých zemí do poloviny 18. století*. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1959.
34. KULHÁNEK, Otto, Ján MRÁZ a Jaroslav TROUSIL. *Zlatá kniha lyžování: z dějin čs. a světového lyžařství*. Praha: Olympia, 1989
35. LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí*. Hradec Králové: Kruh, 1978.
36. LUŠTINEC, Petr. KŘENEK, Jaroslav. *Historie místní dráhy Martinice v Krkonoších – Jilemnice - Rokytnice nad Jizerou*. Praha: Pro Herkules KHKD vydalo nakl. Růžolíčí chrochtík, 2004. 148 s. Knižní edice KHKD; sv. 1. ISBN 80-903346-2-8.
37. LUŠTINEC, Jan. *Po stopách Jana hraběte Harracha v Krkonoších*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2020. ISBN 978-80-7535-118-0.
38. LUŠTINEC, Jan. Za Jindřichem Ambrožem. In: *Jilemnický zpravodaj*. 1.1.2009, roč. 31.
39. MIŠKOVSKÝ, Pavel. *Naše rozhledny*. Praha: Dokořán, 2004. ISBN 80-86569-90-X.
40. NOVÁK, Tomáš Vladislav, ed. *Proti rozbouřeným živlům: 70. výročí Horské služby Krkonoše: [1934/2004]*. Praha: Revue, 2004. ISBN 80-900803-3-2.
41. NOVÁKOVÁ, Marcela a Zdeněk NOVÁK. *Krkonoše*. Praha: Olympia, 2003, ISBN 80-7033-810-5.
42. NOVOTNÁ, Ivana. Krakonoš v literatuře. *Knihovnicko-informační zpravodaj U nás*. 2007. s. 1-3. ISSN 2571-4597.
43. NOVOTNÁ, Zuzana. *Turnovská turistika v letech 1892-1945*. Liberec, 2010. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a technologická. Vedoucí práce PhDr. Stanislav Tumis.
44. PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2009. Knižnice Matice moravské; sv. 27. ISBN 978-80-86488-64-6.
45. PERNICA, Milan. RYCHTECKÝ, Pavel. *Učební texty pro značkaře. Díl M. Vývoj turistického značení u nás a značení turistických tras ve většině evropských zemích*. 1. vydání. Praha, Klub českých turistů, 2/2013.
46. POLÁŠKOVÁ, Jiřina a POLÁŠEK, Jaromír. *Historie beskydské turistiky: sto dvacet let organizované turistiky v Moravskoslezských Beskydech: turistické chaty na Frýdecko-*

Místecku, Třinecku a Jablunkovsku. Ostrava: Šmíra-Print, c2009. ISBN 978-80-904336-8-7.

47. ŠVEC, Jiří: *Specifické rysy minulosti muzea Německého Krkonošského spolku ve Vrchlabí*. Opera Corcontica 1985, sv. 22.
48. SCHLOSSER, Ludovic Bernard Nicolas. *Constructing Heimat in the Silesian Giant Mountains, Organization and Discourse 1880-1914*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. Vedoucí práce Ira, Jaroslav.
49. SMRČKA, Aleš. *Ozvěny krkonošské minulosti: ve stopách tradiční dopravy a obživy*. Jilemnice: Gentiana, 2016, ISBN 978-80-86527-45-1.
50. ŠTANCL, Rudolf. *Sto let organizované turistiky v městě Brně (1894-1994)* In: *Sborník Forum Brunense*. Brno: Muzeum města Brna, 1996, 1995-1996(1). ISSN 0862-3538. s. 121–124.
51. TICHÝ, Antonín. *Psí kusy architektů*. In: *Časopis Krkonoše-Jizerské hory*, ročník 2013, číslo 12. s. 42.
52. VAŠATA, Ondřej. *Robert Turka : český menšinový učitel a národnostní pracovník. Krkonoše. Jizerské hory*, roč. 43, č. 6, s. 46-47 (03.06.2010). ISSN 1214-9381.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Historie – Špindlerův Mlýn. *Úvodní stránka - Špindlerův Mlýn [online]*. Copyright © 2021 [cit. 25.04.2021]. Dostupné z: <https://www.mestospindleruvmlyn.cz/historie>
2. História chaty | HolubyhoChata. *HolubyhoChata [online]*. Copyright © 2016 holubyho chata, design by palydesign.com [cit. 05.04.2021]. Dostupné z: <http://www.holubyhochata.sk/o-nas/historia-chaty>
3. KČT - Historie - Klub. *KČT - Klub českých turistů [online]*. Copyright © Klub českých turistů [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://kct.cz/historie>
4. KČT – Síň slávy české turistiky - Jan hrabě z Harrachů - Klub. *KČT - Klub českých turistů [online]*. Copyright © Klub českých turistů [cit. 04.05.2021]. Dostupné z: <https://kct.cz/sin-slavy-ceske-turistiky-jan-hrabe-z-harrachu>
5. Kolínská bouda z roku 1927. [online]. Copyright © Copyright 2021 [cit. 12.05.2021]. Dostupné z: <https://www.kolinskabouda.cz/cs/url-sekce-401986/>.
6. Obsazení Vrchlabí proběhlo bez boje, říká historik Ondřej Vašata | *Vrchlabinky. Regionální portál pro Vrchlabí a okolí | Vrchlabinky [online]*. Copyright © Copyright 2021 TN Média s.r.o. [cit. 23.04.2021]. Dostupné z: <https://vrchlabinky.cz/zpravy/z-vrchlabi/2020/rijen/obsazeni-vrchlabi-probehlo-bez-boje-rika-historik-ondrej-vasata/>

7. Odlišné názvy míst v Krkonoších jsou prý matoucí, KRNAP je sjednotí — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR* — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 26.04.2021].
Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1047752-odlisne-nazvy-mist-v-krkonosich-jsou-pry-matouci-krnep-je-sjednoti>
8. Rokytnice nad Jizerou, Krkonoše - ubytování, lyžování, dovolená na horách [online]. Copyright © [cit. 12.05.2021].
Dostupné z: <https://www.rokytnice.com/sdruzeni/images/dokumenty/rada-sdruzeni/2006-07-19-priloha4.pdf>
9. Tatry.cz, 2013. *Votrubova chata* [online]. 2. 8. [cit. 3.4.2021.]. Dostupné z: <https://www.tatry.cz/cs/votrubova-chata>
10. Villa Czernin - Špindlerův Mlýn - AtlasCeska.cz. *Atlas Česka - Turistický průvodce po České republice* [online]. Copyright © 2007 [cit. 04.05.2021]. Dostupné z: <https://www.atlasceska.cz/ubytovani/villa-czernin-spindleruv-mlyn-25486>